

ISSN 1857-1999
E-ISSN 2345-1963

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

*Moldavian Journal
of International Law
and International Relations*

*Молдавский журнал
международного права
и международных отношений*

**Nr. 3
2017**

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Apare din 2006 de 4 ori pe an

Nr. 3 (Volumul 12), 2017

Publicație periodică științifico-teoretică
și informațional-practică fondată de
[Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova](#)

Asociați:

[Institutul de Cercetări Juridice și Politice
al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova,
Asociația pentru Politică Externă
și Cooperare Internațională din Republica Moldova](#)

Înregistrată
de către Camera Înregistrării de Stat
de pe lângă Ministerul Justiției al Republicii Moldova
[Certificatul nr. MD 000039 din „04” august 2009](#)

Acreditată

prin Hotărârea C.S.Ș.D.T. al A.Ș.M. și C.N.A.A.

[Nr. 93 din 18.07.2017](#)

în calitate de publicație științifică de profil, Categoria „B”,
la specialitățile: 12.00.10 - drept internațional public; 12.00.03 - drept
internațional privat (*profilul drept*) și 23.00.04 – teoria și istoria
relațiilor internaționale și dezvoltării globale (*profilul științe politice*)

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații
Internaționale” este o revistă științifică care publică articole
cu acces deschis în baza Licenței

[Creative Commons Attribution 4.0 International Public License](#) (CC BY).

Revista este inclusă în bazele de date internaționale:
[International Scientific Indexing \(ISI\)](#) – Factorul de impact - 0.845 (2016),
[European Reference Index for the Humanities and Social Sciences \(ERIH
PLUS\)](#), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Biblioteca Științifică
Electronică eLIBRARY.RU](#), [Instrumentul Bibliometric Național](#)
pentru calcularea factorului de impact și indexului de citare

ADRESA NOASTRĂ:

Republica Moldova, mun. Chișinău,
str. Gh. Iablocikin, 2/1, bir. 802, MD 2069.

Tel: (+373) 69185527

Fax: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandruruban@mail.ru; alexandruruban@yahoo.com;

WEB pagina: <http://www.rmdir.md>; <http://usem.md/md/p/rmdir>

Indexul poștal: PM 32028

Toate articolele științifice primite de biroul editorial al revistei în
mod obligatoriu sunt supuse recenzării. Revista folosește
recenzarea „double-blind reviewing” (recenzentul nu știe cine este
autorul articolului, autorul nu știe cine este recenzent).

Formularile și prezentarea materialelor nu reprezintă întotdeauna
poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor
revine în exclusivitate autorilor.

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional
și Relații Internaționale”, 2006-2017.

Toate drepturile rezervate

SUMAR

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

- *CHIRTOACĂ Natalia, LARION Alina-Paula.* Abordări multilaterale ale drepturilor fundamentale de muncă: relația acordurilor comerciale cu standardele de muncă.....371

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

- *ANIȚEI Nadia-Cerasela.* Ce lege guvernează condițiile de formă ale căsătoriei în dreptul internațional privat român?.....385

RELATII INTERNAȚIONALE

- *BURIAN Alexandru.* Direcțiile principale ale politicii externe a Republicii Moldova.....392

TRIBUNA TINERILOR CERCETĂTORI

- *ROBU Alexandrina.* Transpunerea legislației în domeniul energetic al UE în legislația națională a Republicii Moldova și a Ucrainei.....411
- *CHELARU Valeria.* Abazia între trecut și viitor: loialități și strategii într-un context post-imperial.....427
- *ČIEFOVÁ Michaela.* Cultura austriacă și slovacă privitor la situația economică și relațiile reciproce.....442

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

- *SURMA Liudmila.* Acordul de mediere: esența, forma, conținutul și executarea.....454
- *GHEREGA Carolina.* Recurgerea la forță în contextul relațiilor internaționale: aspecte teoretico-practice și normative.....459

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ

- *STRATIEVSCHI Dmitrii.* Campania electorală din Germania în 2017. Sistemul, caracteristici, tehnologii.....474
- *İSMAYIL Toğrul, ATMACA Hilal.* Politică externă a Uzbekistanului: relațiile Uzbekistan - Statele Unite ale Americii în era post-sovietică sub guvernământul lui Karimov.....483

NOUȚĂȚI ȘTIINȚIFICE

- Informație privind etica publicațiilor științifice.....493

RUBRICA REVISTEI

- Consiliul redacțional al revistei „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”.....496
- Colegiul de redacție (Recenzenții).....503
- Date despre autori.....508
- Cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor pentru publicare în „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”.....511
- Declarație privind etica publicațiilor științifice.....523

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

Nr. 3 (Volumul 12), 2017

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

CONSILIUL REDACȚIONAL:

REDACTOR-ȘEF:

BURIAN Alexandru

doctor habilitat în drept, profesor universitar

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT:

CHINDĂBALIUC Oleana

doctor în științe politice, conferențiar universitar

SECRETAR ȘTIINȚIFIC:

CHIRTOACĂ Natalia

doctor în drept, conferențiar universitar

MEMBRI AI CONSILIULUI REDACȚIONAL:

ANGEL Jose Luis IRIARTE	Doctor în drept, profesor universitar (Spania)	
ARHILIUC Victoria	Doctor habilitat în drept, profesor cercetător (Republica Moldova)	
ABASHIDZE Aslan	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
BALAN Oleg	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Republica Moldova)	
BENIUC Valentin	Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar (Republica Moldova)	
BOSHITSKY Iuryi	Doctor în drept, profesor universitar (Ucraina)	
DERGACIOV Vladimir	Doctor habilitat în științe geografice, profesor universitar (Ucraina)	
DYULGEROVA Nina	Doctor habilitat în economie, profesor universitar (Bulgaria)	
FUAREA Augustin	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
HABÁNIK Jozef	Doctor în economie (Slovacia)	
HEINRICH Hans-Georg	Doctor în drept, profesor universitar (Austria)	
KAPUSTIN Anatolie	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
LIPKOVA Ludmila	Doctor, ing., profesor universitar (Slovacia)	
MAZILU Dumitru	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
NAZARIA Sergiu	Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
PAPAVA Vladimer	Doctor habilitat în economie, profesor universitar (Georgia)	
POPESCU Dumitru	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
STRATIEVSCHI Dmitrii	Doctor în științe istorice (Republica Federală Germania)	
SEDLIȚCHI Iurie	Doctor în drept, profesor universitar (Republica Moldova)	
TIMCENCO Leonid	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Ucraina)	
VERESHCHETIN Vladlen	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
WILLIAMS Silvia Maureen	Doctor în drept și științe sociale, profesor universitar (Argentina)	

COLEGIUL DE REDACȚIE (RECENZENȚII):

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT, PREȘEDINTE AL COLEGIULUI DE REDACȚIE:

CHINDĂBALIUC Oleana

doctor în științe politice, conferențiar universitar

MEMBRI AI COLEGIULUI DE REDACȚIE:

ANIȚEI Nadia Cerasela	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
BURIAN Cristina	Doctor în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
CIUCĂ Aurora	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
DORUL Olga	Doctor în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
EVSEEV Vladimir	Doctor în științe tehnice (Federația Rusă)	
GENTIMIR Alina Mirabela	Doctor în drept (România)	
GLADARENCO-STOIAN Maia	Doctor în istorie (Marea Britanie)	
GLUHAIA Diana	Doctor în drept (Spania)	
GUO Ping	Doctor în drept maritim, profesor universitar (Republica Populară Chineză)	
IOVIȚĂ Alexandrina	Doctor în drept (Republica Moldova – Elveția)	
JANAS Karol	Doctor în științe politice, conferențiar universitar (Slovacia)	
KOVALEVA Natalia	Doctor în pedagogie, conferențiar universitar (Federația Rusă)	
LÎSENCO Vladlena	Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
MATTOȘ Boris	Doctor în științe politice (Slovacia)	
METREVELI Levan	Doctor în științe politice (Georgia)	
MOUSMOUTI Maria	Doctor în drept (Grecia)	
SÂRCU Diana	Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
ȘICI Alexandru	Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar (Ucraina)	
SMOCHINĂ Carolina	Doctor în drept, conferențiar universitar (Cipru)	
SOLNȚEV Alexandr	Doctor în drept, conferențiar universitar (Federația Rusă)	
ISMAYL Togrul	Doctor în istorie, doctor în economie, conferențiar universitar (Turcia)	
ȚIGĂNAȘ Ion	Doctor în drept (Republica Moldova)	

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2006-2017.

Toate drepturile rezervate

MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Published quarterly. Issued since 2006.

No. 3 (Volume 12), 2017

Scientific-theoretical and information-practical
periodical publication founded by

Association of International Law from
the Republic of Moldova

Co-founders:

The Institute of Legal and Political Research
of The Academy of Sciences of Moldova,

The University of European Studies of Moldova,

The Moldavian State Institute of International Relations,

The Association of Foreign Policy

and International Cooperation from the Republic of Moldova

Registered

by the State Registration Chamber

of the Ministry of Justice of the Republic of Moldova

the Certificate No. MD 000039 „4” august 2009

Accredited

by decision Nr. 93 din 18.07.2017

of the Supreme Council for Science and Technological Development
of the Academy of Sciences of Moldova and the National Council
for Accreditation and Attestation of the Republic of Moldova
as of profile scientific publication, Category „B”,

in the field of: 12.00.10 - Public International Law; 12.00.03 - Private
International Law (*profile of legal science*) and 23.00.04 - Theory and
History of International Relations and Global Development (*profile of
political science*)

„Moldavian Journal of International Law and International
Relations” is a scientific journal that publishes articles
with *open access*, is licensed under

Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (CC BY).

The journal is included in the international database:

International Scientific Indexing (ISI) – / Impact Factor - 0.845 (2016),
European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH
PLUS), Social Science Research Network (SSRN), Scientific Electronic
Library eLIBRARY.RU, Instrumental Bibliometric National
to calculate the impact factor and citation index

OUR ADDRESS:

MD-2069, The Republic of Moldova, Chisinau, of. 305,
2/1 Ghenadie Iablocikin str.

Tel: (+373) 69185527

Fax: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandrurburian@mail.ru; alexandrurburian@yahoo.com;

WEB site: <http://www.rmdir.md>; <http://usem.md/md/p/rmdir>

Edition index PIN: PM 32028

All scientific articles, received by the Editorial Board of our journal
are subject to mandatory review. The journal uses *double-blind*
reviewing – (authors do not know who reviews their paper, and
reviewers do not know the names of the authors).

The views of the Editorial Board does not necessarily coincide with
the views of authors.

The responsibility for the authenticity and accuracy of the facts
in the published articles rests with the authors.

© Moldavian Journal of International Law
and International Relations, 2006-2017.

All rights reserved.

CONTENTS

PUBLIC INTERNATIONAL LAW

- *CHIRTOACA Natalia, LARION Alina-Paula.* Multilateral approach of the fundamental rights of work: the relationship of trade agreements with labour standards.....371

PRIVATE INTERNATIONAL LAW

- *ANITEI Nadia-Cerasela.* What law governs the formalities of marriage in Romanian private international law?.....385

INTERNATIONAL RELATIONS

- *BURIAN Alexander.* The main directions of foreign policy of the Republic of Moldova.....392

THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS

- *ROBU Alexandrina.* Transposition of EU Energy legislation into Moldovan and Ukrainian national legislation.....411
- *CHELARU Valeria.* Abkhazia between the past and the future: loyalties and strategies in a post-imperial context.....427
- *ČIEFOVÁ Michaela.* Austrian and Slovak culture with regards to the economic situation and mutual relations.....442

THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS

- *SURMA Liudmila.* Mediation agreement: essence, form, content and execution.....454
- *GHEREGA Carolina.* The use of force in the context of international relations: theoretical-practical and regulatory aspects.....459

THE TRIBUNE OF DISCUSSION

- *STRATIEVSKI Dmitri.* The election campaign in Germany in 2017. System, features, technology.....474
- *İSMAYIL Toğrul, ATMACA Hilal.* Uzbek foreign policy: Uzbekistan - USA relations in the post-soviet era under Karimov's ruling.....483

SCIENTIFIC NEWS

- Information on the ethical and legal basis of the editorial policy.....494

OUR JOURNAL

- Editorial board of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.....496
- Reviewers.....503
- About authors.....508
- Requirements to papers for publication in the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.....516
- Declaration on the ethical and legal basis of the editorial policy.....525

MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

Nr. 3 (Volume 12), 2017

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

EDITORIAL BOARD (CONSILIUM):

EDITOR –IN – CHIEF:

BURIAN Alexander

Doctor of Juridical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR–IN–CHIEF:

KINDIBALYK Olyana

Ph.D in Political Sciences, Associate Professor

SCIENTIFIC SECRETARY:

CHIRTOACA Natalia

Ph.D in Law, Associate Professor

MEMBER OF THE EDITORIAL BOARD (CONSILIUM):

ANGEL Jose Luis IRIARTE

Doctor of Law, Professor (Spain)

ARHILIUC Victoria

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Republic of Moldova)

ABASHIDZE Aslan

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

BALAN Oleg

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Republic of Moldova)

BENIUC Valentin

Doctor of Political Sciences, Professor (The Republic of Moldova)

BOSHITSKYI Iurii

Ph.D in Law, Professor (Ukraine)

DERGACHEV Vladimir A.

Dr. Sc. (Geography), Professor, Expert in geopolitics (Ukraine)

DYULGEROVA Nina

Doctor of Economic Sciences, Professor (Bulgaria)

FUEREA Augustin

Doctor of Law, Professor (Romania)

HABÁNIK Jozef

Doctor of Economic Sciences (The Slovak Republic)

HEINRICH Hans-Georg

Doctor of Juridical Sciences, Professor (Austria)

KAPUSTIN Anatoly

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

LIPKOVA Ludmila

Doctor Eng., Professor (The Slovak Republic)

MAZILU Dumitru

Doctor of Law, Professor (Romania)

NAZARIA Sergei

Doctor of Political Sciences (The Republic of Moldova)

PAPAVA Vladimir

Doctor of Economic Sciences, Professor (Georgia)

POPESCU Dumitru

Doctor of Law, Professor (Romania)

STRATIEVSKI Dmitri

Doctor of History (The Federal Republic of Germany)

SEDLITSCHI Yuri

Ph.D in Law, Professor (The Republic of Moldova)

TIMCHENKO Leonid

Doctor of Juridical Sciences, Professor (Ukraine)

VERESHCHETIN Vladlen

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

WILLIAMS Silvia Maureen

Doctor of Law and Social Sciences, Professor (Argentina)

EDITORSHIP (REVIEWERS):

DEPUTY EDITOR–IN–CHIEF, HEAD OF EDITORSHIP:

KINDIBALYK Olyana

Ph.D in Political Sciences, Associate Professor

MEMBER OF THE EDITORSHIP:

ANITEI Nadia Cerasela

Ph.D in Law, Professor (Romania)

BURIAN Cristina

Ph.D in Law, Associate Professor (The Republic of Moldova)

CIUCA Aurora

Ph.D in Law, Professor (Romania)

DORUL Olga

Ph.D in Law, Associate Professor (The Republic of Moldova)

EVSEEV Vladimir

Ph.D in Technical Science (The Russian Federation)

GENTIMIR Alina Mirabela

Ph.D in Law (Romania)

GLADARENCO-STOIAN Maia

Ph.D in History (United Kingdom)

GLUHAIA Diana

Ph.D in Law (Spain)

GUO Ping

Doctor in Law, Professor of Maritime Law (The People's Republic Of China)

IOVITA Alexandrina

Ph.D in Law (The Republic of Moldova – Switzerland)

JANAS Karol

Doctor of Political Sciences, Associate Professor (The Slovak Republic)

KOVALEVA Natalia

Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor (The Russian Federation)

LISENCO Vladlena

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor (The Republic of Moldova)

MATTOS Boris

Ph.D in Political Sciences (The Slovak Republic)

METREVELI Levan

Doctor of Political Sciences (Georgia)

MOUSMOUTI Maria

Ph.D in Law (Greece)

SARCU Diana

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor (The Republic of Moldova)

SYCH Alexander

Doctor of History, Professor (Ukraine)

SMOCHINA Carolina

Ph.D in Law, Associate Professor (Cyprus)

SOLNTSEV Alexander

Ph.D in Law, Associate Professor (The Russian Federation)

ISMAYL Togrul

Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor (Turkey)

TIGANAS Ion

Ph.D in Law (The Republic of Moldova)

© Moldavian Journal of International Law and International Relations, 2006-2017.

All rights reserved.

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

Выходит с 2006 года. Издаётся 4 раза в год

№ 3 (Том 12), 2017 год

Научно-теоретический и информационно-практический
периодический журнал, основанный

[Ассоциацией международного права Республики Молдова](#)

Соучредители:

[Институт юридических и политических исследований](#)

[Академии наук Молдовы,](#)

[Европейский университет Молдовы,](#)

[Молдавский государственный институт](#)

[международных отношений,](#)

[Ассоциация внешней политики](#)

[и международного сотрудничества Республики Молдова](#)

Зарегистрирован

Государственной Регистрационной Палатой
при Министерстве юстиции Республики Молдова
[Сертификат № MD 000039 от «4» августа 2009 года](#)

Аккредитован

решением [№ 93 din 18.07.2017](#)

Верховного Совета по Науке и Технологическому развитию
Академии наук Молдовы и Национального Совета по
Аккредитации и Аттестации Республики Молдова как
профильная научная публикация, категория «Б»,
по специальностям:

12.00.10 - международное публичное право; 12.00.03 –
международное частное право (*профиль юридические науки*) и
23.00.04 - теория и история международных отношений и
глобального развития (*профиль политические науки*)

«Молдавский журнал международного права и международных
отношений» является научным журналом, который публикует
статьи с *открытым доступом* под лицензией
[Creative Commons Attribution 4.0 International Public License](#) (CC BY).

Журнал включен в международные базы данных:

[International Scientific Indexing \(ISI\)](#) – / Импакт-фактор - 0.845 (2016),
[European Reference Index for the Humanities and Social Sciences](#)
([ERIH PLUS](#)), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Научная](#)
[электронная библиотека eLIBRARY.RU](#), [Instrumentul Bibliometric](#)
[National](#) для учета импакт-фактора и индекса цитирования

НАШ АДРЕС:

ул. Г. Яблочкин, 2/1, оф. 305, мун. Кишинёв,

Республика Молдова, MD 2069

Тел. (+373) 69185527

Факс: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandrurburian@mail.ru; alexandrurburian@yahoo.com;

WEB страница: <http://www.rmdir.md>; <http://usem.md/md/p/rmdir>

Почтовый индекс: RM 32028

Все научные статьи, поступившие в редакцию журнала,
подлежат обязательному рецензированию.

В журнале используются двустороннее слепое рецензирование
(„double-blind reviewing” – рецензент не знает, кто автор статьи,
автор статьи не знает, кто рецензент).

Мнения редакции не обязательно совпадают
с мнениями авторов публикаций.

Ответственность за точность проводимой информации
и изложение фактов лежит на авторах.

© «Молдавский журнал международного права
и международных отношений», 2006-2017.

Все права зарегистрированы

СОДЕРЖАНИЕ

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

- **КИРТОАКЭ Наталья, ЛАРИОН Алина-Паула.** Многосторонний подход основополагающих прав на работу: взаимосвязь между торговыми соглашениями и стандартами работы.....371

МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- **АНИЦЕЙ Надия-Черасела.** Какое право регулирует формальности брака в международном частном праве Румынии?.....385

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

- **БУРИАН Александр.** Основные направления внешней политики Республики Молдова.....392

ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

- **РОБУ Александрина.** Транспонирование энергетического законодательства ЕС в законодательство Молдовы и Украины.....411
- **КЕЛАРУ Валерия.** Абхазия между прошлым и будущим: лояльность и стратегии в пост-имперском контексте.....427
- **ЧИЕФОВА Михаела.** Австрийская и словацкая культура относительно экономической ситуации и взаимоотношений...442

НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

- **СУРМА Людмила.** Медиативное соглашение: сущность, форма, содержание и исполнение.....454
- **ГЕРЕГА Каролина.** Использование силы в контексте международных отношений: теоретико-практические и нормативные аспекты.....459

ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА

- **СТРАТИЕВСКИЙ Дмитрий.** Избирательная кампания в Германии в 2017 г. Система, особенности, технологии.....474
- **ИСМАИЛ Тогрул, АТМАДЖА Хилал.** Внешняя политика Узбекистана: отношения между Узбекистаном и США в постсоветское время под руководством Каримова.....483

НОВОСТИ НАУЧНОГО МИРА

- Информация об этических и правовых основах редакционной политики.....495

О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

- Редакционный совет «Молдавского журнала международного права и международных отношений».....496
- Редакционная коллегия (Рецензенты).....503
- Наши авторы.....508
- Требования к оформлению статей для публикации в «Молдавском журнале международного права и международных отношений».....519
- Декларация об этических и правовых основах редакционной политики.....527

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

№ 3 (Том 12), 2017

ISSN 1857-1999 E-ISSN 2345-1963

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

БУРИАН Александр

доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

КИНДЫБАЛЮК Оляна

кандидат политических наук, доцент

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

КИРТОАКЭ Наталья

кандидат юридических наук, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

АНХЕЛ Хосе Луис ИРИАРТЕ	Доктор права, профессор (Испания)	
АРХИЛЮК Виктория	Доктор юридических наук, профессор (Республика Молдова)	
АБАШИДЗЕ Аслан	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
БАЛАН Олег	Доктор юридических наук, профессор (Республика Молдова)	
БЕНОК Валентин	Доктор политических наук, профессор (Республика Молдова)	
БОШИЦКИЙ Юрий	Кандидат юридических наук, профессор (Украина)	
ВЕРЕЩЕТИН Владлен	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
ДЕРГАЧЕВ Владимир	Доктор географических наук, профессор (Украина)	
ДЮЛГЕРОВА Нина	Доктор экономических наук, профессор (Болгария)	
КАПУСТИН Анатолий	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
ЛИПКОВА Людмила	Доктор, профессор (Словакия)	
МАЗИЛУ Думитру	Доктор права, профессор (Румыния)	
НАЗАРИЯ Сергей	Доктор политических наук, доцент (Республика Молдова)	
ПАПАВА Владимир	Доктор экономических наук, профессор (Грузия)	
ПОПЕСКУ Думитра	Доктор права, профессор (Румыния)	
СТРАТИЕВСКИЙ Дмитрий	Доктор исторических наук, (ФРГ)	
СЕДЛЕЦКИЙ Юрий	Кандидат юридических наук, профессор (Республика Молдова)	
ТИМЧЕНКО Леонид	Доктор юридических наук, профессор (Украина)	
ФУЕРЕА Августин	Доктор права, профессор (Румыния)	
ХАБАНИК Джозеф	Доктор экономических наук (Словакия)	
ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг	Доктор права, профессор (Австрия)	
УИЛЬЯМС Сильвия Морин	Доктор права и социальных наук, профессор (Аргентина)	

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ (РЕЦЕНЗЕНТЫ):

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА, ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

КИНДЫБАЛЮК Оляна

кандидат политических наук, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

АНИЦЕЙ Надия Черасела	Доктор права, профессор (Румыния)	
БУРИАН Кристина	Кандидат юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
ГЛАДАРЕНКО-СТОЯН Майя	Доктор истории (Великобритания)	
ГЛУХАЯ Диана	Доктор права (Испания)	
ГУО Пинг	Доктор права, профессор морского права (Китайская Народная Республика)	
ДЖЕНТИМИР Алина	Доктор права (Румыния)	
ДОРУЛ Ольга	Кандидат юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
ЕВСЕЕВ Владимир	Кандидат технических наук (Российская Федерация)	
ИОВИЦЭ Александрина	Кандидат юридических наук (Республика Молдова – Швейцария)	
КОВАЛЕВА Наталья	Кандидат педагогических наук, доцент (Российская Федерация)	
ЛЫСЕНКО Владлена	Доктор юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
МАТТОШ Борис	Доктор политических наук (Словакия)	
МЕТРЕВЕЛИ Леван	Доктор политических наук (Грузия)	
МОУСМУТИ Мария	Доктор права (Греция)	
СЫРКУ Диана	Доктор юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
СЫЧ Александр	Доктор исторических наук, профессор (Украина)	
СМОКИНА Каролина	Доктор права, доцент (Кипр)	
СОЛНЦЕВ Александр	Кандидат юридических наук, доцент (Российская Федерация)	
ИСМАИЛ Тогрул	Доктор истории, доктор экономики, доцент (Турция)	
ЦИГЭНАШ Ион	Кандидат юридических наук (Республика Молдова)	
ЧИУКЭ Аурора	Доктор права, профессор (Румыния)	
ЯНАС Карол	Доктор политических наук, доцент (Словакия)	

© «Молдавский журнал международного права и международных отношений», 2006-2017.

Все права зарегистрированы

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, a fost lansată în anul 2006 ca proiecție a unui forum ce promovează valorificarea diferitelor opinii, uneori diametral opuse, cu privire la starea actuală a dreptului internațional și a relațiilor internaționale, familiarizând cititorii săi cu punctele de vedere ale experților și oamenilor de știință din diferite țări, atât din Orient, cât și din Occident.

Revista publică articole cu *access liber*, este licențiată de [Creative Commons Attribution 4.0 International Public License](#) (CC BY), este acreditată în Moldova ca o publicație științifică, fiind inclusă în diverse baze de date internaționale: [International Scientific Indexing \(ISI\)](#), [European Reference Index for the Humanities and Social Sciences \(ERIH PLUS\)](#), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Biblioteca electronică științifică eLIBRARY.RU](#), [Instrumentul Bibliometric Național](#) et al., pentru calcularea factorului de impact și indicele de citare. Revista folosește recenzarea „double-blind reviewing” — (recenzentul nu știe cine este autorul articolului, autorul nu știe cine este recenzent).

Actualmente, publicația este o revistă conceptuală despre diferite domenii ale dreptului internațional și relațiilor internaționale, devenind un centru de atracție pentru forțele de creație, care a obținut recunoașterea publicului și a creat un colectiv larg de autori.

De-a lungul perioadei 2006-2017 în revistă au fost publicate mai mult de 600 de articole a autorilor din peste 25 de țări (Republica Moldova — 412, Ucraina — 72, România — 50, Federația Rusă — 48, Republica Slovacă — 15, Bulgaria — 8, Republica Belarus — 8, Republica Federală Germania — 7, Georgia — 7, Republica Franceză — 6, Grecia — 5, Regatul Spaniei — 3, Azerbaidjan — 4, Turcia — 4, Tadjikistan — 2, Ungaria — 2, Republica Polonă — 2, Cehia - 1, SUA — 1, Republica Populară Chineză — 1, etc.). Spectrul problemelor examinate a devenit extrem de larg. O atenție sporită este acordată elucidării problemelor teoretico-practice din domeniul dreptului internațional și al relațiilor internaționale.

MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

The „Moldavian Journal of International Law and International Relations” was launched in 2006 as an open forum for different, sometimes diametrically opposite points of view on the current state of international law and international relations, acquainting its readers with the views of scientists and experts from different countries, both in the East and the West.

The journal that publishes articles with *open access*, is licensed under [Creative Commons Attribution 4.0 International Public License](#) (CC BY), accredited in the Republic of Moldova as a scientific publication, is included in the international database: [International Scientific Indexing \(ISI\)](#), [European Reference Index for the Humanities and Social Sciences \(ERIH PLUS\)](#), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Scientific Electronic Library eLIBRARY.RU](#), [Instrumentul Bibliometric Național](#) etc., to calculate the impact factor and citation index. The journal uses *double-blind* reviewing — (authors do not know who reviews their paper, and reviewers do not know the names of the authors).

Today it is a conceptual journal about various fields of international law and international relations, which became the centre of attraction of creative forces and managed to find its readers, forming around a wide group of authors.

Over the period 2006-2017 more than 600 articles have been published in the journal, by authors from more than 25 countries (The Republic of Moldova — 412, Ukraine — 72, Romania — 50, The Russian Federation — 48, The Slovak Republic — 15, Bulgaria — 8, The Republic of Belarus — 8, The Federal Republic of Germany — 7, Georgia — 7, The French Republic — 6, Greece — 5, Spain — 3, Azerbaijan — 4, Turkey — 4, Tajikistan — 2, Hungary — 2, Poland — 2, Czech Republic — 1, USA — 1, The People's Republic of China — 1, etc.). Spectrum of the issues was as broad as possible. Particular attention is given to coverage of theoretical and practical issues of international law and international relations.

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Издание «Молдавского журнала международного права и международных отношений» стартовало в 2006 г. как открытая трибуна для различных, подчас диаметрально противоположных точек зрения на современное состояние международного права и международных отношений, знакомя своих читателей с взглядами ученых и экспертов из разных стран, как с Востока, так и с Запада.

Журнал публикует статьи с *открытым доступом* под лицензией [Creative Commons Attribution 4.0 International Public License](#) (CC BY), аккредитован в Молдавии как научное издание, включен в различные международные базы данных: [International Scientific Indexing \(ISI\)](#), [European Reference Index for the Humanities and Social Sciences \(ERIH PLUS\)](#), [Social Science Research Network \(SSRN\)](#), [Научная электронная библиотека eLIBRARY.RU](#), [Instrumentul Bibliometric Național](#) и др. для учета импакт-фактора и индекса цитирования. В журнале используются двустороннее слепое рецензирование (*double-blind reviewing* – рецензент не знает, кто автор статьи, автор статьи не знает, кто рецензент).

Сегодня это концептуальный журнал о самых различных сферах международного права и международных отношений, который стал центром притяжения творческих сил и сумел найти своего читателя, сформировав вокруг себя широкий авторский коллектив.

За 2006-2017 гг. в журнале было опубликовано более 600 статей авторов из более 25 стран (Республика Молдова — 412, Украина — 72, Румыния — 50, Российская Федерация — 48, Республика Словакия — 15, Болгария — 8, Республика Беларусь — 8, Германия — 7, Грузия — 7, Французская Республика — 6, Греция — 5, Королевство Испания — 3, Азербайджан — 4, Турция — 4, Таджикистан — 2, Венгрия — 2, Польша — 2, Чехия — 1, США — 1, КНР — 1, и т.д.). Спектр рассматриваемых проблем стал максимально широким. Особое внимание уделяется освещению теоретических и практических вопросов международного права и международных отношений.

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2017, Issue 3, Volume 12, Pages 371-384.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15. 08. 2017 | Accepted: 15.09. 2017 | Published: 30.09. 2017

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC
PUBLIC INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

**ABORDĂRI MULTILATERALE ALE DREPTURILOR FUNDAMENTALE DE MUNCĂ:
RELAȚIA ACORDURILOR COMERCIALE CU STANDARDELE DE MUNCĂ***

**MULTILATERAL APPROACH OF THE FUNDAMENTAL RIGHTS OF WORK:
THE RELATIONSHIP OF TRADE AGREEMENTS WITH LABOUR STANDARDS**

**МНОГОСТОРОННИЙ ПОДХОД ОСНОВОПОЛАГАЮЩИХ ПРАВ НА РАБОТУ:
ВЗАИМОСВЯЗЬ МЕЖДУ ТОРГОВЫМИ СОГЛАШЕНИЯМИ И СТАНДАРТАМИ
РАБОТЫ**

CHIRTOACĂ Natalia** / CHIRTOACĂ Natalia / КИРТОАКЭ Наталья
LARION Alina-Paula*** / LARION Alina-Paula / ЛАРИОН Алина-Паула

ABSTRACT:

**MULTILATERAL APPROACH OF THE FUNDAMENTAL RIGHTS OF WORK:
RELATIONSHIP OF TRADE AGREEMENTS WITH LABOUR STANDARDS**

The problem of the interrelationship of international trade with fundamental labor standards has become a central element of the political agenda that has generated different opinions between developed and developing countries. At the present time, there is an appeal to consolidate such a notion within the WTO in order to provide an explicit social status based on the relationship between trade and the right to work, with the possibility of imposing sanctions on states that do not respect these rights.

The study underlines the fact that, in particular, over the past two decades, work standards have become a serious problem in the context of international trade. Three events marked the emergence of the social conditions of commercial agreements: first of all, an international consensus was reached on the basic rights of workers

* Articolul a fost perfectat în cadrul Proiectului instituțional 15.817.06.10F al ICJP al AȘM „Redimensionarea politicii externe și interne a Republicii Moldova din perspectiva evoluției proceselor integraționiste și modificărilor geopolitice a sistemului internațional”. / Статья выполнена в рамках научно-исследовательского проекта Института юридических и политических исследований АН Молдовы 15.817.06.10F «Переосмысление внешней и внутренней политики Республики Молдова с перспективы эволюции интеграционных процессов и геополитических изменений международной системы». / The article is made within the framework of a Research project of the Institute of Legal and Political Studies of the Academy of Sciences of Moldova 15.817.06.10F „Rethinking foreign and domestic policy of the Republic of Moldova from the perspective of the evolution of the integration process and the geopolitical changes in the international system”.

** **CHIRTOACĂ Natalia** - Doctor în drept, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei; Secretar Științific, Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare (Republica Moldova). / **CHIRTOACA Natalia** - Ph.D in Law, Associate Professor, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova; Scientific Secretary, National Council for Accreditation and Attestation (The Republic of Moldova). / **КИРТОАКЭ Наталья Михайловна** - Кандидат юридических наук, доцент, Институт юридических и политических исследований АН Молдовы; Ученый Секретарь, Национальный Совет по Аккредитации и Аттестации (Республика Молдова). **E-mail:** n_chirtoaca@mail.ru

*** **LARION Alina-Paula** - Doctor în drept, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (Suceava, România). / **LARION Alina-Paula** - Ph.D in Law, „Ștefan cel Mare” University of Suceava (Suceava, Romania). / **ЛАРИОН Алина-Паула** - Доктор права Университета „Штефан чел маре” в Сучаве (Сучава, Румыния). **E-mail:** alina.larion@gmail.com

established by the IOM; Secondly, commercial agreements, in particular bilateral and regional ones, have been included in several provisions on labor standards, and, thirdly, consumer demand is growing for products produced under better working conditions.

Key words: basic rights to work, commercial standards, labor standards, International Labor Organization, World Trade Organization, labor cooperation, trade agreements, settlement of labor disputes.

JEL Classification: K33, F29

РЕЗУМАТ:

ABORDĂRI MULTILATERALE ALE DREPTURILOR FUNDAMENTALE DE MUNCĂ: RELAȚIA ACORDURILOR COMERCIALE CU STANDARDELE DE MUNCĂ

Problema legăturii dintre comerțul internațional și standardele fundamentale de muncă a devenit un element central al agendei politice și a generat opinii diferențiate între statele dezvoltate și statele în curs de dezvoltare, încă de foarte mult timp. Actualmente a fost lansat apelul de a instituționaliza o astfel de noțiune în cadrul OMC pentru a oferi în mod explicit o clauză socială bazată pe legătura dintre comerț și drepturile la muncă, cu posibilitatea sancționării statelor care nu respectă aceste drepturi.

Cercetarea realizată pune în evidență faptul că, în special, în ultimele două decenii standardele de muncă au devenit o problemă majoră în contextul comerțului internațional. Trei evoluții au marcat apariția clauzelor sociale în acordurile comerciale: în primul rând, s-a ajuns la un consens internațional privind drepturile fundamentale de muncă stabilite de OIM; în al doilea rând, acordurile comerciale, în special cele bilaterale și regionale, au inclus din ce în ce mai multe dispoziții privind standardele de muncă, iar, în al treilea rând, cererea consumatorilor este în creștere pentru produsele fabricate în condiții mai bune de muncă.

Cuvinte cheie: drepturi fundamentale de muncă, standarde comerciale, standarde de muncă, Organizația Internațională a Muncii, Organizația Mondială a Comerțului, cooperare în domeniul muncii, acorduri comerciale, soluționarea litigiilor de muncă.

JEL Classification: K33, F29

CZU: 341.01, 327.39

РЕЗЮМЕ:

МНОГОСТОРОННИЙ ПОДХОД ОСНОВОПОЛАГАЮЩИХ ПРАВ НА РАБОТУ: ВЗАИМОСВЯЗЬ МЕЖДУ ТОРГОВЫМИ СОГЛАШЕНИЯМИ И СТАНДАРТАМИ РАБОТЫ

Проблема взаимосвязи международной торговли с основополагающими стандартами в сфере труда стала центральным элементом политической повестки дня, породившей различные мнения между развитыми и развивающимися странами. В настоящее время господствует призыв закреплять такое понятие в рамках ВТО, чтобы обеспечить в явном виде социальное положение, основанное на связи между торговлей и правом на работу, с возможностью применения санкций в отношении государств, которые не соблюдают эти права.

Проведенное исследование подчеркивает тот факт, что, в частности, в последние два десятилетия стандарты работы стали серьезной проблемой в контексте международной торговли. Три события отметили появление социальных условий коммерческих соглашений: в первую очередь, был достигнут международный консенсус об основных правах рабочих, установленных МОМ; во-вторых, коммерческие соглашения, в частности, двусторонние и региональные, были включены в несколько положений о трудовых стандартах, и, в-третьих, потребительский спрос растет для продуктов, произведенных в лучших условиях работы.

Ключевые слова: основные права на работу, коммерческие стандарты, стандарты труда, Международная Организация Труда, Всемирная Организация Торговли, сотрудничество в области труда, торговые соглашения, разрешение трудовых споров.

JEL Classification: K33, F29

УДК: 341.01, 327.39

Problema legăturii dintre comerțul internațional și standardele fundamentale de muncă a devenit un element central al agendei politice și a generat opinii diferențiate între statele dezvoltate și statele în curs de dezvoltare, încă de foarte mult timp.

De fapt, legătura dintre standardele comerciale și cele de muncă este de lungă durată. În 1906 a fost adoptat un tratat internațional care interzicea comerțul și fabricarea chibriturilor cu utilizarea fosforului alb din cauza pericolului pe care-l prezenta pentru lucrătorii din această industrie¹. Astăzi nou este apelul de a instituționaliza o astfel de noțiune în cadrul OMC pentru a oferi în mod explicit o clauză socială bazată pe legătura dintre comerț și drepturile la muncă, cu posibilitatea sancționării statelor care nu respectă aceste drepturi.

Conform unor opinii doctrinare, legătura implică „că accesul statului la piețele externe trebuie să fie condiționat într-un fel cu privire la acceptabilitatea standardelor interne de muncă ale aceluia stat”². O clauză socială tipică de acest gen face posibilă restricționarea sau oprirea importului sau a importului preferențial de produse originale în state, industrii sau firme, în cazurile în care condițiile de muncă nu corespund anumitor standarde minime. Prin urmare, dimensiunea obligatorie a acestei idei ar putea fi rezumată la două fraze: în primul rând, toate statele angajate în comerțul internațional ar trebui să aibă o obligație legală, care să nu se bazeze pe ratificarea anumitor convenții, de a respecta anumite drepturi ale muncitorilor; într-al doilea rând, această obligație ar trebui să fie executorie prin anumite sancțiuni de ordin comercial³.

Articolul 7 din Carta de la Havana din 1948 privind crearea Organizației Mondiale a Comerțului, care nu a intrat niciodată în vigoare, deja la acel moment instituia o legătură dintre comerț și menținerea standardelor de muncă, prevăzând că „Membrii recunosc că toate țările au un interes comun în realizarea și

menținerea *standardelor de muncă echitabile* legate de productivitate, și, astfel, în îmbunătățirea salariilor și condițiilor de muncă așa cum productivitatea poate permite. Membrii recunosc că condițiile de muncă abuzive, în special în producția pentru export, creează dificultăți în comerțul internațional și, prin urmare promovarea oricăror acțiuni poate fi adecvată și fezabilă pentru a elimina astfel de condiții pe teritoriul lor”⁴.

Carta de la Havana nu a fost ratificată de către membri, astfel, această problemă a rămas latentă în cadrul sistemului GATT. Totuși, GATT include unele excepții generale care au tendința de a fi de strict interpretate. În temeiul art. 20, de exemplu, statele-părți pot să restrângă importul de produse dacă acestea sunt produse prin munca în închisori, contrare bunelor moravuri publice sau sănătății, sau pun în pericol viața sau sănătatea umană, animalele sau plantele⁵. Astăzi, în situația când «munca în închisori» este interpretată ca fiind muncă forțată, se demonstrează că problema aceasta nu este nouă, fiind cel mult „pasivă” în cadrul sistemului GATT.

Runda Uruguay de negocieri comerciale multilaterale care a început în 1986 și a durat până în 1994, a marcat un punct important de includere a problemelor mai largi, cum ar fi proprietatea intelectuală, măsurile de investiții legate de comerț, precum și comerțul cu servicii în cadrul Agendei GATT. Multe dintre instrumentele Rundei Uruguay sunt administrate de noua Organizație Mondială a Comerțului (OMC) înființată la 1 ianuarie 1995.

Summit-ul OMC din Singapore din 1996, a discutat, printre alte chestiuni; punerea în aplicare a clauzei sociale. Propunerile pentru o clauză socială în cadrul OMC au fost sprijinite de către guvernele din SUA, Franța, Belgia, Mexic, Olanda, Parlamentul European, guvernele scandinave, și organizațiile sindicale internaționale de vârf. SUA și Uniunea Europeană, în special, au dorit să extindă agenda OMC pentru a include standardele de muncă,

¹ Van Liemt G. The Multilateral Social Clause. International Coalition for Development Action. In: Discussion Paper. August, 1994, p. 3.

² Muntarbhorn V. Child Rights and Social Clauses: Child Labour Elimination as a Social Cause? In: The International Journal of Children's Rights. 1998, nr. 6, p. 270.

³ Ibidem, p. 273.

⁴ Social Clause as an Element of the WTO Process. Centre for International Trade, Economics and Environment. India, 1998, p. 4.

⁵ Sutherland J. International Trade and the GATT/WTO Social Clause: Broadening the Debate. In: Queensland University of Technology Law and Justice Journal. 1998, nr. 14, p. 85.

precum și politica în domeniul concurenței și a corupției⁶.

Cele mai multe guverne din sud (G77) se opun oricărei legături dintre comerț și standardele de muncă, din teama de a-și pierde avantajul comparativ al costurilor reduse pentru forța de muncă și țările nordice, folosind clauza socială ca un protecționism deghizat, susținând că ridicarea standardelor de muncă este o problemă de dezvoltare⁷. Se menționează că, în orice caz, clauza socială în cadrul OMC este un mod greșit de a proteja drepturile lucrătorilor, aceasta oferind mai multă putere unui „club select” care este controlat de cei care doresc să exploateze.

Statele și sindicatele din nord, pe de altă parte se tem de „dumpingul social” și de concurența neloyală din partea națiunilor mai puțin industrializate, care afectează cel mai puternic muncitorii necalificați din nord⁸.

Existau, de asemenea, îngrijorări că globalizarea va duce standardele de muncă în jos, atât în Sud, cât și în Nord. Luarea în considerare a dimensiunii muncii în cadrul liberalizării comerțului, ar putea probabil ajuta la susținerea suportului public pentru OMC, cu condiția că aceasta se dovedește a fi corectă și echitabilă.

Un compromis între susținătorii și adversarii clauzei sociale a rezultat prin includerea următorului alineat în par. 4 al Declarației Ministeriale de la finalul Summitului OMC de la Singapore: „Ne reînnoim angajamentul nostru de a respecta standardele fundamentale de muncă recunoscute la nivel internațional. Organizația Internațională a Muncii este organismul competent să stabilească și să se ocupe de aceste standarde, și afirmăm sprijinul nostru pentru activitatea sa în promovarea acestora. Noi credem că creșterea economică și dezvoltarea stimulată de creșterea comerțului și liberalizarea comerțului contribuie la promovarea acestor standarde. Respingem utilizarea standardelor de muncă în scopuri protecționiste, și suntem de acord că avantajul comparativ al statelor în curs de dezvoltare, în special statele cu salarii mici, nu trebuie în nici un fel să fie pus în discuție. În acest

sens, observăm că secretariatele OMC și OIM vor continua colaborarea lor existentă”⁹.

Declarația din 1996 de la Singapore a adus două inovații importante: în primul rând, a menționat oficial legătura dintre standardele de muncă și comerțul internațional în documentele OMC și, în al doilea rând, statele-membre au convenit asupra suportului clar pentru standardele fundamentale de muncă ca o parte componentă a calității de membru al OMC.

În plus, Declarația de la Singapore evidențiază următoarele aspecte importante:

- se respinge utilizarea standardelor de muncă în scop protecționist, aceasta fiind o măsură de siguranță foarte importantă pentru sistemul comercial multilateral, în special pentru statele în curs de dezvoltare;
- se subliniază faptul că anume OIM este autoritatea competentă să stabilească și să se preocupe de standardele de muncă;
- nu a existat nici autorizație în text pentru orice nouă lucrare la această temă;
- se consacră expres continuarea colaborării existente a secretariatelor OIM și OMC, și colaborarea cu multe alte organizații interguvernamentale. Colaborarea existentă a respectat pe deplin mandatele corespunzătoare și separate ale celor două organizații.

În literatura de specialitate unii doctrinari au formulat definiții ale clauzei sociale. Astfel, în conformitate cu definiția dată de cercetătorul Van Liemt, „o clauză socială are drept scop îmbunătățirea condițiilor de muncă în statele exportatoare, permițând sancțiuni care trebuie aplicate contra exportatorilor care nu respectă un minimum de standarde”¹⁰. Scopul perceput al clauzei sociale este de a restricționa sau opri importul sau importul preferențial al produselor din țările în care standardele de muncă sunt relativ inferioare, adică în raport cu anumite standarde minime. Potrivit lui G. Hansson, producătorii „care nu sunt în conformitate cu cerințele minime trebuie să aleagă între o modificare a condițiilor de muncă sau riscul de a

⁶ Ibidem, p. 86.

⁷ Dessing M. The Social Clause and Sustainable Development. ICTSD Resource Paper No. 1. Geneva, 2001, p. 6.

⁸ Ibidem.

⁹ Singapore Ministerial Declaration adopted on 13 December 1996. Ministerial Conference, Singapore 9-13 December 1996: Geneva: WTO. (WT/MIN (96) /DEC). [On-line]: <https://docs.wto.org/.../WT/MIN96/SR9.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

¹⁰ Van Liemt G. *Op. cit.*, p. 5.

fi confruntat cu creșterea barierelor comerciale în piețele lor de export”¹¹.

Definițiile menționate mai sus și consecința (de a nu adera la) clauzei sociale demonstrează în mod clar că „condiționalitatea” este un aspect esențial al dezbaterii asupra clauzei sociale. Acum condiționalitatea poate fi abordată în două modalități diferite – atât pozitivă, cât și negativă. În primul sens, dacă o parte îndeplinește anumite standarde de muncă minime sau compilează cu anumite cerințe minime este recompensat prin acordarea unui tratament favorabil. Pe de altă parte, condiționalitatea negativă înseamnă impunerea de „sanțiuni” împotriva părții care nu respectă anumite standarde minime.

Cu toate acestea, „principiul condiționalității” contravine principiului tratamentului clauzei națiunii celei mai favorizate stabilit de către GATT, în conformitate cu care nu trebuie să existe discriminare între statele membre în materie de comerț internațional cu bunuri și servicii. Prin urmare, în conformitate cu practica GATT, țara importatoare poate aplica unele condiționalități în materie de importuri (cu privire la standardele de muncă), în cadrul unui sistem generalizat de preferință (SGP).

La nivel juridic internațional „clauza socială” se referă la corelarea comerțului cu standardele de muncă larg acceptate cuprinse în cinci drepturi fundamentale de muncă - libertatea de asociere, dreptul la negociere colectivă, abolirea muncii forțate, abolirea muncii copiilor și nondiscriminarea la angajare și ocupare, consacrate în convențiile OIM pe care le-am examinat în compartimentele anterioare ale prezentei lucrări. Dar în discursul public obișnuit, „clauza socială” include, de obicei mai mult decât acestea drepturi minime de bază. Aceasta întrușchipează, de asemenea, așa standarde de muncă, cum ar fi salariul minim, limitarea duratei de lucru, precum și sănătatea și siguranța la locul de muncă¹², consacrate, spre exemplu, în Convenția OIM nr. 155 din 1981¹³ și în Convenția OIM nr. 131 din 1970¹⁴.

Cele mai puternice argumente în favoarea unei clauze sociale legate de comerț se bazează pe universalitatea și indivizibilitatea standardelor internaționale privind drepturile omului, precum și pe necesitatea promovării unei mai bune respectări a acestor standarde. Încălțări ale drepturilor omului legate de comerț pot include activități economice dăunătoare mediului care amenință comunitățile locale, strămutarea forțată, exploatarea muncii copilului, restricții asupra libertății de asociere și negocierilor colective etc.

Aspectul politic pentru clauza socială se bazează pe argumentul că o clauză socială multilateral acceptată ar consolida sistemul comercial multilateral prin rezultarea de acțiuni unilaterale, precum și prin apariția unor clauze sociale bilaterale sau regionale. Mai mult decât atât, din punct de vedere al drepturilor sindicale, s-a susținut că o dispoziție minimă pentru clauze sociale ar spori liberalizarea comerțului internațional (ar acționa ca un fel de „rețea de siguranță”)¹⁵.

Un argument al acelor care solicită legături structurate între comerț și standardele de muncă este recurgerea potențială la mecanismul oficial de soluționare a litigiilor al OMC, care contrastează cu absența procedurilor comparabile de executare în cadrul Organizației Internaționale a Muncii¹⁶.

Considerăm că, deși este adevărat că OMC are capacitatea unor proceduri de executare oficiale în cadrul mecanismului său de soluționare a diferendelor și că procesele OIM sunt mai puțin stridente și obligatorii, o mare parte din efort și resurse sunt cerute de guverne în ce privește procesele de supraveghere ale OIM (de exemplu, Comitetul privind libertatea de asociere și Comitetele de aplicare a standardelor OIM), care nu trebuie subestimate.

Acordurile comerciale cu dispoziții în materie de muncă au sporit considerabil în ultimele două decenii, de la 4 în 1995 la 21 în 2005. Până în iunie 2013, din 248 de acorduri comerciale în vigoare și notificate la OMC, 58 conțineau

¹¹ Hansson G. *Op. cit.*, p. 7.

¹² Chan A., Ross R. Racing to the bottom: international trade without a social clause. In: *Third World Quarterly*. 2003, vol 24, nr. 6, p. 1012.

¹³ Convenția OIM nr. 155 referitoare la securitatea și igiena muncii și mediul de muncă. Geneva, 22 iunie 1981. [On-line]: <http://www.sindsan.md/legislatie/conventiile-oim/139-conventia-155.html> (Vizitat la: 11.09.2017).

¹⁴ Convenția OIM nr. 131 din 1970 privind fixarea salariilor minime, în special în ce privește țările în curs de

dezvoltare.

[On-line]:

<http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Doamenii/Relatii%20bilaterale-organizatii/Conventii-OIM/131.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

¹⁵ Social Clause as an Element of the WTO Process. Centre for International Trade. In: *Economics and Environment*. India, 1998, p.7.

¹⁶ The evolving debate on trade and labour standards. IOE information paper. Geneva, 2006, p. 3.

prevederi în materie de muncă¹⁷. Deși dispozițiile în materie de muncă tind să fie concentrate în acorduri comerciale Nord-Sud, există o tendință modestă dar în creștere de integrare a dispozițiilor de muncă în acordurile comerciale între statele în dezvoltare și emergente (acorduri comerciale Sud-Sud)¹⁸.

Din aproximativ 190 de state - părți la acorduri comerciale, aproximativ 120 sunt părți la acordurile comerciale care includ dispoziții în materie de muncă. Majoritatea dispozițiilor de muncă se concentrează pe cooperare și monitorizare (elemente de promovare), în timp ce numai două cincimi conțin, de asemenea, elemente condiționale, care leagă respectarea standardelor de muncă de consecințele economice¹⁹.

Prima referință majoră în ce privește acordurile comerciale care conțin clauze sociale ar trebui să o facem la Acordul nord-american de cooperare în domeniul muncii (NAALC)²⁰, care a fost negociat ca un acord parte la Acordul Nord-American de Comerț Liber (NAFTA) și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1994. NAALC include trimiteri la unsprezece principii fundamentale de muncă, invitând toate trei guverne (Mexic, SUA și Canada) să îmbunătățească performanța în ce privește toate aceste drepturi și standarde. Acest acord a fost anunțat la acea vreme ca fiind unul istoric.

Acordul Nord-American de cooperare în domeniul muncii (NAALC), în paralel cu acordurile de liber schimb, stabilește următoarele obiective: a) îmbunătățirea condițiilor de muncă și a standardelor de viață; b) să promoveze în cea mai mare măsură principiile de muncă prevăzute în Anexa 1; c) să stimuleze cooperarea pentru promovarea inovării, în ce privește productivitatea și creșterea calității; d) să încurajeze publicarea și schimbul de informații, dezvoltarea și coordonarea statisticilor, precum și studii comune pentru promovarea înțelegerii

reciproc avantajoase a legilor și instituțiilor în materia muncii pe teritoriul fiecăruia dintre semnatori, e) să continue cooperarea în materia muncii în scopul beneficiului reciproc; f) să promoveze respectarea și aplicarea efectivă a legislației muncii în fiecare dintre țările semnatare și g) să promoveze transparența în administrarea legislației muncii.

La rândul său, Anexa 1 la NAALC a stabilit următoarele principii de muncă care urmează să fie promovate de legislația internă a fiecărei țări: libertatea de asociere și protecția dreptului de a organiza, dreptul la negociere colectivă, dreptul la grevă, interdicția muncii forțate, restricțiile privind munca copilului, standarde minime pentru condițiile de muncă, eliminarea discriminării în ocuparea forței de muncă, remunerarea egală pentru bărbați și femei, prevenirea accidentelor la locul de muncă și a bolilor profesionale, despăgubiri în caz de accidente de muncă și boli profesionale, și protecția lucrătorilor migranți²¹.

Cu toate acestea, de menționat că NAALC nu stabilește un set de drepturi și standarde internaționale de muncă, dar angajează în special semnatarii să pună în aplicare legislația lor națională a muncii, prevăzând că „*Fiecare parte va promova respectarea și punerea în aplicare în mod eficient a dreptului național al muncii prin acțiuni guvernamentale corespunzătoare*”²². Totuși, nu există nici o obligație executorie de a face acest lucru și, de fapt, părților la NAALC nu le este interzis în mod explicit „slăbirea” legislațiilor lor de muncă.

După acordul NAFTA, dispoziții speciale privind drepturile de muncă au fost incluse în câteva acorduri negociate de către SUA și mai multe dispoziții generale, de asemenea, au fost incluse în acordurile Uniunii Europene (UE). Cele mai multe prevederi din acordurile comerciale încheiate de către SUA sunt limitate în mod efectiv la angajamentul părților de a pune în aplicare legislația națională a muncii (acordurile comerciale cu Chile, Singapore, Australia, Maroc, Bahrain, Oman, Republica Dominicană și Guatemala, El Salvador, Honduras, Nicaragua, Peru, Columbia, Panama și

17

[On-line]:

<http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx>

(Vizitat la: 11.09.2017).

¹⁸ Social dimensions of free trade agreements. International Institute for Labour Studies. Geneva: ILO. 2013, p. 1.¹⁹ Ibidem, p. 9.²⁰ The North American Agreement on Labor Cooperation (NAALC), 1993. [On-line]: <https://ustr.gov/sites/default/files/naaec.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).²¹ Lazo Grandi P. Trade Agreements and their Relation to Labour Standards: The Current Situation. Geneva, 2009, p. 7-8.²² The evolving debate on trade ... *Op. cit.*, p. 5.

Coreea)²³. Cu toate acestea, există excepții notabile în unele acorduri - și anume în acordurile comerciale dintre SUA și Cambodgia și SUA și Iordania - care ar putea servi ca exemplu pentru viitoarele dispoziții privind drepturile de muncă.

În Acordul din 2000 privind Zona de Liber Schimb dintre SUA și Iordania²⁴, aspectele de muncă au fost abordate în cadrul unei clauze suplimentare din art.6 care apare pentru prima dată ca un angajament de a respecta Declarația OIM din 1998 și de a include aceste principii în legislația națională, protejându-le prin mijloace juridice interne. A fost introdusă, de asemenea o clauză non-derogatorie ca și un angajament care încearcă să asigure că standardele de muncă sunt compatibile cu drepturile muncitorilor recunoscute la nivel internațional (înțelese ca fiind dreptul la asociere, dreptul de organizare, dreptul la negocieri colective, interdicția muncii forțate, munca copiilor și condiții acceptabile de muncă cu salarii minime, orele de lucru, sănătatea și securitatea muncii)²⁵.

Totuși, cea mai importantă realizare a SUA în cadrul acestor negocieri a fost supunerea problemelor de muncă aceluiași proceduri de reglementare a diferendelor ca și cele negociate pentru problemele comerciale (art. 17)²⁶.

Un alt experiment dezvoltat de SUA și Cambodgia în 1998 a constat într-un Acord de Textile²⁷ care definește cote de import pentru textile din Cambodgia spre SUA, pe baza certificării prealabile de către OIM a respectării standardelor fundamentale de muncă. A existat o dezbatere în legătură cu faptul dacă OIM ar putea accede la astfel de cereri dar în cele din urmă îndoielile au fost spulberate și OIM a fost de acord să participe la proiect²⁸.

Pe bună dreptate, acordurile comerciale bilaterale și regionale au realizat mai multe progrese în corelarea standardelor de muncă cu

prevederile comerțului decât acordurile multilaterale. Considerăm că aceasta se datorează în primul rând faptului că acordurile comerciale bilaterale au avantajul de a reduce costurile de negociere și de punere în aplicare prin limitarea numărului de părți implicate.

În afară de SUA, Uniunea Europeană este deosebit de activă în acest domeniu și în mod explicit afirmă că Comisia Europeană „... încearcă să promoveze legătura dintre comerț și dezvoltare socială (în afara Runda Doha pentru dezvoltare), în diverse moduri”²⁹.

O analiză a conținutului diferitelor prevederi privind drepturile de muncă subliniază, de asemenea, diferențe esențiale în dispozițiile privind drepturile de muncă negociate de europeni și americani. La general vorbind, în acordurile bilaterale ale UE, accentul este, mai degrabă, pus pe drepturile omului, problemele de dezvoltare, cooperarea tehnică și dialogul politic, decât pe dispoziții specifice și executorii în domeniul drepturilor de muncă. De exemplu, Acordul UE de la Cotonou³⁰ evidențiază drepturile omului ca o condiție esențială pentru cooperare. Cu toate acestea, nu există nici o mențiune specifică a standardelor de muncă, cu excepția unei reafirmări în art. 50 a angajamentelor membrilor OIM.

Totuși, în conformitate cu art.50 al Acordului UE din 2000 de la Cotonou, la rubrica „Comerț și Standardele de muncă”, părțile la Acord își reafirmă angajamentul față de standardele fundamentale de muncă recunoscute la nivel internațional, astfel cum sunt definite în convențiile relevante ale OIM, în special libertatea de asociere și la dreptul la negocieri colective, eliminarea celor mai grave forme ale muncii copilului, eliminarea muncii forțate și non-discriminarea în ocuparea forței de muncă. În același timp, aceștia afirmă că standardele de muncă nu vor fi utilizate în scopuri protecționiste. Printre altele, părțile convin să coopereze în probleme de muncă și să facă schimb de informații cu privire la probleme de reglementare și respectare a legislației.

²³ Salem S., Rozental F. Labor Standards and Trade: A Review of Recent Empirical Evidence. In: Journal of International Commerce and Economics. 2012, p. 10-11.

²⁴ United States – Jordan Free Trade Area Agreement signed on 24 October 2000. [On-line]: <https://ustr.gov/sites/default/files/Jordan%20FTA.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

²⁵ Lazo Grandi P. *Op. cit.*, p. 9.

²⁶ United States – Jordan Free Trade Area Agreement... *Op. Cit.*

²⁷ [On-line]: http://khmer.cambodia.usembassy.gov/media2/pdf/uskh_textile.pdf (Vizitat la: 11.09.2017).

²⁸ Lazo Grandi P. *Op. cit.*, p. 16.

²⁹ Hansson G. *Op. cit.*, p. 11.

³⁰ Acord de Asociere între Statele din Africa, Caraibe și Pacific, și Comunitatea Europeană și statele sale membre semnat la Cotonou la 23 iunie 2000. [On-line]: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:r12101> (Vizitat la: 11.09.2017).

Acordul dintre UE și Africa de Sud din 1999³¹ - proiectat pentru a realiza un comerț liber în termen de 12 ani - include o trimitere la standardele de muncă fundamentale ale OIM, dar nu conține specificații suplimentare privind punerea în aplicare sau executare. Acordul de liber schimb UE-Chile din 2003³² este mai specific pe probleme de muncă, în plus față de trimiterea generală la drepturile omului include, de asemenea, un capitol social, care se referă la standardele fundamentale de muncă ale OIM. Cu toate acestea, de menționat că, capitolul social nu include libertatea de asociere și de negociere colectivă.

Prevederi mai progresiste în domeniu se regăsesc în Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova din 2014³³, care în art. 365 intitulat „Standarde și acorduri multilaterale în domeniul muncii” stipulează că părțile recunosc că ocuparea integrală și productivă a forței de muncă și munca decentă pentru toți sunt elemente-cheie ale gestionării globalizării și își reafirmă angajamentul de a promova dezvoltarea comerțului internațional astfel încât să contribuie la ocuparea integrală și productivă a forței de muncă și la o muncă decentă pentru toți. În acest context, părțile se angajează să se consulte și să coopereze, după caz, cu privire la aspectele comerciale de interes comun legate de muncă (al.1, art. 365). Concomitent, al. 2 al aceluiași articol prevede că în conformitate cu obligațiile care le revin în calitate de membri ai OIM și cu Declarația OIM cu privire la principiile și drepturile fundamentale la locul de muncă și continuarea acesteia din

1998, părțile se angajează să respecte, să promoveze și să pună în aplicare în legislația și practicile lor, pe întregul lor teritoriu, standardele fundamentale de muncă recunoscute la nivel internațional, astfel cum sunt consacrate în convențiile fundamentale ale OIM, și în special: (a) libertatea de asociere și recunoașterea efectivă a dreptului la negocieri colective; (b) eliminarea tuturor formelor de muncă forțată sau obligatorie; (c) abolirea efectivă a muncii copiilor; și (d) eliminarea discriminării cu privire la încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă.

Părțile își reafirmă angajamentul de a pune în aplicare în mod efectiv în legislația și în practicile lor convențiile fundamentale, prioritare și alte convenții ale OIM ratificate de statele membre (ale UE) și, respectiv, de Republica Moldova (al.3). Concomitent, în al. 5 al art. 365 părțile afirmă că standardele de muncă nu vor fi utilizate în scopul protecționismului comercial.

Standardele de muncă nu au fost trecute cu vederea nici în cadrul altor forme de cooperare. Statele din MERCOSUR – Brazilia, Argentina, Uruguay și Paraguay au adoptat în 1998 o Declarație privind standardele de muncă – care include standardele fundamentale de muncă și chiar mai mult decât aceasta. Punerea în aplicare este asigurată de către o Comisie specială care supraveghează respectarea acestor standarde și consiliază statele în acest domeniu. Sindicatul din regiune au format propriul organism de coordonare - *Coordinadora de Centrales Sindicales del Cono Sur* pentru a consilia și exercita presiuni asupra MERCOSUR în problemele de muncă și în alte probleme sindicale în legătură cu procesul de integrare regională³⁴.

În Africa trebuie să menționăm un alt proces interesant de integrare care grupează statele din Africa de Sud (Angola, Botswana, Republica Democrată Congo, Lesoto, Malawi, Mauritius, Mozambic, Namibia, Seychelles, Africa de Sud, Swaziland, Tanzania, Zambia și Zimbabwe) cunoscută sub denumirea de Comunitatea de Dezvoltare Sud-Africană (SADC). SADC a fost înființată în 1992 și este un acord de asociere mai degrabă cu scopuri politice și de dezvoltare, decât un acord comercial, deși include comerțul ca și

³¹ Agreement on Trade, Development and Cooperation between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of South Africa, of the other part, 1999. [On-line]: <http://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&reatyId=378> (Vizitat la: 11.09.2017).

³² Agreement Establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of Chile, of the other, 2003. [On-line]: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f83a503c-fa20-4b3a-9535-f1074175eaf0.0004.02/DOC_2&format=PDF (Vizitat la: 11.09.2017).

³³ Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele-membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles. [On-line]: <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

³⁴ Bakvis P., McCoy M. Core Labour Standards And International Organizations: What Inroads Has Labour Made? In: International Trade Union Cooperation. Briefing Papers nr. 6. Bonn, 2008, p. 4-5.

component. Acordul conține o secțiune privind „munca și ocuparea forței de muncă” și o Comisie tripartită pentru muncă și afaceri sociale care în 2001 a adoptat o Cartă Socială cu privire la drepturile fundamentale de muncă în Africa de Sud³⁵.

Este important de menționat că în acordurile comerciale pot fi distinse două mari categorii de prevederi referitoare la standardele de muncă:

1. *Elemente condiționale* – care conțin dispoziții juridic obligatorii însoțite de stimulente, mecanisme de sancționare, dialog și monitorizare.

2. *Elemente de promovare* – se concentrează în principal pe supraveghere și/sau dispoziții de consolidare a capacităților în domeniul muncii.

Prevederi de muncă condiționale. Condiționalitatea a fost particularitatea cea mai proeminentă și controversată a dispozițiilor de muncă în acordurile comerciale. Există două dimensiuni principale ale condiționalității: în primul rând, *condiționalitatea pre-ratificare*, se adresează deficiențelor în standardele naționale de muncă înainte de ratificarea acordului; în timp ce a doua dimensiune, numită și *condiționalitate post-ratificare*, presupune un mecanism de soluționare a litigiilor și reclamațiilor după ratificare, ceea ce poate duce la retragerea beneficiilor comerciale sau la sancțiuni pecuniare în caz de nerespectare.

Acorduri comerciale ce includ o abordare condiționată de obicei comasează angajamentele privind standardele de muncă cu un mecanism de executare bazat pe sancțiuni, dar, de asemenea prevăd și activități de cooperare. Această abordare, utilizată în special în acordurile comerciale ale SUA, Canadei, Chinei precum și ale UE, are ca scop creșterea potențialului statelor, oferind în același timp, măsuri de descurajare economică pentru încălcări ale normelor de muncă³⁶.

În ce privește *activitățile de cooperare*, acordurile definesc, de regulă, un număr de domenii și mijloace de cooperare, inclusiv cercetarea, schimb de politici și asistență tehnică în domeniul standardelor de muncă. Activitățile de cooperare pot fi realizate de către organisme specifice, de exemplu, comitete de muncă și

organisme naționale de contact sau comisii care se ocupă de administrarea generală a acordului (de ex.: NAALC – Comisie trinațională de muncă și puncte naționale de contact; Acordul din 2000 privind Zona de Liber Schimb dintre SUA și Iordania – Comitet mixt responsabil pentru administrarea generală a Acordului; Acordul comercial din 2008 dintre China, Nicaragua și Taiwan – Organism de muncă bilateral și puncte de contact naționale etc.).

Nucleul *mecanismului de executare* constituie procesul de soluționare a litigiilor ce constă din consultări formale și stabilirea unui panel care poate adopta o hotărâre obligatorie pentru acuzați. Dacă este constatată o încălcare și se remediază în termenele convenite, sancțiunile variază de la amenzi (sub formă de contribuții la un fond de muncă) la aplicarea de sancțiuni comerciale regulate ce pot fi impuse statelor neconforme³⁷. În timp ce acest mecanism se aplică doar în litigiile dintre state, majoritatea dispozițiilor prevăd, de asemenea, un mecanism de plângeri prin care părțile terțe, cum ar fi persoanele fizice, sindicatele și ONG-le pot prezenta acuzații la punctele de contact naționale în ce privește nerespectarea prevederilor de muncă de către celelalte state-părți, care, de regulă, efectuează o investigație asupra problemei și pot convoca audieri publice asupra problemei plângerii³⁸ (de ex. NAALC înființează un mecanism specific în materie de muncă care fixează amenzi până la 0,07% din totalul volumului schimburilor comerciale de bunuri - doar în cazul neaplicării legislației naționale de muncă în domeniul muncii copiilor, securității și sănătății la locul de muncă și salariului minim; Acordurile comerciale dintre SUA și Chile (2004), Singapore (2004), Australia (2005), Morocco (2006) etc. – prevăd un mecanism de soluționare a diferendelor care poate aplica amenzi până la 15 mln. \$ în caz de nerespectare a dreptului național al muncii în aceste domenii, amenzi ce urmează a fi plătite unui fond special al drepturilor de muncă³⁹, Acordurile comerciale ale UE – de asemenea, prevăd mecanisme de soluționare a litigiilor care aplică sancțiuni comerciale sau măsuri de modificare a cooperării în domeniul muncii).

³⁷ Salem S., Rozental F. *Op. cit.*, p. 19.

³⁸ Lazo Grandi P. *Op. cit.*, p. 25.

³⁹ Social dimensions of free trade agreements. International Institute for Labour Studies. Geneva: ILO, 2013, p. 33-35.

³⁵ Lazo Grandi P. *Op. cit.*, p. 23.

³⁶ Social dimensions of free trade agreements. International Institute for Labour Studies. Geneva: ILO, 2013, p. 22.

Condiționalitatea pre-ratificare constituie în special o caracteristică a acordurilor comerciale ale SUA, care pare a fi singura țară care în mod oficial solicită îmbunătățirea standardelor de muncă înainte de ratificare. Condiționalitatea pre-ratificare vizează în principal aspectele legislative, în timp ce condiționalitatea post-ratificare se ocupă îndeosebi cu aplicarea dreptului intern existent al muncii⁴⁰.

Referindu-ne la efectele condiționalității pre-ratificare, ținem să remarcăm cu titlu de exemplu că, în cazul ultimelor acorduri comerciale încheiate de către SUA cu alte state (de ex. cu Bahrain, Columbia, Maroc, Oman, Panama și Peru), unele îmbunătățiri în standardele de muncă au fost operate înainte de ratificare. Astfel, statele vizate pot fi împărțite în două grupe: cele care au realizat reforme fundamentale în materia dreptului muncii și cele care s-au angajat în reforme mai specifice.

Primul grup este format din așa țări ca, de exemplu, Bahrain, Oman și Maroc. Toate aceste trei state au avut restricții legale semnificative asupra drepturilor sindicale, inclusiv lipsa garanțiilor de bază pentru libertatea de asociere. Deși a existat o presiune internă în creștere pentru reformele în materie de muncă, negocierile comerciale cu SUA ar fi fost catalizatorul pentru reformarea legii. De exemplu, în Maroc negocierile comerciale cu SUA au fost un factor cheie în inițierea unei reforme ale Codului Muncii. Reforma a fost adresată, în special, protecției contra discriminării anti-sindicale, incluzând, pentru prima dată un temei juridic pentru reintegrare și rambursarea salariului. Alte modificări au inclus mărirea vârstei minime de lucru de la 12 la 15 ani, reducerea numărului maxim de ore săptămânale de muncă de la 48 la 44 ore și revizuirea periodică a salariului minim⁴¹. În Bahrain, înainte de ratificare, preocupările au fost ridicate de către SUA în privința libertăților sindicale, dreptului la grevă și drepturilor lucrătorilor migranți iar guvernul din Oman a adoptat reforme în ce privește dreptul de

a se organiza, dreptul la negocieri colective, munca forțată și munca copiilor⁴².

Al doilea grup este format din state care s-au angajat în reforme mai specifice cum ar fi, de exemplu, perfecționarea unor aspecte concrete ale drepturilor lucrătorilor și consolidarea cadrului de aplicare. În Panama, spre exemplu, problema standardelor de muncă abordate de către Congresul SUA (ca și o condiție de pre-ratificare a Acordului comercial din 2013 dintre SUA și Panama) viza o varietate de aspecte legate de libertatea de asociere, abuzul de contracte temporare și punerea în aplicare a legislației în materia muncii copilului. În mai multe etape în perioada 2009-2011 majoritatea acestor aspecte au fost abordate prin diverse amendamente la legislația Panamei în materia dreptului la muncă. În plus, a fost înființat un birou special pentru a combate munca copiilor și a proteja muncitorii tineri⁴³.

Experiența *condiționalității post-ratificare*, adică plângerea și mecanismul de soluționare a disputelor, este încă destul de limitată. Din 15 dispoziții condiționale de muncă cu mecanisme instituționale de plângere, doar patru au fost până în prezent activate și nici unul care să ducă la sancțiuni. Acest lucru se datorează în parte naturii recente a fenomenului. Cauze au fost depuse în conformitate cu mecanismele NAALC, CAFTA-DR⁴⁴, Acordul comercial SUA-Peru Acordul SUA-Bahrain, care implică un total de 47 de contestații, dintre care cele mai multe (41 din 47) au fost depuse în conformitate cu NAALC. Cu toate acestea, unele dintre aceste mecanisme de plângere au avut efecte cu privire la standardele de muncă în statele în cauză, în special în domeniul libertății de asociere⁴⁵.

NAALC solicită fiecărui stat-partea să creeze un birou administrativ național care să se pronunțe asupra cazurilor care implică o încălcare

⁴⁰ Aaronson S., Zimmerman J. Trade imbalance. The struggle to weigh human rights concerns in trade policymaking. Cambridge University Press. Cambridge, 2008, p. 66.

⁴¹ Luce S., Turner L. Pre-Ratification effects of U.S. trade agreements on labor standards, ILS Background Paper. ILO, Geneva, 2006, p. 26.

⁴² Social dimensions of free trade agreements. International Institute for Labour Studies. Geneva: ILO, 2013, p. 38.

⁴³ Hornbeck J. The U.S-Panama Free Trade Agreement. CRS Report for Congress RL32540. In: Congressional Research Service, Washington, D.C., 2012, p. 16.

⁴⁴ Dominican Republic – Central America Free Trade Agreement (CAFTA-DR) sighted in 2006. [On-line]: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42468.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

⁴⁵ Social dimensions of free trade agreements. International Institute for Labour Studies. Geneva: ILO, 2013, p. 43.

a prevederilor NAALC în materie de muncă. Pentru cazurile referitoare la securitatea și sănătatea muncii, munca copiilor și salariul minim există o procedură complexă de monitorizare. Astfel de cazuri pot fi supuse inițial consultărilor interministeriale în vederea soluționării problemei.

Dacă această procedură nu se încunează cu succes, poate fi convocat un Comitet de Experți pentru a examina cazul și oferi recomandări. În cele din urmă, dacă aceasta etapă nu dă rezultate, poate fi convocat un Panel Arbitral hotărârea căruia este obligatorie din punct de vedere juridic. În cazul în care hotărârea Panelului nu este respectată și pusă în aplicare, poate fi impusă o amendă care, dacă nu este plătită, poate fi pusă în aplicare prin sancțiuni comerciale proporționate⁴⁶. Totuși, până în 2014 nici un caz nu a ajuns la etapa a treia – crearea unui Comitet de experți de evaluare. O explicație pentru acest lucru poate fi aceea că statele-părți la NAALC preferă să soluționeze plângeri în mod amiabil decât prin intermediul mecanismului de soluționare a diferendelor⁴⁷.

Este important și faptul că mecanismele de contestație din cadrul NAALC au sensibilizat statele-părți la acest Acord cu privire la standardele de muncă și au condus la intensificarea dialogului dintre guvernele în cauză, ceea ce duce la activități comune de cooperare și la „o creștere substanțială a cunoașterii și înțelegerii sistemelor naționale reciproce în materia dreptului muncii”⁴⁸.

Mecanismele de contestație în cadrul acordurilor comerciale, altele decât NAFTA/NAALC au fost activate doar începând cu anul 2008, ceea ce a dus la șase cauze depuse până în 2013. Toate cele șase plângeri vizează, cel puțin în parte, drepturile sindicale. Trei din aceste plângeri - și anume cele contra Republicii Dominicane, Guatemalei și Hondurasului – afirmă eșecuri sistematice în domeniul aplicării standardelor de muncă la nivel național. Alte plângeri – împotriva Costa Rica și Peru se

focalizează pe probleme mai specifice, toate referitoare la drepturile sindicale, în timp ce plângerea contra statului Bahrain ridică atât probleme legate de drepturile sindicale, cât și cele referitoare la non-discriminare în câmpul muncii⁴⁹.

Prevederi de muncă de promovare.

Abordarea de promovare combină angajamente obligatorii sau neobligatorii în ce privește standardele de muncă naționale sau internaționale, cu dispoziții privind cooperarea, dialogul și monitorizarea. Aceasta permite statelor să-și demonstreze angajamentul față de problemele de muncă și să-și consolideze capacitățile. Este abordarea adoptată în cele mai multe acorduri comerciale semnate de către Uniunea Europeană, de către Noua Zeelandă și Chile și unele acorduri comerciale Sud-Sud.

Angajamentele acestor dispoziții de muncă variază în mod semnificativ în aceste acorduri. În timp ce unele acorduri doar reafirmă obligațiile internaționale existente (de ex.: Acordurile de Asociere dintre UE și Chile; și UE și Africa de Sud), altele, inclusiv un număr de acorduri comerciale Sud-Sud, conțin angajamente semnificative asupra standardelor de muncă similare cu cele ale dispozițiilor condiționate de muncă.

În ce privește implementarea, acordurile comerciale ce recurg la o astfel de abordare recurg la diseminarea cunoștințelor și la asistența tehnică. Aceste aranjamente adeseori includ posibilitatea consultărilor între părți, precum și un dialog sistematic în cadrul comitetelor specializate. O serie de acorduri prevăd, de asemenea, implicarea actorilor societății civile sub forma consultărilor opționale sau a unui dialog regulat. Cea mai cuprinzătoare abordare în acest sens a fost inclusă recent în acordurile încheiate de UE în așa-numitele capitole de dezvoltare durabilă. Un exemplu relevant în acest sens este dispoziția din al. 4, art. 365 al capitolului 13 – *Comerț și dezvoltare durabilă* din Acordul de Asociere dintre UE și RM⁵⁰ care

⁴⁶ Ibidem, p. 44

⁴⁷ Perez-Lopez J. Dispute resolution under NAFTA: Lessons from the early experience. In: Texas International Law Journal. 1995, Vol. 32, p. 177.

⁴⁸ Compa L., Brook T. The North American Free Trade Agreement (NAFTA) and the North American Agreement on Labor Cooperation (NAALC). In: Blanpain R. (ed). Labour law and industrial relations. The Hague: Kluwer Law International, 2009, p.169.

⁴⁹ Social dimensions of free trade agreements. International Institute for Labour Studies. Geneva: ILO, 2013, p. 51.

⁵⁰ Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele-membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles. [On-line]: <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

prevede că „părțile vor lua în considerare, de asemenea, ratificarea convențiilor prioritare rămase și a altor convenții ale OIM care sunt clasificate de către OIM ca fiind actuale. În acest context, părțile fac în mod regulat *schimb de informații* cu privire la propria situație și la progresele înregistrate în procesul de ratificare”.

Mecanismele de monitorizare pot lua forma mecanismelor de supraveghere (care nu sunt bazate pe sancțiuni) care sunt monitorizate fie la nivel central, fie prin intermediul comitetelor și consultărilor bilaterale. Spre exemplu, în cadrul Declarației Sociale și a Muncii a MERCOSUR⁵¹ a fost creat un organism special de monitorizare – Comisia socială și a muncii - formată din reprezentanți regionali atât guvernamentali, cât și din rândul angajatorilor și muncitorilor⁵². Comisia este autorizată cu dezvoltarea, implementarea și monitorizarea programelor prevăzute în Declarație.

Unele dispoziții de promovare a standardelor de muncă conțin mecanisme pentru consultări bilaterale. Aceste consultări pot lua forma unor reuniuni ad-hoc, a comisiilor bilaterale sau a unor consilii responsabile de administrarea acordurilor la care se referă în ce privește sporirea standardelor de muncă. În conformitate cu unele acorduri recente ale UE, cum ar fi cele cu Coreea, Peru, Columbia și statele din America Centrală, un litigiu între guverne cu privire la prevederile de muncă pot fi supus unui organism de specialitate care examinează cauza și emite constatări și recomandări⁵³.

Un număr de dispoziții de muncă cu caracter de promovare prevăd, de asemenea, un punct de contact unde actorii societății civile și partenerii sociali pot aborda probleme în legătură cu punerea în aplicare a dispozițiilor de muncă. Un mecanism complex pentru implicarea societății civile este prevăzut în Acordurile comerciale ale UE cu statele Cariforum și Republica Coreea.

Aceste acorduri prevăd organisme consultative alcătuite din reprezentanți ai societății civile ai ambelor părți, inclusiv sindicatele și organizațiile de patronate, a cărei sarcină este de a monitoriza punerea în aplicare a prevederilor de muncă⁵⁴. În plus, în baza Acordului comercial dintre UE și Coreea, Comisia Europeană trebuie să prezinte un raport anual cu privire la punerea în aplicare a Acordului, inclusiv un rezumat privind lucrul organismelor de monitorizare stabilite în baza capitolelor cu privire la comerț și dezvoltarea durabilă.

Activitățile de cooperare în legătură cu dispozițiile de muncă au luat o varietate de forme, cum ar fi asistența pentru consolidarea capacităților, dialog și schimb de informații.

În timp ce aceste activități variază semnificativ, o aparentă tendință este focusarea pe aplicarea dreptului intern al muncii, în special, prin consolidarea instituțiilor interne în domeniul muncii. În acest sens, proiecte de cooperare tehnică au fost realizate de SUA, Canada, Noua Zeelandă și UE, dând naștere la activități de cooperare sub formă de dialog instituțional și, într-o măsură mai mică – cooperarea tehnică.

Acordurile comerciale ale SUA și Canadei au creat diverse activități de cooperare legate de domeniul muncii. Activitățile în cadrul primului dintre aceste acorduri – NAALC au constat în special din seminarii interguvernamentale, cursuri de instruire și conferințe publice.

Atât scopul, cât și amploarea activităților de cooperare în cadrul acordurilor comerciale ale UE au variat considerabil, în mare parte ca urmare a schimbărilor semnificative în proiectarea dispozițiilor relevante de muncă. În baza Acordului de la Cotonou dintre UE și statele din Africa, Caraibe și Pacific (ACP), a fost instituit un dialog politic și o cooperare regulată între Comisia Europeană și Biroul de la Bruxelles a grupului ACP pentru a ajunge la un acord asupra implementării proiectelor de dezvoltare. Astfel de proiecte au implicat eliminarea muncii copilului și consolidarea industriei creative. În ambele cazuri OIM a fost autorizată cu executarea acestor proiecte.

De remarcat că acordurile comerciale ale UE în unele cazuri au fost folosite ca un forum pentru dialogul bilateral. De exemplu, în baza Acordului

⁵¹ Mercosur Social-Labour Declaration, 19 december 1998. [On-line]:

http://www.mercosur.int/msweb/Documentos/Publicados/Declaraciones%20Conjuntas/003671668_CMC_10-12-1998_DECL-DPR_S-N_IN_SocioLaboral.pdf (Vizitat la: 11.09.2017).

⁵² Tokman V. Free trade agreements and labor standards: A developing relationship. In: Integration and Trade. 2006, vol. 10, nr. 25, p. 61.

⁵³ Social dimensions of free trade agreements. International Institute for Labour Studies. Geneva: ILO, 2013, p. 76.

⁵⁴ [On-line]: <http://portal.eesc.europa.eu/eu-korea-dag/About-DAG/Pages/Members-of-DAG.aspx> (Vizitat la: 11.09.2017).

de Asociere dintre UE și Chile a fost inițiat în 2005 un dialog politic cu privire la muncă și angajare, care s-a desfășurat în 2007, 2008 și 2012. În timp ce primele trei runde de dialog s-au axat pe politica de ocupare a forței de muncă și securitate socială, cum ar fi strategii de ocupare a forței de muncă (2005), reforma sistemului de pensionare și servicii publice de ocupare (2007), formarea profesională și intermedierea în domeniul muncii (2008), un domeniu mai legat de standardele de muncă a fost ales în 2010, concentrându-se pe securitatea și sănătatea la locul de muncă. A cincea întrunire a avut loc în 2012 și s-a concentrat pe problema dezvoltării. În timp ce primele două runde au constat din întâlniri interguvernamentale, activitățile ulterioare au implicat, de asemenea, reprezentanți ai angajatorilor și muncitorilor⁵⁵.

Cercetarea realizată pune în evidență faptul că, în special, în ultimele două decenii standardele de muncă au devenit o problemă majoră în contextul comerțului internațional. Trei evoluții au marcat apariția clauzelor sociale în acordurile comerciale: în primul rând, s-a ajuns la un consens internațional privind drepturile fundamentale de muncă stabilite de OIM; în al doilea rând, acordurile comerciale, în special cele bilaterale și regionale, au inclus din ce în ce mai multe dispoziții privind standardele de muncă, iar, în al treilea rând, cererea consumatorilor este în creștere pentru produsele fabricate în condiții mai bune de muncă.

Cercetarea demonstrează faptul că diverși factori, cum ar fi mecanismele de punere în aplicare, stimulentele pozitive și forța piețelor influențează impactul pozitiv al acordurilor comerciale asupra respectării standardelor internaționale de muncă. Procedura OMC de soluționare a litigiilor permite sancționarea guvernelor care nu respectă și aplică standardele fundamentale de muncă, acoperind astfel, una dintre lacunele OIM.

Bibliografie:

1. Aaronson S., Zimmerman J. Trade imbalance. The struggle to weigh human rights concerns in trade policymaking. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 348 p.

2. Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele-membre ale

acestora, pe de altă parte, semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles. [On-line]:

<http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

3. Acord de Asociere între Statele din Africa, Caraibe și Pacific, și Comunitatea Europeană și statele sale membre semnat la Cotonou la 23 iunie 2000. [On-line]:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:l2101> (Vizitat la: 11.09.2017).

4. Agreement Establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of Chile, of the other, 2003. [On-line]: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f83a503c-fa20-4b3a-9535-f1074175eaf0.0004.02/DOC_2&format=PDF (Vizitat la: 11.09.2017).

5. Agreement on Trade, Development and Cooperation between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of South Africa, of the other part, 1999. [On-line]: <http://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=378> (Vizitat la: 11.09.2017).

6. Bakvis P., McCoy M. Core Labour Standards And International Organizations: What Inroads Has Labour Made? In: International Trade Union Cooperation. Briefing Papers nr. 6. Bonn, 2008.

7. Chan A., Ross R. Racing to the bottom: international trade without a social clause. In: Third World Quarterly. 2003, vol 24, nr. 6, p. 1011–1028.

8. Compa L., Brook T. The North American Free Trade Agreement (NAFTA) and the North American Agreement on Labor Cooperation (NAALC). In: Blanpain R. (ed). Labour law and industrial relations. The Hague: Kluwer Law International, 2009.

9. Convenția OIM nr. 131 din 1970 privind fixarea salariilor minime, în special în ce privește țările în curs de dezvoltare. [On-line]: http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/fil_e/Domenii/Relatii%20bilaterale-organizatii/Conventii-OIM/131.pdf (Vizitat la: 11.09.2017).

10. Convenția OIM nr. 155 referitoare la securitatea și igiena muncii și mediul de muncă. Geneva, 22 iunie 1981. [On-line]: <http://www.sindsan.md/legislatie/conventiile-oim/139-conventia-155.html> (Vizitat la: 11.09.2017).

11. Dessing M. The Social Clause and Sustainable Development. ICTSD Resource Paper No. 1. Geneva, 2001. 59 p.

12. Dominican Republic – Central America Free Trade Agreement (CAFTA-DR) sighted in 2006. [On-line]: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42468.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

13. Hornbeck J. The U.S-Panama Free Trade Agreement. CRS Report for Congress RL32540. In:

⁵⁵ Lazo Grandi P. *Op. Cit.*, p. 46.

Congressional Research Service, Washington, D.C., 2012.

14. Lazo Grandi P. Trade Agreements and their Relation to Labour Standards: The Current Situation. Geneva, 2009. viii + 53 p.

15. Luce S., Turner L. Pre-Ratification effects of U.S. trade agreements on labor standards, ILS Background Paper. ILO, Geneva, 2006.

16. Mercosur Social-Labour Declaration, 19 december 1998. [On-line]: http://www.mercosur.int/msweb/Documentos/Publicados/Declaraciones%20Conjuntas/003671668_CMC_10-12-1998_DECL-DPR_S-N_IN_SocioLaboral.pdf (Vizitat la: 11.09.2017).

17. Muntarhorn V. Child Rights and Social Clauses: Child Labour Elimination as a Social Cause? In: The International Journal of Children's Rights. 1998, p. 255 - 311.

18. Perez-Lopez J. Dispute resolution under NAFTA: Lessons from the early experience. In: Texas International Law Journal. 1995, Vol. 32.

19. Salem S., Rozental F. Labor Standards and Trade: A Review of Recent Empirical Evidence. In: Journal of International Commerce and Economics. 2012. 36 p.

20. Singapore Ministerial Declaration adopted on 13 December 1996. Ministerial Conference, Singapore 9-13 December 1996: Geneva: WTO. (WT/MIN (96) /DEC). [On-line]: <https://docs.wto.org/.../WT/MIN96/SR9.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

21. Social Clause as an Element of the WTO Process. Centre for International Trade, Economics and Environment. India, 1998.

22. Social dimensions of free trade agreements. International Institute for Labour Studies. Geneva: ILO. 2013.

23. Sutherland J. International Trade and the GATT/WTO Social Clause: Broadening the Debate. In: Queensland University of Technology Law and Justice Journal. 1998, nr. 14.

24. The evolving debate on trade and labour standards. IOE information paper. Geneva, 2006.

25. The North American Agreement on Labor Cooperation (NAALC), 1993. [On-line]: <https://ustr.gov/sites/default/files/naaec.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

26. Tokman V. Free trade agreements and labor standards: A developing relationship. In: Integration and Trade. 2006, vol. 10, nr. 25.

27. United States – Jordan Free Trade Area Agreement signed on 24 October 2000. [On-line]: <https://ustr.gov/sites/default/files/Jordan%20FTA.pdf> (Vizitat la: 11.09.2017).

28. Van Liemt G. The Multilateral Social Clause. International Coalition for Development Action. In: Discussion Paper. August, 1994, p. 3.

29. [On-line]: http://khmer.cambodia.usembassy.gov/media2/pdf/us_kh_texttile.pdf (Vizitat la: 11.09.2017).

30. [On-line]: <http://portal.eesc.europa.eu/eu-korea-dag/About-DAG/Pages/Members-of-DAG.aspx> (Vizitat la: 11.09.2017).

31. [On-line]: <http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx> (Vizitat la: 11.09.2017).

Copyright©CHIRTOACĂ Natalia,
LARION Alina-Paula, 2017.

Contacts / Contacte / Контакты:

CHIRTOACĂ Natalia

Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM,
Bd. Ștefan cel Mare, 1,
MD 2001, Chișinău, Republica Moldova.

Email: n_chirtoaca@mail.ru

LARION Alina-Paula

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava,
Str. Universitatii 13,
720229 Suceava, Romania.

E-mail: alina.larion@gmail.com

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2017, Issue 3, Volume 12, Pages 385-391. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 12. 07. 2016 Accepted: 15.09. 2017 Published: 30.09. 2017</p>
---	---

**DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT
PRIVATE INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО**

**CE LEGE GUVERNEAZĂ CONDIȚIILE DE FORMĂ ALE CĂSĂTORIEI
ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT ROMÂN?**

**WHAT LAW GOVERNS THE FORMALITIES OF MARRIAGE
IN ROMANIAN PRIVATE INTERNATIONAL LAW?**

**КАКОЕ ПРАВО РЕГУЛИРУЕТ ФОРМАЛЬНОСТИ БРАКА
В МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ РУМЫНИИ?**

ANIȚEI Nadia-Cerasela* / ANIȚEI Nadia-Cerasela / АНИЦЕЙ Надия-Черасела

ABSTRACT:

**WHAT LAW GOVERNS THE FORMALITIES OF MARRIAGE
IN ROMANIAN PRIVATE INTERNATIONAL LAW?**

The article aims at the first point to present the law governing the formal conditions of marriage according to the provisions of art. 2587 C. civ., And at the second point will present the necessary formal conditions for the conclusion of the marriage in case the future spouses have chosen the Romanian law as a law applicable to these conditions.

Key words: future spouses; the law governing the formal conditions for the conclusion of marriage; Romanian law as a law governing the formal conditions for the conclusion of marriage; Romanian Civil Code.

JEL Classification: K 36, F55

ABSTRACT:

**CE LEGE GUVERNEAZĂ CONDIȚIILE DE FORMĂ ALE CĂSĂTORIEI
ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT ROMÂN?**

Articolul își propune la primul punct să prezinte legea care guvernează condițiile de formă ale căsătoriei conform dispozițiilor art. 2587 C. civ. și la cel de al doilea punct va prezenta condițiile de formă necesare pentru încheierea căsătoriei în situația în care viitorii soți au ales legea română ca lege aplicabilă acestor condiții.

Cuvinte cheie: viitori soți; legea care guvernează condițiile de formă ale încheierii căsătoriei; legea română ca lege care guvernează condițiile de formă ale încheierii căsătoriei; Cod civil român.

JEL Classification: K 36, F55

CZU: 341.9:347.6

* ANIȚEI Nadia Cerasela - Doctor în drept, Profesor universitar, Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (Galați, România). / ANIȚEI Nadia Cerasela - Ph.D in Law, professor, Faculty of Legal, Political and Social Sciences, University „Dunarea de Jos of Galati” (Galati, Romania). / АНИЦЕЙ Надия Черасела - Доктор права, профессор, факультет правовых, политических и социальных наук, Галацкий Университет «Дунэря де Жос» (Галаць, Румыния). **E-mail:** nadia.anitei@ugal.ro; ncerasela@yahoo.com

РЕЗЮМЕ:

КАКОЕ ПРАВО РЕГУЛИРУЕТ ФОРМАЛЬНОСТИ БРАКА
В МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ РУМЫНИИ?

Цель статьи состоит в том, чтобы в первую очередь представить закон, регулирующий формальные условия брака в соответствии с положениями Ст. 2587 Гражданского кодекса. И на втором этапе будут представлены необходимые формальные условия для заключения брака в случае, если будущие супруги выбрали румынское законодательство в качестве закона, применимого к этим условиям.

Ключевые слова: будущие супруги; закон, регулирующий формальные условия заключения брака; румынское законодательство как закон, регулирующий формальные условия заключения брака; румынский Гражданский кодекс.

JEL Classification: K 36, F55

УДК: 341.9:347.6

1. Legea aplicabilă condițiilor de formă ale căsătoriei

Potrivit art. 2587 C. civ. cu denumirea marginală „Legea aplicabilă formalităților căsătoriei” dispune: „Forma încheierii căsătoriei este supusă legii statului pe teritoriul căruia se celebrează. (alin 1) Căsătoria care se încheie în fața agentului diplomatic sau a funcționarului consular al României în statul în care acesta este acreditat este supusă formalităților prevăzute de legea română. (alin. 2).

Din dispozițiile art. 2587 C. civ. reiese că legea care guvernează condițiile de formă ale încheierii căsătoriei este legea statului pe teritoriul căruia se celebrează cu excepția situației în care căsătoria care se încheie în fața agentului diplomatic sau a funcționarului consular al României în statul în care acesta este acreditat când aceasta, va fi supusă în privința formalităților legii statului român.

Se observă că avem două situații în privința legii care guvernează condițiile de formă ale încheierii căsătoriei:

1. legea străină guvernează condițiile de formă ale căsătoriei ca lege a statului pe teritoriul căruia se celebrează căsătoria;

2. legea română guvernează condițiile de formă ale căsătoriei dacă:

a. căsătoria se celebrează pe teritoriul României;

b. căsătoria care se încheie în fața agentului diplomatic sau a funcționarului consular al României în statul în care acesta este acreditat.

Condițiile de formă ale încheierii căsătoriei sunt guvernate de legea străină din perspectiva dreptului internațional privat român n

următoarele situații:

1. dacă un cetățean străin se căsătorește cu un cetățean român în străinătate li se va aplica legea străină ca lege a statului pe teritoriul căruia se celebrează căsătoria;

2. dacă doi cetățeni români se căsătoreșc în străinătate li se va aplica legea străină ca lege a statului pe teritoriul căruia se celebrează căsătoria;

Condițiile de formă ale încheierii căsătoriei sunt guvernate de legea română din perspectiva dreptului internațional privat român în următoarele situații:

1. dacă un cetățean străin se căsătorește cu un cetățean român pe teritoriul României li se va aplica legea română ca lege a statului pe teritoriul căruia se celebrează căsătoria;

2. dacă doi cetățeni străini se căsătoreșc în România li se va aplica legea română ca lege a statului pe teritoriul căruia se celebrează căsătoria.

3. dacă cei doi viitori soți sunt persoane fără cetățenie și se căsătoreșc pe teritoriul României li se va aplica legea română ca lege a statului pe teritoriul căruia se celebrează căsătoria.

Ca și excepție, de la situațiile enumerate mai sus avem situații în care căsătoria se încheie în fața agentului diplomatic sau a funcționarului consular al României în statul în care acesta este acreditat aceasta, va fi supusă în privința formalităților legii statului român în următoarele cazuri:

1. dacă un cetățean străin se căsătorește cu un cetățean român și doresc să își celebreze căsătoria în privința condițiilor de formă potrivit dispozițiilor Codului civil român;

2. dacă doi cetățeni români sunt în străinătate

și doresc să își celebreze căsătoria în privința condițiilor de formă potrivit dispozițiilor Codului civil român;

3. dacă cei doi viitori soți sunt persoane fără cetățenie și doresc să își celebreze căsătoria în privința condițiilor de formă potrivit dispozițiilor Codului civil român;

2. Legea română ca lege care guvernează condițiile de formă ale căsătoriei¹

2.1. Prezentare generală

Condițiile de formă ale actului juridic al căsătoriei se referă la procedura de încheiere a căsătoriei, desfășurată în etape, prin care se urmărește, pe de o parte, asigurarea respectării condițiilor de fond prescise de lege (existența condițiilor de fond și lipsa impedimentelor), iar, pe de altă parte, garantarea recunoașterii publice a căsătoriei și întocmirea înscrisului doveditor al acesteia².

În prima etapă, pregătitoare, sunt îndeplinite o serie de formalități prealabile și necesare încheierii căsătoriei: depunerea declarației de căsătorie de către viitorii soți; îndeplinirea de către ofițerul de stare civilă a îndatoririlor impuse de lege cu privire la verificarea îndeplinirii condițiilor de valabilitate a căsătoriei și de asigurare a elementelor de publicitate a încheierii căsătoriei.

În cea de-a doua etapă are loc încheierea propriu-zisă a căsătoriei, în condiții de solemnitate și publicitate. Imediat după încheierea căsătoriei este întocmit actul de stare civilă doveditor.

2.2 Formalități premergătoare încheierii căsătoriei

2.2.1. Declarația de căsătorie

Viitorii soți, pentru a putea încheia căsătoria, vor întocmi o declarație de căsătorie. Aceasta se va face, potrivit art. 280 alin. (1) noul C. civ., „la primăria unde urmează a se încheia căsătoria”. Ca excepție, declarația de căsătorie se poate face și în alt loc, în cazurile expres prevăzute de lege. În situația în care viitorul soț este minor, părinții sau,

după caz, tutorele vor face personal o declarație prin care încuviințează încheierea căsătoriei.

În situația în care unul dintre viitorii soți sau tutorele nu se află în localitatea unde urmează a se încheia căsătoria, declarația de căsătorie se face la primăria în a cărei rază teritorială își au domiciliul sau reședința, care o transmite, în termen de 48 de ore, la primăria unde urmează a se încheia căsătoria.

Declarația de căsătorie se face în scris și personal și trebuie să cuprindă:

– manifestarea de voință a viitorilor soți că vor să se căsătorească;

– identificarea fiecăruia prin datele personale;

– declarația viitorilor soți că nu există niciun impediment legal la căsătorie;

– declarația viitorilor soți în care vor menționa numele de familie pe care îl vor purta în timpul căsătoriei (pot să își păstreze numele dinaintea căsătoriei, să ia numele oricărui dintre ei sau numele lor reunite), „precum și regimul matrimonial ales” [art. 281 alin. (1) noul C. civ.];

– declarația viitorilor soți că au luat cunoștință de starea sănătății lor în mod reciproc;

– indicarea martorilor;

– indicarea locului unde se va încheia căsătoria, în situația în care declarațiile au fost făcute în localități diferite;

– semnătura celor doi viitori soți și a ofițerului de stare civilă.

În aceeași zi cu primirea declarației de căsătorie, ofițerul de stare civilă dispune publicarea acesteia, prin afișarea în extras într-un loc special amenajat la sediul și pe pagina de internet a primăriei unde urmează să se încheie căsătoria și, după caz, la sediul primăriei unde celălalt soț își are domiciliul sau reședința. Extrasul din declarația de căsătorie cuprinde, în mod obligatoriu, data afișării, datele de stare civilă ale viitorilor soți și, după caz, încuviințarea părinților sau a tutorelui, precum și înștiințarea că orice persoană poate face opoziție la căsătorie în termen de 10 zile de la data afișării.

Declarației de căsătorie îi vor fi anexate următoarele acte:

– actul de identitate al fiecărui viitor soț, care, după verificare, i se restituie, urmând a fi prezentate iarăși în momentul încheierii căsătoriei;

– certificatele de naștere ale viitorilor soți, în original (pentru confruntare) și în copie legalizată sau certificată de ofițerul de stare civilă;

– certificatele medicale privind starea sănătății

¹ Aniței N.C. Dreptul familiei. București: Editura Hamangiu, 2012, p. 45-52.

² Dariescu N.C. Thoughts Concerning the Formal Conditions Needed for the Contracting of Marriage from the Point of View of the Stipulations in the New Civil Code. In: Journal de Studii Juridice. 2010, nr. 1-2, p. 221-235; Florian E. Dreptul familiei. București: Editura CH Beck, 2016 p. 40; Bacaci AL., Dumitrache V.C., Hageanu C.C. Dreptul familiei. București: Editura CH Beck, 2012, p. 31-38; Mareș C. Dreptul familiei. București: Editura CH Beck, 2015, p. 52-69.

fiecărui soț, valabile 14 zile de la emiterea lor;

– dacă este cazul, acte în original (pentru confruntare) și copie, traduse și legalizate ori certificate de ofițerul de stare civilă, din care să rezulte desfacerea, încetarea sau desființarea căsătoriei anterioare a unuia dintre viitorii soți: certificatul de deces al fostului soț, hotărârea judecătorească de desfacere sau de desființare a căsătoriei anterioare;

– de asemenea, dacă este cazul, dosarul de căsătorie mai poate cuprinde, în funcție de circumstanțe: decizia de acordare a dispensei de vârstă, de rudenie, de adopție, decizia primarului localității de încuviințare a încheierii căsătoriei înainte de expirarea termenului de 10 zile de la depunerea declarației de căsătorie.

Depunerea și înregistrarea declarației de căsătorie nu are semnificația unui „antecontract” de căsătorie, nu are valoare juridică de sine stătătoare, nu creează obligația încheierii căsătoriei; bineînțeles, „revocarea” întempestivă a promisiunii de căsătorie, la fel ca și în cazul logodnei, poate fonda o acțiune în desdăunări, dacă sunt îndeplinite condițiile răspunderii civile delictuale³.

Căsătoria se poate încheia numai după expirarea termenului de 10 zile de la data la care a fost înregistrată declarația de căsătorie, termen în care se cuprind atât data afișării, cât și data încheierii căsătoriei. Termenul se socotește potrivit „sistemului inclusiv”, deci intră în calcul atât ziua de pornire, aceea a depunerii declarației, cât și ziua de împlinire, adică ziua în care are loc oficierea căsătoriei. Pentru motive temeinice (de exemplu, viitorul soț este militar aflat în permisie, viitoarea soție urmează să nască), primarul localității în care va fi încheiată căsătoria poate încuviința reducerea termenului.

Rostul termenului de 10 zile – afară de acela de a-i determina pe viitorii soți să reflecteze cu seriozitate la implicațiile gestului lor – este acela de a reduce cât mai mult posibil riscul încheierii unei căsătorii nevalabile sau care nu au respectat toate condițiile cerute de lege, inclusiv cele prohibitive. De aceea, în răstimpul dintre depunerea declarației de căsătorie și încheierea propriu-zisă a căsătoriei, ofițerul de stare civilă este obligat să facă verificări referitoare la îndeplinirea cerințelor și la lipsa impedimentelor

la căsătorie. De asemenea, pe calea opoziției la căsătorie, orice persoană poate semnala ofițerului de stare civilă eventualele nereguli privitoare la valabilitatea căsătoriei aflate în stadiu de proiect⁴.

2.2.2. Opoziția la căsătorie

Opoziția la căsătorie sau opunerea la căsătorie este actul prin care o persoană aduce la cunoștința ofițerului de stare civilă existența unei împrejurări care constituie impediment la căsătorie sau neîndeplinirea unei condiții de fond pentru încheierea valabilă a acesteia.

Opoziția la căsătorie sau opunerea la căsătorie poate fi făcută, în intervalul de 10 zile de la înregistrarea declarației de căsătorie și până la încheierea căsătoriei, de orice persoană, fără a fi necesară justificarea unui interes legitim, și chiar de ofițerul de stare civilă, când constată un impediment, consemnându-l într-un proces-verbal.

Pentru a fi valabilă, opoziția la căsătorie sau opunerea la căsătorie trebuie să îndeplinească anumite condiții:

- să fie făcută în scris;
- să existe un impediment legal sau să nu fie îndeplinită o altă cerință a legii;
- să precizeze dovezile pe care se întemeiază.

Deși o opoziție care nu îndeplinește aceste condiții nu are eficacitate juridică, dacă ea relevă existența unor împrejurări care constituie o piedică la căsătorie, ofițerul de stare civilă va trebui să facă verificările necesare, opoziția, nevalabilă ca atare, având valoarea unei informații⁵. În această situație, ofițerul de stare civilă va putea refuza încheierea căsătoriei dacă constată că există împrejurări care constituie o piedică la căsătorie.

Efectele opoziției la căsătorie sunt:

- admiterea opoziției, în situația în care aceasta este întemeiată – ofițerul de stare civilă nu va încheia căsătoria;
- respingerea opoziției, dacă aceasta este neîntemeiată – ofițerul de stare civilă va încheia căsătoria și va consemna refuzul său într-un proces-verbal.

Dacă verificarea opoziției necesită mai mult de 10 zile, ofițerul de stare civilă va amâna căsătoria, prelungind termenul.

La cererea părții nemulțumite, se vor înainta actele instanței de la domiciliul său, pentru a

³ Florian E. Dreptul familiei. București: Editura CH Beck, 2016, p. 41; Bacaci Al., Dumitrache V.C., Hageanu C.C. *Op. cit.*, p. 31-32.

⁴ Florian E. *Op. cit.*, p. 42.

⁵ Bacaci Al., Dumitrache V.C., Hageanu C.C. *Op. cit.*, p. 34-35.

hotărâ, de urgență, asupra refuzului de încheiere a căsătoriei.

2.3. Formalități concomitente încheierii căsătoriei (procedura încheierii căsătoriei)

Condițiile de formă prevăzute de lege pentru momentul încheierii căsătoriei se referă la: localitatea și locul unde se încheie căsătoria; competența ofițerului de stare civilă; solemnitatea și publicitatea celebrării căsătoriei.

2.3.1. Localitatea și locul unde se încheie căsătoria

Localitatea în care se va încheia căsătoria este determinată de domiciliul sau de reședința oricărui dintre viitorii soți. Domiciliul acestora se dovedește prin cărțile lor de identitate, iar reședința prin viza de flotant.

Locul încheierii căsătoriei îl reprezintă, potrivit art. 287 noul C. civ., sediul primăriei din localitatea respectivă. Cu toate acestea, ca excepție, căsătoria se poate încheia, pentru motive temeinice (de exemplu, unul dintre viitorii soți se află în imposibilitate de a se deplasa din motive medicale), și în afara sediului serviciului de stare civilă, cu respectarea celorlalte condiții

Căsătoria se poate încheia la bordul unei nave sub pavilion românesc, aflată într-o călătorie în afara granițelor țării, de către comandantul navei, dacă viitorii soți au cetățenie română. La sosirea în țară, comandantul navei este obligat să trimită o copie certificată de pe înregistrarea făcută, prin căpitania portului de înscriere a navei, organului local al administrației publice competent, respectiv cel al sectorului 1 București.

Căsătoria nu se poate încheia la bordul unei aeronave, întrucât orice fel de căsătorie cu acest mijloc de transport durează puțin, iar încheierea căsătoriei în aceste condiții nu își găsește justificarea celerității.

2.3.2. Competența ofițerului de stare civilă

Competența ofițerului de stare civilă se determină sub întreit aspect:

– *competența personală (ratione personae)* este determinată de domiciliul sau reședința a cel puțin unuia dintre viitorii soți, căsătoria încheindu-se de către ofițerul de stare civilă din localitatea respectivă;

– *competența teritorială (ratione loci)* este determinată de limitele teritoriale ale localității unde se află sediul primăriei de la domiciliul sau reședința unuia dintre viitorii soți, unde urmează să se încheie căsătoria;

– *competența materială (ratione materiae)* este determinată de calitatea de ofițer de stare

civilă a persoanei care instrumentează încheierea căsătoriei.

Nesocotirea regulilor competenței *ratione personae* sau *ratione loci* nu impiedică asupra valabilității actului juridic al căsătoriei. În schimb, competența materială (*ratione materiae*) a delegatului de stare civilă condiționează valabilitatea căsătoriei, deoarece numai căsătoria încheiată în fața ofițerului de stare civilă, adică a persoanei care are o astfel de calitate, este recunoscută de lege⁶.

Potrivit art. 279 alin. (2) noul C. civ., prin excepție, căsătoria se poate celebra, cu aprobarea primarului, de către un ofițer de stare civilă de la o altă primărie decât cea în a cărei rază teritorială domiciliază sau își au reședința viitorii soți, cu obligativitatea înștiințării primăriei de domiciliu sau de reședință a viitorilor soți, în vederea publicării.

De asemenea, în anumite cazuri prevăzute de lege, ofițerul de stare civilă poate celebra căsătoria și în afara sediului serviciului de stare civilă, cu respectarea tuturor condițiilor cerute de lege.

În cazul persoanele care aparțin minorităților naționale, căsătoria se poate celebra în limba lor maternă, dar ofițerul de stare civilă sau cel care oficiază căsătoria trebuie să cunoască această limbă.

2.3.3. Încheierea căsătoriei

Ofițerul de stare civilă, la data fixată pentru celebrarea căsătoriei, va proceda în felul următor:

– identifică, pe baza actelor de identitate, viitorii soți și constată că nu sunt opoziții și impedimente la încheierea căsătoriei;

– în cazul soților minori, considerăm că acesta este momentul în care se mai poate da încuviințarea părinților, dacă nu a fost dată anterior;

– constată că sunt îndeplinite condițiile de fond la încheierea căsătoriei;

– ia consimțământul viitorilor soți în vederea încheierii căsătoriei;

– declară căsătoria încheiată pe baza consimțământului viitorilor soți;

– citește dispozițiile referitoare la drepturile și obligațiile soților;

– întocmește actul de căsătorie în registrul de stare civilă corespunzător, act semnat de ofițerul de stare civilă, de soți (cu numele pe care s-au învoit să îl poarte în timpul căsătoriei) și de cei

⁶ Florian E. *Op. cit.*, p. 44.

doi martori;

– face mențiune pe actul de căsătorie despre regimul matrimonial ales;

– are obligația ca, din oficiu și de îndată, să comunice la Registrul național notarial al regimurilor matrimoniale, precum și, după caz, notarului public care a autentificat convenția matrimonială o copie de pe actul de căsătorie;

– face mențiunea pe buletinul de identitate al soțului care și-a schimbat numele;

– eliberează soților certificatul de căsătorie.

2.3.4. Solemnitatea și publicitatea încheierii căsătoriei

Solemnitatea încheierii căsătoriei constă în următoarele:

– căsătoria se încheie în fața ofițerului de stare civilă;

– căsătoria se încheie la sediul autorității competente;

– căsătoria se încheie în prezența efectivă și concomitentă a viitorilor soți, care își exprimă personal consimțământul;

– căsătoria se încheie în prezența a doi martori;

– căsătoria se încheie la data stabilită;

– căsătoria se încheie numai după ce se constată îndeplinirea tuturor condițiilor pentru încheierea ei valabilă.

Publicitatea încheierii actului juridic al căsătoriei reclamă asigurarea accesului oricărei persoane care dorește să asiste la ceremonie, fără a fi necesară prezența efectivă a publicului⁷.

Se observă că întreaga procedură de încheiere a căsătoriei este menită să confere solemnitate și publicitate actului căsătoriei.

2.3.5. Momentul încheierii căsătoriei

Momentul încheierii căsătoriei este acela în care ofițerul de stare civilă constată existența consimțământului viitorilor soți, îndeplinirea tuturor condițiilor pentru încheierea unei căsătorii valabile și îi declară căsătoriți.

2.4. Formalități ulterioare încheierii căsătoriei

Considerăm că este greșită denumirea de Capitol III, intitulat „*Formalitățile ulterioare încheierii căsătoriei*” din Titlul al II-lea, deoarece formalitățile ulterioare încheierii căsătoriei fac parte din condițiile de formă ale căsătoriei. Ca atare, Capitolul III ar fi trebuit să fie Secțiunea a 3-a a Capitolului II și intitulată „*Formalitățile*

ulterioare încheierii căsătoriei”.

2.4.1. Întocmirea actului de căsătorie

Ofițerul de stare civilă, după încheierea căsătoriei, întocmește, de îndată, în registrul actelor de stare civilă, actul de căsătorie, care se semnează de către soți, de cei 2 martori și de către ofițerul de stare civilă.

De asemenea, ofițerul de stare civilă face mențiune pe actul de căsătorie despre regimul matrimonial ales. El are obligația ca, din oficiu și de îndată, să comunice la Registrul național notarial al regimurilor matrimoniale, precum și, după caz, notarului public care a autentificat convenția matrimonială o copie de pe actul de căsătorie.

2.4.2. Casatoria religioasă

Art. 259 alin. (3) C.civ. dispune că „*celebrarea religioasă a căsătoriei poate fi făcută numai după încheierea căsătoriei civile*”.

De asemenea, și potrivit art. 48 alin. (2) teza finală din Constituție, „*căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă*”.

Deci, celebrarea religioasă a căsătoriei este nu este o obligație ci un drept pe care îl au soții, în timp ce căsătoria civilă, este obligatorie pentru a produce efecte juridice realizându-se doar în afara organelor de stat competente.

2.4.3. Dovada căsătoriei

Căsătoria se dovedește cu actul de căsătorie și prin certificatul de căsătorie eliberat pe baza acestuia.

Trebuie să reținem că numai certificatul de căsătorie eliberat în strictă concordanță cu actul de stare civilă are aceeași putere doveditoare ca și înregistrarea din registrul actelor de stare civilă. Dacă certificatul de stare civilă în general conține unele greșeli sau omisiuni, dar înregistrarea din registrul stării civile este corectă, rectificarea sau, după caz, completarea certificatului se dispune și se realizează direct de către funcționarul primăriei care a eliberat certificatul, la cererea persoanei interesate. Eventualele erori sau omisiuni strecurate în înregistrarea din registrul actelor de stare civilă vor putea fi corectate sau completate numai pe baza hotărârii judecătorești definitive și irevocabile⁸.

Cu toate acestea, în situațiile prevăzute de lege, căsătoria se poate dovedi cu orice mijloc de probă.

În situații excepționale, se poate reconstitui

⁷ Idem., p. 45.

⁸ Florian E. *Op. cit.*, p. 44; Bacaci Al., Dumitrache V.C., Hageanu C.C. *Op. cit.*, p. 37.

sau întocmi ulterior actul de căsătorie. *Reconstituirea* acestuia se poate face dacă registrele de stare civilă au fost distruse sau pierdute sau dacă actul de stare civilă s-a întocmit în străinătate și nu există posibilitatea procurării lui. *Întocmirea ulterioară* se poate face dacă nu au existat registre de stare civilă sau dacă întocmirea actului a fost omisă din vina ofițerului de stare civilă, deși acesta a luat consimțământul soților și i-a declarat căsătoriți. În aceste situații, încheierea căsătoriei se poate proba cu orice mijloc de dovadă, inclusiv invocarea posesiei de stat care rezultă din aparența calității de soț în societate.

Bibliografie:

1. Anitei N-C. Dreptul familiei. București: Editura Hamangiu, 2012. 352 p.
2. Bacaci Al., Dumitrache V.C., Hageanu C.C. Dreptul familiei. Ediția VII. București: Editura C H Beck, 2012. 368 p.
3. Dariescu N.C. Thoughts Concerning the Formal Conditions Needed for the Contracting of Marriage from the Point of View of the Stipulations in the New Civil Code. In: Jurnal de Studii Juridice. 2010, nr. 1-2, p. 221-235.
4. Florian E. Dreptul familiei. Ediția 5. București: Editura CH Beck, 2016. 624 p.
5. Mareș C. Dreptul familiei. București: Editura CH Beck, 2015. 446 p.

Copyright©ANITEI Nadia-Cerasela, 2017.

Contacts / Contacte / Контакты:

Faculty of Law, Social and Political Sciences,
Dunărea de Jos University,
Galați, Romania.
e-mail:nadia.anitei@ugal.ro;
ncerasela@yahoo.com

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2017, Issue 3, Volume 12, Pages 392-410. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 12. 09. 2017 Accepted: 15.09. 2017 Published: 30.09. 2017</p>
---	---

**RELAȚII INTERNAȚIONALE
INTERNATIONAL RELATIONS
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

**DIRECȚIILE PRINCIPALE ALE POLITICII EXTERNE
A REPUBLICII MOLDOVA***

**ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА**

**THE MAIN DIRECTIONS OF FOREIGN POLICY
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

BURIAN Alexandru** / BURIAN Alexander / БУРИАН Александр

ABSTRACT:

**THE MAIN DIRECTIONS OF FOREIGN POLICY
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

After the proclamation of 27.08.1991 independence, Moldova encountered a period of significant economic recession lasting about 10 years (1990-1999), during which GDP fell by almost three times.

Since 2000, there has been a recovery in production, which has had an impact on reducing poverty in the country. During 2000-2005 years real GDP grew by 43%, as a result of which the level of absolute poverty decreased by 41.3%. However, in 2005, Moldova was recognized by the World Bank as the poorest country in Europe. Subsequently, the growth in production and incomes continued, but with varying success. The GDP in terms of purchasing power parity in 2014 was 17.72 billion US dollars, which is why Moldova ranked 148th in the world. The revenue part of the state budget for 2014 - 2.92 billion US dollars, expenditure - 3.15 billion US dollars, budget deficit - 2.9% of GDP.

In the Global Competitiveness Index 2014-2015, published by the World Economic Forum (Davos, Switzerland), Moldova ranks 82 out of 144 countries. In the business ranking computed by the World Bank (Doing Business 2015), the country rose by 19 positions in comparison with the previous year and took 63rd place out of 189 countries.

* Articolul a fost perfectat în cadrul Proiectului instituțional 15.817.06.10F al ICJP al AȘM „Redimensionarea politicii externe și interne a Republicii Moldova din perspectiva evoluției proceselor integraționiste și modificărilor geopolitice a sistemului internațional”. / Статья выполнена в рамках научно-исследовательского проекта Института юридических и политических исследований АН Молдовы 15.817.06.10F «Переосмысление внешней и внутренней политики Республики Молдова с перспективы эволюции интеграционных процессов и геополитических изменений международной системы». / The article is made within the framework of a Research project of the Institute of Legal and Political Studies of the Academy of Sciences of Moldova 15.817.06.10F „Rethinking foreign and domestic policy of the Republic of Moldova from the perspective of the evolution of the integration process and the geopolitical changes in the international system”.

** **BURIAN Alexandru** – Doctor habilitat în drept, profesor universitar, profesor titular la Catedra Politologie a Universității „Alexandr Dubcek” din Trenčin (Trenčín, Republica Slovacia); Președinte al Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **BURIAN Alexander** – Doctor of Juridical Sciences, Professor, Titular Professor, Department of political Science, Trenčianska University „Alexander Dubcek” (Trenčin, The Slovak Republic); The Chairman of the National Council for Accreditation and Attestation of Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova). / **БУРИАН Александр Дмитриевич** – Доктор юридических наук, профессор, титулярный профессор Кафедры Политология Тренчанского университета им. Александра Дубчека (г. Тренчин, Словацкая Республика); Председатель Национального Совета по Аккредитации и Аттестации Республики Молдова (г. Кишинев, Республика Молдова). E-mail: alexandrurian@mail.ru

In the conditions of modern economic development, the urgency of the requirements for the development and implementation of the system of managing national economic diplomacy is growing.

Key words: *The Republic of Moldova, CIS, EU, economic development, economic diplomacy.*

JEL Classification: F51, F52, K33

РЕЗЮМЕ:
**ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА**

После провозглашения 27.08.1991 независимости, Молдова вступила в период значительного экономического спада, длившегося около 10 лет (1990-1999 гг.), в течение которых ВВП сократился почти в три раза.

Начиная с 2000 г. наблюдалось восстановление производства, что оказывало воздействие на сокращение уровня бедности в стране. В 2000–2005 гг. реальный ВВП вырос на 43%, в результате чего уровень абсолютной бедности снизился на 41,3%. Однако в 2005 г. Молдова была признана Всемирным банком беднейшей страной Европы. Впоследствии рост производства и доходов продолжался, но с переменным успехом. Объем ВВП по ППС в 2014 г. составил 17,72 млрд. долл. США, что составляет 148-е место в мире. Доходная часть государственного бюджета за 2014 г. — 2,92 млрд. долл. США, расходная — 3,15 млрд. долл. США, дефицит бюджета — 2,9% от ВВП.

В рейтинге глобальной конкурентоспособности 2014–2015 (The Global Competitiveness Index), опубликованном Всемирным экономическим форумом (Давос, Швейцария), Молдова занимает 82 место из 144 стран. В рейтинге ведения бизнеса, рассчитываемого Всемирным банком (Doing Business 2015), страна поднялась по сравнению с предыдущим годом на 19 позиций и заняла 63-е место из 189 стран.

В условиях современного экономического развития возрастает актуальность требований по разработке и реализации системы управления национальной экономической дипломатией.

Ключевые слова: *Республика Молдова, СНГ, ЕС, экономическое развитие, экономическая дипломатия.*

JEL Classification: F51, F52, K33

УДК: 327.8, 327.33

REZUMAT:
**DIRECȚIILE PRINCIPALE ALE POLITICII EXTERNE
A REPUBLICII MOLDOVA**

După proclamarea 27.08.1991 de independență, Moldova a intrat într-o perioadă semnificativă de recesiune economică, care a durat около 10 ani (anii 1990-1999), perioadă în care PIB s-a redus de aproape trei ori.

Începând cu anul 2000, s-a observat recuperarea de producție, ceea ce are impact pe reducerea sărăciei în țară. În perioada anilor 2000-2005 PIB-ul real a crescut cu 43%, rezultând o rata sărăciei absolute a scăzut cu 41,3%. Cu toate acestea, în 2005, Moldova a fost recunoscută de către banca Mondială, cea mai săracă țară din Europa. Ulterior, creșterea producției și a veniturilor a continuat, dar cu grade variabile de succes. Volumul PIB PPP în 2014, a constituit 17,72 miliarde de dolari. SUA, ceea ce constituie 148-lea loc în lume. Partea de venituri a bugetului de stat pe anul 2014 — 2,92 miliarde de dolari. SUA, cheltuieli de 3,15 miliarde de dolari. SUA deficit bugetar de 2,9% din PIB.

În clasamentul competitivității globale 2014-2015 (The Global Competitiveness Index), publicat de forumul economic mondial (Davos, Elveția), Moldova ocupă locul 82 din 144 de țări. În clasamentul de a face afaceri, calculat de banca Mondială (Doing Business 2015), țara a crescut în comparație cu anul precedent cu 19 poziții și s-a clasat 63-lea din 189 de țări.

În condiții de dezvoltare economică modernă a crește relevanța cerințelor privind elaborarea și punerea în aplicare a sistemului de management economic național prin diplomație.

Cuvinte cheie: *Republica Moldova, CSI, UE, dezvoltarea economică, diplomația economică.*

JEL Classification: F51, F52, K33

CZU: 327.8, 327.33

1. Концептуальные основы внешней политики Республики Молдова

В геополитическом аспекте Молдова является страной, находящейся на стратегическом перекрестке, на стыке и разломе разных геополитических пластов, основанных на соприкосновении различных культур, цивилизаций, разных политических и экономических систем и идеологий.

В первой половине 1990-х гг. геополитическое позиционирование страны происходило в условиях обретения реального суверенитета и политической независимости. Молдова стала искать оптимальные для себя формы участия и механизмы взаимодействия со странами Запада, Румынией, Россией, Украиной и другими государствами.

6 марта 1994 г. в Республике во время проведения выборов был проведен опрос населения - «Совет с народом». 98% участников опроса высказались за независимость Республики. Были ратифицированы Соглашение о создании Содружества Независимых Государств и Договор об экономическом союзе, а также Устав СНГ. Был восстановлен мир в стране - Гагаузия получила автономию, война с Приднестровьем сменилась переговорами по урегулированию конфликта. Начиная со второй половины 1990-х гг. Молдова стала претендовать на более весомую геополитическую роль — стала выстраивать политический фундамент контактов со странами Запада и включаться в создание региональной и глобальной систем безопасности, определять свою нишу в региональной экономической системе и формировать систему продвижения собственных внешнеэкономических и внешнеполитических интересов. В 1994 г. было подписано Соглашение о партнерстве и сотрудничестве между Республикой Молдова и ЕС (ратифицировано лишь в 1998 г.).

1.1 Доктринальные документы 1995 г.

Официальными документами, которые содержали изложение основного поля действий национальной безопасности и обеспечения национальных интересов Республики Молдова в 1990-е гг. - начале 2000-х гг. стали Конституция (1994),

Концепция внешней политики Республики Молдова (1995), Военная доктрина (1995) и Закон о Государственной безопасности (1995). Концепция внешней политики Республики Молдова (1995 г.) представляет собой совокупность принципиальных положений, касающихся основных направлений внешней политики Республики Молдова и определяющих стратегию ее действий во взаимоотношениях с другими субъектами международного права, с целью наиболее полного удовлетворения национальных интересов государства. Наряду с основополагающими задачами постоянного характера (обеспечение независимости, территориальной целостности, безопасности, защита прав граждан, в том числе за рубежом), в концепции выделены приоритеты, касающиеся обеспечения государственных интересов РМ на краткосрочную, среднесрочную и долгосрочную перспективу.

В этом смысле Концепция внешней политики Республики Молдова, по определению не является некоей данностью, не подлежащей изменениям. Концепция установила общие направления внешнеполитического курса молдавского государства, без четкого уточнения внешнеполитических приоритетов, а также определила возможные угрозы, которые могли бы подорвать безопасность РМ. В соответствии с Концепцией, РМ проводит политику постоянного нейтралитета, взяв обязательство не участвовать в вооруженных конфликтах, в политических и военных союзах, имевших целью подготовку к войне, не использовать свою территорию для размещения иностранных военных баз, не владеть ядерным оружием, не производить и не испытывать его. В соответствии с утвержденной в 1995 г. Концепцией внешней политики Республики Молдова, государство ориентируется на проведение гибкой и взвешенной многовекторной внешней политики, акцентируя внимание на развитии двусторонних межгосударственных отношений со странами СНГ. Учитывая особенности исторического развития и геополитическое положение РМ, в концепции признаны важными двусторонние отношения

с Российской Федерацией, Украиной и Республикой Беларусь. Констатируется, что от характера этих отношений, в значительной степени, зависят политическая стабильность и успех политических и экономических реформ в РМ.

В том же 1995 г. были приняты Концепция национальной безопасности и Военная доктрина Республики Молдова. Оба документа опирались на постоянный нейтралитет, задекларированный в Конституции, и рассматривали его как краеугольный камень политики Молдовы в военной сфере и сфере безопасности.

Однако следует отметить, что, с 1994 г. Молдова начала участвовать в натовских программах “Партнерство ради мира” и “Наука ради мира”. В 2006 г. правительством Молдовы был подписан Индивидуальный план действий Молдова – НАТО. Чтобы общественность была лучше осведомлена о том, как выполняется Индивидуальный план действий, в октябре 2007 г. при поддержке Департамента публичной дипломатии НАТО, в рамках государственного университета Молдовы был открыт Центр информации и документации НАТО.

Начиная с 2003 г. в качестве стратегического направления внешней политики избрала путь интеграции Молдовы в Евросоюз, внутренней модернизации в соответствии с европейскими стандартами. Происходит трансформация внешнеполитического курса Молдовы в сторону приоритетного сотрудничества со странами Запада. Европейская интеграция официально заявлена «абсолютным приоритетом молдавской внешней политики» и как «стратегическая цель». В 2004 г. Европейская Комиссия включила Молдову, в числе шестнадцати государств, в Европейскую политику соседства.

В дальнейшем Евросоюз поддержал политические устремления Молдовы предоставлением ее экономическим субъектам с 1 января 2008 г. режима асимметричной торговли. Одновременно с этим Молдова стала полноправным членом сотрудничества в Юго-Восточной Европе, получила торговые преференции по 7200 товарным позициям.

При этом активизировались попытки развивать коммерческие отношения со

странами Северной и Латинской Америки, Азии и Африки.

1.2 Обновление доктринальных документов в 2005-2008 гг.

В соответствии с президентскими указами от 22.12.2005 г. и от 16.01.2006 г. были образованы две национальные комиссии в составе высокопоставленных лиц, которым в срок до марта 2006 г. надлежало разработать новую редакцию Концепции внешней политики, а также Концепции национальной безопасности Республики Молдова.

В проекте концепции внешней политики, особое место уделялось участию РМ в международных организациях, которые по мнению авторов создавали реальные возможности для сотрудничества практически со всеми странами мира в рамках многосторонних межгосударственных отношений. Считалось, что членство в этих организациях дополняет и расширяет двусторонние и региональные механизмы реализации фундаментальных национальных интересов РМ и обеспечивает доступ к мировому опыту, информации, статистике, экспертным услугам, источникам технической и финансовой помощи.

Согласно проекту новой редакции Концепции приоритетным направлением деятельности РМ в международных организациях является повышение эффективности участия в ООН и ее специализированных учреждениях. Подчеркивалось, что РМ придает первостепенное значение миротворческой деятельности ООН по предупреждению и улаживанию международных, региональных и локальных конфликтов. В этом контексте устанавливалось, что РМ и в дальнейшем будет действовать в рамках ООН в целях обеспечения международной и региональной безопасности, используя при этом опыт и ресурсы МВФ, Всемирного банка, ПРООН, МБРР, ВОЗ, ЮНЕСКО, других организаций и специализированных учреждений ООН для своего экономического, научно-технического и культурного развития.

Согласно проекту данного документа Молдова должна была, уделять особое внимание региональной и субрегиональной кооперации, которая расценивалась в качестве определяющего фактора европейской интеграции. В этом контексте

отмечалась необходимость вовлечения Молдовы в различные проекты и инициативы (ICE, SECI, PCSEE, PSPESE, CMN и т.д.). Наряду с этим в Концепции подчеркивалась необходимость продвижения политики эффективного экономического сотрудничества в рамках СНГ, которое представляет собой важный рынок сбыта для товаров из РМ и остается благоприятным полем дальнейшего развития взаимовыгодных отношений в различных областях.

Касательно культурного и научного международного сотрудничества проект Концепции внешней политики предусматривал активизацию деятельности Молдовы в рамках ЮНЕСКО, Латинского Союза, Международной ассоциации франкофонии и других международных организаций для сохранения и приумножения национального культурного и духовного богатства страны.

Латинский союз – международная организация, объединявшая страны, говорившие на романских языках (испанский, португальский, французский, итальянский, румынский и каталанский). Она была основана в 1954 г. в Мадриде и действовала с 1983 г. Членам Латинского союза являлись 36 государств, в т.ч. и Республика Молдова, и 4 страны-наблюдателя. Штаб-квартира организации находилась в Париже. В январе 2012 г. из-за финансовых сложностей было принято решение о приостановлении деятельности Латинского союза.

Важное место отводилось мерам по установлению и поддержанию контактов с молдавской диаспорой за рубежом, развитию культурных и экономических связей с ее представителями.

Проект данной концепции также содержит ссылки на необходимость разработки других концептуальных документов, уточняющих и конкретизирующих отдельные ее положения, особенно в части европейской интеграции РМ, продвижения интересов национальной безопасности, экономической дипломатии, политики нейтралитета, культурной политики и т.д.

Несмотря на то, что Концепция внешней политики РМ не была утверждена Парламентом, многие ее положения нашли

свое отражение в различных государственных программах и внешнеполитических проектах. В мае 2008 г. Парламент Республики Молдова принял закон, которым утвердил Концепцию национальной безопасности Республики Молдова.

1.3 Стратегия национальной безопасности 2011 г.

В целях развития и реализации положений концепции национальной безопасности правительство утвердило в 2011 г. Стратегию Национальной безопасности. В Стратегии определены угрозы и риски, а также задачи, средства и способы обеспечения национальной безопасности РМ. Стратегия является среднесрочным политико-правовым документом, позволяющим адаптировать политику в области национальной безопасности к изменениям во внутреннем положении страны и в ее внешнем окружении, выявлять сегменты системы национальной безопасности, нуждающиеся в реформировании, разрабатывать реальные планы и программы осуществления реформ.

Следует подчеркнуть, что содержание Концепции и Стратегии национальной безопасности, основывается на понимании того, что в настоящее время, национальная безопасность отдельного европейского государства не может более рассматриваться изолированно. Нестабильность и угрозы на европейском континенте влияют на состояние безопасности всех европейских государств, требуя от них активного международного сотрудничества и совместных усилий.

Согласно Концепции, национальная безопасность РМ немыслима вне контекста европейской безопасности и, в частности, Евросоюза (ЕС). Принимая во внимание тот факт, что ЕС является основополагающим фактором безопасности в регионе руководство страны предприняло и продолжает осуществлять определенные усилия для продвижения по пути европейской интеграции. В рамках данного процесса особое внимание уделяется расширению сотрудничества с ЕС по линии Общей внешней политики и политики безопасности (CFSP) и Общей политики по безопасности и обороне (CSDP), направленных на укрепление национальной и региональной безопасности. РМ

сотрудничает с ЕС в сферах предупреждения и разрешения конфликтов, кризисного регулирования, нераспространения оружия массового уничтожения и др.

В соответствии с Концепцией национальной безопасности, РМ должна активно использовать многостороннее сотрудничество в рамках ООН, сотрудничество с ЕС, Советом Европы, ОБСЕ, НАТО, Центрально-европейской инициативой, Процессом сотрудничества в Юго-Восточной Европе, другими международными организациями и инициативами. Это сотрудничество должно быть направлено на предупреждение и урегулирование региональных и внутренних конфликтов; обсуждение и решение проблем глобальной и региональной безопасности, влияющих на национальную безопасность; борьбу с международным терроризмом и трансграничной преступностью; предотвращение деградации окружающей среды и распространения контагиозных заболеваний; нераспространение оружия массового уничтожения; устранение нищеты и т.д.

Принимая во внимание продолжительность конфликтов, угрожающих региональной безопасности, территориальной целостности и независимости суверенных государств, РМ поддерживает создание, в рамках соответствующих международных организаций, в частности ООН, ЕС и ОБСЕ, эффективных механизмов посредничества, предотвращения и управления кризисами и конфликтами, контроля над выполнением обязательств, взятых на себя государствами-участниками.

По мнению авторов Стратегии, процесс европейской интеграции РМ является основным инструментом защиты национальной безопасности и продвижения интересов государства.

В этой связи главными задачами внешней политики РМ, в контексте обеспечения национальной безопасности и эффективного продвижения национальных интересов, провозглашены:

- 1) интеграция страны в ЕС;
- 2) поддержание взаимовыгодных отношений и налаживание стратегического

сотрудничества с основными стратегическими партнерами;

3) развитие международного сотрудничества с целью заимствования у стран ЕС опыта построения действенного сектора национальной безопасности.

Сотрудничество в рамках СНГ в сферах, касающихся безопасности, обусловлено взятыми на себя при вступлении в эту организацию обязательствами, согласно которым РМ не участвует в обсуждении военно-политических проблем. Поэтому сегодня во взаимоотношениях в рамках СНГ Молдова главное внимание уделяет экономическому сотрудничеству, влияющему на экономическую и энергетическую безопасность РМ, а также двусторонним отношениям со странами – членами СНГ.

Касательно Сотрудничества с Организацией Североатлантического договора (НАТО), следует отметить, что отношения РМ с НАТО осуществляются в рамках Партнерства во имя мира (PfP), Совета Евроатлантического партнерства (ЕАРС) и реализуются на практике в соответствии с Индивидуальным планом действий партнерства (IPAP) РМ – НАТО, не нарушая при этом конституционного положения о статусе постоянного нейтралитета РМ. С ноября 1994 г. Молдова является ассоциированным членом Парламентской ассамблеи НАТО.

Реализуя Концепцию и Стратегию национальной безопасности Молдова развивает двустороннее сотрудничество в области безопасности со странами-членами ЕС, с США, Российской Федерацией и соседними странами – Украиной и Румынией.

2. Урегулирование приднестровского конфликта

Определяя истоки и причины приднестровского конфликта следует выделить экономическое неравенство регионов (более промышленно развитое Приднестровье), многонациональный состав населения левобережных районов Днестра, высокую долю рабочего класса и военных пенсионеров в регионе, авторитарные методы решения межрегиональных проблем центральной властью Молдовы, недостаточное понимание кишиневскими властями нужд и потребностей регионов и др. Дезинтеграция СССР показала территориям

примеры возможного решения проблемы формирования местных органов самоуправления с широкими полномочиями. Экономическая основа дезинтеграции оказалась заложенной в возможности для местных элит воспользоваться потенциалом перераспределения приватизируемой собственностью без участия центральных властей.

Среди причин возникновения и углубления конфликта в Приднестровье можно выделить идеологические, лингвистические, исторические, политические, социальные и др. В эволюции конфликта в Приднестровье можно с определенной степенью условности выделить ряд фаз и стадий: начало конфликта, активизация противостояния, спиральное развитие конфликта, военно-политический кризис, вооруженное противостояние, деэскалация конфликта, а также современное состояние замороженного конфликта и вялотекущее противоборство. При этом существенной особенностью данного конфликта явился его краткосрочный период формирования и развития, а также значительное наложение фаз и стадий конфликта по времени одна на другую.

Начало обострения пришлось на конец 1980-х годов. Особенно усугубилась ситуация в 1989-1991 гг. Среди наиболее значимых шагов в создании предпосылок конфликта стали объявление суверенитета Молдовы (23.06.1990) и ПМР (2.09.1990), принятие закона о гражданстве РМ (5.06.1991), провозглашение независимости Молдовы (27.09.1991), референдум в Приднестровье о независимости и выборы президента ПМР (1.12.1991), создание Управления внутренних дел в правительстве ПМССР (5.03.1991) и завершение формирования подразделений приднестровской милиции к концу 1991 г., принятие Верховным советом Приднестровья постановления «О мерах по защите суверенитета и независимости республики» (6.09.1991), положившего начало созданию вооруженных сил Приднестровья – Национальной гвардии и ряд других шагов обеих сторон.

Формирование параллельных вооруженных структур привело 13.12.1991 к первому вооруженному столкновению с

силовыми структурами центрального правительства. С этого времени конфликт между Кишиневом и Тирасполем переходит в фазу военно-политического кризиса.

«Горячей» фазой конфликта стали военные действия в Приднестровье, которые продолжались со 2 марта по 1 августа 1992 г. Во время военных действий применялась авиация (истребители МиГ-29 для бомбометания и вертолеты), военная техника (танки, БТР), артиллерия (реактивные установки БМ-21 «Град», 152 мм самоходные гаубицы 2С3 «Акация», зенитные установки «Шилка», противораковые установки «Алазань» начиненные горючими смолами и др.). Использовались средства радиоэлектронной борьбы, диверсионно-разведывательные методы и т.п. из современного арсенала полноценных боевых действий.

28.03.1992 молдавский президент Мирча Снегур издал указ об объявлении чрезвычайного положения на всей территории страны, предусматривающий также разоружение приднестровских и гагаузских вооруженных формирований и арест «государственных преступников». Игорь Смирнов ввёл в ПМР комендантский час.

До этого чрезвычайное положение и особая форма правления вводилась в составе нынешней Молдовы однажды - на территории отдельных населенных пунктов южных районов республики (26.10.1990 - 06.12.1990) в связи с образованием в городе Комрате Гагаузской ССР.

В развитие указа президента РМ от 28.03.1992 парламент страны 31.03.1992 поручил Министерству иностранных дел Республики Молдова выйти с соответствующими предложениями к Министерству иностранных дел Российской Федерации по вопросу открытия посольства России в Кишиневе, а также приветствовал ведение переговоров и консультаций по проблеме левобережья Днестра между представителями министерств иностранных дел Российской Федерации, Республики Молдова, Румынии и Украины. Однако военные действия продолжались. Они на нескольких направлениях (Бендеры, Дубоссары и др.). Оценки жертв конфликта

разнятся. Предположительно с обеих сторон погибло около 1000 человек, в том числе около 400 мирных жителей и примерно 4500 человек получили ранения.

Со второй половины 1992 г. при посредничестве России начались переговоры о статусе Приднестровья, с 1993 г. к мирному урегулированию присоединилась ОБСЕ, а с 1995 г. — Украина.

В августе 1992 г. на основании Соглашения между президентами РФ и РМ от 21 июля 1992 г. «О принципах мирного урегулирования вооружённого конфликта» началось проведение миротворческой операции в Приднестровье, которая продолжается по настоящее время. В Зоне безопасности разместили смешанные миротворческие силы, которые состоят из российского, приднестровского и молдавского батальонов (общей численностью 1800 человек). Впервые в практике миротворчества в состав миротворческого контингента вошли представители сторон конфликта - Молдовы и Приднестровья. Формирование Объединённой Контрольной Комиссии (ОКК), Объединённого Военного Командования (ОВК), института военных наблюдателей было принято осуществлять на паритетной основе тремя сторонами. В качестве военных наблюдателей, помимо России, Молдовы и Приднестровья, в Зоне безопасности участвуют также представители Украины. Это создало необходимые условия для ведения переговорного процесса, в результате которого образовался пятисторонний переговорный формат «5+2», в следующем составе: Приднестровье, Республика Молдова, Российская Федерация, Украина и ОБСЕ, а в 2006 г. США и ЕС присоединились к переговорам в качестве наблюдателей. При этом Российская Федерация и Украина выступили в качестве стран-посредников и гарантов достигнутых договорённостей, а ОБСЕ стала посредником в переговорном процессе.

Одной из главных политических инициатив является московский Меморандум «Об основах нормализации отношений между РМ и Приднестровьем», который был подписан 8 мая 1997 г. президентами Российской Федерации, Украины, Молдовы, Приднестровья и председателем ОБСЕ.

Политические перспективы приднестровского урегулирования, согласно Меморандуму, заключаются в построении общего государства Молдовы и Приднестровья.

В процессе дальнейших переговоров Кишинев и Тирасполь допускали возможность общего государства, однако по-разному видели его структуру. Кишинев видел в нем унитарную, территориально целостную республику, в которой Приднестровскому региону предоставлен особый автономный статус. Тирасполь же выступил за «равносубъектность» Приднестровья и Молдовы в общем молдавском государстве.

В ноябре 2003 г., руководство Приднестровья согласилось на асимметричную федерацию по так называемому «Меморандуму Козак», который предусматривал существование в Молдове двух автономных республик - Приднестровья и Гагаузии, имеющих квоты представительства в федеральной власти и гарантии сохранения автономии.

Публикация документа вызвала недовольство США, ЕС и молдавской оппозиции, которых не устраивала идея федерализации Молдовы и то, что документ предусматривал сохранение военного присутствия России - не более 2 тыс. человек на переходный период, который должен был закончиться не позднее 2020 года. Под давлением западных дипломатов и митингов оппозиции накануне даты подписания документа в Кишинёве с участием российского президента В.Путина, В.Воронин, президент Молдовы (2001-2009 гг.), отказался от меморандума, что послужило началом охлаждения российско-молдавских отношений и перерыва в переговорном процессе.

На фоне кризиса в переговорном процессе президент Украины В.Ющенко в мае 2005 г. выдвинул инициативу «К урегулированию через демократию». В соответствии с планом Ющенко, единственным субъектом международного права должна оставаться Молдова, а Приднестровье должно стать республикой в ее составе со своей Конституцией, символикой, тремя официальными языками - молдавским, украинским и русским, - и правом

устанавливать внешние контакты в экономической и гуманитарной сфере. План Ющенко также предлагал трансформировать формат миротворческой операции в международный механизм военных и гражданских наблюдателей. Идею изменения формата миротворческой операции, как и весь план В.Ющенко, с энтузиазмом поддержали в НАТО, увидев возможность радикально ослабить влияние России в регионе.

Из-за того, что на молдавско-украинской границе (протяженностью 1222 км) имели место многочисленные противозаконные трансграничные действия (торговля людьми, контрабанда и другие формы незаконного перемещения товаров) президенты Молдовы и Украины в 2005 г. направили совместное коммюнике Европейской Комиссии с просьбой об открытии Миссии Европейского Союза по приграничной помощи Молдове и Украине (EUBAM). Меры по построению доверия также были необходимы для того, чтобы способствовать мирному урегулированию неразрешенного конфликта в Приднестровье, которое примыкает к той же границе на протяжении 453 км.

EUBAM начала свою деятельность 30 ноября 2005 г., являясь консультативно-техническим органом, финансируемым Европейским Союзом в рамках Европейского инструмента добрососедства и партнерства. Мандат Миссии предусматривает наращивание возможностей партнеров, в первую очередь, пограничных и таможенных ведомств, а также других правоохранительных и государственных органов Молдовы и Украины в области управления границами. При этом партнером по реализации выступает Международная Организация по Миграции (МОМ).

Путем предоставления партнерам всесторонней поддержки по внедрению передового опыта ЕС через свою штаб-квартиру в Одессе и шесть полевых офисов по обе стороны молдавско-украинской границы, EUBAM поддерживает торговлю и приведение пограничных и таможенных процедур и норм в Молдове и Украине в соответствие с теми, которые преобладают в Европейском Союзе.

С момента подписания Молдовой и Украиной Соглашений об ассоциации с ЕС в 2014 г., особое внимание уделяется выполнению требований данных Соглашений, включая те, которые связаны с Зонай свободной торговли. В более широком контексте и в рамках Европейской политики добрососедства EUBAM представляет собой уникальный инструмент, с помощью которого ЕС стремится, с одной стороны, содействовать развитию законной торговли и передвижению лиц, а с другой стороны, гарантировать безопасность своих граждан и бороться с преступностью. Правовой основой EUBAM является Меморандум о взаимопонимании, подписанный в конце 2005 г. Европейской Комиссией, Правительством Республики Молдова и Правительством Украины, а руководящим органом Миссии является Консультативный Совет, который собирается два раза в год. Нейтралитет, партнерство, надежность, результативность, ориентация на предоставление услуг и прозрачность – это шесть основных ценностей Миссии. Мандат Миссии продлевался уже трижды (в 2007, 2009 и 2011 годах), при этом действующий ныне мандат истекает 30 ноября 2015 года.

3. Европейское и евроатлантическое направление

Стратегические задачи европейской интеграции РМ концептуально впервые были сформулированы в декабре 2002 г., когда была создана Национальная комиссия по европейской интеграции. Постепенная интеграция РМ в ЕС предусматривала участие во всех инициативах и программах, связанных с ЕС: Пакт о стабильности, в котором РМ участвует как полноправный член; процесс стабилизации и ассоциирования для Юго-Восточной Европы.

Отношения между ЕС и Молдовой до 2014 г. основывались на Соглашении о партнерстве и сотрудничестве (1994 г.) и плане действий ЕПС (2005 г.), которые 1 сентября 2014 г. были заменены Соглашением об ассоциации между ЕС и Молдовой, в том числе Соглашением о зоне углубленной и всеобъемлющей свободной торговли (ЗУВСТ). Соглашение РМ об Ассоциации с ЕС является международным двусторонним договором, который создает

основу для сотрудничества в разных областях (торговля, политика, безопасность и культура), а также интеграции, как политической, так и экономической между РМ и ЕС. Помощь ЕС (организационная, консультационная, финансовая и др.) используется для поддержки внедрения ключевых реформ в областях юстиции, образования, экономического развития и энергетики.

Индивидуальный план действий по сотрудничеству Молдова-НАТО был, по согласованию сторон, одобрен Советом НАТО 19 мая 2006 г. и 24 мая того же года утвержден Правительством Молдовы. Основные его положения сводились к следующему: расширение сотрудничества с НАТО во всех областях безопасности и участие в совместных операциях, повышение уровня боевой подготовки молдавских военных, перевод молдавской армии на стандарты НАТО; поддержка территориальной целостности и суверенитета Молдовы; интеграция Молдовы в Евросоюз и другие евроатлантические структуры, без вступления в НАТО; реформа правовой и избирательной системы, центральной и региональной администрации, а также Регламента Парламента для их приведения в соответствие со стандартами Евросоюза. НАТО готово помочь Молдове в проведении анализа оборонного потенциала и определить области, которые нужно развивать. Молдова принимает участие в Плане действий партнерства по борьбе с терроризмом (ПАП-Т). Это включает в себя сотрудничество с партнерами по укреплению национальных контртеррористических возможностей и повышению безопасности границ и инфраструктуры. Срок действия Индивидуального плана до 2016 г.

В ноябре 2014 г. Европейский Союз подписал с Республикой Молдова Меморандум о взаимопонимании для Единого механизма поддержки процесса создания углубленной и всеобъемлющей зоны свободной торговли, который определяет рамки дальнейшего оказания стратегической помощи Молдовы на период 2014-2017 г. по трем приоритетным областям: реформа органов государственного управления, развитие сельского хозяйства и

благоустройства сельской местности, а также системы пограничного контроля.

В общем контексте отношений Молдовы со странами Евросоюза выделяется сотрудничество с Румынией. Дипломатические отношения между РМ и Румынией были установлены 29 августа 1991 г. Договорно-правовая база молдавско-румынских отношений состоит из более 163 документов. В программе правительства РМ на 2015-2018 гг., Румыния оценивается как стратегический партнер в европейской интеграции РМ. Румыния до конца 2015 г. не подписала и не планирует подписывать Базовый политический договор с Республикой Молдова. По мнению румынской стороны, подобные договора “остались” в 90-х годах XX века и в настоящее время Бухарест не видит каких-либо причин заключать их с официальным Кишиневом. Молдова является единственным соседствующим с Румынией государством, с которым Бухарест подобный договор не подписал. Румыния считается одним из основных двусторонних партнеров Молдовы.

4. Международное военное сотрудничество

В 1994 г. Молдова подписала рамочный документ об участии в программе НАТО «Партнерство во имя мира», тем самым став 12-м по счету государством, присоединившимся к этой программе. Программа «Индивидуальное партнерство Молдова – НАТО» (2006 г.) предусматривает обязательства Молдовы по демократизации, развитию судебной системы и научных исследований. На военную составляющую приходится лишь незначительная часть расходов, которая касается тренировки молдавских военнослужащих инструкторами из стран НАТО. С помощью натовских инструкторов армия Молдовы стала одной из первых в регионе, которая избавилась от противопехотных мин. Индивидуальный план действий партнерства Молдова-НАТО так же предусматривает реформирование всей системы безопасности и обороны страны на принципах НАТО и перевод Национальной армии Молдовы на стандарты Североатлантического альянса.

В 2011 г. США, на основе подписанного в декабре 1995 г. меморандума о сотрудничестве в военной области, передали

армии Молдовы автомобильную технику, с американских военных баз, дислоцированных в Германии, Турции, Испании и Италии. В мае 2012 г. Молдова и Литва подписали соглашение о сотрудничестве в сфере обороны. В 2012 г., в рамках программы "Глобальная инициатива в области миротворческих операций (GPOI)", США выделили 1,6 млн. долл. на развитие инфраструктуры армии Молдовы.

Для укрепления безопасности страны и боеспособности Национальной армии, Республика Молдова сотрудничает в международной сфере с ООН, ОБСЕ, Пактом Стабильности для Юго-Восточной Европы, Организацией Черноморского Сотрудничества и другими структурами безопасности. НАТО оказывает помощь в реформировании Национальной армии Молдовы и подготовке в приоритетных для неё областях, в таких, как научно-техническое сотрудничество во имя мира и безопасности и укрепление целостности государства. Для предупреждения военного нападения и воспрепятствования развертыванию и продвижению войск потенциального противника, молдавская армия ежегодно участвует в учениях НАТО, которые проводятся на территориях 17 стран Центральной и Восточной Европы. Особое внимание уделяется отработке взаимодействия в составе многонациональных воинских формирований, а также действиям специальных, аэромобильных, воздушно-десантных и разведывательных подразделений.

Неотъемлемой частью военного сотрудничества оборонного ведомство Молдовы являются отношения на двухсторонней основе с коллегами из Российской Федерации. На 2014 г. Между Молдовой и РФ было подписано более 24 соглашений в области военного сотрудничества на различных уровнях. В частности, развивались отношения двух стран в области миротворческих сил в зоне безопасности приднестровского региона.

5. Российское направление

Дипломатические отношения между РМ с РФ были установлены 6 апреля 1992 г. Договорно-правовая база молдавско-

российских отношений состоит из более 162 двусторонних документов, а также 28 соглашений о сотрудничестве с регионами РФ. Базовый политический договор между РМ и РФ – «Договор о дружбе и сотрудничестве между РМ и РФ» - был подписан 19 ноября 2001 г. в Москве президентами РФ и Молдовы. Договор был заключен сроком на 10 лет, с возможностью его пролонгации на последующие 10-летние периоды, если ни одна из сторон не заявит о своем желании прекратить его действие. Министры иностранных дел РМ и РФ подписали 22 ноября 2011 года протокол о продлении срока действия на очередные 10 лет Базового политического договора между РМ и РФ. Договор о дружбе и сотрудничестве устанавливает базовые принципы двустороннего взаимодействия в политической, экономической, правовой, научно-технической, гуманитарной и других областях и является гарантией дальнейшего поступательного развития партнерства.

Сотрудничество с РФ продолжает развиваться как на двусторонней основе, так и на уровне многостороннего сотрудничества. В частности, большая и продолжительная работа ведется в рамках существующих переговорных механизмов в формате «5+2» в целях нахождения всеобъемлющего и долгосрочного решения приднестровского конфликта в условиях соблюдения суверенитета и территориальной целостности РМ.

Несмотря на солидную договоренную и правовую базу, а также в силу различных причин, политического, и в том числе, геополитического характера, в сентябре 2005 г. Россия впервые ввела запрет на импорт молдавского вина и ряда видов сельхозпродукции, и заявила о намерении повысить цену на газ до европейского уровня. В середине октября 2005 г. российская делегация подписала соглашение «О перспективах сотрудничества российского и приднестровского бизнес-сообществ», положившее начало массированного экономического внедрения российского бизнеса в непризнанную республику.

Обострение российско-молдавских отношений перенесло центр тяжести

обсуждения приднестровского конфликта на региональное поле.

После подписания Соглашения об Ассоциации ЕС-Молдова (27 июня 2014 г.), Молдова вынуждена искать баланс во взаимоотношениях с ЕС и Россией, потому что Россия остается одним из ключевых торговых партнеров для Молдовы, основным источником денежных переводов, а также поставщиком энергоносителей.

В геополитическом плане позиция России в отношении Молдовы фокусируется на необходимости ее постоянного нейтралитета, базирующегося на Конституции РМ.

Экономика Молдовы по-прежнему завязана на Россию и СНГ, абсолютное большинство молдавских трудовых мигрантов (более 60%) находятся на заработках в СНГ, и оттуда же поступает основная масса денежных переводов. Объем экономики, ориентированной на Россию и другие страны СНГ, - это, прежде всего, традиционные отрасли молдавской экономики: плодово-овощеводство, виноградарство и виноделие, производство тканей и парфюмерно-косметических изделий. Поэтому сотрудничество с СНГ рассматривается Республикой Молдова с позиции прагматизма и определяется зависимостью от источников сырья и традиционных рынков сбыта местной продукции. При этом всегда подчеркивается, что «Европейская интеграция не означает ухудшения отношений с Россией».

6. Участие Молдовы в деятельности СНГ

РМ подписала Алма-Атинский Протокол о создании СНГ 21 декабря 1991 г. и оставалась ассоциированным членом организации до ратификации Устава СНГ 8 апреля 1994 г. Протокол рассматривается как составная часть Соглашения о создании СНГ. Руководители государств-участников подписали Соглашение о координационных институтах СНГ, в соответствии с которыми создавался высший орган СНГ – Совет глав государств, а также Совет глав правительств.

С 1 января по 11 сентября 2009 г. президент Молдовы председательствовал в Совете глав государств СНГ.

На основе Устава СНГ Молдова является государством-участником СНГ. В интересах сближения национального законодательства

стран СНГ 27 марта 1992 г., в соответствии с Алма-Атинским соглашением, была образована Межпарламентская Ассамблея государств-участников СНГ (МПА). В 1995 г. к работе МПА в качестве участника присоединилась и парламентская делегация РМ.

Сотрудничество в экономике имеет ключевое значение для всего комплекса связей между странами Содружества. 14 февраля 1992 г. президенты государств-участников СНГ подписали в Минске ряд важнейших актов по торгово-экономическому сотрудничеству, таможенной политике, транспорту и Декларацию о принципах сотрудничества в рамках Содружества. Идея формирования зоны свободной торговли (ЗСТ) заложена в Договоре о создании Экономического союза, подписанного 24 сентября 1993 г. в Москве и ратифицированного, в том числе и Молдовой. Соглашение о создании зоны свободной торговли, которое было подписано 15 апреля 1994 г., представляет собой многостороннюю договорно-правовую базу торгово-экономических отношений между странами СНГ на условиях взаимных преференций.

Для развития и укрепления интеграционных экономических процессов на пространстве СНГ было создано Евразийское экономическое сотрудничество (ЕврАзЭС). 13 мая 2002 г. Молдове был предоставлен статус наблюдателя при ЕврАзЭС.

Договор о зоне свободной торговли содержит положения, адаптированные к специфике торговых отношений в рамках СНГ, которые аналогичны пунктам соглашений, заключенных Молдовой в рамках Центрально-европейского соглашения о свободной торговле (СЕФТА). Положения Договора о зоне свободной торговли СНГ должны обеспечить стабильную нормативно-правовую базу стран Содружества с упрощенной правовой основой проведения торговых операций и высокий уровень прозрачности.

Упрощение режима региональной торговли в рамках зоне свободной торговли означает улучшение торговых связей между государствами, подписавшими документ; применение нулевой таможенной пошлины более чем для 10 000 групп товаров; постепенный отказ от налогов на продукцию,

которая входит в исключения из режима свободной торговли; неприменение новых торговых ограничений.

Договор также предусматривает сохранение экспортной таможенной пошлины на природный газ, сырье для тяжелой промышленности и древесину из России. Согласно программе правительства РМ на 2015-2018 гг., Молдова намеревается углублять торгово-экономические отношения с Республикой Беларусь и Республикой Казахстан.

7. Деятельность Молдовы в ГУАМ

Организация за демократию и экономическое развитие – ГУАМ (Грузия, Украина, Азербайджан, Молдова) представляет собой региональный союз, институционально оформленный в международную организацию в мае 2006 года. Основными целями ГУАМ являются утверждение демократических ценностей, обеспечение устойчивого прогресса, углубление европейской интеграции для создания общего пространства безопасности, развитие социально-экономического, транспортного, энергетического, научно-технического, а также гуманитарного потенциала сторон. В 2014 г. Вильнюсский Саммит Восточного Партнерства определил европейскую принадлежность пространства ГУАМ, открыв новые возможности для организации. Деятельность ГУАМ осуществляется в нескольких направлениях: *политическое взаимодействие* (сближение позиций государств-членов ГУАМ по широкому спектру вопросов международного и регионального сотрудничества), *отраслевое сотрудничество* (в таких сферах, как экономика и торговля, транспорт, энергетика, информационные технологии, наука и образование, туризм, борьба с преступностью, предупреждение и ликвидация последствий чрезвычайных ситуаций, консульское сотрудничество).

В период председательства Молдовы в ГУАМ (2014 г.) одной из задач было организация встреч ГУАМ-США, ГУАМ-Япония, ГУАМ – страны Вышеградской группы, ГУАМ – страны Балтии и Скандинавии и ГУАМ - Тихоокеанский Альянс. Целью данных встреч было развитие политического диалога по широкому спектру

вопросов международного сотрудничества, в том числе, по проблеме мирного урегулирования конфликтов в регионе, а также разработке проектов отраслевого сотрудничества в формате «ГУАМ+».

8. Особенности внешнеэкономических связей

В условиях современного экономического развития возрастает актуальность требований по разработке и реализации системы управления национальной экономической дипломатией.

За 1997-2014 гг. экспорт Молдовы вырос в 2,7 раза, в том числе экспорт в страны СНГ увеличился на 21%, экспорт в страны ЕС – в 6,7 раза, а в другие страны – в 4,5 раза. Похожая ситуация и с импортом, где при общем росте в 4,5 раза, рост по странам СНГ составил 2,4 раза, по странам ЕС – 5,7 раза, а по другим странам – 11,1 раза (см. табл. 6.5.1).

Опережающий рост импорта в целом по Молдове и в разрезе отдельных групп стран отрицательно сказывается на торговом балансе, дефицит которого вырос за анализируемый период на 2,7 млрд. долл. или в 10 раз. В результате сегодня дефицит торгового баланса страны на 27% превышает размер экспорта. Сегодня основные «созидатели» торгового дефицита Молдовы это - ЕС (44%) и другие страны (32%), в то время как страны СНГ формируют лишь 24% дефицита торгового баланса страны.

Значительно изменилась структура экспорта и импорта в разрезе групп стран. Так, доля стран СНГ в экспорте Молдовы снизилась с 70% в 1997 г. до 31% в 2014 г., доля стран ЕС – выросла с 21% до 53%, а доля других стран – увеличилась с 9% до 15%. В импорте Молдовы доля стран СНГ снизилась с 52% в 1997 г. до 27% в 2014 г., доля стран ЕС – выросла с 38% до 48%, а доля других стран – возросла с 10% до 25%.

Таблица 3.1.
Динамика экспорта и импорта
Республики Молдова за 1997-2014 гг. млн.
долл. США

	19 97	20 00	2 005	20 10	20 14
Торговый баланс – всего	- 297,2	- 305,0	- 1201,4	- 2313,8	- 2977,4
в том числе:					
со странами СНГ	3,8	16,3	354,0	632,8	713,6
со странами Европейского Союза (ЕС-27)*	264,3	248,0	595,6	975,3	1321,7
с другими странами	36,6	73,3	251,8	705,7	942,1
Экспорт – всего	87 4,0	47 1,5	1 090,9	15 41,5	23 39,5
в том числе:					
в страны СНГ	60 8,3	27 6,1	5 51,2	62 4,0	73 5,6
в страны Европейского Союза (ЕС-27)*	18 5,5	16 5,3	4 43,2	72 8,9	12 46,0
в другие страны	80, 2	30, 1	9 6,5	18 8,5	35 7,9
Импорт – всего	11 71,3	77 6,4	2 292,3	38 55,3	53 17,0
в том числе:					
из стран СНГ	60 4,5	25 9,8	9 05,2	12 56,9	14 49,2
из стран Европейского Союза	44 9,8	41 3,2	1 038,8	17 04,3	25 67,7
из других стран	11 6,9	10 3,4	3 48,3	89 4,2	13 00,0

* Начиная с 2013 г. после вхождения в ЕС Хорватии, в ЕС 28 стран.

Источник данных: Таможенная Служба (таможенные декларации по экспорту и импорту экономических агентов).

Среди основных потребителей молдавского экспорта в 2014 г. можно выделить Румынию (434 млн. долл.), Россию (424 млн. долл.), Италию (243 млн. долл.), Германию (138 млн. долл.), Беларусь (135 млн. долл.), Украину (109 млн. долл.), Великобританию (108 млн. долл.) и Турцию (105 млн. долл.). Лидерами по импорту на молдавский рынок являются Румыния (803 млн. долл.), Россия (717 млн. долл.), Украина

(546 млн. долл.), Китай (481 млн. долл.), Германия (427 млн. долл.), Италия (351 млн. долл.), Турцию (301 млн. долл.) Польша (155 млн. долл.), Беларусь (142 млн. долл.) и Австрия (110 млн. долл.). В целом 2014 г. стал наихудшим с 2010 г. для импортеров в Молдову из Беларуси, России, Турции и Украины, которые стабильно вытесняются с молдавского рынка конкурентами. С другой стороны, этот год оказался лучшим за всю современную экономическую историю в Молдове для импортеров из Великобритании, Германии, Италии, Китая, Польши и Румынии, наращивающих свое присутствие на молдавском рынке.

Важным элементом инфраструктуры внешнеэкономических связей являются действующие в стране 7 промышленных парков, 7 свободных экономических зон, международный свободный речной порт «Джурджулешть» и международный свободный аэропорт «Мэркулешть», в деятельности которых участвуют иностранные инвесторы.

Создание "Международного свободного порта "Джурджулешть" стало возможным после подписания соглашения об обмене земельными участками между Молдовой и Украиной. Молдова получила часть украинской территории, из которых 430 метров речного берега на Дунае и передала Украине землю под автомагистралью "Одесса-Измаил" в районе села Паланка (восемь километров трассы, проходивших через Молдову).

Он входит в VII общеевропейский транспортный коридор (Дунай), коридор ТРАСЕКА и может быть использован не только для импорта и экспорта товаров в/из Молдовы, но также и для транзита грузов в/из Европейского Союза и других стран бассейна Дуная.

В развитии данного проекта на разных этапах его реализации оказались вовлечены парламент и правительство Республики Молдова, ЕС и ЕБРР, предприятия и организации Азербайджана, международные корпорации (Голландия, Швейцария, Румыния и др.), что потребовало значительных дипломатических, организационных, экономических и иных усилий.

9. Инструментарий экономической дипломатии Молдовы

Экономическая дипломатия развивается как на двустороннем уровне, так и в рамках многосторонних экономических организаций. Это структуры ООН, МВФ, ВТО, Совет Европы, СНГ, ЦЕССТ (Центрально-европейское Соглашение о свободной торговле), ОЧЭС, МБРР, ЕБРР и др., пользуется Автономными торговыми преференциями с ЕС, а также готовится к реализации соглашения с ЕС по созданию Зоны углубленной и всеобъемлющей свободной торговли. Молдова осуществляет разновекторную экономико-дипломатическую деятельность. При условии консенсуса в рамках этих международных структур молдавские товары могут получить свободный доступ на рынок ЕС, СНГ и ЦЕССТ, который в совокупности объединяет население численностью около 800 млн. потенциальных потребителей.

Обеспечение условий международного экономического сотрудничества в Молдове реализуется в рамках концепции экономической дипломатии и занимает определенное место в деятельности органов, формирующих, планирующих и реализующих внешнюю политику и ее

экономическое направление. Эти функции выполняют Президент, парламент через законы и постановления, правительство, Министерство иностранных дел и европейской интеграции Республики Молдова, Министерство экономики и Организация по инвестициям и продвижению экспорта Молдовы, Торгово-промышленная палата страны, общественные и иные организации.

Межправительственные комиссии по торгово-экономическому и научно-техническому сотрудничеству Молдовы с зарубежными странами в своей деятельности руководствуются Типовым положением о деятельности Молдавской части межправительственных смешанных комиссий по экономическому, торговому, и научно-техническому сотрудничеству, утвержденным Постановлением Правительства № 920 от 3 сентября 1998 г. В апреле 2015 г. правительство Молдовы утвердило руководителей молдавской части

29 межправительственных комиссий, в том числе с Азербайджаном, Арменией, Белоруссией, Казахстаном, Кыргызстаном, Россией, Украиной и др. странами. Комиссии позволяют активизировать экономическое, социальное и культурное сотрудничество, обмен опытом и передовыми практическими решениями Молдовы со странами-партнерами.

Значительный объем деятельности по обеспечению условий международного экономического сотрудничества Республики Молдова выполняет Министерство иностранных дел и европейской интеграции, в составе которого функционировала Дирекция международных экономических отношений. Планирование мероприятий экономической дипломатии МИДЕИ и дипломатических миссий осуществлялось в рамках «Стратегии привлечения инвестиций и продвижения экспорта на 2006-2015 годы». Международно-правовую базу составляет торговый режим в рамках ГУАМ (в том числе

Соглашение о создании зоны свободной торговли между странами-членами ГУУАМ), торговый режим в рамках Всемирной торговой организации, Соглашения Республики Молдова об избежании двойного налогообложения и предотвращении уклонения от уплаты налогов на доходы и имущество с 35 государствами, Соглашения Республики Молдова о поощрении и взаимной защите инвестиций с 37 странами.

Развитие молдо-российских экономических отношений на 2009-2020 гг. определяет Программа экономического сотрудничества между Республикой Молдова и Российской Федерацией от 14.11.2008. Мониторинг реализации программы осуществляет Межправительственная молдо-российская комиссия.

Министерство экономики Молдовы свою деятельность в сфере международного экономического сотрудничества сосредоточило на активизации двусторонних отношений с внешними партнерами и многостороннего сотрудничества в рамках региональных экономических организаций. Основными целями этого сотрудничества провозглашена поддержка процесса содействия экономическим реформам.

Формирование и укрепление национального имиджа в стране и за рубежом обеспечивали мероприятия, организованные Молдовой, или в которых страна приняла участие. Эти мероприятия направлены на демонстрацию иностранным предпринимателям национальных инвестиционных возможностей, продвижение отечественных товаров и услуг на международные рынки. Важным мероприятием для Молдовы стала всемирная выставка «Милан 2015», проходившая с 1 мая по 31 октября 2015 г. Участие в этом событии позволило стране продемонстрировать традиции, творчество и инновации Молдовы, дало возможность продвигать на европейском и мировом рынке национальные культурные, научные и технические ценности.

В структуре министерства экономики функционирует Главное управление внешнеэкономических отношений сотрудничества в составе которого действуют дирекции (управления). В целях развития инвестиционных процессов в экономику страны в феврале 2014 г. в правительство своим постановлением преобразовало Организацию по продвижению экспорта из Молдовы в Организацию по привлечению инвестиций и продвижению экспорта из Молдовы (МІЕРО).

Миссией МІЕРО определены внесение вклада в устойчивое развитие экономики Республики Молдова путем укрепления конкурентоспособности компаний, осуществляющих деятельность

или намеревающихся начать деятельность на территории Республики Молдова, диверсификация рынков, увеличение экспорта и развитие инвестиционных проектов на территории страны, в соответствии с приоритетами Министерства экономики.

10. Организация черноморского экономического сотрудничества

Важным направлением экономической дипломатии Молдовы является участие в деятельности Организации черноморского экономического сотрудничества. С июля 2012 г. обязанности Генерального секретаря постоянного международного секретариата (исполнял представитель Молдовы Виктор Цвиркун.

Собственно, в рамках ОЧЭС в соответствии с Уставом разрабатываются 20 приоритетных направлений совместной деятельности в таких областях как торговля и экономическое развитие, банковское дело и финансы, коммуникации, энергетика, транспорт, сельское хозяйство и сельскохозяйственная промышленность, здравоохранение и фармацевтика, охрана окружающей среды, туризм, наука и технологии, обмен статистическими данными и экономической информацией, сотрудничество между таможенными и пограничными службами, борьба с организованной преступностью, наркотиками, нелегальным ввозом оружия и радиоактивных материалов, терроризмом и нелегальной миграцией, ликвидация последствий чрезвычайных ситуаций, малый и средний бизнес, образование, институциональные реформы и эффективное управление. Участвует в реализации этих направлений и Молдова.

В январе-июне 2015 г. Молдова становится председателем в ОЧЭС. Был подготовлен специальный документ о приоритетах деятельности страны в период занятия этого ответственного поста. Документ включал пять основных разделов - основные приоритеты, секторальные приоритетные задачи, приоритеты в деятельности парламентской ассамблеи, делового совета и отношений с международными и региональными организациями. Среди основных приоритетов особое значение молдавской стороной придается таким направлениям деятельности как расширение проектно-ориентированной повестки дня функционирования организации, улучшение взаимодействия между ОЧЭС и ЕС, а также реформирование ОЧЭС и совершенствование ее деятельности.

В рамках ОЧЭС обсуждается вопрос участия Молдовы в проекте автомобильной кольцевой автотрассы вокруг Черного моря на условиях государственно-частного партнерства. Предполагается, что кольцевая автотрасса, отдельные участки которой уже построены (в Турции, Греции, Румынии и др.), будет обеспечена современной инфраструктурой (средства размещения, питания, прочие сервисные услуги).

Реализация проекта будет способствовать созданию новых рабочих мест как в строительстве, так и в отраслях, обеспечивающих функционирование и

обслуживание кольцевой автотрассы и ее инфраструктуры. Появится возможность активизации трансграничной торговли, углубления процессов унификации национальной законодательной базы и нормативно-регулирующих документов стран-участников ОЧЭС, повысить качество транспортных и туристических услуг в регионе и др.

11. Программа ТРАСЕКА

Молдова принимает активное участие в реализации программы ТРАСЕКА (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia - TRASECA).

Программа была учреждена на Брюссельской конференции министров транспорта и торговли 3 мая 1993 г. В конференции участвовали представители 8 стран СНГ, в том числе 5 государств Центральной Азии (Казахстан, Кыргызская Республика, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан), и 3 государства кавказского региона (Армения, Азербайджан и Грузия). В ходе конференции было подписано соглашение о реализации Программы технической помощи, финансируемой Европейским Союзом, для развития транспортного коридора по оси запад - восток из Европы через Черное море, Кавказ и Каспийское море в Среднюю (Центральную) Азию.

В 1996 г. в программу были приняты Украина и Монголия, в 1999 г. - Молдова, в 2002 г. - Болгария, Румыния и Турция, а в 2009 г. - Исламская Республика Иран. Сегодня в программе участвуют 12 стран (без присоединившихся ранее Монголии и Туркменистана) и Иран (участие которого с 2010 г. было ограничено действием санкций Совета Безопасности ООН и ЕС).

Программа ТРАСЕКА состоит из отдельных проектов, некоторые из которых уже завершены. Проекты охватывают различные виды транспорта, в том числе авиационный, автодорожный, железнодорожный, морской и трубопроводный.

Национальная комиссия и Национальный секретариат ТРАСЕКО в Молдове с первых дней включения в программу работали в направлении сотрудничества в реализации проектов ТРАСЕКА, запланированных для стран-членов. Среди наиболее важных элементов дипломатического обеспечения экономических проектов в рамках ТРАСЕКА можно выделить: "Совместная декларация о присоединении Черноморской транспортной сети к Транс-Европейской транспортной сети в рамках евро-азиатских транспортных связей" (Салоники, январь 2005 г.), заявления о перспективах сотрудничества в сфере транспорта, принятые в Одессе (2008 г.), Ереване (2009 г.) и Софии (2010 г.) и др. В рамках "Меморандума о взаимопонимании по упрощению автомобильных грузовых перевозок в регионе ОЧЭС» (2002 г.) приобрел известность пилотный проект по выдаче разрешений для транзита автомобильных грузовых перевозок в регионе ОЧЭС.

Страны-участницы ТРАСЕКА осуществляют реализацию Стратегии межправительственной комиссии (МПК) ТРАСЕКА по развитию международного транспортного коридора Европа-Кавказ-Азия на период до 2015 г., где основной акцент делается на создание устойчивой инфраструктурной цепи мультимодальных перевозок с постепенной интеграцией коридора в Трансевропейские транспортные сети (TENs). Одновременно ведется работа по разработке новой стратегии МПК ТРАСЕКА на 2016-2026 гг., где определенное место займут проекты, касающиеся Молдовы.

Техническая помощь, предоставляемая в рамках программы ТРАСЕКА способствовала привлечению инвестиций международных финансовых организаций, в том числе Европейского банка реконструкции и развития, Всемирного банка, Азиатского банка развития, Исламского банка развития. Общий объем капитальных вложений в проекты по развитию портов, автомобильных и железных дорог вдоль всего коридора ТРАСЕКА превысил 1,7 млрд евро. Реализация ряда инвестиционных проектов затронула и Молдову.

В частности, после завершения проекта «Технико-экономическая мотивация улучшения модернизации автомобильных и железнодорожных пунктов пересечения границы между Молдовой и Украиной» (с общим бюджетом 1,7 млн. евро) в 2004 году, как продолжение программы ТРАСЕКА, Европейская комиссия учредила инвестиционный проект "Совершенствование инфраструктуры и наделение оборудованием пунктов пересечения границы между Молдовой и Украиной" (с бюджетом 2 млн. евро).

В Молдове, как и в других странах участницах ТРАСЕКО разработан Национальный инвестиционный план, государственные программы по финансированию транспорта, определены приоритетные действия. Расширилась практика привлечения средств из международных источников финансирования для выполнения приоритетных проектов, совершенствуется законодательство для осуществления проектов государственно-частного партнерства, обеспечения прозрачности тендеров.

В целом в рамках выполнения Стратегии межправительственной комиссии ТРАСЕКА по развитию международного транспортного коридора «Европа-Кавказ-Азия» на период до 2015 года Молдова при содействии МФО реализовала инфраструктурные проекты на сумму 702,3 млн долларов.

Заключение

В геополитическом аспекте Молдова является страной, находящейся на стратегическом перекрестке, на стыке и разломе разных геополитических пластов, основанных на соприкосновении различных культур, цивилизаций, разных политических и экономических систем и идеологий.

В связи с началом процесса переустройства мировой системы международных отношений и углубления противоборства между Востоком и Западом, а также с утверждением принципа многополярности в международных отношениях, в Молдове стали проявляться новые тенденции во внешней политике, что стало особо заметным после президентских выборов 2016 года.

Оптимальным вариантом для Молдовы – это сохранение статуса ассоциированного члена ЕС и приобретение статуса ассоциированного члена ЕврАзЭС, сохранение статуса нейтрального государства и невступления в НАТО, укрепление связей как с Россией, так и с ЕС и со всем остальным миром, в том числе с Шанхайской организацией сотрудничества (ШОС), став своеобразным мостом между ними. Выполнение этой задачи станет возможной в том случае, если президент Игорь Додон и поддерживающие его политические силы получат большинство на парламентских выборах в 2018 году.

Литература:

1. Буриан А. Введение в теорию международных отношений. Кишинев, 2004. 274 с.
2. Буриан А. Теория международных отношений, Курс лекций в 2-х т., Том 2. «Внешняя политика и международные отношения» - Кишинев, Издат. Центр Молд. ГУ, 2003, -192 с.
3. Буриан А.Д. Дипломатическая служба Республики Молдова. В: Московский журнал международного права. 2003, № 4 (52), с. 140 – 158.
4. Буриан А.Д. Введение в дипломатическую практику. Кишинев: Киш.ГУ, 2010. 416 с.
5. Буриан А. Внешняя политика Республики Молдова. In: Внешняя политика стран СНГ: Учебник для вузов / Ред.-сост. Д. А. Дегтерев, К. П. Курьлев. М.: Издательство «Аспект Пресс», 2017, с. 93-123.
6. Киндыбалуку О. И. Энергетическая безопасность в контексте современных геополитических трансформаций. Кишинев: СЕР USM, 2015. 324 с.
7. Кротенко Ю.И. Международный туризм Молдовы и проблемы его развития. Кишинев: УЛИМ, 2008. 202 с.
8. Цыу Н. Роль экономической дипломатии в международных экономических отношениях. В: Управление в социальных и экономических системах: материалы XII-й междунар. науч.-практ. конф. (5 дек. 2004, Минск). Минск.: Изд-во МИУ, 2004, с. 34-39.
9. Litra L. The Origins of Foreign Policy Shifts in Moldova [On-line]: //http://sofiaplatform.org/wp-content/uploads/2015/06/The_Origins_of_Foreign_Policy_Shifts_in_Moldova.pdf (Последнее посещение 22.11.2017 г.).

Bibliography:

1. Burian A. Vvedenie v teoriju mezhdunarodnyh otnoshenij. Kishinev, 2004. 274 s.
2. Burian A. Teorija mezhdunarodnyh otnoshenij, Kurs lekcij v 2-h t., Tom 2. «Vneshnjaja politika i mezhdunarodnye otnoshenija» - Kishinev, Izdat. Centr Mold. GU, 2003, -192 s.
3. Burian A.D. Diplomaticeskaja sluzhba Respubliki Moldova. V: Moskovskij zhurnal mezhdunarodnogo prava. 2003, № 4 (52), s. 140 – 158.
4. Burian A.D. Vvedenie v diplomatičeskiju praktiku. Kishinev: Kish.GU, 2010. 416 s.
5. Burian A. Vneshnjaja politika Respubliki Moldova. In: Vneshnjaja politika stran SNG: Uchebnik dlja vuzov / Red.-sost. D. A. Degterev, K. P. Kurylev. M.: Izdatel'stvo «Aspekt Press», 2017, s. 93-123.
6. Kindybaljuk O. I. Jenergetičeskaja bezopasnost' v kontekste sovremennyh geopolitičeskij transformacij. Kishinev: CEP USM, 2015. 324 s.

7. Krotenko Ju.I. Mezhdunarodnyj turizm Moldovy i problemy ego razvitija. Kishinev: ULIM, 2008. 202 c.

8. Cyu N. Rol' jekonomičeskoj diplomatii v mezhdunarodnyh jekonomičeskijh otnoshenijah. V: Upravlenie v social'nyh i jekonomičeskijh sistemah: materialy XII-j mezhdunar. nauch.-prakt. konf. (5 dek. 2004, Minsk). Minsk.: Izd-vo MIU, 2004, s. 34-39.

9. Litra L. The Origins of Foreign Policy Shifts in Moldova [On-line]: //http://sofiaplatform.org/wp-content/uploads/2015/06/The_Origins_of_Foreign_Policy_Shifts_in_Moldova.pdf (Visited: 22.11.2017 g.).

Copyright© BURIAN Alexandru, 2017.

Contacts / Contacte / Контакты:

Consiliul National pentru Acreditare si Atestare
Bd. Stefan cel Mare, 180, bir. 1001,
Chisinau, Republica Moldova, MD 2004.

E-mail: alexandruburian@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2017, Issue 3, Volume 12, Pages 411-426.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 22. 08. 2017 | Accepted: 15.09. 2017 | Published: 30.09. 2017

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**TRANSPUNEREA LEGISLAȚIEI ÎN DOMENIUL ENERGETIC AL UE
ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI A UCRAINEI**

**TRANSPOSITION OF EU ENERGY LEGISLATION
INTO MOLDOVAN AND UKRAINIAN NATIONAL LEGISLATION**

**ТРАНСПОНИРОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЕС
В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО МОЛДОВЫ И УКРАИНЫ**

ROBU Alexandrina* / ROBU Alexandrina / РОБУ Александрина

ABSTRACT:

**TRANSPOSITION OF EU ENERGY LEGISLATION
INTO MOLDOVAN AND UKRAINIAN NATIONAL LEGISLATION**

A high level of energy security as well as accessible prices for electricity and natural gas are indispensable factors that contribute to the prosperity of the business, political and social environment, becoming a vital issue for the economic growth and development of a country. In order to increase the level of energy security and to diversify sources of energy supply, neighbouring countries need to interconnect both by building physical networks and by harmonizing sectorial legislation.

Integration into the European energy market are state objectives in the Republic of Moldova and Ukraine, two neighbouring energy-poor countries and energy dependent on the import. In order to achieve their goal, the two states will build energy infrastructure and transpose sectorial EU legislation into the national regulatory framework. The transposition of the EU Energy Acquis into national legislation in Moldova and Ukraine is achieved through two main instruments: the European Neighbourhood Policy and the Energy Community. Both the authorities from Chisinau and Kyiv adopted the III Energy Package through the new laws on energy and gas, however, the implementation of the European Directives is at an early stage.

Key words: *III Energy Package, transposition of the EU energy acquis, Moldova, Ukraine, reforms, EU energy market, level of implementation.*

JEL Classification: F22, F64, Q54

REZUMAT:

**TRANSPUNEREA LEGISLAȚIEI ÎN DOMENIUL ENERGETIC AL UE
ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI A UCRAINEI**

Un nivel înalt de securitate energetică precum și prețurile accesibile la energia electrică și gaze naturale reprezintă factori indispensabili care contribuie la prosperarea mediului de afaceri, politic și social, devenind un aspect vital pentru creșterea economică și dezvoltarea unei țări. Pentru a spori nivelul securității energetice și a diversifica sursele de aprovizionare cu energie, statele învecinate trebuie să se interconecteze atât prin construirea rețelilor fizice cât și prin armonizarea legislațiilor sectoriale.

* **ROBU Alexandrina** - Doctorand, Universitatea de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **ROBU Alexandrina** - Phd student, University of European Studies of Moldova (Chisinau, The Republic of Moldova). / **РОБУ Александрина** - Аспирант, Европейский Университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова). **E-mail:** robu_alexandrina@yahoo.com

Integrarea în piața energetică Europeană reprezintă obiective de stat în Republica Moldova și Ucraina, țări sărace din punct de vedere energetic și dependente de energia de import. Pentru a-și realiza scopul, cele două state urmează să construiască infrastructura energetică și să transpună legislația comunitară sectorială în cadrul de reglementare național. Transpoziția acquis-ului comunitar energetic al UE în legislația națională din Moldova și Ucraina se realizează prin intermediul a două instrumente principale: Politica Europeană de Vecinătate și Comunitatea Energetică. Atât autoritățile de la Chișinău cât și cele de la Kiev au adoptat în mare măsură Pachetul Energetic III prin adoptarea noilor legi a gazelor naturale și a energiei electrice, cu toate acestea, implementarea Directivelor Europene este la faza incipientă.

Cuvinte cheie: *Pachetul Energetic III, transpunerea legislației energetice europene, Moldova, Ucraina, Piața energetică a Uniunii Europene, nivelul de implementare a noii legislații energetice.*

JEL Classification: F22, F64, Q54

CZU: 341.29.009(100)

РЕЗЮМЕ:

ТРАНСПОНИРОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЕС В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО МОЛДОВЫ И УКРАИНЫ

Высокий уровень энергетической безопасности, а также доступные цены на электроэнергию и природный газ являются незаменимыми факторами, которые способствуют процветанию деловой, политической и социальной среды, становясь жизненно важной проблемой для экономического роста и развития страны. Для повышения уровня энергетической безопасности и диверсификации источников энергоснабжения, соседним странам необходимо сотрудничать - как путем создания физических сетей, так и путем гармонизации отраслевого законодательства.

Интеграция с европейским энергетическим рынком является государственными приоритетами в Республике Молдова и Украине, странах с низким энергопотреблением и зависящих от импорта энергии. Для достижения своих целей оба государства будут выстраивать энергетическую инфраструктуру и трансформировать секторальное законодательство Сообщества в национальную нормативную базу. Транспонирование норм ЕС в энергетической сфере с национальным законодательством Молдовы и Украины осуществляется с помощью двух основных инструментов: Европейской политики соседства и Энергетического сообщества. Как кишиневские, так и киевские власти приняли Энергетический пакет III в большей части, однако реализация европейских директив находится на ранней стадии.

Ключевые слова: *III Энергетический пакет, транспонирование европейского энергетического законодательства, Молдова, Украина, энергетический рынок Европейского союза, уровень внедрения нового энергетического законодательства.*

JEL Classification: F22, F64, Q54

УДК: 341.29.009(100)

1.1 Acordul de Asociere - instrument de transpunere al acquis-ului comunitar energetic în Moldova și Ucraina

După extinderea UE din 2004, Comisia Europeană a creat un proiect, care are drept obiectiv consolidarea colaborării cu țările vecine din Sud și Est, și reducerea diferențelor existente dintre acestea. Politica Europeană de Vecinătate (PEV) este un instrument prin care președintele Comisiei Europene, Romano Prodi și-a propus să creeze un „cerc de prieteni” în vecinătatea UE¹,

care ar garanta o mai bună „asociere politică și integrare economică la cel mai înalt nivel”². Inițial, relațiile cu țările vecine din Europa de Est și regiunea Mediteraneană erau stabilite doar printr-o politică unică (PEV), care avea la bază cooperarea bilaterală între UE și fiecare țară parteneră. Propunerea președintelui francez,

Divergent Afendas by K. Henderson and C. Weaver (eds.). Farnham: Ashgate, 2010, p. 10.

² Comisia Europeană, European Neighbourhood Policy (ENP), Belgia, 21.12.2016. [On-line]: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/330/european-neighbourhood-policy-enp_en (Vizitat la: 21.04.2017).

¹ Cichoki Marek. European Neighbourhood Policy. In: The Black Sea Region and EU Policy, The Challenge of

Nicola Sarkozy din 2007 de a crea o politică euro-mediteraneană, și propunerea guvernului polonez și suedez de a aprofunda relațiile dintre Uniunea Europeană și vecinii din Est, prin crearea Parteneriatului Estic, au constituit un moment decisiv pentru PEV, demarând crearea mecanismelor de cooperare regională. Parteneriatul Estic a fost inaugurat în timpul summit-ului de la Praga din 2009 și întrunește șase state: Moldova, Ucraina, Belarus, Georgia, Armenia și Azerbaidjan, având drept obiectiv „aducerea la un nivel superior” a relațiilor dintre Uniunea Europeană și a țărilor din vecinătatea estică³. Componenta bilaterală a PEV a fost reconfirmată, în timp ce o componentă multilaterală a fost adăugată și, prin urmare, abordarea regională s-a îndreptat spre două blocuri: cel din Sud – Uniunea pentru Mediterană și cel din Est – Parteneriatul Estic⁴.

PEV presupune că progresul economic în țările vecine nu poate fi obținut fără a lua în considerare instabilitățile politice, diferențele socio-economice, daunele aduse mediului, problemele de securitate cauzate de migrația ilegală, criminalitatea sporită și terorismul. Doar instituțiile democratice funcționale, cu guverne legitime care respectă drepturile omului, inclusiv drepturile minorităților, pot duce la creșterea economică, stabilitate și la reducerea sărăciei.⁵

Fiind o inițiativă comună, sunt necesare acțiuni și angajamente din partea ambelor părți în favoarea valorilor comune: statele din vecinătate își asumă angajamente ferme față de respectarea bunei funcționări a statului de drept, drepturilor omului, democrației, regulilor pieței deschise și dezvoltarea durabilă, buna guvernare⁶, în timp ce Uniunea Europeană oferă sprijinul financiar, accesul la piața europeană, regimul fără vize pentru anumite țări (Moldova Georgia și Ucraina)

și asistență în transpunerea legislației europene.⁷ „Nivelul de ambiție a acestei relații depinde de măsura în care aceste valori sunt împărtășite.”⁸ Luând în considerare pragmatismul UE, PEV poate fi considerată drept o alternativă a extinderii Uniunii Europene.⁹ Politica Europeană de Vecinătate poate fi văzută și ca o formă de „guvernare externă”, care are drept scop promovarea valorilor, normelor și standardelor UE, statele vecine având posibilitatea să beneficieze de multe facilități cu toate acestea, fără a avea acces la instituțiile Uniunii.¹⁰ Transpunerea legilor și reglementărilor UE în țările terțe se efectuează prin utilizarea diferitelor instrumente, dar vom evidenția doar două instrumente principale considerate a fi unele din cele mai eficiente: Planurile de Acțiune și Acordurile de Asociere care sunt negociate separat cu fiecare țară.

Prin Planurile de Acțiune ale PEV înțelegem Agenda de Asociere a țărilor partenere din Europa de Est¹¹ care stabilește prioritățile în sectoarele principale ale „dialogului politic, reformei economice, comerțului și cooperării în domeniul justiției și afacerilor interne”.¹² Toate Planurile de Acțiune subliniază necesitatea ca țările vecine să demonstreze angajamentul față de valorile, normele și standardele europene comune ca o condiție pentru dezvoltarea în continuare a colaborărilor bilaterale cu UE, planul fiind elaborat pentru următorii 3-5 ani. În cadrul PEV, atât Ucraina, cât și Moldova au semnat Planuri de Acțiune în 2005, pe o perioadă de trei ani.¹³ Obiectivele acestor Planuri de Acțiune în sectorul energetic au fost: sporirea siguranței

⁷ European Commission, European Neighbourhood Policy (ENP), *Op. cit.*

⁸ Ibid.

⁹ European Union External Action, European Neighbourhood Policy, Brussels, Belgium. [On-line]: https://eeas.europa.eu/topics/european-neighbourhood-policy-enp_en, (Vizitat la: 20.04.2017).

¹⁰ Buscaneanu S. Moldova and the EU in the European Neighbourhood Policy Context. Implementation of the EU-Moldova Action Plan. Chisinau, 2008. [On-line]: <http://www.e-democracy.md/files/realizarea-pauem-en.pdf> (Vizitat la: 07.04.2017).

¹¹ European Union External Action, European Neighbourhood Policy (ENP). *Op. cit.*

¹² Ibid.

¹³ European Union, Ukraine, Joint Evaluation Report: EU-Ukraine Action Plan, Brussels/Kiev, 2008. [On-line]: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/ukraine/docs/ukraine_eu_joint_evaluation_2008_en.pdf (Vizitat la: 13.02.2017)

³ Comunicat al Parlamentului European. [On-line]: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html (Vizitat la: 21.04.2017).

⁴ Pagina Parlamentului European. [On-line]: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html, Belgia (Vizitat la: 21.06.2017).

⁵ Panebianco Stefania, Rossi Rosa. EU attempts to export norms of good governance to the Mediterranean and Western Balkan countries, Jean Monnet Working Papers in Comparative and International Politics, October 2004. [On-line]: <http://aei.pitt.edu/6109/1/jmwp53.pdf> (Vizitat la: 01.04.2017).

⁶ Parlamentul European. *Op. cit.*

aprovizionării, „alinierea la principiile piețelor interne de energie și gaze naturale ale UE”,¹⁴ reforma Autorității Naționale de Reglementare în domeniul Energiei, transpunerea Pachet Energetic II, sporirea eficienței energetice, diversificarea surselor de energie și utilizarea energiilor regenerabile. De asemenea, Planul de acțiune al Ucrainei include dispoziții privind siguranța nucleară și restructurarea sectorului cărbunelui.¹⁵

Analizând **Acordul de Asociere (AA)**, am dori să menționăm că este cel mai nou și cel mai important acord semnat de Uniunea Europeană cu Republica Moldova, Ucraina și Georgia în iunie 2014. AA dintre UE și MD a intrat pe deplin în vigoare la data de 1 iulie 2016 și conține un capitol privind cooperarea în domeniul energetic. Obiectivele asupra cărora ambele părți au convenite se regăsesc în articolele 76-79: „eficiența energetică, integrarea piețelor și convergența în materie de reglementare în sectorul energetic, energie durabilă din punct de vedere ecologic și la prețuri accesibile”.¹⁶ În concordanță cu dispozițiile din AA, Moldova trebuie să realizeze următoarele obiective:

- Dezvoltarea unor piețe competitive de energie, în conformitate cu standardele UE;
- Îmbunătățirea infrastructurii energetice, construcția proiectelor de interes național pentru diversificarea surselor de energie electrică, a furnizorilor și a rutelor de livrare „în mod eficient din punct de vedere economic și ecologic” și facilitarea investițiilor obținute prin împrumuturi și granturi¹⁷;
- Sporirea securității aprovizionării cu energie, a comerțului bilateral și multilateral bazat pe concurență loială. Îmbunătățirea tranzitului și a livrării în mod nediscriminatoriu;

¹⁴ European Union, EU-Moldova Action Plan. [On-line]: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/moldova_enp_ap_final_en.pdf (Vizitat la: 13.02.2017)

¹⁵ European Union, Ukraine, Joint Evaluation Report. *Op. cit.*

¹⁶ Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part, in Official Journal of the European Union, 30 August 2014. [On-line]: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(01\)&from=ro](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(01)&from=ro) (Vizitat la: 13.02.2017)

¹⁷ Ibid.

- Diminuarea emisiilor de gaze cu efect de seră.¹⁸

Acordul de Asociere semnat între UE și Ucraina dedică capitolul I din titlul V (Cooperare economică și sectorială) sectorului energetic. Cele două părți s-au angajat să coopereze în continuare în domeniul energetic pentru a integra sistemul energetic al Ucrainei în sistemul regional, pentru a dezvolta piața energiei electrice din Ucraina și pentru a evita viitoarele crize energetice. Ucraina a acceptat să transpună următoarele prevederi:

- Crearea unor mecanisme eficiente pentru depășirea posibilelor crize energetice prin cooperare bilaterală și multilaterală și implementarea reformelor de reglementare în vederea alinierii la legislația UE și integrarea pe piața UE;
- Integrarea dinamică a rețelei energetice ucrainene în cea europeană; Construirea unei noi infrastructuri energetice de interes reciproc care va contribui la sporirea securității energetice prin diversificarea surselor de energie; instalarea la frontierele Ucrainei a unui sistem de contorizare transfrontalier, dezvoltarea surselor de energie regenerabilă;
- Creșterea eficienței energetice și a economiei de energie, transpunerea politicii privind eficiența energetică, a normelor și reglementărilor;
- Modernizarea sectorului cărbunelui, creșterea siguranței minelor de cărbune, reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră.
- Asigurarea unui „nivel ridicat de siguranță nucleară, utilizarea nepoluantă și pașnică a energiei nucleare, care să reglementeze toate activitățile civile de energie și etapele ciclului combustibilului nuclear, inclusiv producția și comerțul cu materiale nucleare, aspecte legate de siguranță și securitate ale energiei nucleare și intervenția în cazuri de urgență, precum și problemele legate de sănătate, mediu și neproliferare”.¹⁹

Înainte de a trece la următorul subcapitol, dorim să facem câteva observații cu privire la acordurile care permit UE să promoveze valorile și normele sale în țările vecine și să atingă obiectivele stabilite. În primul rând, atât

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Association Agreement between the European Union and the Republic of Moldova. *Op. Cit.*

Moldova, cât și Ucraina au avut posibilități restrânse de manevră în negocierea intereselor lor, din motivul că Uniunea Europeană a promovat în primul rând agenda proprie. Putem deduce acest lucru din evoluția relațiilor dintre UE și Ucraina în ceea ce privește sectorul energetic, care până în 2004 erau axate pe situația din Cernobâl, iar după 2009 din cauza crizelor de gaze naturale din 2006 și 2009, au avut ca obiectiv de bază sporirea securității energetice. Securitatea aprovizionării a devenit piatra de temelie a politicii UE și, într-o oarecare măsură, liberalizarea pieței de energie atât internă cât și a țărilor din vecinătate reprezintă un instrument pentru atingerea acestui obiectiv.

Cu toate acestea, clauza privind colaborarea în domeniul energiei din AA reprezintă un mare interes atât pentru UE, cât și pentru Republica Moldova și Ucraina. Implementarea acesteia va duce la integrarea pe piața UE a celor două țări, va spori securitatea aprovizionării cu energie, va crește eficiența energetică și va face Moldova și Ucraina mai puțin dependente de furnizorul estic.

1.2 Rolul Comunității Energetice în calitate de observator și mediator

Comunitatea Energetică a fost instituită prin Memorandumul de la Atena din 2005, fiind creată cu scopul de a stabili o abordare regională a problemelor energetice persistente în Europa de Sud și de Est și pentru a extinde piața europeană a energiei electrice dincolo de teritoriul UE.²⁰ Obiectivele principale ale Comunității Energetice sunt de a contribui la liberalizarea pieței de energie, la integrarea regională a părților contractante, precum și la sporirea securității energetice a aprovizionării și atragerea noilor investiții în acest sector.²¹ Tratatul de instituire a Comunității Energiei a fost semnat în 2005 de către Uniunea Europeană, pe de o parte, și nouă țări din Europa de Sud-Est, pe de altă parte²²,

²⁰ Karova Rozeta. Energy Community for South East Europe: Relations Behind and Implementation to Date. In: EUI Working Papers, nr. 12. Robert Schuman Center for Advanced Studies, Florence School of Regulation, Florence, 2009, p. 8.

²¹ Energy Community, About us, Vienna. [On-line]: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Who_are_we (Vizitat la: 15.02.2017).

²² The Republic of Albania, the Republic of Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, the Republic of Croatia, the former Yugoslav Republic of Macedonia, the Republic of Montenegro, Romania, the Republic of Serbia and Kosovo.

fiind inițial valabil până în 2016 și apoi prelungit până în 2026.

Comisia Europeană a afirmat că „europenizarea” va duce la liberalizarea sectorului și la crearea unei piețe energetice paneuropene, stabilind cadrul pentru schimbare substanțială a orientării politicilor energetice de la cele bazate pe considerente geopolitice către un concept bazat pe funcționalitatea economiei de piață, având la bază cererea și oferta.²³

Comunitatea Energetică s-a confruntat cu numeroase modificări după 2005, în cea mai mare parte în ceea ce privește „părțile contractante”. Începând cu 2007, Bulgaria, Croația și România au devenit membre ale Uniunii Europene și prin urmare, și-au schimbat statutul din stat contractant la cel al unui stat membru. Cu toate acestea, Comunitatea Energetică și-a extins aria de activitate către țările din vecinătatea estică. Moldova a devenit parte contractantă a Comunității Energetice în mai 2010. Ucraina a devenit parte contractantă în februarie 2011, în timp ce Georgia a devenit partea contractantă în iulie 2017. În același timp, Armenia, Norvegia și Turcia au statutul de observatori.²⁴

Dorim să subliniem faptul că, Comunitatea Energetică este un instrument care funcționează pe verticală. Părțile contractante care și-au asumat să îndeplinească întregul set de obligații, nu au capacitatea de manevră pentru a discuta și a negocia reformele care urmează a fie puse în aplicare în structurile lor interne. Comunitatea are obiectivul de a susține transpunerea legislației energetice comunitare în cadrul de reglementare național a părților contractante, fără însă a le oferi o viitoare perspectivă de integrare europeană clară, cu excepția exemplului de integrare a țărilor sud-estice (România, Bulgaria și Croația).

După cum urmează, dorim să analizăm beneficiile Republicii Moldova și ale Ucrainei în calitatea de părți contractante ale acestei instituții și care este gradul de implementare a pachetelor energetice europene. Experții europeni Hunt și

²³ Stephan Renner. The Energy Community of Southeast Europe: a neo-functional project of regional integration. In: European Integration online Papers, Vol.13, 2009, p. 3. [On-line]: <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2009-001.pdf> (Vizitat la: 16.02.2017).

²⁴ Energy Community, Members, Vienna. [On-line]: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/MEMBER_S (Vizitat la: 15.02.2017).

Karova au subliniat că, costurile de aproximare pentru țările fără perspective clare de aderare la UE sunt mult mai mari și rămâne de văzut dacă stimulentele din cadrul PEV vor fi suficiente pentru a asigura realizarea obiectivelor ambițioase ale UE.²⁵ Analizând exemplul Moldovei și al Ucrainei, dorim să evidențiem că interesul primordial al celor două țări este de a spori securitatea aprovizionării cu energie electrică, pentru a fi mai puțin dependente de furnizorul din Est și pentru a se putea integra în piața regional europeană. Aceste priorități naționale corespund obiectivelor principale ale Comunității Energetice, care pregătesc țările care urmează a fi parte a pieței europene de energie, inclusiv prin transpunerea acquis-ului în domeniul electricității, gazului și petrolului.

După criza din 2006, UE și-a reafirmat angajamentul de a asigura securitatea energetică printr-o „abordare pe baza guvernantei pieței”.²⁶ Comisia a stipulat într-o notă adresată Consiliului European că „piețele mondiale funcționale sunt cel mai bun mod de a asigura aprovizionarea cu energie într-un mod sigur și la prețuri accesibile”.²⁷ De asemenea, documentul precizează că „Este necesar să convingem țările consumatoare din afara UE că piețele mondiale de energie pot lucra pentru acestea. Dacă ar ajunge la concluzia că singura cale către securitate se află în acordurile bilaterale, riscul întreruperii furnizării de energie ar crește”.²⁸ O piață de energie electrică liberalizată ar putea conduce la apariția unor noi furnizori, a unei concurențe loiale de piață, astfel punându-se capăt schemelor opace existente în acest sector. Reformele interne ar avea ca rezultat atragerea

unui număr mai mare de investiții în sector ceea ce ar duce la micșorarea prețurilor pentru consumatorii finali. Tratatul Comunității Energetice include în articolele 44-45 o clauză de solidaritate în cazul întreruperii alimentării cu energie.²⁹ Prin urmare, membrii Comunității Energetice pot beneficia de asistență reciprocă.

Fiind un observator al transpunerii și implementării legislației comunitare, precum și al evoluției instituționale în domeniul electricității, al gazelor naturale, a petrolului și a eficienței energetice, Comunitatea Energetică întocmește un raport anual în care evaluează progresele înregistrate de fiecare parte contractantă. Republica Moldova și Ucraina s-au angajat, în calitate de părți contractante ale Comunității Energetice, să transpună treptat legislație UE în domeniul energiei. Termeni limită concreți au fost stabiliți pentru fiecare directivă sau reglementare majoră a UE care trebuie adoptată în legislația națională a ambelor țări. Chiar dacă UE și Comunitatea Energetică acordă asistență tehnică Republicii Moldova și Ucrainei în procesul de transpunere a acquis-ului comunitar, termenele stabilite urmează a fi respectate cu strictețe. Secretariatul Comunității Energetice monitorizează și informează când părțile contractante nu respectă termenele limită stabilite. Articolul 91 stabilește mecanismul de soluționare a litigiilor care poate duce la suspendarea anumitor drepturi atribuite părților contractante, de exemplu suspendarea dreptului de vot și neadmiterea la reuniuni.³⁰ Cu toate acestea, am dori să menționăm că deși Comunitatea Energetică este un instrument juridic cu caracter obligatoriu, puterea de executare silită a acestuia este redusă. În conformitate cu articolul 92, instituția autorizată de a judeca un caz pornit de către Secretariatul Comunității Energetice este Consiliul Ministerial, în locul unei autorități judiciare care ar monitoriza încălcările legii.

Analizând legătura dintre Acordul de Asociere și Comunitatea Energetică, putem conchide că există o coordonare foarte bună între cele două seturi de angajamente. Dat fiind faptul că

²⁵ Hunt Michael, Karova Rozeta. The Energy Acquis under the Energy Community Treaty and the integration of South East European Electricity Markets: An Uneasy Relationship? In: Delvaux B., Hunt M., Talus K. EU Energy Law and Policy Issues. ERF Collection, Euroconfidential, 2010, p. 59.

²⁶ Youngs Richard. Europe's External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market 1, Center For European Policy Studies, Working Paper No. 278, 2007. [On-line]: <http://ceps.be/book/europes-external-energy-policy-between-geopolitics-and-market> (Vizitat la: 02.03.2017).

²⁷ European Commission, Commission Report on an External Policy to Serve Europe's Energy Interests, art. 2, S160/06 (2006), Brussels. [On-line]: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/presdata/en/reports/90082.pdf (Vizitat la: 30.04.2017).

²⁸ Ibid.

²⁹ The Energy Community Treaty. [On-line]: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l27074> (Vizitat la: 30.04.2017).

³⁰ Energy Community Secretariat, Treaty Establishing the Energy Community... *Op. cit.*

Moldova și Ucraina au devenit inițial părți contractante la Tratatul de instituire a Comunității Energetice și, la doar câțiva ani după au semnat Acordului de Asociere, unele angajamente existente din tratat au fost transpuse în noul acord cu termenii limită deja negociați. Trebuie să remarcăm că există și anumite părți din acquis-ul UE în domeniul energiei prevăzute în tratat, care nu sunt incluse în AA (de exemplu, Directiva 2012/27 / UE - Eficiența Energetică) și viceversa, astfel putem concluziona că cele două documente sunt complementare. Tratatul are avantajul de a fi mai flexibil, având în vedere posibilitatea de adaptare a angajamentelor printr-o procedură mai optimizată decât AA.

După ce am descris pe scurt instrumentele utilizate de UE pentru a transpune acquis-ul în domeniul energetic în țările vecine - Moldova și Ucraina, vom trece la următorul subparagraf în care vom analiza transpunerea legislației UE în domeniul energetic în cadrul de reglementare al Republicii Moldova și al Ucrainei.

1.3 Transpunerea legislației UE în domeniul energetic în structura internă a Moldovei și Ucrainei.

Obiectivul Uniunii Europene de a crea o piață de energie electrică liberalizată și eficientă, precum și de a integra pe deplin statele membre într-o piață unică a UE în domeniul gazelor naturale și a energiei electrice, a dus la adoptarea Pachetului Energetic III, propus în 2007 de către Comisia Europeană. Acesta a fost votat în iulie 2009 de către Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene. Adoptarea noului pachet energetic va duce la sporirea securității energetice, îmbunătățirea standardelor de servicii și, nu în ultimul rând, menținerea prețurilor pentru energie la cel mai jos nivel posibil.³¹ Separarea rețelelor energetice ale UE a fost la baza noilor directive, fiind considerată cea mai bună soluție juridică pentru obținerea unei piețe competitive a gazelor naturale și a energiei electrice.

Noile directive au introdus câteva măsuri importante care duc la liberalizarea deplină a pieței prin: înființarea unor autorități de reglementare independente, separarea întreprinderilor integrate verticale (VIU), exportul

³¹ European Commission. Questions and Answers on the third legislative package for an internal EU gas and electricity market. Brussels, 02.03.2011. [On-line]: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-11-125_en.htm?locale=en](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-125_en.htm?locale=en) (Vizitat la: 15.03.2017).

regimului European, sporirea protecției consumatorilor, „reglementarea accesului terților la instalațiile de stocare a gazelor naturale și gaz natural lichefiat (GNL), stabilirea unor norme privind transparența și raportarea periodică privind rezervele de gaze”³², cooperarea între OTS, colaborarea între statele membre în cazurile întreprinderilor de gaze naturale.³³

În continuare, vom analiza modul în care fost transpus Pachetul Energetic III în legislația Republicii Moldova și a Ucrainei privind energia electrică și gazele naturale.

1.4 Implementarea Pachetului Energetic III în Republica Moldova

Republica Moldova a devenit parte contractantă a Tratatului de instituire a Comunității Energetice în 2010 și, prin urmare, s-a angajat să transpună legislația UE în domeniul energiei, să dezvolte pieți competitive și deschise de energie electrică și gaze naturale și să integreze piața energetică națională în cea europeană. În conformitate cu aceste angajamente, Republica Moldova a transpus Pachetul Energetic II (Directivele 2003/54 / CE și 2003/55 / CE) și, mai recent, în 2016, Pachetul Energetic III (Directivele 2009/72, 2009/73/EU, precum și două regulamente, 714/2009 și 715/2009). Având în vedere poziția fragilă a Republicii Moldova în ceea ce privește dependența de gazul rusesc, Comunitatea Energetică a convenit să amâne punerea în aplicare a principiului „separării” până la 1 ianuarie 2020, așa cum prevede art. 9 alineatul (1) din Directiva 2009/73 / CE.³⁴ Pentru a promova dezvoltarea sectorului energetic, cadrul legal național a fost completat în mod constant având un obiectiv clar de aliniere la cadrul european și la acquis-ul Comunității Energetice.

Prin aprobarea noilor legi: Legea Nr. 107 din 27.05.2016 cu privire la energia electrică, Legea Nr. 108 din 27.05.2016 cu privire la gazele naturale, Republica Moldova a transpus majoritatea prevederilor Pachetului Energetic III,

³² European Parliament, Fact Sheets on European Union, *Op. cit.*

³³ Delvaux B., Hunt M., Talus K. EU Energy Law and Policy Issues, Vol.3, ELRF Collection. Cambridge, UK 2012, p. 15.

³⁴ Nuțu Ana-Otilia, Cenușă Deonis. Interconnecting Moldova's gas market: the Iasi-Ungheni case. Chișinău: Expert Grup, 2016, p. 12. [On-line]: http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/download/1511_d3527cd3fb892d86a39ec496490692c0 (Vizitat la: 16.03.2017).

amânând însă adoptarea normelor privind neutralitatea autorității de reglementare energetică. Odată cu evoluția pieței cu amănuntul, noua lege privind energia electrică prevede, de asemenea, un mecanism de operare a pieței energiei electrice și mecanisme de echilibrare. În mod corespunzător, legea privind gazul natural stipulează necesitatea instaurării instrumentelor de echilibrare a gazelor naturale prin adoptarea unei legislații secundare.³⁵

În ceea ce privește evoluția surselor regenerabile de energie și a eficienței energetice în Moldova, dorim să subliniem faptul că acestea sunt guvernate de Legea Nr. 10 din 26.02.2016 privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile, Legea Nr. 142 din 02.07.2010 cu privire la eficiența energetică, Legea Nr. 44 din 27.03.2014 cu privire la etichetarea produselor cu impact energetic, Legea Nr. 128 din 11.07.2014 privind performanța energetică a clădirilor și Legea Nr. 151 din 17.07.2014 privind cerințele în materie de proiectare ecologică aplicabile produselor cu impact ecologic. Legea privind promovarea energiei electrice din surse regenerabile a fost adoptată în februarie 2016. Cu toate acestea, intrarea în vigoare a fost amânată până pe 25 martie 2018 pentru a permite autorităților competente să adopte sau să propună spre adoptare actele secundare necesare care vor fi întocmite în conformitate cu directivele UE privind eficiența energetică.

În continuare vom analiza starea implementării Pachetului Energetic III în sistemul de energie electrică și de gaze naturale a Moldovei.

În ceea ce privește analiza implementării directivei 2009/72 / CE, putem menționa că, deși Republica Moldova a transpus în mod corespunzător modelul de separare pentru OTS, după cum se poate observa din raportul Comunității Energetice, „operatorul de stat a sistemului de distribuție, Moldelectrica, în prezent, desfășoară separat din punct de vedere legal adică acel juridic și contabil de activitățile de producție și de furnizare a energiei

electrice”.³⁶ Dacă însă analizăm din punct de vedere operațional, atunci constatăm că Moldelectrica se află în gestiunea Ministerului Economiei. Același Minister administrează și companiile producătoare CET Nord, Nodul hidroelectric Costești, precum și Termoelectrica prin intermediul Agenției Proprietății Publice. Ministerul Economiei deține și companiile de furnizare a electricității, operatori ai sistemului de distribuție RED Nord, RED Nord-Vest, Energocom și Furnizare Energie Nord. Astfel, subliniem faptul că deși cadrul normativ prevede separarea activității de producere și furnizare de activitatea de transport, în Republica Moldova nu putem spune că directiva europeană a fost implementată complet, sectorul energetic rămânând vertical integrat. Cercetătorul moldovean Ion Efros menționează că separarea transportului energiei electrice de „segmentele competitive ale producerii și furnizării este necesară deoarece se consideră că menținerea lor într-o companie integrată pe vertical blochează accesul altor producători și furnizori la rețea”³⁷. Prin urmare, separarea are drept obiectiv sporirea competitivității pe piața de energie electrică, apariția unor noi jucători care vor oferi servicii de o calitate mai înaltă și prețuri mai bune.

Al III-lea pachet legislativ UE, care a fost transpus prin noile legi privind energia electrică (107/2016) și gazele naturale (108/2016) reglementează inclusiv și accesul terților pe piață. Accesul la rețea este unul dintre elementele cheie într-o piață liberalizată fiind și stimulatorul principal al concurenței pe piața energetică. Cele două elemente definitorii ale accesului la rețea: tarifele și codurile de rețea. ANRE, autoritatea națională de reglementare în domeniul energiei, a stabilit noile tarife de livrare și distribuție la mijlocul anului 2015. „Tarifele pentru accesul la rețeaua de distribuție la diferite nivele de tensiune

³⁶ Energy Community Secretariat. Annual Implementation Report, Vienna, p. 104. [On-line]: https://www.energy-community.org/page/portal/ENC_HOME/DOCS/4332394/3D790302C9FD5024E053C92FA8C0D492.pdf (Vizitat la: 14.01.2017).

³⁷ Efros I. În căutarea liberalizării pierdute. Deschiderea pieței de energie electrică din Republica Moldova: unde suntem și unde ar trebui să ajungem? Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2016, p. 5. [On-line]: <http://ipp.md/wp-content/uploads/2016/06/Liberalizarea-pietei-de-electricitate-din-Republica-Moldova.pdf>, (Vizitat la: 14.01.2017).

³⁵ Parlamentul Republicii Moldova. Legea nr. 107 cu privire la energia electrică. Chișinău, 27.05.2016. [On-line]: http://www.gasnaturalfenosa.md/sites/default/files/Legea_cu_privire_la_energia_electrica_nr_107_din_27.05.2016.pdf (Vizitat la: 16.03.2017).

sunt separate de tarifele de energie electrică reglementate de utilizatorii. Începând cu luna iulie 2015, acestea au fost adoptate pentru cele trei companii de distribuție a energiei electrice.³⁸ Aceste tarife au fost însă în scurt timp suspendate, apoi revalidate, ceea ce a demonstrat că Republica Moldova se confruntă cu dificultăți în implementare a articolului 32 din Directiva 2009/72/CE³⁹ și că Regulatorul național nu este pe deplin independent, fiind supus presiunilor politice. În ceea ce privește codurile de rețea, normele de reglementare sunt deja elaborate, dar nu sunt încă adoptate de către autorități.

În anul 2016 Moldova nu a procurat energie electrică de la nici o companie ucraineană, chiar dacă sistemul de energie electrică moldav este echilibrat și conectat la cel ucrainean.⁴⁰ În anul 2017, furnizorul ucrainean DTEK Trading, care a demonstrat o capacitate instalată suficientă pentru a livra energie electrică în Republica Moldova a concurat într-o licitație organizată de Ministerul Economiei pentru a furniza energie electrică pe perioada cuprinsă între 1.04.2017 și 31.03.2018.⁴¹ În urma licitației organizată de Ministerul Economiei în luna martie 2017, DTEK Trading a prezentat o ofertă mai atractivă, astfel a fost desemnată câștigătoare și ca urmare a semnat contractul de furnizare a energiei electrice pentru perioada 1.04.2017- 31.03.2018. În scurt timp după semnarea contractului, Centrala Electrică de la Cuciurgani a prezentat o nouă ofertă la un preț mai mic decât oferta inițială și decât cea prezentată de DTEK Trading, lucru care a determinat Ministerul Economiei să revizuiască contractul semnat cu compania ucraineană și să încheie un al doilea contract cu compania de la Tiraspol. Autoritățile de la Chișinău și-au motivat decizia prin faptul că prin semnarea noului contract asigură diversificarea surselor de alimentare cu energie electrică și procurarea energiei electrice la prețuri cât mai avantajoase⁴².

În altă ordine de idei, Comunitatea Energetică a subliniat că deși liberalizarea pieței de energie electrică este garantată de noua lege cu privire la energia electrică, există puțini furnizori atât pe piața angro, cât și pe cea cu amănuntul.⁴³ Compania românească Transelectrica și-a manifestat interesul de a achiziționa un OSD de stat din regiunea de nord de la RED Nord, cu toate acestea, părțile continuă negocierile. În ceea ce privește posibilitatea consumatorilor de a-și alege furnizorul, până la momentul actual a existat doar un caz în Moldova, când un consumator mare și anume fabrica de ciment LAFARGE și-a ales de sine stătător furnizorul, în conformitate cu cea mai bună ofertă de piață.

Directiva 2009/72/CE reglementează și independența reglementatorului care urmează să asigure accesul nediscriminatoriu tuturor participanților pieței de energie, să supravegheze buna funcționare a acesteia și să intervină în cazul în care sunt înregistrate abateri. ANRE trebuie să fie o instituție autonomă cu un buget propriu și independență decizională, pentru a se evita imixtiunea politicului în activitatea sa.⁴⁴ În Republica Moldova bugetul Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică a Republicii Moldova este votat de către Parlament, acesta fiind un instrument de presiune din partea legislativului. În altă ordine de idei, Parlamentul poate demite Directorul General al Agenției în cazul în care acesta se află în „incompatibilitate”, însă această sintagmă este una ambiguă, nefiind explicată. De această lacună legislativă legislativul s-a folosit în anii 2013 și 2014, votând demiterea Directorului General ANRE⁴⁵.

TEP este focalizat în mare măsură pe protecția consumatorilor și mai ales protejarea consumatorilor din categoria social vulnerabili. Dispoziții cu privire la schemele de ajutor a familiilor social vulnerabile au fost transpuse în noua lege cu privire la energia electrică, fiind specificat și regimul de susținere de stat de care pot beneficia.

³⁸ Energy Community Secretariat, Annual Implementation Report. *Op. cit.*, p. 104.

³⁹ Efros I. *Op. cit.*, p. 10.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Interviu Dl. Alexandru Săndulescu. *Op. cit.*

⁴² SA „Energocon” a încheiat un contract de procurare a energiei electrice cu Centrala Electrică de la Cuciurgan, Ministerul Economiei și Infrastructurii, 06.06.2017. [On-line]: <http://mec.gov.md/ro/content/sa-energocon-incheiat-un-contract-de-procurare-energiei-electrice-cu-centrala-electrica-de>. (Vizitat la: 28.07.2017).

⁴³ Energy Community Secretariat, Annual Implementation Report. *Op. cit.*, p. 105.

⁴⁴ European Commission. Interpretative note on directive 2009/72/EC concerning common rules for the internal market in electricity and directive 2009/73/EC concerning common rules for the internal market in natural gas. Brussels, 22 January 2010. [On-line]: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2010_01_21_the_regulatory_authorities.pdf, (Vizitat la: 14.08.2017).

⁴⁵ Efros I. *Op. cit.*, p. 8.

În ceea ce privește sectorul gazelor naturale, Directiva 2009/73 / CE (G) a fost transpusă în legea privind gazele naturale din 25 mai 2016. Pentru ca acquis-ul în domeniul gazelor naturale să fie implementat în mod corespunzător în perioada următoare, autoritățile naționale de reglementare urmează să adopte mai multe acte legislative secundare. În ceea ce privește separarea transportului de energie electrică de segmentele de producere și furnizare, noua lege reglementează cele trei grade de separare structurală:

a. Modelul separării exhaustive din punct de vedere juridic a companiilor de transport de cele a companiilor de producere și furnizare.

b. Modelul Operatorului de Sistem Independent care permite furnizorilor să dețină și sistemul de transport cu condiția că mentenanța rețelelor și investițiile viitoare sunt gestionate de către un alt subiect de drept privat.

c. Modelul Operatorului de Transport Independent prin intermediul cărora companiile furnizoare au dreptul de a deține și opera rețelele de transport însă numai prin intermediul unei companii subsidiare a cărei proces decizional este independent.⁴⁶

Analizând implementarea legislației europene în sectorul gazelor naturale, menționăm că ambii OTS, Moldovatrangaz și Tiraspoltrangaz, nu au aplicat încă principiul separării. Pentru OSD, raportul Comunității Energetice arată că această companie este separată doar din punct de vedere juridic, nu și funcțional.⁴⁷ S.A. Moldovagaz este una dintre cele mai mari companii din sectorul energetic al Moldovei, care deține de facto monopol pe serviciile de transportare, distribuție și furnizare a gazelor naturale pe teritoriul RM⁴⁸. De asemenea, Moldovagaz furnizează tranzitul de 17-19 miliarde de cm din gazul rusesc către Balcani. Acțiunile Moldovagaz sunt împărțite

între câteva entități: stat (36,6%), autoritățile din așa numita regiune Transnistriană (13,4%) și Gazprom (50%). Respectiv, putem concluziona ca gigantul Gazprom monopolizează de facto piața de gaze prin intermediul acțiunilor proprii dar și a celor deținute de autoritățile separatiste din stânga Nistrului. Mai mult, Moldovagaz împreună cu cele 12 companii fiice gestionează aproximativ 70% din rețeaua națională de distribuție.⁴⁹ În ceea ce privește obligația separării proprietății Moldovagaz stipulată în Pachetul Energetic III, Republica Moldova beneficiază de o derogare până la 01.01.2020. Până în prezent, nu este făcut public nici un plan de acțiune cu privire la viitoarea separare.

Soluțiile ar putea fi:

- Vânzarea pachetului de control a Moldovatrangaz de către Moldovagaz către o altă companie. Dacă noua companie nu va fi una controlată de Gazprom, prognozăm că va exista o opoziție fermă din partea gigantului rus, proprietarul majoritar al Moldovagaz;

- Vânzarea pachetului de control a Moldovatrangaz, de către Moldovagaz către statul moldovenesc, în schimbul conductelor de distribuție deținute de stat care sunt gestionate în prezent, dar nu aparțin companiei Moldovagaz.

Există alte 11 companii de distribuție și furnizare independente de Moldovagaz, care au o cotă de piață de doar 2%. Fiecare dintre aceste companii are mai puțin de 100 000 de clienți, deci nu au obligația de a fi separați din punct de vedere legal.

Dorim să menționăm că accesul terților este garantat de legislația în vigoare, iar autoritatea de reglementare nu poate refuza companiilor noi care doresc să penetreze piața gazelor naturale și să își presteze serviciile, cu excepția cazului în care nu îndeplinesc condițiile prevăzute de capitolului VIII art.58 din legea cu privire la gazele naturale din 2016.⁵⁰ Cu toate acestea, Secretariatul Comunității Energetice subliniază că „punerea în aplicare a unui tarif de intrare / ieșire a livrării a fost amânată până la „identificarea condițiilor relevante de pe piață” fără explicații suplimentare, astfel nerespectând-

⁴⁶ Kloc K., Koska D. Competition Law Mechanisms as Additional Tool of the Third Package Implementation. In: Robert Zajdler (ed.), EU Energy Law Constrains with the Implementation of the Third Liberalisation Packge. London: Cambridge Scholars, 2012, p. 39.

⁴⁷ Energy Community Secretariat. Annual Implementation Report. *Op. cit.*, p. 107.

⁴⁸ Nuțu Ana Otilia, Săndulescu A. Extinderea gazoductului Iași-Ungheni spre Chișinău: Provocări și oportunități. Chișinău: Expert Grup, februarie 2016, p.6. [On-line]: http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/download/1494_b8aae7a181cf535fd861c0c56f7235bb (Vizitat la: 14.08.2017).

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Parlamentul Republicii Moldova. Legea nr. 108 cu privire la gazele naturale. Chisinau, 27.05.2016. [On-line]: <http://lex.justice.md/md/%20365664/> (Vizitat la: 13.03.2017).

se acquis-ul comunitar.”⁵¹ Legea 108/16 prevede, de asemenea, în Capitolul XI o piață liberalizată, în care fiecare consumator are posibilitatea de a-și selecta furnizorul, cu toate acestea, în practică nu există exemple care ar putea fi prezentate. Articolul 84 prevede definirea clienților vulnerabili și mecanismelor de sprijin de care pot beneficia.

Noile legi creează un cadru juridic și de reglementare pentru dezvoltarea unor piețe concurențiale ale energiei electrice și gazelor naturale. Cu toate acestea, mediul competitiv rămâne numai de jure, de facto înregistrându-se o lipsă de concurenți pe segmentele angro, existând doar câțiva jucători mari atât pe piața gazelor naturale, cât și pe piața energiei electrice. În sectorul energiei electrice există aproximativ zece mici producători interni, însă toți aceștia vând energie electrică pe piața angro la prețuri reglementate, toate fiind calificate fie drept companii de cogenerare pentru încălzirea centralizată, fie producători ai energiei regenerabile.⁵²

În afară de legislația primară, există mai multe acte normative secundare aprobate de ANRE, în special cu privire la aspecte precum licențierea, regulile pieței, investițiile, tarifele, protecția consumatorului, accesul și conectarea la rețeaua de energie electrică, contractarea, furnizarea și facturarea energiei, garanția de origine.

Chiar dacă multe dispoziții din Pachetul Energetic III au fost deja transpuse în legislația națională, rămâne un număr mare de acte legislative secundare care trebuiesc transpuse. În acest sens a fost elaborat și adoptat de Autoritatea Națională de Reglementare în domeniul Energiei (ANRE) Programul de reglementare pentru perioada 2016-2018.⁵³ Documentul cuprinde o listă de acte normative și de inițiative, metodologii, regulamente, coduri, cu obiective precise de adoptare și aplicare care vor fi elaborate de ANRE în următorii ani, pentru a crea o piață energetică funcțională și competitivă.

Pentru a diminua vulnerabilitatea sectorului energetic și anume dependența de sursele tradiționale de gaze naturale și energie electrică,

Moldova și-a propus să își diversifice sursele și rutele de aprovizionare cu energie. Diversificarea poate fi realizată prin construcția de interconexiuni cu rețelele de energie electrică și gaze naturale ale Uniunii Europene. Moldova intenționează să își sincronizeze rețeaua de electricitate cu Rețeaua Europeană a Operatorilor de Transport și Sistem pentru energie Electrică (ENTSO-E) pentru a se conecta la piața europeană a energiei electrice. Pe partea de gaze naturale este necesară prelungirea gazoductului Iași-Ungheni până la Chișinău. Se preconizează ca investiția să fie realizată cu sprijinul Uniunii Europene printr-un grant de aproximativ 10 milioane de euro și prin intermediul granturilor de la BERD și BEI.

Conchidem cu ideea că sunt îndeplinite condițiile de bază pentru a avea piețe competitive de gaze naturale și de energie electrică, Pachetul Energetic III fiind adoptat în mare parte de către Republica Moldova. Cu toate acestea, implementarea acestuia este în progres, fiind necesară adoptarea legislației secundare de către autoritățile competente. De asemenea, este necesară apariția mai multor actori pe piața de energie la prețuri neregulate care ar distruge existența de facto a monopolistilor, ar spori competitivitatea pe piața națională ceea ce ar duce la diminuarea prețurilor și prestarea serviciilor de înaltă calitate către consumatorii finali.

1.5. Implementarea Pachetului Energetic III în Ucraina

Fiind parte contractantă a Comunității Energetice din 2011, Ucraina s-a angajat să transpună și să implementeze acquis-ul comunitar în domeniul energetic în legislația națională, să liberalizeze piața energetică și să interconecteze rețelele naționale cu cele europene. Pentru a respecta angajamentele, Ucraina a adoptat Pachetul Energetic II și, la 1 octombrie 2015, Legea cu privire la piața gazelor naturale, care se conformează cu directiva 2009/73 / CE, precum și cu regulamentul 715/2009.⁵⁴ În comparație cu Republica Moldova, care încă trebuie să adopte legislația secundară, Ucraina a votat în 2015 majoritatea legislației secundare care permite funcționarea noii legi. Cu toate acestea, reforma va fi finalizată după ce Ucraina va modifica o serie de legi anterioare, care includ, de asemenea,

⁵¹ Energy Community Secretariat. Annual Implementation Report. *Op. cit.*, p. 107.

⁵² Interviu cu dl. Alexandru Săndulescu. *Op. cit.*

⁵³ Agenția Națională de Reglementare în Energetică. Programul de reglementări al ANRE pentru anii 2016-2018, Chișinău. [On-line]: <http://www.anre.md/ro/content/plan-de-activitate> (Vizitat la: 04.03.2017).

⁵⁴ Energy Community Secretariat. Annual Implementation Report. *Op. Cit.*, p. 164.

legea privind licențierea activităților economice, precum și legea privind monopoliurile naturale.⁵⁵

Pentru Ucraina, reforma pieței gazelor naturale reprezintă baza tuturor reformelor⁵⁶, iar implementarea acesteia este esențială pentru continuarea parcursului european asumat și sporirea securității energetice. În acest sens, lansarea planului de acțiune privind separarea Naftogaz Ucraina⁵⁷ este un progres important făcut de autoritățile de la Kiev. Una dintre reformele pe care compania le-a implementat deja a fost introducerea măsurilor de guvernare corporativă menite să sporească transparența și independența conducerii. O altă realizare în ceea ce privește implementarea principiului separării este că 42 de operatori de distribuție autorizați întrunesc condițiile legale și își desfășoară activitatea.⁵⁸

Conform noii legi cu privire la gazele naturale și a legislației secundare adoptate, piața gazelor naturale este complet deschisă și funcționează atât la tarify reglementate cât și la cele nereglementate.⁵⁹ Cu toate acestea, implementarea legii este doar parțială, astfel studiul efectuat de către grupul Dixi arată că doar 30% din piață este liberalizată și funcționează pe baza de concurență. O altă abatere de la TEP este că, din cauza reglementării speciale a tarifurilor companiilor de termoficare până în aprilie 2017, consumatorii nu aveau posibilitatea de facto să-și schimbe furnizorul.⁶⁰ Legea privind gazele naturale oferă, de asemenea, accesul terților la rețea, protecția

consumatorilor⁶¹ și a clienților social-vulnerabili.⁶²

În ceea ce privește transpunerea directivei 2009/72 / UE și a regulamentului 714/2009, Ucraina nu le-a implementat până în prezent. Comunitatea Energetică a declarat că legile adoptate în 2013 nu erau în conformitate cu TEP.⁶³ Secretariatul de la Viena a sprijinit guvernul ucrainean în elaborarea unei noi legi cu privire la piața energiei electrice, cu toate acestea noua lege din Ucraina nr.4493 a fost votată doar pe 13 aprilie 2017, după presiunile exercitate de UE.⁶⁴

La 17 martie 2017, Vicepreședintele Comisiei Europene, Maroš Šefčovič, a trimis o scrisoare Prim-ministrului ucrainean, Volodymyr Groysman, în care a afirmat că, Comisia constată cu regret că legea privind piața de energie electrică a trecut doar de prima lectură, apreciind-o ca fiind cheia reformării sectorului energetic.⁶⁵ De asemenea, UE încurajează autoritățile de la Kiev să adopte legea și în lectură finală.

Potrivit raportului grupului Dixi, Ucraina a avansat cu doar 29 de puncte din 100 în ceea ce privește transpunerea directivelor cu privire la energia electrică, prevăzute de TEP. În 2013, Comunitatea Energetică a inițiat o cauză în ceea ce privește „accesul la capacitatea de transmisie a rețelelor de electricitate interstate”⁶⁶ care va fi suspendată abia după adoptarea noii legi privind energia electrică. De asemenea, am dori să menționăm că guvernul ucrainean a creat un comitet de conducere pentru pregătirea strategiei energetice a Ucrainei până în 2035.⁶⁷

⁶¹ Ukrainian Parliament. Law of Ukraine on the natural gas market, art.13. *Op. cit.*

⁶² Ibid., art. 16.

⁶³ Energy Community Secretariat. Annual Implementation Report. *Op. cit.*, p. 159.

⁶⁴ C.M.S. Law Now, Electricity Market liberalized to meet the EU 3rd Energy Package requirements, Ukraine, 2017. [On-line]: http://www.cms-lawnow.com/ealerts/2017/04/ukraine-electricity-market-liberalised-to-meet-the-eu-3rd-energy-package-requirements?sc_lang=de (Vizitat la: 27.04.2017).

⁶⁵ Саморомич, Віце-президент Єврокомісії закликає Кабмін прискорити роботу над законом про ринок електроенергії (Vicepreședintele Comisiei Europene invită cabinetul să accelereze activitatea privind legea pieței energiei electrice), Kiev, 17.05.2017. [On-line]: <http://samopomich.ua/vitse-prezydent-vevrokomisiyi-zaklykaye-kabmin-pryskority-robotu-nad-zakonom-pro-rynok-elektroenergiyi/> (Vizitat la: 29.03.2017).

⁶⁶ Dixi Group. *Op. cit.*, p. 20.

⁶⁷ Ibid., p. 14.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Umbach F. Ukraine's Energy Security and Energy Foreign Policies on the Way to Europe. *Op. Cit.*, p. 3.

⁵⁷ Dixi Group, Energy reforms. Monitoring report on Ukraine's progress in the implementation of the association agreement with the European Union in areas of energy and environment, 2016, p. 10. [On-line]: http://dixigroup.org/storage/files/2017-02-20/monthly_december_2016_eng_rs.pdf (Vizitat la: 12.03.2017).

⁵⁸ Energy Community Secretariat, Annual Implementation Report. *Op. cit.*, p. 165.

⁵⁹ Ukrainian Parliament. Law of Ukraine on the natural gas market. Kiev, 2015, p. 15. [On-line]: https://www.icis.com/globalassets/global/icis/pdfs/natural-gas-market-law_en_final_12052015.pdf (Vizitat la: 12.03.2017).

⁶⁰ Dixi Group. *Op. cit.*, p. 10.

Dispozițiile privind siguranța nucleară sunt prevăzute în directiva Consiliului 2014/87 / Euratom, directiva Consiliului 2013/59 / Euratom, directiva 2006/117 / Euratom a Consiliului. Euratom și Ucraina s-au angajat să transpună directivele europene în legislația națională în cadrul Acordului de Asociere. Obiectivul legislației este transpunerea standardelor de securitate ale UE, protecția persoanelor expuse radiațiilor, precum și tratarea, depozitarea minereurilor de uraniu. Pentru a-și îndeplini obligațiile, în decembrie 2016 guvernul de la Kiev a înregistrat proiectul de lege cu privire la „introducerea modificărilor la unele legi din Ucraina privind utilizarea energiei nucleare”. Comisia a revizuit proiectul de lege și a exprimat câteva obiecții care au fost acceptate în cea mai mare parte de partea ucraineană.⁶⁸ Legea este în prezent în așteptarea examinării de către Parlamentul ucrainean.

Evaluând Comisia Națională în domeniul Energiei Electrice și pentru Reglementare Utilităților din Ucraina, la fel ca și în cazul Republicii Moldova, se poate observa că organizația nu respectă majoritatea criteriilor privind independența și transparența, stipulate în directivele 2009/72 / UE și 2009/73 / UE . Cu toate acestea, Agenția de reglementare în energie din Ucraina are caracteristicile sale unice distincte de orice altă țară din Comunitatea Energetică și UE, deoarece nu se bazează doar pe legislație. Președintele Ucrainei a creat Autoritatea de reglementare prin decret și o poate lichida la fel prin emiterea unui decret.⁶⁹ Autoritățile naționale, sprijinite de Secretariatul Comunității Energetice din Viena au inițiat în 2015 revizuirea legii cu privire la Reglementator, însă proiectul de lege nu a fost adoptat de Parlamentul ucrainean și nu a avansat din 2015.⁷⁰ Secretariatul de la Viena a anunțat guvernul ucrainean că, dacă legea nu va fi adoptată în perioada apropiată, Secretariatul va iniția o procedură de încălcare.⁷¹

În ceea ce privește eficiența energetică, Ucraina a înregistrat un progres constant dar lent. În anul 2016 a fost înregistrat în Parlament proiectul de lege privind Fondul pentru Eficiență Energetică iar Planul național de acțiune privind eficiența energetică care prevede un obiectiv de

economisire a energiei de 9 % până în 2020 a fost adoptat.⁷² Cu toate acestea, directiva 2006/32 / CE nu a fost transpusă până în prezent. Comparând progresele înregistrate de Ucraina și Moldova în domeniul eficienței energetice, ar trebui să subliniem faptul că Moldova este mai bine poziționată, deoarece legislația sa a fost aliniată la acquis-ul UE în 2014, anul în care a fost creat și Fondul pentru Eficiență Energetică. Ucraina este una din țările care înregistrează un nivel scăzut de eficiență energetică având însă un potențial mare de economisire a energiei. De asemenea, este necesar să luăm în considerare faptul că „costurile publice ale subvențiilor interne pentru consumul de energie au crescut până la 10% din PIB în anul 2014”⁷³

După adoptarea directivei 2009/28 / CE, Ucraina s-a angajat să crească producția de surse de energie regenerabilă pentru a atinge obiectivul de 11% din consumul final de energie până în 2020.⁷⁴ O problemă importantă cu care se confruntă Ucraina cu privire la sursele de energie regenerabilă este faptul că acest sector are nevoie de investiții uriașe pe care guvernul de la Kiev nu le poate aloca sau atrage în acest moment. Statul nu a elaborat nici o schemă de sprijin pentru SER, cu excepția „tarifelor ecologice”.

În concluzie, am dori să subliniem faptul că Ucraina a transpus Pachetul Energetic III în domeniul pieței de gaze naturale, cu toate acestea implementarea noii legislații primare și secundare se află în faza incipientă. TEP nu a fost implementat, în domeniul pieței de energie electrică, iar reforma Autorității Naționale de Reglementare nu a fost realizată până în prezent. Ucraina urmează să efectueze reforme interne pentru a spori eficiența energetică și pentru a dezvolta piața surselor de producere a energiei regenerabile. Cu toate acestea, guvernul este proactiv în reformarea sectorului energetic din Ucraina, motiv pentru care problemele energetice sunt plasate în topul agendei politice a Ucrainei.

Concluzii

Transpunerea Pachetului Energetic III în legislația națională a Republicii Moldova și a

⁷² Energy reforms. Monitoring report on Ukraine's progress in the implementation of the association agreement with the European Union in areas of energy and environment. Ibid., p. 24.

⁷³ Umbach F. Ukraine's Energy Security and Energy Foreign Policies on the Way to Europe. *Op. cit.*, p.3.

⁷⁴ Energy Community Secretariat, Annual Implementation Report. *Op. cit.*, p. 167.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Energy Community Secretariat, Annual Implementation Report. *Op. cit.*, p. 167.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

Ucrainei se realizează prin intermediul a două instrumente principale: Acordul de Asociere și Comunitatea Energetică - normele acestora fiind complementare.

Analizând transpunerea și implementarea Pachetului Energetic III în legislația Moldovei subliniem că R.M. a reușit să adopte TEP aproape în totalitate, cu excepția prevederilor ce țin de independența Autorității Naționale de Reglementare. Cu toate acestea, noile legi nu sunt în mare măsură, puse în aplicare. Dispozițiile care constituie piatra de temelie a acquis-ului european cum ar fi: separarea companiilor de transport de cele de producție și furnizare din sectoarele de energie electrică și gaz natural, stabilirea regulilor pieței și a tarifele și, într-o anumită măsură, accesul terților la piață se află în faza incipientă de implementare. În prezent, Comunitatea Energetică nu a lansat nici o procedură împotriva Moldovei. În ansamblu, putem menționa faptul că Moldova îndeplinește cele mai importante condiții pentru funcționarea unei piețe liberalizate de energiei, însă cea mai mare problemă este absența unui număr mai mare de operatori de distribuție, furnizare și producere pentru a crea o piață concurențială și a distruge monopolurile existente de facto.

Examinând sectorul energetic din Ucraina, ar trebui să subliniem faptul că acesta se află în procesul de adoptare a Directivelor Europene, cu excepția sectorului de gaze naturale, pentru care a fost armonizată atât legislația primară cât și legislația secundară. Reformele întreprinse de autoritățile de la Kiev în domeniul gazului natural, sunt considerate cea mai mare realizare a Ucrainei. Constatăm însă că doar 30% din piața ucraineană a gazelor naturale este pe deplin liberalizată. Printre factorii care contribuie la stagnare acestui proces se numără și relațiile strânse dintre unii politicieni ucraineni și elitele oligarhice rusești. Liberalizarea totală a pieței naționale a gazului natural ar rezulta într-un conflict cu Gazprom, care este împotriva separării companiilor de transport, furnizare și producere și a accesului terților la rețea. După cum a afirmat cercetătoarea Irzyna Solonenko „accesul la puterea politică și regulile inegale ale jocului, susținute de un sistemul judiciar inechitabil sunt încă percepute drept cele mai bune garanții pentru

asigurarea și protejarea intereselor economice ale persoanelor influente interesate”.⁷⁵

În ceea ce privește piața de energie electrică, o nouă lege a fost votată în lectură finală de către Parlamentul ucrainean, în urma mai multor solicitări din partea Comisiei Europene. Datorită faptului că Ucraina produce energie electrică din centrale nucleare, legea privind energia nucleară este înregistrată de Parlament și urmează a fi votată în următoarele luni. O problemă importantă pe care trebuie să o rezolve Ucraina este cea cu privire la independența autorității de reglementare, noua lege fiind înregistrată în Parlament de mai mult de un an. Comunitatea Energetică a anunțat că va lansa o procedură de încălcare, dacă legea nu va fi adoptată cât mai curând posibil. În ansamblu, Ucraina se află încă pe calea implementării TEP, arătând semnale pozitive și voință politică de a dezvolta sectorul energetic și de a elimina monopolurile existente.

Uniunea Europeană sprijină atât Ucraina, cât și Republica Moldova în dezvoltarea unei piețe deschise, transparente, nediscriminatorii și concurențiale de energie electrică și gaze naturale. Aceste reforme ar duce la integrarea celor două țări în piața energetică regional europeană, la mai multe interconectivitate și la sporirea securității aprovizionării pe termen lung atât la nivel național cât și la nivel european. Modernizarea infrastructurii energetice în Ucraina și Moldova ar duce la o scădere a tarifulor pentru consumatorii finali și la stimularea dezvoltării businessului în domeniul energiilor regenerabile. Transpunerea legislației UE în domeniul energetic a arătat deja rezultate pozitive în perioade de criză politică severă din Ucraina, fiind o modalitate viabilă de a diminua efectele războiului hibrid al Rusiei în regiunile sale estice.

Bibliografie:

1. Agenția Națională de Reglementare în Energetică. Programul de reglementări al ANRE pentru anii 2016-2018, Chișinău. [On-line]: <http://www.anre.md/ro/content/plan-de-activitate> (Vizitat la: 04.03.2017).

⁷⁵ Solonenko I European Neighbourhood Policy Implementation in Ukraine. Local Context Matters. In: Edward. Lannon, The European Neighbourhood Policy's Challenges. Cahiers du College d' Europe. 2012, nr.14, 2012, p. 325.

2. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part, in Official Journal of the European Union, 30 August 2014. [On-line]: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(01\)&from=ro](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(01)&from=ro) (Vizitat la: 13.02.2017).

3. Buscaneanu S. Moldova and the EU in the European Neighbourhood Policy Context. Implementation of the EU-Moldova Action Plan. Chisinau, 2008. [On-line]: <http://www.e-democracy.md/files/realizarea-pauem-en.pdf> (Vizitat la: 07.04.2017).

4. C.M.S. Law Now, Electricity Market liberalized to meet the EU 3rd Energy Package requirements, Ukraine, 2017. [On-line]: http://www.cms-lawnow.com/ealerts/2017/04/ukraine-electricity-market-liberalised-to-meet-the-eu-3rd-energy-package-requirements?sc_lang=de (Vizitat la: 27.04.2017).

5. Cichoki Marek. European Neighbourhood Policy. In: The Black Sea Region and EU Policy, The Challenge of Divergent Afendas by K. Henderson and C. Weaver (eds.), Farnham, Ashgate, 2010, p. 10.

6. Comisia Europeană, European Neighbourhood Policy (ENP), Belgia, 21.12.2016. [On-line]: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/330/european-neighbourhood-policy-enp_en (Vizitat la: 21.04.2017).

7. Comunicat al Parlamentului European. [On-line]: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html, (Vizitat la: 21.04.2017).

8. Delvaux B., Hunt M., Talus K. EU Energy Law and Policy Issues, Vol.3, ELRF Collection, Cambridge, UK 2012. 396 p.

9. Dixi Group, Energy reforms. Monitoring report on Ukraine's progress in the implementation of the association agreement with the European Union in areas of energy and environment, 2016 p. 10. [On-line]: http://dixigroup.org/storage/files/2017-02-20/monthly_december_2016_eng_rs.pdf (Vizitat la: 12.03.2017).

10. Efros I. În căutarea liberalizării pierdute. Deschiderea pieței de energie electrică din Republica Moldova: unde suntem și unde ar trebui să ajungem? Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2016, p. 5. [On-line]: <http://ipp.md/wp-content/uploads/2016/06/Liberalizarea-pietei-de-electricitate-din-Republica-Moldova.pdf>, (Vizitat la: 14.01.2017).

11. Energy Community Secretariat. Annual Implementation Report, Vienna, p. 104. [On-line]: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/DOC/S/4332394/3D790302C9FD5024E053C92FA8C0D492.pdf (Vizitat la: 14.01.2017).

12. Energy Community, About us, Vienna. [On-line]: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Who_are_we (Vizitat la: 15.02.2017).

13. Energy Community, Members, Vienna. [On-line]: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/MEMBERS (Vizitat la: 15.02.2017).

14. European Commission, Commission Report on an External Policy to Serve Europe's Energy Interests, art. 2, S160/06 (2006), Brussels. [On-line]: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/90082.pdf. (Vizitat la: 30.04.2017).

15. European Commission. Interpretative note on directive 2009/72/EC concerning common rules for the internal market in electricity and directive 2009/73/EC concerning common rules for the internal market in natural gas. Brussels, 22 January 2010. [On-line]: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2010_01_21_the_regulatory_authorities.pdf, (Vizitat la: 14.08.2017).

16. European Commission. Questions and Answers on the third legislative package for an internal EU gas and electricity market. Brussels, 02.03.2011. [On-line]: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-125_en.htm?locale=en (Vizitat la: 15.03.2017).

17. European Union External Action, European Neighbourhood Policy, Brussels, Belgium. [On-line]: https://eeas.europa.eu/topics/european-neighbourhood-policy-enp_en, (Vizitat la: 20.04.2017).

18. European Union, EU-Moldova Action Plan. [On-line]: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/moldova_enp_ap_final_en.pdf (Vizitat la: 13.02.2017).

19. European Union, Ukraine, Joint Evaluation Report: EU-Ukraine Action Plan, Brussels/Kiev, 2008. [On-line]: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/ukraine/docs/ukraine_eu_joint_evaluation_2008_en.pdf (Vizitat la: 13.02.2017)

20. Hunt Michael, Karova Rozeta. The Energy Acquis under the Energy Community Treaty and the integration of South East European Electricity Markets: An Uneasy Relationship? In: Delvaux B., Hunt M., Talus K. EU Energy Law and Policy Issues. ELRF Collection, Euroconfidentiel, 2010, p. 59.

21. Karova Rozeta. Energy Community for South East Europe: Relations Behind and Implementation to Date. In: EUI Working Papers, nr. 12. Robert

Schuman Center for Advanced Studies, Florence School of Regulation, Florence, 2009.

22. Kloc K., Koska D. Competition Law Mechanisms as Additional Tool of the Third Package Implementation. In: Robert Zajdler (ed.), *EU Energy Law Constrains with the Implementation of the Third Liberalisation Package*. London: Cambridge Scholars, 2012.

23. Nuțu Ana Otilia, Săndulescu A. Extinderea gazoductului Iași-Ungheni spre Chișinău: Provocări și oportunități. Chișinău: Expert Grup, februarie 2016, p. 6. [On-line]: http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/download/1494_b8aae7a181cf535fd861c0c56f7235bb (Vizitat la: 14.08.2017).

24. Nuțu Ana-Otilia, Cenușă D. Interconnecting Moldova's gas market: the Iasi-Ungheni case. Chișinău: Expert Grup, 2016, p. 12. [On-line]: http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/download/1511_d3527cd3fb892d86a39ec496490692c0 (Vizitat la: 16.03.2017).

25. Pagina Parlamentului European. [On-line]: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html, Belgia (Vizitat la: 21.06.2017).

26. Panebianco Stefania, Rossi Rosa. EU attempts to export norms of good governance to the Mediterranean and Western Balkan countries, Jean Monnet Working Papers in Comparative and International Politics. Octobre 2004. [On-line]: <http://aei.pitt.edu/6109/1/jmwp53.pdf> (Vizitat la: 01.04.2017).

27. Parlamentul Republicii Moldova. Legea nr. 107 cu privire la energia electrică. Chisinau, 27.05.2016. [On-line]: [http://www.gasnaturalfenosa.md/sites/default/files/Legea cu privire la energia electrica nr 107 din 27.05.2016.pdf](http://www.gasnaturalfenosa.md/sites/default/files/Legea%20cu%20privire%20la%20energia%20electrica%20nr%20107%20din%2027.05.2016.pdf) (Vizitat la: 16.03.2017).

28. Parlamentul Republicii Moldova. Legea nr. 108 cu privire la gazele naturale. Chisinau, 27.05.2016. [On-line]: <http://lex.justice.md/md/%20365664/> (Vizitat la: 13.03.2017).

29. SA „Energocom” a încheiat un contract de procurare a energiei electrice cu Centrala Electrică de la Cuciurgan, Ministerul Economiei și Infrastructurii, 06.06.2017. [On-line]: <http://mec.gov.md/ro/content/sa-energocom-incheiat-un-contract-de-procurare-energiei-electrice-cu-centrala-electrica-de>. (Vizitat la: 28.07.2017).

30. Samopomich, Віце-президент Єврокомісії закликає Кабмін прискорити роботу над законом про ринок електроенергії (Vicepreședintele Comisiei Europene invită cabinetul să accelereze activitatea privind legea pieței energiei electrice), Kiev, 17.05.2017. [On-line]: <http://samopomich.ua/vitse-prezydent-yevrokomisiyi-zaklykaye-kabmin-pryskoryty-robotu-nad-zakonom-pro-rynok-elektroenergiyi/> (Vizitat la: 29.03.2017).

31. Solonenko I. European Neighbourhood Policy Implementation in Ukraine. Local Context Matters. In: Edward. Lannon, *The European Neighbourhood Policy's Challenges*. Cahiers du College d' Europe, nr.14, 2012.

32. Stephan Renner. The Energy Community of Southeast Europe: a neo-functionalist project of regional integration. In: *European Integration online Papers*, Vol.13, 2009, p.3. [On-line]: <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2009-001.pdf> (Vizitat la: 16.02.2017).

33. The Energy Community Treaty. [On-line]: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l27074> (Vizitat la: 30.04.2017).

34. The Republic of Albania, the Republic of Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, the Republic of Croatia, the former Yugoslav Republic of Macedonia, the Republic of Montenegro, Romania, the Republic of Serbia and Kosovo.

35. Ukrainian Parliament. Law of Ukraine on the natural gas market. Kiev, 2015, p. 15. [On-line]: <https://www.icis.com/globalassets/global/icis/pdfs/natural-gas-market-law-en-final-12052015.pdf> (Vizitat la: 12.03.2017).

36. Youngs Richard. Europe's External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market 1, Center For European Policy Studies, Working Paper No. 278, 2007. [On-line]: <http://ceps.be/book/europes-external-energy-policy-between-geopolitics-and-market> (Vizitat la: 02.03.2017).

Copyright©ROBU Alexandrina, 2017.

Contacts / Contacte / Контакты:

Universitatea de Studii Europene din Moldova
Str. Ghenadie Iablocikin, 2/1.
Chisinau, Republica Moldova, MD 2069.
E-mail: robu_alexandrina@yahoo.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2017, Issue 3, Volume 12, Pages 427-441.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15.07.2017 | Accepted: 15.09.2017 | Published: 30.09.2017

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**ABKHAZIA BETWEEN THE PAST AND THE FUTURE:
LOYALTIES AND STRATEGIES IN A POST-IMPERIAL CONTEXT**

**ABHAZIA ÎNTRE TRECUT ȘI VIITOR:
LOIALITĂȚI ȘI STRATEGII ÎNTR-UN CONTEXT POST-IMPERIAL**

**АБХАЗИЯ МЕЖДУ ПРОШЛЫМ И БУДУЩИМ:
ЛОЯЛЬНОСТЬ И СТРАТЕГИИ В ПОСТ-ИМПЕРСКОМ КОНТЕКСТЕ**

CHELARU Valeria* / CHELARU Valeria / КЕЛЯРУ Валерия

ABSTRACT:

**ABKHAZIA BETWEEN THE PAST AND THE FUTURE:
LOYALTIES AND STRATEGIES IN A POST-IMPERIAL CONTEXT**

The current situation in Abkhazia epitomizes one of the most intricate issues of the post-Soviet realities – the frozen conflicts. A most defining feature of these conflicts is the incongruity between interpretations of historical events, which results in the inability of the antagonistic parties to find a middle ground for their dialogue. This paper analyses the common history of Abkhazians and Georgians since their incorporation into Tsarist Russia, followed by the Soviet annexation, up to the demise of the USSR and the outbreak of military clashes.

Its main scope is to underline the events that have changed the perceptions among the two ethnic groups and to stress how these alterations impacted on the existing paradigms. It ultimately aims at putting emphasis on Russian-Abkhazian relations by reassessing Moscow's role in shaping the directions and the options of the region. Final conclusions will be drawn by taking into consideration Abkhazia's accommodation with post-imperial realities and its efforts to national preservation.

Key words: Abkhazia, frozen conflicts, Georgia, Russia, the Soviet Union.

JEL Classification: K33, K39

REZUMAT:

**ABHAZIA ÎNTRE TRECUT ȘI VIITOR:
LOIALITĂȚI ȘI STRATEGII ÎNTR-UN CONTEXT POST-IMPERIAL**

Situația actuală din Abhazia reflectă una dintre cele mai complicate probleme ale realității post-sovietice – conflictele înghețate. O trăsătură definitorie a acestora este incompatibilitatea dintre interpretarea evenimentelor istorice, care rezultă în inabilitatea părților adverse de a atinge un punct comun de dialog. Această lucrare analizează istoria comună a abhazilor și georgienilor din momentul încorporării lor în cadrul

* **CHELARU Valeria** - Doctorand, Școala doctorală de Relații internaționale și Studii de Securitate a Universității „Babeș-Bolyai” (Cluj-Napoca, România). / **CHELARU Valeria** - Ph.D Student, Doctoral School of International Relations and Security Studies at „Babeș-Bolyai” University (Cluj-Napoca, Romania). / **КЕЛЯРУ Валерия** - Аспирант, Докторская школа по международным отношениям и исследованиям в области безопасности Клужского университета «Бабеш-Бойяи» (Клуж-Напока, Румыния). **E-mail:** valeria.a.chelaru@gmail.com

Rusiei țariste, urmată de anexarea sovietică, până în momentul căderii URSS și a izbucnirii confruntărilor armate.

Scopul ei principal este de a evidenția evenimentele care au schimbat percepțiile celor două grupuri entice și de a sublinia modul în care aceste transformări au influențat actualele paradigme. Lucrarea urmărește în final să accentueze relațiile dintre Abhazia și Rusia prin evaluarea rolului Moscovei în modelarea direcțiilor și opțiunilor acestei regiuni. Concluziile finale vor fi emise luând în calcul adaptarea Abhaziei la realitățile post-imperiale și eforturile ei de prezervare națională.

Cuvinte-cheie: Abhazia, conflicte înghețate, Georgia, Russia, Uniunea Sovietică.

JEL Classification: K33, K39

CZU: 341.24, 341.241

РЕЗЮМЕ:

**АБХАЗИЯ МЕЖДУ ПРОШЛЫМ И БУДУЩИМ:
ЛОЯЛЬНОСТЬ И СТРАТЕГИИ В ПОСТ-ИМПЕРСКОМ КОНТЕКСТЕ**

Нынешняя ситуация в Абхазии олицетворяет собой одну из самых сложных проблем постсоветских реалий - замороженные конфликты. Наиболее характерной чертой этих конфликтов является несоответствие между толкованиями исторических событий, что приводит к неспособности антагонистических сторон найти золотую середину для своего диалога. В статье анализируется общая история абхазов и грузин с момента их вхождения в царскую Россию, а затем Советская аннексия, вплоть до распада СССР и начала военных столкновений.

Его основная задача состоит в том, чтобы подчеркнуть события, которые изменили представления между двумя этническими группами, и подчеркнуть, как эти изменения повлияли на существующие парадигмы. В конечном счете, она направлена на то, чтобы сделать акцент на российско-абхазских отношениях путем переоценки роли Москвы в формировании направлений и вариантов развития региона. Окончательные выводы будут сделаны с учетом соответствия Абхазии постимперским реалиям и ее усилий по национальному сохранению.

Ключевые слова: Абхазия, замороженные конфликты, Грузия, Россия, Советский Союз.

JEL Classification: K33, K39

УДК: 341.24, 341.241

The frozen conflicts which flared up in the context of the Soviet dissolution have become a characteristic of the post-Soviet realities serving, particularly after the annexation of Crimea, as barometers of Russia's strategies on its former territories. Moreover, owing to the nature of these conflicts, which are far from being „frozen” in their manifestations, the animosities between the main antagonistic groups have become highly politicised. As a result of the new discourse, scholars have focused on the relationships between the main political actors, with little emphasis on the historical underbelly of these hostilities. This scholarly literature has produced important insights, yet it has also understudied some significant aspects of the common history between the main three political entities shared throughout nearly two centuries. For instance, Abkhazia's nowadays leanings towards Moscow it is more than an act of self-preservation or an

option when confronted with choosing between various challengers. Rather, it is the common imperial past which had inflicted violent socio-political changes and had determined certain decoupling from initial patterns of identity and otherness, friends and aggressors, etc. Nevertheless, the decrepit USSR with its attempts at reforms during *perestroika* acted indeed as a catalyst for self-determination, yet did not account solely for the complex nature of the emerging frozen conflicts. Likewise, Moscow's post-Soviet policies towards its former space have been determined by strategies aimed at gaining influence and power balance in the region, but cannot be entirely responsible for maintaining the conflicts. Such perspective rather obscures historical causalities and constitutes the core mechanism which still provides for the existing antagonism.

Alternatively, the approach of this paper is more focused on identifying the alternating inter-relational shift between Russians, Abkhazians, and Georgians throughout their common history and based on that, analyzes the ingrained collective image which still may impact on the hostile mechanism of the frozen conflicts.

The paper proceeds in four parts. The first one is concerned with the incipient factors which will further develop into the breeding ground for inter-ethnic dissension. Here it will be argued that the first stages of common cohabitation resulted in the emergence of an unstable political triangle, formed by Abkhazia and Georgia as main rivals, and Moscow as their guarantor or arbiter. The second part is focused on analyzing the Soviet policies carried out in Abkhazia up to Stalin's death and their effects on the opposing Georgian-Abkhaz identities. The third part will scrutinise the stages of the Soviet period between de-Stalinization and the fall of the Soviet Union and the various political measures which widened the gap between the two ethnic groups and finally escalated into military clashes. Final conclusions will deduce that Moscow's image for the Abkhaz people represents not only a strong regional authority capable of supporting and protecting them against Tbilisi, but also a less aggressive political actor – as its interests could not compete with those of Sukhumi in the way the Georgian interests have done - less likely to jeopardise their physical security and ethnic identity.

I. The Tsarist Integration: repression and mass trauma

Moscow's imperial process of consolidation and state building in the Caucasus was confirmed by the Treaty of Georgievsk in 1783, through which the eastern Georgian kingdom of Kartli-Kakheti became a protectorate of the Russian Empire. After its final annexation in 1801, Russia's expansionist ambitions in the region faced the elimination of two other rivals: Persia in the south-east and the Ottoman Empire in the south-west. When finally the Tsarist Empire incorporated Abkhazia in 1810, the latter was a vassal state of the Turks having shared strong cultural bondages with Georgian people over more than one thousand years.

Despite the fact that the Abkhaz have their own language and completely different origin,¹

the geographical proximity had made for strong politico-cultural relations between them and the proto-Georgian tribes, particularly the Svans and the Mingrelians. Moreover, the closeness between these ethnic groups had not only facilitated complex interconnections on political, economic, and cultural levels, but also evolved into a melange of identities, among which the proto-Georgian language had become the superior tongue of the official writings, religious services, and diplomacy, whereas the Abkhaz language had the status of the vernacular. In 978, the Kingdom of Abkhazia and Kartli - later known as the United Kingdom of Georgia - was founded on dynastic principles, taking into consideration that mixed descent was assigned to its ruler Bagrat III.² In addition, the disintegration of the Kingdom as a result of the Mongol invasion in the late XIIIth century provoked the struggle of both Abkhaz Chachba and Kartvelian Dadiani princes to gain pre-eminence for power. As in the XVth century Abkhazia came under the Ottoman Empire's influence, it later became an autonomous principality led by Chachba family, whose loyalty intermittently vacillated between the Russians and the Turks, while old relations with the Georgians were preserved. It was due to these circumstances and to a new fight for power between the Mingrelians and the Abkhaz when the Tsarist troops entered Abkhazia with the pretext of restoring the legitimate rule of the Chachbas.

The new authority imposed on the region transformed Abkhazia into a Russian protectorate, an act which triggered much animosity from local population. The latter were dissatisfied with both the Russians and the new

North Caucasus such as Circassians, Kabardians, Shapsug, and Ubykh. In terms of language and culture, they are thought to be affiliated to the so called „mountain people” – the Ossetians, the Nakh group (the Chechens and the Ingush) and the Dagestanians. For more details see: Chirikba V. The Origin of Abkhazian People. [On-line]: <http://abkhazworld.com/aw/abkhazians/who-are-they/1117-the-origin-of-the-abkhazian-people-by-viacheslav-chirikba> (Visited on: 19.I.2017); Marr N. I. О языке и истории абхазов. Moscova-Leningrad: Edit. Akademii nauk SSSR, 1938, p. 135; Derluguian G. Abkhazia: A Broken Paradise, Frontier Scouts and Border Crossers, p. 67. [On-line]: https://www.researchgate.net/publication/315797385_Abkhazia_A_Broken_Paradise (Visited on: 3.05.2017).

² Bgajba O. History Ist-XVIIIth Century. [On-line]: <http://www.abkhazworld.com/aw/abkhazia/history/622-history-ist-xviii-th-century-by-oleg-bgajzba> (Visited on: 26.01.2017).

¹ According to most specialists, Abkhazians constitute a distinct ethnic group related to Circassian people of the

rulers, which were totally dependent on Russian military forces. Moreover, as a pro-Turkish camp was still very vocal in the province, and the Russians could not manage to subdue the mountainous area at the north of Bzyp river, not to mention the constant threat from Persia and the Ottoman Empire, Moscow's position in Abkhazia, as well as in the Caucasus, was very fragile.³ This situation was particularly worsened by Russia's inability to conquer the so called „mountainous people” in the north-eastern Caucasus, which evolved into a chain reaction across all the Caucasus and soon reached the area inhabited by Circassians and the Ubykh people. A series of Abkhaz revolts against the imperial power had already been brutally repressed when the former allied with their ethnic relatives in fierce resistance to Russian campaigns. In contrast with the wars against the „mountainous people” in the north-east, which implied guerilla tactics and tedious fighting, Moscow's interest in the fertile areas near Black Sea resulted in rapid and devastating campaigns to which the Circassians and the Ubykh people responded through setting fire to their villages and massively fleeing to the Ottoman Empire thereafter.

In the context of „the great game,” the ethnic mutinies in the area were partly put down to Britain's role in stirring up animosity in order to ensure a buffer zone between Russia and London's colonies in Asia.⁴ Owing to identity compartmentalization fuelled by the waves of migrations to Turkish Empire, which reminded Russia again of the strong cultural and religious ties between these people and the Turks, Moscow's aversion against Abkhaz, Circassians, and Ubykh intensified greatly during Russo-Turkish wars, taking the form of a pitiless process of persecution. A final victory over the Circassians took place in 1864, when the Principality of Abkhazia was abolished and turned into Sukhum Military District, under direct Russian administration.

The imperial expansion at the expense of physical annihilation of Circassians marked a

new historical phase in the region with huge impact on centre-periphery relations as well as on those between neighbouring people. Known as *muhadjirstvo* (the process of the banishment and the emergence of the Abkhaz diaspora), according to Thornike Gordadze this phenomenon represented „the first tragic classification which differentiated the two ethnic groups of the region – the Abkhaz and the Georgians.”⁵ It was characterised by a systematic liquidation of the native people and had a tremendous impact on the ethno-cultural composition of the area, anticipating in cruelty the future Armenian genocide. As a result of other revolts against the Imperial authority in 1866, but most important due to the Russo-Turkish war of 1877-1878 when the Abkhaz sided with the Turks, the Abkhaz population was decimated and deported up to 50%⁶ to the Ottoman Empire. Whereas the entire group of Ubykh people got deported, an event which led to their further extinction, the Circassians have become a minority group.

Moreover, the depopulation of the area near the Black Sea, accompanied by the abolition of the serfdom in the Caucasus in 1864, provoked the migration of the western Georgians towards the fertile and vacant territories. In Abkhazia *muhadjirstvo* had left a devastating imprint in the central and north-western part of the region. What is more, the stigma of „treacherous people” inflicted on the Abkhaz and their prohibition to settle in the most important cities lasted until 1907. Against the backdrop of such dramatic events which gave way to a process of identity fermentation, the territorial problem and the imperial persecution of certain Caucasian peoples

⁵ Gordadze T. Apud Haindrava I. Perceptions of the Georgian-Abkhaz conflict before August 2008. In: Archil Gegeshedze and Ivlian Haindrava. Transformation of the Georgian-Abkhaz Conflict: rethinking the paradigm. [On-line]: [http://www.c-r.org/downloads/Georgian%20Perspective Transformation %20of%20Georgian:Abkhaz%20Conflict 201102_ENG.pdf](http://www.c-r.org/downloads/Georgian%20Perspective%20Transformation%20of%20Georgian:Abkhaz%20Conflict%201102_ENG.pdf) (Visited on: 8.12.2016).

⁶ According to Bejan Horava the number of the Abkhaz deported during *muhadjirstvo* between 1867 and 1877 amounted to roughly 50.000, whereas other sources claim the number of 100.000 people. See: Horava B. *Op. cit.*, p.8-9 and Shenfield S. D. Origins and Evolutions of the Georgian-Abkhaz Conflict. [On-line]: <http://abkhazworld.com/aw/conflict/31-origins-and-evolutions-of-the-georgian-abkhaz-conflict> (Visited on: 21.01.2017).

³ Bejan H. Мухаджирство абхазов 1867 года. Tbilisi: Edit. Artanudji, 2013, p. 17-18.

⁴ Chirikba Viaceslav, The Ubykh People Were in Practice Consumed in the Flames of the Fight for Freedom. [On-line]: <http://abkhazworld.com/aw/interview/86-interview-with-viacheslav-chirikba-ubykh> (Visited on: 21.01.2017).

transformed the previous relationship between the Abkhaz and the Georgians into a conflict of identities. Regardless of the Tsarist policies encouraging all the imperial nations to take up residence in Abkhazia, particularly favouring the Russians, the Armenians, and the Greeks, the area got largely populated by the peasants from Mingrelia, Guria, and Imereti. Apart from the acute need for land of all peasants in western Georgia, another explanation of the phenomenon could be the inability of other people to adjust to unfamiliar geographical and climatic conditions of the region – whereas the lower and subtropical lands necessitated drainage works, the mountainous areas were less productive and difficult to cultivate. As a result, the new dwellers of the area, such as the Russians, the Greeks, and the Armenians settled mainly in the urban centres and the Georgians became largely the owners of the old Abkhaz places. The irony of such conditions made for the Tsarist Russia as the main authority in the region to become the only guarantor for the Abkhaz, while the Georgians equated to their worst enemies.

What is more, despite the evidences which confirm that the colonisation of Abkhazia by western Georgians had been triggered by economic pressure, the Abkhazians still believe that it had been an artificial process orchestrated by the Georgians in order to ensure Moscow's non-interference. As Stephen Shenfield has pointed out, the late period of the XIXth century symbolised the golden age of the colonialism and the idea of ethnic superiority was very typical of this time. Therefore, Georgian superiority against the Abkhaz was based on a natural and indisputable right over such a small and – to their mind – insignificant people.⁷ The tendency was partly supported by the tsarist reforms aimed at integrating the Caucasus into official structures of the empire, which heavily relied on the role of the Georgian nobility. Starting with 1845, when Mikhail Vorontsov was appointed the first governor of the Caucasus, the superior strata of the region made the first steps on the imperial social ladder. No doubt, the Georgian nobility was particularly favoured due to its religious affiliation, but also to its allegiance to Moscow. In contrast with the Armenians, who also could have accounted for their loyalty, the old Georgian

aristocracy had managed to consolidate an exclusive communication channel between Russia and other ethnic groups in the Caucasus. For this reason, the Tsarist administration offered the Georgians an important role in their plans to civilise the ethnic minorities of the region. Having the same religion as the Russians, the Georgians helped them disseminate it to the smaller groups of people such as the Abkhaz, the Ossetians, the Lezgins, and the Svans. A good example in this sense is the fact that the languages of all these people were written down for the first time in 1860 in Cyrillic alphabet, with the main scope of encouraging the orthodox religious texts.⁸ In late XIXth century the nationalist ideas developing in the Russian Empire in the context of soaring industrialism and the stringency of constitutional reforms reached Transcaucasia. Socialism along with revolutionary movements had found propitious ground in the urban centres of the South Caucasus where owing to oil and tobacco industries in Batumi and Tbilisi, the Georgian branch of Russia's Social Democrats became the leading political force of the region.⁹ Nevertheless, the Revolutionary Movement in Abkhazia was the work of the local intelligentsia. What is more, after 1903 when the Communists split up at the Second Congress of the Communist Party, the majority of the Abkhaz Social Democrats remained loyal to the Bolsheviks, whereas the Georgians sided with the Mensheviks.

II. The start of Soviet Engineering: identity and alterity among the nations

The dissolution of the Tsarist Empire and the Civil war in Russia imposed a new configuration in the Caucasus. In 1918 Abkhazia was incorporated into Georgia, a process accompanied by brutal repressions against the Abkhaz national movement and civilian population. The status of the region was ratified in March 1919 when it officially became an autonomous region of Georgia and according to the Georgian Constitution of 1921, Abkhazia, the Muslim Georgia (Batumi region), and Zagatala (Zakatal'skaya district) were recognised as „inseparable parts of Georgia” with „autonomous

⁸ Waal T. *The Caucasus. An Introduction*. New York: Oxford University Press, 2010, p. 45.

⁹ Zürcher C. *The Post-Soviet Wars. Rebellion, Ethnic Conflict, and Nationhood in the Caucasus*. New York: University Press, 2007, p. 17-18.

⁷ Shenfield S. D. *Origins and Evolutions of the Georgian-Abkhaz Conflict*.

administration in the local matters.”¹⁰ Nevertheless, when the Menshevik government of Georgia was overturned by the Red Army in March 1921, Abkhazia was proclaimed a Soviet Socialist Republic (SSR) on a par with Georgia. Moreover, in an attempt to eradicate the Georgian nationalism, Stalin and Sergo Orjonikidze¹¹ managed to reach a compromise with Lenin and in March 1922 Georgia, Azerbaidjan, and Armenia were integrated into an economic union, known as the Transcaucasian Federation. Consequently, in December 1922 when the Soviet Union was officially founded, Abkhazia became a „contractual” republic within the Soviet Georgia and part of the Transcaucasian Federation. Based on the new Georgian Constitution adopted by the First Congress of Georgian Soviets in 1922 the Soviet Georgia included: the Autonomous Republic (ASSR) of Adjara, the Autonomous Oblast` (AO) of South Ossetia, and the Soviet Socialist Republic (SSR) of Abkhazia. In addition, the note at Paragraph 14, Chapter 4 of the Constitution of the USSR (1924) stressed: „ASSR Adjara, AO South Ossetia, Nagorno-Karabakh, and Nakhichevan are represented by one delegate in the Council of Nationalities.”¹² Despite substantial autonomy which was granted to Abkhazia, the document emphasising the contractual relationship with Georgia was rejected by the Transcaucasian Territorial Committee of the Bolshevik Party – a paper which subsequently became the first Abkhaz Constitution, and the incident has become a vital point of reference in Abkhaz struggle for secession.

Nevertheless, the first Soviet years, 1921-1936, when Abkhazia was ruled by its local leader Nestor Lakoba, represented a golden age compared to the years to come, or to the other regions of the Soviet Union. In contrast to the

Georgians, which associate the sovietization of their country with the blackest period of occupation, the Abkhaz perspective is way more nuanced and sometimes even positive. As Stanislav Lakoba noted: „up to the death of Nestor Lakoba in 1936, Abkhazia had enjoyed a period of stability, inter-ethnic harmony, economic and cultural achievements.”¹³ Taking into consideration the harsh conditions which characterized the national policies of those years, not to mention the overall persecutions and hardship in all Soviet Russia, Abkhazia benefitted from a relatively high level of autonomy, registered a noticeable cultural and economic progress which fortified its identity consciousness, yet in the same time deepened the Abkhaz-Georgian cleavage. What is more, by consolidating the ethnic element, the soviet national policy encouraged the proliferation of patronage translated into ethnic discrimination and favouritism, an aspect which exploited even more the existing animosities between the nations in the region.

This was particularly evident in the 1920`s with the policy of *korenizatsia* or indigenization – a strategy relying on ethnic hierarchies and local leaders in order to prevent the alternative ethnic manifestations. In accordance with the ideological line which stressed the duty of the communists to combat the two major deviations – „great Russian chauvinism” and „local bourgeois nationalism”- Lenin advised the Russians to be vigilant for the dominating tendencies of other nations, whereas the latter were instructed to develop harmonious relationships with their Russian compatriots.¹⁴ Shaped mainly for the purpose of consolidating the young Soviet state and to accommodate the numerous ethnic groups of the Tsarist Empire, the non-Russians were soon to become the favourite nations of the new policies. In the following years they not only enjoyed great linguistic and cultural benefits, but also obtained unprecedented opportunities for their leaders to climb the political ladder. The more solid became

¹⁰ Markedonov S. Abhazia: Historical Context. In Islam Tekushev, Sergey Markedonov and Kirill Shevchenko, *Abhazia: Between the Past and the Future*. Praga: Medium Orient, 2013, p. 22-23.

¹¹ Sergo Orjonikidze – member of the Central Bolshevik Committee since 1912 and leader of the Party Committee of Transcaucasia between 1922 and 1926. He was also Stalin`s ally against Lenin in the nationalities issue. For more details see: Fitzpatrick S. *On Stalin`s Team. The Years of living dangerously in Soviet Politics*, Princeton: University Press, 2015; Khlevniuk O. *Stalin. Zhizn`odnogo vozhdya*, Moscow: Ast. Corpus, 2016; Montefiore S. *Stalin. The Court of the Red Tsar*. London: Phoenix, 2003.

¹² Haindrava I. *Op. cit.*, p. 7.

¹³ Şevcenko K. Apud Stanislav Lakoba, *The Struggle for the National State: Abkhazia in the context of post-Soviet state-building processes*. In: Islam Tekushev, Sergey Markedonov and Kirill Shevchenko. *Op. cit.*, p. 11-12.

¹⁴ Seton -Watson H. *Nations and States. An Enquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism*. London: Methuen&Ltd., 1977, p. 312.

the state structures, the more the national issue was turning into a political source for both central leaders and local nomenclature represented by national elites. In Abkhazia their immediate effects have changed the socio-political fabric, but most important, they nurtured and exacerbated the rivalries between Sukhumi and Tbilisi.

The lack of Abkhaz cadres was indeed one of the major problems in the region, yet until 1929 Lakoba managed to increase the number of Abkhaz representatives into local power structures up to 28% compared to 10% in 1923.¹⁵ His personal ties with high officials in the central apparatus and cordial relationship with Stalin and Orzhonikidze helped him channel significant resources to „the Soviet Riviera” and paved its way towards industrial progress. Moreover, Lakoba’s efforts to avoid collectivization had been remarkable and despite all political pressure the speed of the process lagged behind until his death. According to Soviet sources the collectivization of the Soviet agriculture registered 52.7% in 1931 and 61.5% in 1932, whereas in Abkhazia the figures in 1934 did not exceed 34.1%.¹⁶

Such circumstances intensified even more the animosities between the Georgians and the Abkhaz, to which new challenges were added in 1931 in the context of downgrading the Abkhaz SSR to an autonomous republic (the Abkhaz ASSR) within the Georgian SSR. Moreover, the alteration was due to a programme of austerity adopted by the Central Committee of the CP(b) aimed at reducing the cadres in the autonomous republics and regions, such as South Ossetia and Adjara, yet owing to a high pressure from the Georgian leaders, the measures were extended to Abkhazia. As the event coincided with the revolts against collectivization in Gudauta district (*raion*), the change in Abkhazia’s status has been frequently put down to the price paid by Lakoba for milder agricultural reforms. There is no document supporting these theories though. Nevertheless, the „Gudauta incident” not only synchronized with the decision taken by the Vth

Congress of the Georgian Soviets, but also drew attention due to the lenient way in which the central authorities managed the case. In addition, owing to the role of local cadres in exploiting the autochthonous resources, their huge monopoly over the ethnic groups in the region, and particularly the popularity enjoyed by the Abkhaz leader at home, the chances for Lakoba to had tried to encourage alternative identities – or at least the fear of the central authorities for this thing to happen – were highly likely. Despite the new subordination of Abkhazia to Tbilisi, up to 1936 the region continued to benefit from its privileged status under Lakoba’s rule.

Lakoba’s death and denunciation in December 1936 brought a new stage for Abkhazia, in which the alteration to its status in favour of the Georgians reinforced more discord and resentment between the two ethnic groups. This was due to the liquidation of the freedom to which the republic had been used to, but also to the harsh ethnic policies carried out by the first secretary of Transcaucasia, Lavrenti Beria. Throughout 1937 and 1938 a wave of ethnic cleansing aimed at decimating the elites of Abkhaz representatives took the form of the public trials in tone with those taking place in Moscow against the „enemies of the people”. The purges targeted the superior political, cultural, and academic cadres – in November 1937, out of the 28 members excluded from the executive Central Committee of Abkhazia, the great majority were ethnic Abkhaz. The process did not spare the civilian population either. Between July 1937 and October 1938 a number of at least 2.186 people had been arrested on political ground, from which 754 were sentenced to death. Charged with espionage and treason, the same faith had the victims of the show trials in October–November 1937 in Sukhumi.¹⁷

Soon the physical consequences of these policies were to be seen in the alarming demographic imbalance of the region, very similar in their effects to *muhadjirstvo* during the Tsarist Empire. As long as the subjects of the persecution and annihilation had been mainly the Abkhaz, a major change resulted in political representativeness of the region. The

¹⁵ Blauvelt T. Abkhazia: Patronage and Power in the Stalin Era. In: Nationalities Papers. May 2007, Vol.35, N.2, p. 208. [On-line]: https://www.academia.edu/277235/Abkhazia_Patronage_and_Power_In_the_Stalin_Era_-_Nationalities_Papers_May_2007 (Visited on: 7.05.2017).

¹⁶ Ibidem, p. 213.

¹⁷ Shenfield S.D. The Stalin-Beria Terror in Abkhazia, 1936-1953. [On-line]: <http://abkhazworld.com/aw/abkhazia/history/499-stalin-beria-terror-in-abkhazia-1936-53-by-stephen-shenfield.html> (Visited on: 17.01.2017)

disproportion of local elite had become typical of Abkhazia up to 1952, with 80% out of the 228 superior positions existing in the party apparatus occupied by the Georgians, and the remaining shared between the Abkhaz (34), the Russians (7), and the Armenians (3).¹⁸

The repressive measures against the Abkhaz materialised not only in their physical annihilation, but followed mainly Stalin's official ideology on nationalities issue, particularly his conception of solving this aspect in the Caucasus region by „bringing back the backward peoples and nations to the common flow of superior culture”.¹⁹ Accordingly, the Abkhaz people, perceived as underdeveloped and lacking cultural values, were supposed to be incorporated into the Georgian nation, much progressive and instructed. What is more, the instruction of the former under the auspices of Tbilisi was part of a project aimed at forging a new Soviet nation defined as „a stable community, historically constituted on the basis of common language, territory, and economic life, as well as on a psychological framework manifested through common culture.”²⁰ The strategies were to be implemented through a campaign of cultural and identity standardization, explained by Stalin as policies of convergence (*сближение*) and fusion (*слияние*) of the nations.

Consequently, the ethnic discrimination against the Abkhaz faced an intense process of georgianization implemented by Beria. Large groups of ethnic Mingrelians and Svans had been mobilised to migrate to Abkhazia based on a programme coordinated by the newly-established *Department of relocation*, with the instruction „on procedures concerning the employment, selection, and relocation of all agricultural workers from the poor-land regions of the country to those with rich soil”. An explanatory note of this agricultural campaign in RSS Georgia stated that „the relocation of the collective household and agricultural workers in

Abkhazia had been conducted with the reason of enhancing the value of the region's land, incapable of being exploited by the locals, due to the lack of work force.”²¹ In the same time, the *Abkhazpereselenstroï* organization, established in 1937, was responsible for providing Georgians with dwellings. Up to 1939, the new housings had appeared in dense conglomerations near Abkhaz villages of Gudauta and Ochamchira districts, the only areas where the autochthonous population lived in compact settlements. As a result of these policies, at the end of 1939 the Abkhaz represented only 18% of the entire population of Abkhazia.²² Owing to the fact that in reality the region was preponderantly mountainous and the arable lands were scarce, in order to be able to accommodate the Georgians, in 1949 the Turkish and Greek populations of Abkhazia were deported to Central Asia. Further plans were also targeting the Abkhaz minority, yet as historians suppose, the measure was abandoned due to the trust the specialists had had in the efficiency of the assimilation process.²³

In addition, the assimilation campaign also included a series of attacks against the local language, history and culture. This was particularly evident in the georgianization of the Abkhaz toponyms and the elimination of the Abkhaz language from the public institutions, including schools. The latter were shut down between 1945 and 1946 when the instruction in Georgian language became compulsory. Moreover, the Latin script in which the Abkhaz language had been written since 1926 as part of *korenizatsia* was replaced by the Georgian alphabet. The politicization of academia had become so endemic by 1940 that the theory of Pavle Ingorovka supporting the Georgian origin of the Abkhaz people epitomised the general adherence to the campaign of forced identity fabrication and history's falsification.

In the context of growing animosities between the two ethnic groups - due to a new post-Stalinist discourse - all the measures taken against the Abkhaz identity started being questioned as to what extent they had been implemented independently from Moscow. As the Party archives show, all actions carried out by

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Приложение к Письму Представителей Абхазской Интеллигенции Президиуму XIX Всесоюзной Конференции КПСС (1988г.). [On-line]: <http://abkhazia.narod.ru/Glava1-2.htm> (Visited on: 29.03.2017).

²⁰ Stalin I. V. *Marxism and the National Question*. [On-line]: <https://www.marxists.org/reference/archive/stalin/works/1913/03a.htm#s1> (Visited on: 22.01.2017).

²¹ Ivlian Haindrava. *Op. cit.*, p. 8.

²² Thomas de Waal. *Op. cit.*, p. 151.

²³ Shenfield S. D. *The Stalin-Beria Terror in Abkhazia, 1936-1953*.

Georgian bureaucrats coincided with the instructions from the centre, which means that the georgianization of the region had been part of a larger programme intended to assimilate the minority groups in all union republics of the USSR. Nevertheless, taking into account the multiple factors reinforcing the degree of hostility between the Georgians and the Abkhaz, throughout both Tsarist and Soviet eras, when time allowed it, the former have not spared their enthusiasm to make use of their authority over the latter. Many of the instructions coming from the Kremlin had been either exaggerated by the Georgian nomenclature, or inefficiently exploited when less harsh treatment could have been applied. The question of local language and education was such an example. Despite the official decision to forbid the instruction in the languages of the minority groups, the complete exclusion of these languages from the school curriculum had not been mentioned though. The total elimination of the autochthonous language from the syllabus had been a resolution passed by bureaucratic apparatuses from Tbilisi and Sukhumi, and this aspect represented for the Abkhaz a proof of deliberate persecution applied by the Georgians. According to the Georgian researcher Gia Nodia: „ *The repressive policy against the Abkhaz language and culture, carried out by the concrete representatives of the Georgian nationalism (which did not include only the superior members of the nomenclature, but also the ordinary aparatchiki), has resulted in a collective image of the `enemy`, which also absorbed the groups of the migrants enjoying social privileges.*”²⁴

III. From de-Stalinization to the end of the Soviet Union

The exploit of power resources remained a competition between ethnic groups in the region long after the political relaxation which followed Beria's dismissal and Stalin's death. Moreover, the new discourse and policies initiated by Khrushchev were aimed at gaining larger popular audience, particularly in the non-Russian sectors. The so-called „thaw” had also promoted peaceful coexistence between the nations forming the great Soviet people, a policy which though

diminished the Georgian-Abkhaz hostilities, could not guarantee proper normalization. What is more, Khrushchev's counteraction to Stalin's discriminatory policies had produced a phenomenon resembling the effects of *korenizatsia* in 1920s. Compared to the latter, which gave advantages to titular nations over superior power structures, the *nomenclaturization* of ethnic Abkhaz to the detriment of other nations had resulted in prioritizing them in all managerial positions and, implicitly, favouring them in most profitable sectors.²⁵

Of crucial importance in the development of the new policies was Abkhazia's potential concerning the informal profits which characterized the bureaucratic networks and the newly-emerging social classes: the elites of the nomenclature and the new type of consumerist proletariat including professional specialists whose needs and way of living differentiated from those of the actual peasantry.²⁶ In addition, the complex process of modernization, started in Abkhazia in 1900 and finalised between 1930 and 1950, had transformed the region into a subtropical oasis and a favourite destination of Moscow's leaders. Apparently, Stalin's and Khrushchev's *dachas* in Abkhazia paved the way to a vast array of political and intellectual elites, such as the members of the Writers' Union or *Pravda* newspaper. Due to the considerable injections of capital, property investments, and the adoption of a new way of living in the more prosperous period between 1950 and 1980, the Soviet status of the region had been noticeably altered.²⁷

This upswing in the post-Stalinist Abkhazia resulted in acute asymmetries at the socio-political level, and more gravely, in the amplification of an aggrieved self-image of both ethnic groups. On one hand, the new regime granted the Abkhaz evident benefits, not only in terms of political representativeness, but also by condemning Ingorovka's theories and switching Georgian alphabet used for the Abkhaz language to Cyrillic script.²⁸ On the other hand, the

²⁴ Markedonov S. Apud G. Nodia. Де-факто образования постсоветского пространства: двадцать лет государственного строительства. Erevan: Institut Kavkaza, 2012, p. 52.

²⁵ Haindrava I. *Op. Cit.*, p. 9.

²⁶ Derluguian G. The Sovereign Bureaucracy in Russia's Modernizations .In: Piotr Dutkiewicz and Dmitri Trenin, Russia: The Challenges of Transformation. New-York: University Press 2011, p. 77.

²⁷ Derluguian G. Abkhazia: A Broken Paradise, p. 66.

²⁸ Taking into consideration that the Cyrillic alphabet was associated with the official script of the Soviet Union,

disproportion between the number of the Abkhaz cadres and the overall percentage of the autochthonous population in the region was threatening the inter-ethnic harmony, yet also operated as a harsh reminder for the Abkhaz national conscience. Moreover, the demographic change had left a significant imprint which in the context of the political thaw intensified the Abkhaz apprehension and antagonism against the Georgians. Between 1897 and 1959 the number of ethnic Georgians in the region had raised sixfold, the number of Armenians – tenfold, whereas the Russian population had grown seventeen times. The Khrushchev era added a new wave of Russians and Armenians and whereas their number equalled or sometimes exceeded that of the Abkhaz population, the Georgians constituted Abkhazia's majority ethnic group. Consequently, the new demographic realities and the local policies were highly incompatible. When Brezhnev started his programme of „liberal measures” in the Abkhaz ASSR, the Georgians perceived them as abusive and discriminatory, owing to the fact that the Abkhaz were representing a minority group of the republic, yet occupied 67% of the jobs in the administrative structures.²⁹

In order to counteract Georgian discontent, starting with 1954 the Soviet officials resorted to bureaucratic coercion as a general method of combating the nationalist movements in the USSR. Despite all protocols to which Georgia was forced to subscribe, its civil society, endorsed by an eclectic intelligentsia, had contributed to a surge in public expression and protests against the central policies. Moreover, starting with 1956 the republic had become a source of constant tension for the Kremlin. In line with the milder post-Stalinist discourse which characterised Khrushchev's and Brezhnev's administrations, the negotiations with Tbilisi combined strategies of coopting the nonconformist elements with the crackdown on intelligentsia. In addition, despite

this measure had milder effects compared to the process of „georgianisation”, when Latin script had been switched to the Georgian. In addition, the programme of de-Stalinization had introduced a relaxation among the local elite, thus the new alphabet had been seen as a measure of keeping up with the general trend of the country, as well as a method of resistance against Georgia.

²⁹ Markedonov S. Де-факто образования постсоветского пространства: двадцать лет государственного строительства, p. 53.

Moscow's economic and cultural efforts in the region, Georgian dissatisfaction with central government remained unchangeable.³⁰

At the same time, from the moment of incorporating Abkhazia into Georgian SSR, the revision of its political status had become Sukhumi's highest priority. Periodically, in 1931, 1957, 1967, and 1977 the representatives of the Abkhaz national intelligentsia turned to Moscow with petitions for separation from Georgia and independently joining the USSR. The last request of this sort was the so-called „Letter 130”, severely criticised by the regional Abkhaz committee of the CP for its „wrong attitudes and defamatory remarks”.³¹ These recurrent appeals to the centre, throughout such different stages of Soviet policies, witness to the Abkhaz anxieties about the possible restrictive measures which Tbilisi could inflict on them based on its superior status. Moreover, their sense of alienation had been amplified in the context of demographic imbalances which produced an alarming rate of ethnic Georgians whose number in 1970 accounted for 199.955, against ethnic Abkhaz constituting 77.276 people. Up to 1979, the former represented 43.9% of the total population of the region.³²

Taking into consideration that throughout one century the Abkhaz people had become a minority group on their historical territories to the detriment of the Georgians, in the collective consciousness of the former the latter got to be associated with their main identity enemies. For the Abkhaz, their neighbours were to blame for usurping the Abkhaz ethnic homeland throughout massive waves of migration; also for the repressive policies carried out by the official Georgians against the autochthonous population; but most gravely, for all the measures intended to physically annihilate their ethnic group. In the context of all traumas suffered from Tbilisi, the growing number of the Georgian population in the region represented a serious risk for the Abkhaz to become completely assimilated. Apart from the frequent persecutions to which had been subjected, the Abkhaz's anxieties against the Georgians also stemmed from their common

³⁰ Derluguian G, Abkhazia: A Broken Paradise, p. 73.

³¹ Markedonov S. Де-факто образования постсоветского пространства: двадцать лет государственного строительства, p. 53-54.

³² Ibidem, p. 53.

cultural background forged in time by geographical proximity and which could dilute the former's identity. Moreover, the superior Georgian identity, reinforced by Moscow's policies throughout their common history with the Abkhaz, had been defined by a domineering discourse which refused to accept the latter as a distinct ethnic group. All these evidences, accumulated under Moscow's close observation, made for the Georgians to symbolise for the Abkhaz people the main identity threat, whereas the Russians got to represent the only authority capable of regulating the relations between Tbilisi and Sukhumi.

Against the backdrop of the liberalisation policies in the middle of 1980's, the Abkhaz-Georgian tensions escalated into more recriminatory rhetoric, which emphasised on one hand the Georgian ethno-political tendencies to self-determination, and on the other hand, the demographical vulnerabilities of the Abkhaz. In addition, the rising nationalistic discourse in Tbilisi, claiming the lost status of Georgia before it had been incorporated into the Soviet Russia, posed new threats for Sukhumi. Unlike Ossetia, whose ethnic range had been concentrated in the northern Caucasus, outside the national boundaries of Georgian SSR, the Abkhaz population fitted into the area of Abkhaz ASSR, with other 2.000 people registered in Adjara ASSR. Also, their decreasing number at home – 17% against 45% of the Georgians³³ - could have led to a national disaster, had the latter requested their rights based on majority grounds. In such circumstances, the preservation of territorial integrity and independent functioning of the region from economic and political perspectives, were seen as the only viable solutions for Sukhumi, yet still impossible to be realised without Moscow's support.

The strong alliance forged between Sukhumi and the Kremlin starting with the post-Stalinist period was mainly due to the socio-political stability in the region, exclusively based on the so-called „ethnic machinery” which ensured the disproportional access to resources, as well as the proliferation of the local patronage networks.³⁴

³³ Derluguian G. Abkhazia: A Broken Paradise, p.70.

³⁴ Derluguian G. M., The tale of two resorts: Abkhazia and Ajaria before and since the Soviet Collapse. [On-line]: <http://georgica.tsu.edu.ge/files/06-History/Soviet%20Era/Derluguian-d.u.pdf>, p. 262. (Visited on: 7.04.2017).

What is more, the mechanism of managing the local discontent by appealing to central authorities had become a recurrent practice which Abkhazia exploited in its relation with Tbilisi. A new Abkhaz petition, which requested the restoration of region's sovereignty, elaborated in March 1989 in Lykhny, represented the common expression of the Abkhaz intelligentsia and political elites. It was to become the main mobilising factor with its highest achievement to unite the national discourse and the public space in Abkhazia. As a counteraction, the Georgian majority of the republic blamed the asymmetrical distribution of key-positions and agricultural lands, based on the fact that the tobacco, tea, and citrus industries constituted profitable sectors of the Soviet market. Thus, it is not surprising that the Abkhaz-Russian relations were suspicious for Tbilisi, which also condemned the discriminatory nature of the patronage system and perceived the Abkhaz national movement as a great hindrance to Georgian independence from the USSR.³⁵

Moreover, the Abkhaz assertiveness accelerated the national movement in Georgia, and also responded to its ideological reorientation – the old stereotypes of the „enemy” having been dismantled and replaced according to the new socio-political realities. Consequently, considering the Georgian growing frustrations, „the Abkhaz separatism” was interpreted as part of new machinations from Moscow.³⁶ What is more, in the atmosphere of Georgia's nationalism, it was hard to dissociate Russia's policies from those of the Soviet system. Based on their perception the Georgians considered that in most cases throughout their common history they had been discriminated by the Kremlin to the detriment of the Abkhaz. These theories were sustained by examples such as Russia's annexation of the Kingdom of Georgia in the XIXth century, or the Bolshevik invasion and the forced dissolution of the independent Georgian Republic in 1921. Consequently, as a result of the decision to divide the University in Sukhumi, the first violent confrontation between the two ethnic groups exploded in July 1989. Meanwhile, the Georgian protests against the Abkhaz requests to join the USSR manifested virulently in Georgia

³⁵ Zürcher C. Op. Cit., p. 120-121.

³⁶ Markedonov S. Де-факто образования постсоветского пространства: двадцать лет государственного строительства, p. 56-57.

as well as among ethnic Georgians in Abkhazia, where anti-communist and anti-Abkhaz slogans were going hand in hand.

Moscow's intervention in Tbilisi on 9 August 1989 in order to suppress one of the biggest demonstrations in the history of the region, constituted the climax of the anti-Russian antagonism, when Soviet military forces were perceived by Georgian nationalists as foreign forces of occupation.³⁷ Therefore, the events of that day represented a turning point not only in terms of the irreparable damage it has produced in the collective memory of the Georgian people, but also through the final delegitimization brought to the Communist party and the Soviet Union. In addition, the Russian influence on the conflict between Abkhazia and Georgia enlarged significantly the existing cleavage and anticipated the transformation of all three antagonistic groups in radicalised actors. The following political atmosphere in Georgia annihilated all moderate attitudes, whereas the aversion to compromise and cooperation led to a fragmented and rigid national movement, incapable of creating a strong National Front.³⁸

Radicalisation had become a common phenomenon in the political sphere and the events in April aligned the public opinion with the new discourse of the national movement. What is more, the nationalistic rhetoric took steps forward through the emergence of the *Mkhedrioni* paramilitary group under the leadership of the dubious playwright Jaba Joseliani.³⁹ In an effort to find a middle ground with Tbilisi, Moscow initiated a series of

concessions by releasing the leaders of the national movements: Zviad Gamsakhurdia, Merab Kostava, and Giorgi Chanturia. Moreover, in August 1989 the Georgian language was recognised as the official state language, an event which provoked new protests in Abkhazia and South Ossetia. Meanwhile, the new Georgian leader appointed by the Kremlin, Givi Gumbaridze, took actions to gain more local autonomy. In March 1990 the Supreme Soviet of Georgia nullified all treaties concluded after 1921, recognised the opposition parties, and declared the independence of Georgia by underlying its illegal annexation by the Soviet Union.

However, the most important effect of radicalisation in Georgia was evident in the irreconcilable discourse adopted by both the Abkhaz and the Georgians. In Abkhazia its immediate consequence was the split of the Supreme Soviet of the region, whose Abkhaz faction formulated on 25 August 1990 the Declaration of Sovereignty, rejected in response by the Georgian members. The ethnic division was even more noticeable during the two referendums in March 1991, consecutively organized in order to consult the popular decision concerning the preservation of the USSR and the independence of Georgia. Considering the fact that the identity crystallization of the two ethnic groups - accelerated by *perestroika* and amplified by the repressive measures in Georgia – manifested on both sides through requests for cultural and socio-political integrity, their realization was based on asymmetries incompatible with the existing realities, unless some compromises were to be made. More specifically, the nature of the Abkhaz and the Georgian requests was identical, as both groups aspired to protect their historical territory and to counteract the repressive factors. Moreover, their aspirations were dominated by a national egocentrism stemmed from their common history's traumas, which translated the actions of „the other” into an antagonistic ethnic language. In the context of Soviet liberalization, the movements for independence in Abkhazia and the preservation of the Soviet status-quo – labelled by Tbilisi as separatist actions – were proportional to Georgia's struggle for national emancipation and its withdrawal from the USSR. Likewise, the pro-Moscow orientations of the

³⁷ Cheterian V. *War and Peace in the Caucasus. Russia's Troubled Frontier*. London: Hurst & Company, 2008, p. 204.

³⁸ Zürcher C. *Apud Jonathan Wheatley. Op. cit.*, p. 122.

³⁹ Jaba Konstantinovich Joseliani (1926-2003) was a Georgian politician, military and criminal activist, also a Soviet *thief in law* (an unlawful person observing a code of honour, granted formal status of a professional criminal who enjoys an elite position within the organized crime environment). He had been intermittently imprisoned for robbery, hooliganism, and manslaughter, yet released earlier due to his remarkable literary work. Returned to native Georgia, Joseliani graduated from the Georgian Institute of Theatre Arts, where he became a professor. He became also a playwright, wrote a number of popular plays and enjoyed membership in the Writers' Union of Georgia. See: Новиков В. Ушел учёный, вор и полководец, Коммерсантъ-Власть. 10 марта 2003, № 9 (512). [Online:] <https://www.kommersant.ru/doc/370013> (Visited on: 22.09.2017).

Abkhaz were acts of self-preservation, if taking into account the ethno-political conflict and their chances for rehabilitating the lost status⁴⁰; correspondingly, the Georgians were aiming to gain independence and start the territorial consolidation of the state. In addition, both sides resorted to the same discourse in order to accuse each other of disloyalty and separatism, and both perceived the Kremlin as the main arbiter of the conflict.

The project of a new Abkhaz parliament represented the last efforts of the two groups to collaborate. According to the programme, the autochthonous representatives were supposed to occupy 28 seats and the Georgians 26 out of 65. Owing to the lack of compromise between the two ethno-political groups and the dissolution of the USSR, amplified by the following political secessionism in Georgia, the Georgian-Abkhaz conflict had aggravated. The Georgian troops entered the Abkhaz territory on 14 August 1992 and the official war started.

Conclusions:

When analyzing the frozen conflict in Abkhazia nowadays, there is an evident trend of the unrecognized republic to have a pro-Russian orientation and a less pro-Georgian or pro-Western one. This attitude is not difficult to understand considering the tumultuous history the three peoples lived together. Nor is it when taking into account the post-Soviet order and the struggle of the nations to accommodate old identities to new socio-political realities. Moreover, throughout the years of common history, since the incorporation into Russian Empire and up to the fall of the URSS, a complex process of identity fermentation took place in the conscience of national groups and this was mainly the indirect result of the imperial and Soviet policies carried out in the region. As Thomas de Wall has pointed out, „it is tempting but misleading to see the seventy-year Soviet experiment as just a second Russian imperial project. Ultimate power resided in Moscow and Russia played the role of a big brother, but the Soviet Union was much more complex and contradictory. The Soviet state modernized,

terrorized, and Russified the Caucasus but also gave it new kind of nationalism.”⁴¹

However multifaceted they had been and despite how much the tsarist and the Soviet policies had varied, it is hard to deny that Moscow's efforts to consolidate its power through gaining control over peripheries had dramatically impacted on Georgian-Abkhaz relations. What is more, the process through which the alternative identities had been produced differed in its manifestations as each stage switched between loyalties and discord among the two ethnic groups. It was precisely the case with the Abkhaz during and after *muhadjirstvo* when the discrimination against them and the indirect advantages for the Georgians created the first dramatic cleavage based on ethnicity. Corroborated by Brubacker's theory, ethnicity can act as a way of self – identification by simply positioning oneself against the others. Along with religion and nationalism, ethnicity represents a way „of identifying oneself and others, of construing sameness and difference, and of situating and placing oneself in relation to others. Understood as perspectives on the world rather than things in the world, they are ways of understanding and identifying oneself, making sense of one's problems and predicaments, identifying one's interests, and orienting one's action.”⁴² Consequently, it can be concluded that as a result of *muhadjirstvo* and its impact on demographical alterations in Abkhazia, a radical shift took place in Abkhaz perception on self-identity and otherness. What is more, the pattern was reinforced again in times of more sufferings, when the hardship of Stalin's policies in the region translated into the process of *Georgianization* and new persecutions against the Abkhaz took place.

Likewise, the feeling of discrimination against the Abkhaz had accompanied also the Georgian people throughout various stages of their common history, particularly after their incorporation into Soviet Russia. The Soviet engineering with its fickle and asymmetrical policies had sown much hostility among ethnic

⁴⁰ Kuchiuberia A. Apud Iraklii Hintba. Ираклий Хинтба: развал СССР стал триггером этнополитических конфликтов на его окраинах. [On-line]: <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/182478/> (Visited on: 24.04.2017.).

⁴¹ Waal T. *Op. cit.*, p. 71.

⁴² Brubacker R. Religion and Nationalism: Four Approaches, p. 4. [On-line]: http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/brubaker/Publications/religion_and_nationalism_forthcoming.pdf (Visited on: 26.05.2016).

groups and to a certain degree this had been an intrinsic characteristic of the Soviet configuration. With its confederate, yet hierarchical layers, the Soviet system exploited and cultivated in the same time the national identities, a feature which proved to be of crucial importance when the USSR disintegrated. At different times, since the principles of the nationality issue had been concluded, the Georgians and the Abkhaz competed against each other in order to gain preeminence over resources. What is more, the implementation of each new policy by the centre, which theoretically was supposed to counteract previous reforms, to create a sense of balance, or had no practical reason whatsoever, was perceived by the national groups as another iniquity against them and intensified even more the existing animosities. In addition, the corrupt bureaucratic networks which proliferated after the de-Stalinization combined efficiently with the so-called process of *nomenclaturization* during Khrushchev's regime. Much in line with the cronyism, corruption, and patronage which accompanied both Brezhnev's and Khrushchev's administrations, their unequal consequences, combined with the existing demographical imbalances and asymmetrical political representativeness, plagued the inter-ethnic relations and widened the gap between Tbilisi and Sukhumi. In addition, the preferential treatment, the antagonism and the constant threat posed by their ethnic neighbour made for the Abkhaz to develop throughout history a tendency to address the centre with worries concerning their ethnic identity and look for protection against Tbilisi. This was particularly evident during the final years of the USSR when in the context of liberalization, nationalistic attitudes made their way in both Georgia and Abkhazia. The conspicuous evidence that apart from representing the only authority within the system capable of deciding upon the faith of smaller nations, Moscow was belonging to a different league whose interests could not threaten the Abkhaz as had done the Georgians. Evidently, the harsh policies which the Abkhaz had suffered at the hands of the Russians constituted an undeniable fact with dramatic effects. But these effects were either outweighed by much resonant events ingrained in the collective memory, as it happened for example during the Georgian migrations in Abkhazia after *muhadjirstvo*; or

had been put down to general predicaments typical of a certain era as it had been the history of all Soviet peoples. Ultimately, the efforts of the Soviet state to accommodate the ethnic and cultural diversity not only led to the institutionalization of alternative identities, but also created an image of Moscow as the sole defender against the emerging nationalism in the ex-union republics.

Bibliography:

1. Bgajba Oleg. History Ist-XVIIIth Century. [On-line]: <http://www.abkhazworld.com/aw/abkhazia/history/62-2-history-ist-xviii-th-century-by-oleg-bgazhba> (Visited on: 26.01.2017).
2. Blauvelt Timothy. Abkhazia: Patronage and Power in the Stalin Era. In: Nationalities Papers. May 2007, Vol. 35, N. 2, p. 208. [On-line]: https://www.academia.edu/277235/Abkhazia_Patronage_and_Power_In_the_Stalin_Era_-_Nationalities_Papers_May_2007 (Visited on: 7.05.2017).
3. Brubaker Rogers. Religion and Nationalism: Four Approaches. [On-line]: http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/brubaker/Publications/religion_and_nationalism_forthcoming.pdf (Visited on: 26.05.2016).
4. Cheterian Vicken. War and Peace in the Caucasus. Russia's Troubled Frontier. London: Hurst & Company, 2008. viii + 395 p.
5. Chirikba Viaceslav. The Origin of Abkhazian People. [On-line]: <http://abkhazworld.com/aw/abkhazians/who-are-they/1117-the-origin-of-the-abkhazian-people-by-viacheslav-chirikba> (Visited on: 19.01.2017).
6. Chirikba Viaceslav. The Ubykh People Were in Practice Consumed in the Flames of the Fight for Freedom. [On-line]: <http://abkhazworld.com/aw/interview/86-interview-with-viacheslav-chirikba-ubykh> (Visited on: 21.01.2017).
7. Derluguian Georgi. Abkhazia: A Broken Paradise, [On-line]: https://www.researchgate.net/publication/315797385_Abkhazia_A_Broken_Paradise (Visited on: 3.05.2017).
8. Derluguian Georgi. The Sovereign Bureaucracy in Russia's Modernizations. In: Piotr Dutkiewicz and Dmitri Trenin, Russia: The Challenges of Transformation. New-York: University Press 2011.
9. Derluguian Georgi M. The tale of two resorts: Abkhazia and Ajaria before and since the Soviet Collapse. [On-line]: <http://georgica.tsu.edu.ge/files/06->

[History/Soviet%20Era/Derluguian-d.u.pdf](#), (Visited on: 7.04.2017).

10. Fitzpatrick Sheila. On Stalin`s Team. The Years of living dangerously in Soviet Politics, Princeton: University Press, 2015. xi + 364 p.

11. Gordadze Thornike apud Ivlian Haindrava. Perceptions of the Georgian-Abkhaz conflict before August 2008. In: Gegeshedze Archil and Haindrava Ivlian, Transformation of the Georgian-Abkhaz Conflict: rethinking the paradigm. [On-line]: http://www.c-r.org/downloads/Georgian%20Perspective_Transformation%20of%20Georgian:Abkhaz%20Conflict_201102_ENG.pdf (Visited on: 8.12.2017).

12. Horava Bejan. Мухаджирство абхазов 1867 года. Tbilisi: Edit. Artanudji, 2013. 339 c.

13. Khlevniuk Oleg. Stalin. Jizn`odnogo vojdyu. Moscova: Ast: Corpus, 2016. 496 p.

14. Kuchiuberia Anjela Apud Iraklii Hintba. Ираклий Хинтба: развал СССР стал триггером этнополитических конфликтов на его окраинах. [On-line]: <http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/182478/> (Visited on: 24.04.2017).

15. Markedonov Sergey. Abhazia: The Historical Context. In: Islam Tekushev, Sergey Markedonov and Kirill Shevchenko, Abhazia: Between the Past and the Future, Praga: Edit. Medium Orient, 2013. 134 p.

16. Markedonov Sergey. Де-факто образования постсоветского пространства: двадцать лет государственного строительства. Erevan: Institut Kavkaza, 2012. 180 p.

17. Marr Nicolai I. О языке и истории абхазов. Moscova-Leningrad: Edit. Akademii nauk SSSR, 1938. 439 p.

18. Montefiore Simone Sebag. Stalin. The Court of the Red Tsar, London: Phoenix, 2003. 720 p.

19. Новиков Владимир. Ушел учёный, вор и полководец. В: Коммерсантъ-Власть, № 9 (512), 10 марта 2003. [On-line]: <https://www.kommersant.ru/doc/370013> (Visited on: 22.09.2017).

20. Приложение к Письму Представителей Абхазской Интеллигенции Президиуму XIX Всесоюзной Конференции КПСС (1988г.). [On-

line]: <http://abkhazia.narod.ru/Glava1-2.htm> (Visited on: 29.03.2017).

21. Seton-Watson Hugh. Nations and States. An Enquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism. London: Edit. Methuen&Ltd., 1977. 563 p.

22. Shenfield Stephen D. Origins and Evolutions of the Georgian-Abkhaz Conflict. [On-line]: <http://abkhazworld.com/aw/conflict/31-origins-and-evolutions-of-the-georgian-abkhaz-conflict> (Visited on: 21.01.2017).

23. Shenfield S.D. The Stalin-Beria Terror in Abkhazia, 1936-1953. [On-line]: <http://abkhazworld.com/aw/abkhazia/history/499-stalin-beria-terror-in-abkhazia-1936-53-by-stephen-shenfield.html> (Visited on: 17.01.2017)

24. Stalin Iosif Visarionovich. Marxism and the National Question. [On-line]: <https://www.marxists.org/reference/archive/stalin/works/1913/03a.htm#s1> (Visited on: 22.01.2017).

25. Şevcenko Kirill Apud Stanislav Lakoba. The Struggle for the National State: Abkhazia in the context of post-Soviet state-building processes. In: Islam Tekushev, Sergey Markedonov and Kirill Shevchenko. Abhazia: Between the Past and the Future. Praga: Edit. Medium Orient, 2013. 134 p.

26. Waal Thomas de. The Caucasus. An Introduction. New York: Edit. Oxford University Press, 2010. 259 p.

27. Zürcher Christoph. The Post-Soviet Wars. Rebellion, Ethnic Conflict, and Nationhood in the Caucasus. New York: Edit. University Press, 2007. 308 p.

Copyright©CHELARU Valeria, 2017.

Contacts / Contacte / Контакты:

Şcoala doctorală de Relații internaționale și Studii de Securitate a Universității „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca, România.

E-mail: valeria.a.chelaru@gmail.com

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2017, Issue 3, Volume 12, Pages 442-453. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 15. 06. 2017 Accepted: 15.09. 2017 Published: 30.09. 2017</p>
---	---

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**ÖSTERREICHISCHE UND SLOWAKISCHE KULTUR UNTER BERÜCKSICHTIGUNG
DER WIRTSCHAFTSLAGE UND DER GEGENSEITIGEN BEZIEHUNGEN**

**AUSTRIAN AND SLOVAK CULTURE WITH REGARDS
TO THE ECONOMIC SITUATION AND MUTUAL RELATIONS**

**CULTURA AUSTRIACĂ ȘI SLOVACĂ PRIVITOR
LA SITUAȚIA ECONOMICĂ ȘI RELAȚIILE RECIPROCE**

**АВСТРИЙСКАЯ И СЛОВАЦКАЯ КУЛЬТУРА ОТНОСИТЕЛЬНО
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ И ВЗАИМООТНОШЕНИЙ**

ČIEFOVÁ Michaela* / ČIEFOVÁ Michaela / ЧИЕФОВА Михаела

ABSTRACT:

**AUSTRIAN AND SLOVAK CULTURE WITH REGARDS
TO THE ECONOMIC SITUATION AND MUTUAL RELATIONS**

Culture is a phenomenon discussed worldwide by many scholars and researchers from various points of view. In the present paper, we attempt to point at the connection between a cultural background of a country and its economic situation. The attention will be paid to Austria and Slovakia. Firstly, the both cultures will be compared on the grounds of several significant cultural models. Afterwards, it will be commented on the Global Competitiveness Report 2016-2017. We come out of the fact that Austria and Slovakia have influenced each other for centuries and, besides, are important business partners.

Key words: Austria, Slovakia, culture-related similarities and differences, Richard D. Lewis, economy, competitiveness, Global Competitiveness Report

JEL Classification: N40, Z10

ABSTRAKT

**ÖSTERREICHISCHE UND SLOWAKISCHE KULTUR UNTER BERÜCKSICHTIGUNG
DER WIRTSCHAFTSLAGE UND DER GEGENSEITIGEN BEZIEHUNGEN**

Kultur ist ein Begriff, mit dem sich weltweit zahlreiche Autoren aus unterschiedlichen Gesichtspunkten befassen. In diesem Beitrag wird es versucht, auf den Zusammenhang zwischen dem kulturellen Hintergrund eines Landes und der Wirtschaftslage zu verweisen. Dabei wird die Aufmerksamkeit auf Österreich und die Slowakei konzentriert. Zunächst werden die beiden Kulturen aufgrund einiger Kulturmodelle verglichen.

* ČIEFOVÁ Michaela – Doctorand, Facultatea de Relații Internaționale, Universitatea de Economie din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă). / ČIEFOVÁ Michaela – PhD student, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, The Slovak Republic). / ČIEFOVÁ Michaela – Doktorand, Fakultät für Internationale Beziehungen, University of Economics in Bratislava (Bratislava, Slowakische Republik). / ЧИЕФОВА Михаела - аспирант факультета международных отношений экономического университета Братиславы (Братислава, Словацкая Республика). E-mail: michaela.ciefova@euba.sk

Nachfolgend setzen wir uns mit den Ergebnissen des Global Competitiveness Reports 2016-2017 auseinander. Es wird davon ausgegangen, dass sich Österreich und die Slowakei seit Jahrhunderten gegenseitig prägen und außerdem wichtige Handelspartner sind.

Schlüsselwörter: Österreich, die Slowakei, kulturbezogene Gemeinsamkeiten und Unterschiede, Richard D. Lewis, Wirtschaft, Wettbewerbsfähigkeit, Global Competitiveness Report

JEL Klassifizierung: N40, Z10

РЕЗЮМЕ:

АВСТРИЙСКАЯ И СЛОВАЦКАЯ КУЛЬТУРА ОТНОСИТЕЛЬНО ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ И ВЗАИМООТНОШЕНИЙ

Культура - это явление, обсуждаемое во всем мире многими учеными и исследователями с различных точек зрения. В настоящей работе делается попытка указать на связь культурного фона страны с ее экономическим положением. Внимание будет уделено Австрии и Словакии. Во-первых, обе культуры будут сопоставляться на основе нескольких значимых культурных моделей. Затем он будет прокомментирован Отчет о глобальной конкурентоспособности 2016-2017 годов. Мы исходим из того, что Австрия и Словакия влияют друг на друга на протяжении веков и, кроме того, являются важными деловыми партнерами.

Ключевые слова: Австрия, Словакия, сходства и различия связанные с культурой, Ричард Д. Льюис, экономика, конкурентоспособность, Отчет о глобальной конкурентоспособности.

JEL Classification: N40, Z10

УДК: 34(4/9), 32::008; 32:316.7

REZUMAT:

CULTURA AUSTRIACĂ ȘI SLOVACĂ PRIVITOR LA SITUAȚIA ECONOMICĂ ȘI RELAȚIILE RECIPROCE

Cultura este un fenomen discutat în întreaga lume de către mulți oameni de știință și cercetători din diverse puncte de vedere. În lucrarea de față, vom încerca să punctăm o conexiune între un fundal cultural al unei țări și situația sa economică. Atenția va fi acordată Austriei și Slovaciei. În primul rând, ambele culturi vor fi comparate pe baza mai multor modele culturale semnificative. După aceea, va fi comentat Raportul Competitivității Globale 2016-2017. Am intervenit din cauza că Austria și Slovacia s-au influențat reciproc de secole și, în plus, sunt importanți parteneri de afaceri.

Cuvinte cheie: Austria, Slovacia, asemănările și diferențele legate de cultură, Richard D. Lewis, economie, competitivitate, Raportul Competitivității Globale.

JEL Classification: N40, Z10

CZU: 34(4/9), 32::008; 32:316.7

Einleitung

Kultur, der das Individuum angehört, beeinflusst dessen Verhalten und sowohl die Weise, auf der man die Welt wahrnimmt.¹ Dieser Tatsache sind sich Menschen jedoch selten bewusst. Häufig kommt es erst im Ausland vor,

dass man feststellt, wie viel sein Denken und Benehmen durch eigene Kulturumwelt geprägt wird. Dies wird auch vom Erkennen der kulturellen Unterschiede gefolgt.²

Gemeinsamkeiten und Unterschiede, die zwischen den Kulturen bestehen, sind zu einem populären Thema im Bereich des Forschungsbereiches der interkulturellen Kommunikation und anderer wissenschaftlicher Disziplinen geworden. Viele Akademiker und

¹ Wiechelmann Sarah. Was das nun ein interkulturelles Missverständnis? Von der Gefahr, vor lauter Kultur die Person aus dem Blick zu verlieren. In: Kumbier Dagmar / Schulz von Thun, Friedemann (Hg.): Interkulturelle Kommunikation: Methoden, Modelle, Beispiele. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag, 2016, s. 323.

² Ibid., s. 325.

Autoren befassen sich im Rahmen ihrer Forschung unter verschiedensten Aspekten mit dieser Problematik, wofür eine Vielfalt von Schlussfolgerungen, Werken und Theorien spricht. Dieser Trend ist höchstwahrscheinlich mit den Globalisierungstendenzen verbunden. Heutzutage werden kulturbezogene Sachverhalte deshalb beispielsweise unter dem wirtschaftlichen, politischen oder sozioökonomischen Aspekt untersucht, was auch in dem vorliegenden Beitrag der Fall ist.

Österreich ist seit Langem ein beliebtes Zielland von Slowaken, auch angesichts der Migration.³ Die Zahl der nach Österreich umsiedelnden Slowaken unterlag jedoch unterschiedlichen gesellschaftlichen Veränderungen.⁴

Bezüglich der in dem vorliegenden Aufsatz behandelten Länder geht es um Staaten, die durch die Mitgliedschaft in der Europäischen Union erheblich geprägt werden. *„Jener 1. Januar 1995, an dem Österreich Sitz und Stimme in der Europäischen Union erhielt, zählt zu den wichtigsten Daten der österreichischen Nachkriegsgeschichte – auf einer Ebene mit der Ausrufung der Zweiten Republik im Jahre 1945 und der Unterzeichnung des Staatsvertrages im Jahre 1955. Diese drei Ereignisse waren die bedeutendsten Meilensteine auf Österreichs langsamem Weg zur Normalisierung und Integration in Europa.“*⁵

Den einleitenden Anmerkungen entsprechend lässt sich so eine Komparation der zwei Länder als relevant und die Resultate der Untersuchung als anwendbar in der Praxis bezeichnen.

Die Intention dieses Aufsatzes besteht also in dem Versuch, die österreichische und slowakische Kultur zu vergleichen, wobei es aus den wesentlichsten Theorien ausgegangen wird und der wirtschaftliche Aspekt in Betracht gezogen wird. Es wird der Versuch unternommen, auf die signifikantesten Unterschiede, bzw. Gemeinsamkeiten zwischen

den beiden Kulturen zu verweisen und sowohl die Divergenzen bezogen auf die Wirtschaftssituation, vor allem aber auf die Wettbewerbsfähigkeit, zu beleuchten. Außerdem wird es auf die gegenseitigen Verhältnisse hingewiesen, und nämlich auf der wirtschaftlichen und sowohl auf der politischen Ebene. Nach der Grundhypothese hinter dem vorliegenden Beitrag bestehen nämlich gewisse Verbindungen zwischen der Kultur eines Landes und dessen Wirtschaftslage, bzw. den wirtschaftsbezogenen Sachverhalten im Allgemeinen. *„Wenn das wirtschaftliche, strukturelle und politische Umfeld nicht beachtet wird, kann die Mühe um interkulturelle Kommunikation zur Verfestigung von Vorurteilen führen.“*⁶

Einige Zugänge zum Vergleich von Kulturen

Es wurde bereits in der Einleitung erwähnt, dass Kulturunterschiede und Kulturspezifika ein beliebtes Thema auf dem Gebiet der interkulturellen Kommunikation und sowohl anderer verwandter Disziplinen sind.

Wie Průcha im Kontext der Kulturkomparation hervorhebt, vergleicht man Kulturen am häufigsten auf der Basis der sogenannten Kulturdimensionen, die Hofstede definiert hat und in deren Mittelpunkt sich menschliche Werten befinden.⁷ Hofstede ist einigen Fachleuten zufolge, *„...der wohl bekannteste Vertreter und Pionier der wissenschaftlichen Untersuchung kultureller Wertorientierungen [...]“*⁸ Hinsichtlich des Schwerpunktes von Kulturdimensionen geht es um universelle Themenbereiche oder Kategorien, die sämtliche Kulturen der Welt beeinflussen,

³ Rydlo Jozef M. Einige Gedanken zur Geschichte der Slowaken in Österreich. In: Hrabovec, Emilia / Katrebova-Blehova, Beata (Hg.): Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive. Wien: Lit Verlag, 2008, s. 43.

⁴ Ibid., s. 54.

⁵ Pick Hella. Und welche Rolle spielt Österreich? Vom besetzten Grenzland zum offenen EU-Staat: Die Alpenrepublik im internationalen Blickfeld. Wien: Kremayr & Scheriau, 1991, s. 266.

⁶ Keding Gesche. Der falsche Wohnort...Zur Bedeutung von Macht und Struktur in der interkulturellen Begegnung. In: Kumbier, Dagmar / Schulz von Thun, Friedemann (Hg.): Interkulturelle Kommunikation: Methoden, Modelle, Beispiele. 8. Auflage. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag, 2016, s. 336.

⁷ Průcha Jan. Interkulturní psychologie. Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál, 2004, s. 80.

⁸ Thomas Alexander / Utler, Astrid. Kultur, Kulturdimensionen und Kulturstandards. In: Genkova, Petia / Ringeisen, Tobias / Leong, Frederick T. L. (Hg.): Handbuch Stress und Kultur: Interkulturelle und kulturvergleichende Perspektiven. Wiesbaden: Springer Verlag, 2013, s. 42.

bzw. mit denen sich alle Kulturen auseinandersetzen.⁹

Trotz der Tatsache, dass man in erster Linie die Kulturdimensionen von Hofstede häufig zitiert, wird das Kulturdimensionskonzept auch oft kritisiert. Der Hauptgrund dafür besteht darin, dass die Gliederung von Kulturen auf der Basis von bipolaren Dimensionen eine Quantifizierbarkeit kultureller Unterschiede evoziert. Dies ist besonders bei solchen Kulturmodellen zu betrachten, die die Kulturdimensionen beziffern, wie beispielsweise bei den Dimensionen von Hofstede.¹⁰ Mangels des Raumes werden wir jedoch im Rahmen unserer Ausführungen auf eine Analyse der Kulturdimensionen verzichten und werden uns auf andere Theorien fokussieren.

Weitere bekannte Klassifizierung beruht auf den sog. Kulturstandards. Diesbezüglich handelt es sich um das von Alexander Thomas eingeführte Konzept, nach dem sich Kultur immer in einem Orientierungssystem manifestiert, das für eine Gruppe, Nation oder Gesellschaft typisch ist. *„Kulturstandards sind Arten des Wahrnehmens, Denkens, Wertens und Handelns, die von der Mehrzahl der Mitglieder einer bestimmten Kultur für sich und andere als normal, typisch und verbindlich angesehen werden. Eigenes und fremdes Verhalten wird aufgrund dieser Kulturstandards gesteuert, reguliert und beurteilt.“*¹¹ Zu erwähnen ist, dass so ein Orientierungssystem innerhalb von Generationen tradiert wird¹² und das gesamte Kulturstandardkonzept einen kulturrelativistischen Ansatz darstellt.¹³

Die Themenbereiche, die bezüglich Österreichs in diesem Zusammenhang thematisiert werden, sind folgende:

1. Personenbezug,
2. Indirekte Kommunikation,
3. Harmoniestreben und Konfliktvermeidung,
4. Titellorientierung,
5. Regelrelativierung,
6. Netzwerkmanagement,

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid., s. 47.

¹¹ Thomas Alexander, Kinast Eva-Ulrike, Schroll-Machl, Sylvia (Hg.). Handbuch Interkulturelle Kommunikation und Kooperation. Band 1: Grundlagen und Praxisfelder. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2005, s. 25.

¹² Ibid., s. 22.

¹³ Thomas Alexander / Utler, Astrid. *Op. cit.*, s. 48.

7. Verfreundete Nachbarn.¹⁴

Außer dem oben vorgestellten Zugang werden Kulturen beispielweise mittels Prinzipien konfrontiert, die bei der Interaktion mit anderen Menschen, bei dem Umgang mit Zeit oder bei der Weltanschauung existieren. Diese lassen sich wiederum auf den Wirtschaftsbereich anwenden.

Man kann vermuten, dass die geographische Nähe, bzw. die gemeinsame Lage im Zentraleuropa keine rasanten Kulturunterschiede zwischen der Slowakei und Österreich zu Folge hätte. Reif behauptet, dass es tatsächlich mehrere Gemeinsamkeiten als Unterschiede zwischen den betroffenen Kulturen gibt.¹⁵ Jedoch bestehen bestimmte Differenzen, die sich im Verhalten und Einstellungen von Mitgliedern der jeweiligen Gemeinschaften widerspiegeln. Diese Tatsache lässt sich teilweise damit begründen, dass die beiden Länder durch unterschiedliche historische Gegebenheiten und Entwicklungen geprägt werden und der gemeinsame Kontakt in der Vergangenheit nur in einem sehr begrenzten Maß ermöglicht wurde. Diese Situation hat sich erst nach dem Zerfall des Eisernen Vorhanges in 1989 verändert. *„Zunächst spielt natürlich die jüngere Vergangenheit, der Eisernen Vorhang und die seit 1945 getrennten Welten zwischen „Ost“ und „West“ eine große Rolle.“*¹⁶ Es ist hinzuzufügen, dass obwohl die beiden Länder geographisch und geschichtlich unmittelbar verknüpft sind, mangelt es im historischen Bewusstsein eines Volkes an Wahrnehmung des Anderen.¹⁷

Bei den Auseinandersetzungen von Kulturen sollten aber auch weitere Aspekte berücksichtigt werden, in erster Linie Sozialfaktoren wie Alter, Geschlecht oder Beruf. Dies hat zu Folge, dass es beispielsweise zwischen einem Bankangestellten

¹⁴ Thomas Alexander / Lackner, Saskia. Beruflich in Österreich. Trainingsprogramm für Manager, Fach- und Führungskräfte. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013.

¹⁵ Reif, Elisabeth. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei. In: Reif, Elisabeth / Schwarz, Ingrid (Hg.): Methodenhandbuch. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei. Wien: Südwind NÖ Süd, 2003, s. 8.

¹⁶ Reif Elisabeth. *Op. cit.*, s. 11.

¹⁷ Hrabovec Emilia. Einige einleitende Gedanken zu österreichisch-slowakischen Beziehungen im 20. Jahrhundert. In: Hrabovec, Emilia / Katrebova-Blehova, Beata (Hg.): Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive. Wien: Lit Verlag, 2008, s. 1.

aus Bratislava und einem Bankangestellten aus Wien höchstwahrscheinlich weniger Unterschiede bezogen auf das Verhalten oder Wertvorstellungen gibt als zwischen einem Bankangestellten aus Wien und einem Bauer aus Oberösterreich.¹⁸

Komparative Analyse der österreichischen und slowakischen Kultur anhand des Modells von Richard D. Lewis

Einer der wichtigsten Forscher, der die Nationalkulturen klassifiziert hat, ist zweifellos Richard D. Lewis. Er behauptet, dass eine Kategorisierung von Kulturen nötig ist, und bietet auch einige Argumente, um diese Behauptung zu untermauern. Nach seiner Ansicht ermöglicht so eine Klassifikation dem Menschen, das Verhalten einer Kultur vorherzusagen, die Gründe des menschlichen Verhaltens zu klären, bestimmte Unität zu finden oder Ordnung wahrzunehmen.¹⁹

Anhand seiner Division von Kulturen werden sie in drei Kategorien verteilt, und zwar linear-aktive Kulturen, multi-aktive Kulturen und reaktive Kulturen.²⁰ Die wichtigsten Charakteristika werden stichwortartig in der Tabelle unten zusammengefasst.

Tabelle 1:

Klassifizierung und Charakteristika von Kulturen anhand Lewis

Kultur	Charakteristik	Beispiele
Linear-aktiv	Planen, Organisation, Konzentration auf eine Sache	Deutschland, die Schweiz
Multi-aktiv	lebhaft, mehrere Sachen getan, viel sprechen	Italien, Lateinamerika, arabische Länder
Reaktiv	Respektvoll, hören zu und dann reagieren	China, Japan, Finnland

Quelle: Eigene Verarbeitung nach Lewis, 2006

Eine Auseinandersetzung mit dem Modell von Lewis kann dabei behilflich sein, die Gründe von ausgetauchten Missverständnissen zu erkennen, bzw. potentielle Schwierigkeiten im Voraus aufzudecken und die Schritte zur Verbeugung von diesen zu unternehmen.

¹⁸ Reif Elisabeth. *Op. cit.*, s. 8.

¹⁹ Lewis Richard D. *When Cultures Collide: Leading across cultures*. Boston: Nicholas Brealey International, 2006, s. 29.

²⁰ Originelle Bezeichnungen auf Englisch: linear-active, multi-active, reactive.

In seiner Arbeit stellt Lewis die Kulturen graphisch mittels eines Dreiecks dar. Aus der graphischen Abbildung der Position Österreichs und der Slowakei lässt sich ableiten, dass Österreich vielmehr zu den linear-aktiven Kulturen tendiert als die Slowakei, in der sich im Unterschied dazu multi-aktive Prinzipien ausprägen. Außerdem ist abzulesen, dass die Slowaken mehr emotional und impulsiv sind. Die Österreicher werden laut der Veranschaulichung als Planer gekennzeichnet, die den Fakten eine Bedeutung einräumen. Die Slowakei ähnelt sich dem Bildnis zufolge manchen slawischen Völkern, Österreich steht dagegen auf demselben Niveau wie einige slawische und sowohl germanische Völker.

Verteilung und Analyse von Kulturen nach dem Umgang mit Zeit

Ein weiterer wichtiger Aspekt, unter dem Kulturen zu vergleichen sind, ist der Umgang mit Zeit, bzw. die Art und Weise, wie man Zeit benutzt und wahrnimmt. Dies unterscheidet sich in erster Linie zwischen der westlichen und östlichen Welt, jedoch bestehen Unterschiede auch in dieser Hinsicht.²¹ Es ist empfehlenswert, im Rahmen eines internationalen Unternehmens darauf zu achten, dass einige Aufgaben seitens Angehöriger bestimmter Kulturen nicht immer rechtzeitig erfüllt werden. So eine Situation kann häufig dem diskutierten Faktor zugeschrieben werden.

Österreich, ähnlich wie die Vereinigten Staaten von Amerika, Deutschland oder die Schweiz, gehört zu der Gruppe von Ländern, in denen Zeit auf linearer Weise empfunden wird, das heißt, als eine Reihe von Ereignissen, die aufeinander geschehen. Außerdem orientieren sie sich immer ausschließlich an eine Aufgabe und bereiten Zeitpläne vor.²² Dies lässt sich auch aus dem oben erwähnten Modell ableiten, nach dem es den Slowaken näher ist, sich mit mehreren Aufgaben gleichzeitig zu beschäftigen. Bei der Zusammenarbeit mit einem die Zeit auf anderer Weise wahrnehmenden Kollegen, bzw. mit einem Handelspartner, der einen unterschiedlichen kulturellen Hintergrund hat, können in dieser Hinsicht erhebliche Schwierigkeiten vorkommen.

Das Werk des Anthropologen E. T. Hall stellt gerade ein Beispiel der Betrachtung von Kulturen

²¹ Lewis Richard D. *Op. cit.*, s. 53.

²² *Ibid.*, s. 54.

auf der Grundlage von Zeitnutzung dar. Aus der Sicht des Umgangs mit der Zeit werden Kulturen in zwei Kategorien gegliedert, nämlich monochrome und polychrone Kulturen. Des Weiteren hebt Hall hervor, dass Zeit und ihre Nutzungsweise eng mit der Raumstrukturierung verbunden sind. „*Time and the way it is handled have a lot to do with the structuring of space.*“ Bei Angehörigen der monochronen Kulturen besteht die Tendenz, sich immer nur auf eine Sache zu konzentrieren. Falls dies nicht gelingt, kann es zu Desorientierung des Individuums kommen. Im Gegenteil, polychrone Kulturen beschäftigen sich normalerweise gleichzeitig mit mehreren Aufgabestellungen.²³ Natürlich, solche Unterschiede bezogen auf Zeitplanung und Lösung von Aufgaben sind beispielsweise auf dem Gebiet des internationalen Business zur Kenntnis zu nehmen, damit potentielle Missverständnisse im Voraus vorbeugt werden könnten. Dies ist vor allem im Hinblick auf vereinbarte Termini der Fall.

Reif kommentiert Ergebnisse der Studie bezogen auf österreichische und slowakische Studierende. „*Was Termine betrifft, scheint in der Slowakei mehr Bedürfnis nach Improvisation zu bestehen als in Österreich. Langes und genaues Vorausplanen ist in der Slowakei weniger üblich als in Österreich.*“ Sie betont aber, dass die Studienergebnisse nur eine begrenzte Verallgemeinerbarkeit besitzen.²⁴

Weitere Bemerkungen und Schwerpunkte des Vergleichs

In dem kulturbezogenen Diskurs wird oft das Konzept von Werten erörtert. In Bezug auf die Werten bzw. Eigenschaften der Österreicher können diese folgendermaßen zusammengefasst werden: Respekt für Bildung, Sensitivität zu Kritik; sie sind traditionell, altmodisch, sentimental, romantisch, klassenbewusst usw.²⁵ In der Slowakei herrschen Werten wie Respekt für Bildung, Liebe der Musik und Sport, Religion, Verbindung mit Folklore oder Mangel an Selbstbewusstsein vor.²⁶

Im Allgemeinen lässt sich feststellen, dass innerhalb von Österreich auch regionale Kulturunterschiede existieren, z.B. Wien und ihre Umgebung werden häufig als eine eigenständige

Kategorie betrachtet, denn sie wurden von vielen anderen Kulturen beeinflusst.²⁷ Wien lässt sich nämlich als eine durch Einwanderung geprägte Stadt bezeichnen, im Rahmen von deren mehrere Sprach - und Kulturgemeinschaften nebeneinander zusammenleben. Dies ist, natürlich, auch in der Slowakei und anderen Ländern üblich, da innerhalb jeder Kultur normalerweise mehrere Subkulturen, bzw. Kulturgruppierungen koexistieren. Es handelt sich zum Beispiel um regionale Kulturen, Kulturen unterschieden aufgrund der Religion, bzw. Kulturen bedingt durch den Beruf. Daraus ergibt sich, dass das Individuum gleichzeitig mehreren Kulturen angehört. Außerdem ist zu betonen, dass auch sozioökonomische Gegebenheiten und strukturelle Verhältnisse, wie etwa Hierarchien, in dieser Hinsicht eine bedeutende Rolle mitspielen.²⁸

Wie weiter Lewis anführt, einer der Faktoren, die die österreichische Mentalität beeinflusst hat, war der Zerfall der Monarchie und sowohl der Zweite Weltkrieg. „*The Austrians, heirs to a glorious imperial past, feel that there is a role for them, but do not quite know where to look for it.*“ Lewis fügt hinzu, dass diese Suche nach Identität nicht einfach ist, trotzdem gehört Österreich zu den am meist entwickelten Länder der Welt, beispielsweise im Hinblick auf die Wirtschaft.²⁹ Diesbezüglich sind auch die noch immer zwischen der Slowakei und Österreich bestehenden Gehaltsunterschiede zu erwähnen, die laut Reif eine psychologische Grenze auf Seite von Slowaken zu Folge haben.³⁰

Die Prämisse, dass Kultur und Wirtschaft zusammenhängen, wird teilweise in der folgenden Zitation widerspiegelt: „*Auch interkulturelle Kommunikation findet in einem Kontext statt, und die Beachtung dieses Gesamtkontextes kann die Augen für ganz andere Faktoren öffnen, nämlich zum Beispiel für die wirtschaftliche Lage des Landes [...].*“³¹

Ein kurzer Blick auf die Wirtschaft und Bevölkerung

Wie bereits erörtert wurde, besteht eine Tradition der gemeinsamen Handelsbeziehungen zwischen der Slowakei und Österreich. In der Gegenwart beträgt die Zahl der österreichischen,

²³ Hall Edward T. *The Hidden Dimension*. New York: Anchor Books 1, 1969, s. 173.

²⁴ Reif Elisabeth. *Op. cit.*, s. 8-9.

²⁵ Lewis Richard D. *Op. cit.*, s. 234.

²⁶ *Ibid.*, s. 298.

²⁷ *Ibid.*, s. 234-235.

²⁸ Keding Gesche. *Op. cit.*, s. 343.

²⁹ Lewis Richard D. *Op. cit.*, s. 233.

³⁰ Reif Elisabeth. *Op. cit.*, s. 11.

³¹ Keding Gesche. *Op. cit.*, s. 336.

in der Slowakei Handelstätigkeiten ausübenden Firmen etwa 2000. Hinsichtlich ihrer Größe handelt es sich hauptsächlich um kleine und mittlere Unternehmen. Natürlicherweise, es gibt in der Slowakei auch manche großeösterreichische Firmen tätig, wie zum Beispiel OMV. Der bilaterale Handel zwischen den betroffenen Ländern steigt jedes Jahr, mit Ausnahme des Krisenjahres 2009.³² Was slowakische Firmen in Österreich betrifft, sieht die Situation anders aus. Man spricht nur über einige Dutzend Klein- und Mittelunternehmen.³³

Trotz der intensiven Handelskontakte bleiben gewisse Unterschiede bezogen auch die Wirtschaftsstärke der gegebenen Länder bestehen.

In Anbetracht der Bevölkerung beider Länder lässt sich eine relative Homogenität konstatieren. „Both populations are relatively homogeneous, Austrians of German language making up 91 percent and Slovaks 85 percent of the inhabitants in their respective states and Roman Catholicism predominating with 73 percent in Austria and 69 percent in Slovakia.”³⁴ Auch die Einwohnerzahl ist relativ ähnlich (die Bevölkerung Österreichs betrug ungefähr 8,77 Mio. zum 1. Januar 2017; die Bevölkerung der Slowakei machte zum 30. Juni 2017 etwa 5,44 Mio. aus³⁵) Wegen der Intensität des internationalen Handels beider Länder wird auch die These der sich immer intensivierenden interkulturellen Kontaktsituationen untermauert.

Analyse von Ergebnissen des Global Competitiveness Reports 2016-2017 bezüglich Österreichs und der Slowakei

Da in dem vorliegenden Beitrag die kulturelle und die wirtschaftliche Dimension eines Landes verknüpft werden, wird in dem folgenden Teil

auf die Wettbewerbsfähigkeit hingewiesen. Es geht nämlich um ein Thema, das heutzutage häufig behandelt wird. Wie auch Dudáš betont, spricht man in diesem Zusammenhang über ein auch für die Slowakei wichtiges Konzept, weil das Land sich darum bemüht, seine Wirtschaftslage auf der globalen Ebene zu verbessern.³⁶

Als besonders relevant erweisen sich in Verbindung mit der Wettbewerbsfähigkeit auch die Ergebnisse von Global Competitiveness Report 2016-2017 veröffentlicht von World Economic Forum. Aus den Ergebnissen lassen sich teilweise gewisse Kulturcharakteristika ableiten. Im Folgenden bieten wir eine kurze und knappe Komparation der wichtigsten Punkte, die beim Festlegen von Quotienten und der Rangordnung berücksichtigt wurden (Global Competitiveness Index). Bei diesem Report handelt es sich um „*edition of the Forum's longstanding cross-country benchmarking analysis of the factors and institutions that determine long-term growth and prosperity.*”³⁷ Insgesamt wurden im gegebenen Zeitraum 138 Länder unter Berücksichtigung einer Vielfalt von Faktoren verglichen. Folgende Tabelle 2 veranschaulicht die TOP 10 Länder zusammen mit ihrem Stand im aktuellen und sowohl im letzten Report. Es ist festzulegen, dass manche Länder dieselbe Stelle besetzt haben wie im Vorjahr. Bei anderen ist es entweder zu einer positiven oder zu einer negativen Veränderung gekommen.

Tabelle 2:

Reihenfolge der TOP 10 Länder im Global Competitiveness Report 2016-2017 und die Entwicklung gegenüber dem Vorjahr

Land	Index	Stelle im vorigen Report ³⁸
1. Die Schweiz	5,81	1.
2. Singapur	5,72	2.

³² Benč Vladimír. Handels- und Investitionsbeziehungen. In: Benč Vladimír / Bilčík, Vladimír / Duleba, Alexander / Gruber, Simon / Strážay, Tomáš: Zwei Jahrzehnte österreichisch-slowakische Beziehungen / Dve dekády slovensko-rakúskych vzťahov. Bratislava: Forschungszentrum der Slowakischen Gesellschaft für Außenpolitik. Österreichische Botschaft Pressburg, 2013, s. 21.

³³ Ibid., s. 26.

³⁴ Kirschbaum Stanislav J. Slovakia's Image in the Austrian Press after Independence. In: Hrabovec, Emilia / Katrebova-Blehova, Beata (Hg.): Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive. Wien: Lit Verlag, 2008, s. 225.

³⁵ Die Angaben veröffentlicht auf den statistischen Ämtern der betroffenen Länder zum 27.9.2017.

³⁶ Dudáš Tomáš. National Competitiveness of Slovakia in the Context of Global Competitiveness Indexes. In: Journal of Economy and Society. Sopron, 2012, s. 74.

³⁷ World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2016-2017. Geneva: World Economic Forum, 2016, s. xi.

³⁸ Im Report von dem Zeitraum 2015-2016 wurden 140 Länder verglichen.

3. die USA	5,70	3.
4. die Niederlande	5,57	5.
5. Deutschland	5,57	4.
6. Schweden	5,53	9.
7. Vereinigtes Königreich	5,49	10.
8. Japan	5,48	6.
9. Hong Kong SAR	5,48	7.
10. Finnland	5,44	8.

Quelle: Global Competitiveness Report 2016-2017

Es ist zu sehen, dass weder Österreich noch die Slowakei sich unter den 10 Ländern befinden. In dem Report 2016-2017 nahm Österreich nämlich den 19. Platz, was eine Verbesserung gegenüber dem Vorjahr bedeutet. In dem Report 2015-2016 platzierte sich Österreich an der 23. Stelle. Im Allgemeinen ist es festzulegen, dass die Platzierung Österreichs relativ befriedigend ist. Im Zeitraum von 2014-2015 besetzte es die Stelle 21, in 2013-2014 und 2012-2013 den Platz 16. Diese Jahre erweisen sich als besonders positiv, da 144 Länder, bzw. 148 Länder in die Forschung einbezogen wurden.³⁹ Was die Slowakei betrifft, lässt sich auch hier eine positive Entwicklung feststellen, es ist zu einer Verbesserung von der Stelle 67 im Zeitraum von 2015-2016 zu der Stelle 65 gekommen. In den Jahren 2014-2015 betrug die Stellung der Slowakei sogar die Position 75, bevor machte es 78 aus. Daher geht es langfristig um einen relativ großen Unterschied im Vergleich zu Österreich.

Beim Festlegen von Indexen wurde natürlicherweise eine Vielfalt von Faktoren inkorporiert. Wie schon angedeutet, wird in dem Global Competitiveness Index ein von 12 Pillieren⁴⁰ gebildeter Korb berücksichtigt. Die jeweiligen Bestandteile stellt die Tabelle 3 unten dar.

³⁹ World Economic Forum. *Op. cit.*, s. 104.

⁴⁰ Jeder Faktor umfasst wieder eine Menge von Aspekten, die die Wettbewerbsfähigkeit eines Landes beeinflussen können. Beispielsweise, unter den Pillier Institutionen zählt man organisierte Kriminalität (organized crime), Unabhängigkeit von Gerichten (judicial independence) oder Eigentumsrechte (property rights). Die Effizienz des Arbeitsmarktes enthält Entgelt und Produktivität (pay and productivity) oder Frauenteilnahme an der Arbeitskraft (female participation in the labor force). Aus diesem Grund lässt sich der Report als sehr komplex bezeichnen.

Tabelle 3:

Platzierung Österreichs und der Slowakei im Rahmen der einzelnen Berichtskategorien im Report 2016-2017

Faktor	Platzierung Österreichs	Platzierung der Slowakei
Institutionen (Institutions)	20	102
Infrastruktur (Infrastructure)	14	61
Makroökonomische Umwelt (Macroeconomic environment)	31	37
Gesundheit und Grundbildung (Health and primary education)	20	55
Höhere Bildung und Ausbildung (Higher education and training)	12	61
Effizienz auf dem Warenmarkt (Goods market efficiency)	25	53
Effizienz auf dem Arbeitsmarkt (Labor market efficiency)	40	93
Entwicklung von Finanzmärkten (Financial market development)	34	33
Technologische Bereitschaft (Technological readiness)	23	44
Marktgröße (Market size)	43	61
Geschäftssophistikation (Business sophistication)	8	55
Innovation (Innovation)	14	68

Quelle: Eigene Verarbeitung nach dem Global Competitiveness Report 2016-2017

Bei einer ausführlichen Analyse der Tabelle ist eine interessante Tatsache zu konstatieren, und nämlich, dass trotzdem einige Kategorien einen deutlichen Unterschied zwischen den zwei Ländern aufweisen, ähneln sich andere erheblich. Die größte Diskrepanz besteht zwischen den Institutionen in der Slowakei und den in Österreich. Im Gegensatz dazu ist die Aufzählung

des Faktors Entwicklung von Finanzmärkten fast gleich. Außerdem geht es in die einzige Kategorie, in der die Slowakei ein besseres Resultat erzielte. Dem Österreich ging es am besten in Bezug auf die Sophistikation von Geschäften und am schlechtesten im Bereich der Marktgröße. Die Slowakei war erfolgreich auf dem Gebiet der Finanzmarktentwicklung und das schlechteste Ergebnis erzielte sie in der Kategorie bezogen auf die Institutionen. Es lässt sich also annehmen, dass die Institutionen nicht so funktionieren, wie es gewünscht wäre. Dies hängt vermutlich auch mit dem Problem der Bürokratie zusammen, das in der Liste der Problemfaktoren für Unternehmenstätigkeiten im Report angeführt wird.

Angesichts der oben erwähnten Problemfaktoren gehören dem Report zufolge zu den wesentlichsten Problembereichen in Österreich vor allem restriktive Arbeitsregulationen (*restrictive labor regulations*), ineffiziente Regierungsbürokratie (*inefficient government bureaucracy*), Steuersätze (*tax rates*), inadäquat ausgebildete Arbeitskraft (*inadequately educated workforce*) und andere. In der Slowakei sieht die Situation nur ein bisschen anders aus. Als das riesigste Problem wird Korruption (*corruption*) bezeichnet. In Österreich existiert dagegen Korruption dem Report nach fast nicht. Das weitere Problem ist, ähnlich wie in Österreich, Steuersätze (*tax rates*) und auch ineffiziente Regierungsbürokratie (*inefficient government bureaucracy*). Diese werden gefolgt von Steuerregulationen (*tax regulations*) und von restriktiven Arbeitsregulationen (*restrictive labor regulations*). Einige Herausforderungen in der Slowakei listet auch Benč auf, nämlich Arbeitslosigkeit, regionale Disparitäten und die soziale Exklusion einiger Minderheitsgruppen. Außerdem zählen dazu die Weiterentwicklung und Qualitätsverbesserung der Bildung, Forschung und Wissenschaft. Nicht zuletzt ist es Etablierung neuer Wirtschaftszweige.⁴¹

Auch die weniger problematischen Bereiche weisen gewisse Parallelen auf. Kriminalität und Dieb (*crime and theft*), Regulationen von fremden Währungen (*foreign currency regulations*) oder Regierungsinstabilität (*government instability*) stellt anhand des

Berichtskein kein seriöses Problem in beiden Ländern dar.⁴²

Es ist zu betonen, dass der Wettbewerbsfähigkeitsbericht auch als ein Hinweis dienen sollte, um die Problemursachen zu beseitigen und um die Bereiche mit positiven Entwicklungen weiterhin zu fördern. In der Slowakei sollte sich man nach den Ergebnissen darum bemühen, Korruptionsfälle vorzubeugen, bzw. zu beseitigen.

Im Anschluss an das Wahrnehmen der Korruption ist der von Transparency International erstellte CPI (*Corruption Perception Index*) Index zu erwähnen. Im Jahre 2014 platzierte sich die Slowakei auf dem 54. Platz, wobei 175 Länder kompariert wurden. Es geht um eine Verbesserung gegenüber dem Jahr 2013, trotzdem ist es das 6. schlechteste Ergebnis innerhalb der Europäischen Union. Österreich endete 2014 auf der Stelle 23,⁴³ was sich verglichen mit der Slowakei wiederum als relativ positiv erweist. Vermutlich liegt die Ursache der höchsten Zahl von Korruptionsfällen in der Slowakischen Republik darin, dass es bei vielen als normal empfunden wird, für eine „Kleinigkeit“ etwas schneller und bequemer zu erledigen, was in einigen Kulturen unakzeptabel wäre.

In der Zeit der Finalisierung des vorliegenden Aufsatzes erschien auch die aktuellste Edition des *Global Competitiveness Reports 2017-2018*.⁴⁴ Der gerade veröffentlichte Bericht bietet einen Vergleich von 140 Ländern und berücksichtigt wieder 12 Pilliere.

Angesichts der zwei Volkswirtschaften, die den Gegenstand dieses Beitrags darstellen, hat sich Österreich gegenüber dem vorigen Bericht um eine Stelle verbessert. Das heißt, dass Österreich gegenwärtig die Position 18 besitzt. Unter Berücksichtigung der europäischen Länder stehen beispielsweise die Schweiz, die Niederlande oder Deutschland noch oben. Zu einer positiven Entwicklung ist es auch im Falle der Slowakei gekommen, da der heutige Stand

⁴² World Economic Forum. *Op. cit.*, s. 104 und 320.

⁴³ Transparency International Slovensko. CPI (*Corruption Perception Index*) – Index vnímania korupcie 2014, 2016. [On-line] <http://www.transparency.sk/sk/vystupy/rebrickky/#CPI> (Visited on: 17.10.2016).

⁴⁴ Der aktuellste Bericht wurde veröffentlicht am 26.9.2017.

⁴¹ Benč Vladimír. *Op. cit.*, s. 23.

die Position 59 repräsentiert. Im vorigen Report war es 65.⁴⁵

Wie bereits erwähnt, haben die zwei Länder eine Verbesserung auch im Report 2016-2017 gegenüber dem Report 2015-2016 verzeichnet. Aus diesem Grund vermuten wir, dass der positive Trend auch im nächsten Bericht fortsetzen könnte.

Gleichzeitig ist anzunehmen, dass für die bessere Lage in Österreich verglichen mit der Slowakei eine langzeitige wirtschaftliche und politische Entwicklung zuständig ist. Über die Tatsache, dass Österreich in seiner Geschichte mehrere positive wirtschaftliche Geschehnisse erlebte, berichtet auch Hella Pick. Zum Beispiel, im Anschluss an die Wirtschaftslage in den 70er Jahren schreibt sie in ihrem geschichtlichen Exkurs: *„Der politische Zusammenhalt, institutionalisiert durch intensive Beratung und Zusammenarbeit zwischen Regierung, Arbeitgebervertretung und Gewerkschaftsbund – die so genannte Sozialpartnerschaft -, trägt dazu bei zu erklären, wieso Österreich den konjunkturellen Schwankungen und auch den beiden Erdölkrisen in den 70er-Jahren besser die Stirn zu bieten vermochte als die meisten seiner westlichen Handelspartner.“*⁴⁶

Bei dem Wirtschaftsaufschwung Österreich spielte zweifellos auch der Marshallplan eine nicht zu unterschätzende Rolle. *„Die Hilfszahlungen aus dem Marshallplan hatten einen stetigen wirtschaftlichen Fortschritt in Gang gesetzt, [...]“*⁴⁷ Wir nehmen an, dass dies gerade im Wettbewerbsfähigkeitsreport widergespiegelt ist, nach dem die Institutionen in Österreich (im Gegensatz zu der Slowakei) problemlos funktionieren. Da in der Zitation oben auch wirtschaftliche Situation in den 70er Jahren erwähnt ist, glauben wir, dass es sich daher im Großen und Ganzen um eine langfristige Tendenz handelt. Zum Schluss würden wir nur betonen, dass wir in diesem Unterkapitel nur einige historische Ereignisse mangels des uns zur Verfügung stehenden Raumes angeführt haben.

Zusammenfassung

Der vorliegende Beitrag hatte sich zum Ziel gesetzt, auf die Verbindung zwischen den kulturellen und wirtschaftlichen Aspekten zu

verweisen, wobei es auf die österreichische und slowakische Kultur und gegenseitige wirtschaftliche Verhältnisse fokussiert wurde. Einige Gemeinsamkeiten, bzw. Unterschiede zwischen den betroffenen Kulturen und Wirtschaften wurden erläutert. Die Grundlage bildeten einerseits bekannte Theorien und Klassifizierungen von Kulturen, andererseits der Global Competitiveness Report 2016-2017.

Anhand der Verflechtung der wirtschaftlichen Situation und der Kulturspezifika lässt sich schlussfolgern, dass die positive und langzeitige Wirtschaftsentwicklung von Österreich auch darin liegen kann, dass die Angehörigen dieser Kultur zum Planen und Organisieren tendieren und häufig faktische Angaben berücksichtigen. Außerdem ist es den Kulturmodellen zufolge den Österreichern näher als den Slowaken, sich nur auf eine Aufgabestellung zu fokussieren, was wahrscheinlich auch mit dem Verhältnis zu der Zeit zusammenhängt. Wir glauben, dass gerade diese Eigenschaften dazu beigetragen haben, dass Österreich ein innovatives Land mit den Bildungsinstitutionen von hoher Qualität und mit einer entwickelten Infrastruktur ist.

Der Grund der im Vergleich zu Österreich weniger befriedigenden Indikatoren bezüglich der Slowakei besteht unserer Auffassung nach, zumindest teilweise, darin, dass die Slowaken impulsiver als die Österreicher seien und häufig mehrere Aufgaben gleichzeitig lösen. Dies kann in manchen Fällen die Qualität von Ergebnissen negativ beeinflussen. Ein Problem in der Slowakei ist der Mangel an Selbstbewusstsein, wodurch aber natürlich nicht alle Slowaken gekennzeichnet werden. Diese Eigenschaft kann allerdings auch das Niveau der Wettbewerbsfähigkeit herabsetzen. Was wir aber als ein besonders guter Punkt bewerten, ist die relativ positive Lage der gesamten makroökonomischen Umwelt in der Slowakei, so wie auch die sich im Laufe von letzten Jahren verbessernde Situation der Wettbewerbsfähigkeit als Ganzes.

Natürlicherweise, alle hier erwähnten Attribute der Kulturen stellen einen Idealstand, eine Generalisierung dar. Sicherlich gibt es auch Slowaken, die immer im Voraus planen. Und im Gegenteil, Österreicher, die sehr emotional sind und für die Fakten keine wichtige Rolle spielen.

Schließlich möchten wir darauf hinweisen, dass in diesem Beitrag nur einige kultur- und wirtschaftsbezogene Spezifika berücksichtigt

⁴⁵ World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2017-2018. Geneva: World Economic Forum, 2017, s. ix.

⁴⁶ Pick Hella. *Op. cit.*, s. 197.

⁴⁷ *Ibid.*, s. 198.

wurden. Es bietet sich daher die Möglichkeit, unsere Forschung um weitere Aspekte zu ergänzen. Außerdem lässt sich behaupten, dass die zentrale Prämisse unserer Forschung auch an andere Volkswirtschaften anzuwenden ist. Es wäre noch dazu empfehlenswert, sich mit dem Global Competitiveness Report 2017-2018 auseinanderzusetzen und mögliche Veränderungen der einzelnen Berichtskomponenten ausführlich zu erforschen, bzw. die künftigen Entwicklungen vorherzusagen.

Bibliographie:

1. Benč Vladimír. Handels- und Investitionsbeziehungen. In: Benč, Vladimír / Bilčík, Vladimír / Duleba, Alexander / Gruber, Simon / Strážay, Tomáš: Zwei Jahrzehnte österreichisch-slowakische Beziehungen / Dve dekády slovensko-rakúskych vzťahov. Bratislava: Forschungszentrum der Slowakischen Gesellschaft für Außenpolitik, Österreichische Botschaft Pressburg, 2013, s. 21-33.
2. Dudáš Tomáš. National Competitiveness of Slovakia in the Context of Global Competitiveness Indexes. In: Journal of Economy and Society. Sopron. 2012, Vol. 4, Nr. 1-2, s. 74-87. [On-line]: https://bismarck.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/ktk/GT/2012_1-2/GT_2012_1-2_05_Dudas.pdf. (Visited on: 27.9.2017).
3. Hall Edward T. The Hidden Dimension. New York: Anchor Books 1, 1969.
4. Hrabovec Emilia. Einige einleitende Gedanken zu österreichisch-slowakischen Beziehungen im 20. Jahrhundert. In: Hrabovec, Emilia / Katrebova-Blehova, Beata (Hg.): Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive. Wien: Lit Verlag, 2008, s. 1-5.
5. Keding Gesche. Der falsche Wohnort... Zur Bedeutung von Macht und Struktur in der interkulturellen Begegnung. In: Kumbier, Dagmar / Schulz von Thun, Friedemann (Hg.): Interkulturelle Kommunikation: Methoden, Modelle, Beispiele. 8. Auflage. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag, 2016, s. 336-347.
6. Kirschbaum Stanislav J. Slovakia's Image in the Austrian Press after Independence. In: Hrabovec, Emilia / Katrebova-Blehova, Beata (Hg.): Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive. Wien: Lit Verlag, 2008, s. 225-236.
7. Lewis Richard D. When Cultures Collide: Leading across cultures. Boston: Nicholas Brealey International, 2006.
8. Pick Hella. Und welche Rolle spielt Österreich? Vom besetzten Grenzland zum offenen EU-Staat: Die Alpenrepublik im internationalen Blickfeld. Wien: Kremayr & Scheriau, 1999.
9. Průcha, Jan. Interkulturní psychologie. Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál, 2004.
10. Reif Elisabeth. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei. In: Reif, Elisabeth / Schwarz, Ingrid (Hg.): Methodenhandbuch. Interkulturelle Kommunikation und Konfliktlösung Österreich – Slowakei. Wien: Südwind NÖ Süd, 2003, s. 6-15.
11. Rydlo Jozef M. Einige Gedanken zur Geschichte der Slowaken in Österreich. In: Hrabovec, Emilia / Katrebova-Blehova, Beata (Hg.): Slowakei und Österreich im 20. Jahrhundert. Eine Nachbarschaft in historisch-literarischer Perspektive. Wien: Lit Verlag, 2008, s. 41-55.
12. Statistic Austria. Bevölkerung zu Jahres- und Quartalsanfang. [On-line]: https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstand_und_veraenderung/bevoelkerung_zu_jahres-_quartalsanfang/index.html. (Visited on: 27.9.2017).
13. Statistikamt der Slowakischen Republik. Stav obyvateľstva v SR k 30. júnu 2017. [On-line]: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/products/informationmessages/inf_sprava_detail/56aa1f34-b77f-4c06-ab97-f9dac72a2082!/ut/p/z1/rVNNc5swFPwtOfgIenwKesMkxtjYjXEJti4ZQcBQm4-ACs2_r0g90-m0AXemumgk7a6edp8QQOdEStrJ8ryqqQXvj4S_XmHXWM-lyyAuaeAu1rvt0t7ITuBhsLfAcBwfwD3i_Xo-CtVAjVDhB8v9o-yZaqOfe9_XvBjWzb2ni4DSFF-CGCM7-hXvu1YSxV7AlbnaOBay8A3d4oClvLO_1Xe_EkG_F299ab3bOWtJvflhg2HBbfyRAm_ijwDIuP9PiCAS_l6xmGTpWUUszoT3PIC_Tqil4il2ZCG3d0O5tB12bsDOFNZ1SKVVUIc14FdQYdIFGJhZS84XGWKYyGPlgW8f5CzrehA6n-oSMuxwO900EOaV BpnqNjIYR4AkFHuYKkdOlin5-DKuMFOESJOkSZM04reGb2eM1Z9mMIO-78WW8QRalsetOITyN1JWtQwd_gCjIzcUf2iohFHY5UmPgnKI-YL2_5jXEoa35FEh9nEhgogNDArGhiqrpq4pylBq_vX11Vi8u6qSJd95lf-zvbi-3GzsDbeipiwTBkV0uIlaF8H7KAzITtj7D-mGaZF2Kp7vvSS07u5-AJ7QMSM!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/. (Visited on: 27.9.2017).
14. Thomas Alexander, Kinast Eva-Ulrike, Schroll-Machl, Sylvia (Hg.). Handbuch Interkulturelle Kommunikation und Kooperation. Band 1: Grundlagen und Praxisfelder. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2005.

15. Thomas Alexander / Lackner, Saskia. Beruflich in Österreich. Trainingsprogramm für Manager, Fach- und Führungskräfte. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013.

16. Thomas Alexander / Utler, Astrid. Kultur, Kulturdimensionen und Kulturstandards. In: Genkova, Petia / Ringeisen, Tobias / Leong, Frederick T. L. (Hg.): Handbuch Stress und Kultur: Interkulturelle und kulturvergleichende Perspektiven. Wiesbaden: Springer Verlag, 2013, s. 41-50.

17. Transparency International Slovensko. CPI (Corruption Perception Index) – Index vnímania korupcie 2014. [On-line]: <http://www.transparency.sk/sk/vystupy/rebrickky/#CPI> (Visited on: 17.10.2016).

18. Wiechelmann Sarah. Was das nun ein interkulturelles Missverständnis? Von der Gefahr, vor lauter Kultur die Person aus dem Blick zu verlieren. In: Kumbier, Dagmar / Schulz von Thun, Friedemann (Hg.): Interkulturelle Kommunikation: Methoden, Modelle, Beispiele. 8. Auflage. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag, s. 323-335.

19. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2016-2017. Geneva: World Economic Forum, 2016. [On-line]: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2016->

[2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport 2016-2017_FINAL.pdf](http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017_FINAL.pdf). (Visited on: 27.9.2017).

20. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2017-2018. Geneva: World Economic Forum, 2017. [On-line]: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport 2017%E2%80%932018.pdf>. (Visited on: 27.9.2017).

Copyright© ČIEFOVÁ Michaela, 2017.

Kontakte / Contacts / Contacte / Контакты:

Fakultät für Internationale Beziehungen
Wirtschaftsuniversität in Bratislava
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava, Slowakische Republik

Faculty of International Relations
University of Economics in Bratislava
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava, The Slovak Republic

E-Mail: michaela.ciefova@euba.sk

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2017, Issue 3, Volume 12, Pages 454-458.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15. 05. 2017 | Accepted: 15.09. 2017 | Published: 30.09. 2017

**COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ**

**МЕДИАТИВНОЕ СОГЛАШЕНИЕ:
СУЩНОСТЬ, ФОРМА, СОДЕРЖАНИЕ И ИСПОЛНЕНИЕ**

**MEDIATION AGREEMENT:
ESSENCE, FORM, CONTENT AND EXECUTION**

**ACORDUL DE MEDIERE:
ESEȚA, FORMA, CONȚINUTUL ȘI EXECUTAREA**

SURMA Liudmila* / SURMA Liudmila / СУРМА Людмила

ABSTRACT:

**MEDIATION AGREEMENT:
ESSENCE, FORM, CONTENT AND EXECUTION**

Mediation, as an extrajudicial institution for resolving a dispute, is widely and fairly effectively used in many countries of the world.

In the process of mediation, the parties can reach a certain agreement. The achievement of an agreement can be expressed through the conclusion of a mediatory agreement, which has a certain form established by law.

Key words: mediation, mediation agreement, the definition of a mediation agreement, the form of the mediation agreement, the subject of the mediation agreement, the content of the mediation agreement, the subjects of the mediation agreement, the principles, the law, international acts, the execution of the mediation agreement.

JEL Classification: K33

РЕЗЮМЕ:

**МЕДИАТИВНОЕ СОГЛАШЕНИЕ:
СУЩНОСТЬ, ФОРМА, СОДЕРЖАНИЕ И ИСПОЛНЕНИЕ**

Медиация, как внесудебный институт разрешения спора широко и достаточно эффективно используется во многих странах мира.

В процессе проведения медиации стороны могут достигнуть определенного соглашения. Достижение соглашения может быть выражено посредством заключения медиативного соглашения, которое имеет определенную форму, установленную законом.

Ключевые слова: медиация, медиативное соглашение, понятие медиативного соглашения, форма медиативного соглашения, предмет медиативного соглашения, содержание медиативного соглашения,

* JUDr. **SURMA Liudmila** - Doctor în drept, Mediator Internațional în Ucraina, Belarus, Germania; Partener de Avocați în Asociația Officium; Economice, universitatea din Bratislava, Facultatea de relații internaționale, catedra de drept internațional (Bratislava, Republica Slovacă). / **SURMA Lyudmila** – PhD in law, International mediator in the Ukraine, Belarus, Germany; Partner of the Bar Association Officium; Economic University of Bratislava, Faculty of international relations, Department of international law (Bratislava, The Slovak Republic). / **СУРМА Людмила** - Доктор права, международный медиатор в Украине, Беларуси, Германии, Партнер Адвокатского объединения Officium, Экономический университет в Братиславе, Факультет международных отношений, кафедра международного права (Братислава, Словацкая Республика). **E-mail:** L@officium.law; Liudmila.Surma@euba.sk

субъекты медиативного соглашения, принципы, закон, международные акты, исполнение медиативного соглашения.

JEL Classification: K33
УДК: 341.24, 327.009

REZUMAT:
ACORDUL DE MEDIERE:
ESENȚA, FORMA, CONȚINUTUL ȘI EXECUTAREA

Medierea, ca o instituție extrajudiciară pentru soluționarea unui litigiu, este larg și destul de utilizată în mod eficient în multe țări ale lumii.

În procesul de mediere, părțile pot ajunge la un anumită înțelegere. Realizarea unei înțelegeri poate fi exprimată prin încheierea unui acord de mediere, care are o anumită formă stabilită de lege.

Cuvinte cheie: mediere, acordul de mediere, definiția unui acord de mediere, forma acordului de mediere, obiectul acordului de mediere, conținutul acordului de mediere, subiectele acordului de mediere, principiile, legea, actele internaționale, executarea acordului de mediere.

JEL Classification: K33
CZU: 341.24, 327.009

Понятие медиативного соглашения

Если медиация – это процедура разрешения спора, то медиативное соглашение – это форма ее выражения.

В узком смысле слова, медиативное соглашение – это соглашение, достигнутое сторонами в результате разрешения возникшего между ними спора.

В широком смысле слова, медиативное соглашение стоит рассматривать в разрезе законодательных актов. С учетом того, что не во всех странах мира медиация закреплена на законодательном уровне, рассмотрим понятие медиативного соглашения на примере законодательства тех стран, в которых медиация, как институт внесудебного спора прописана на законодательном уровне.

Так, статья 1 закона «О медиации» № 58-3 от 12.07.2013 года Республики Беларусь указывает, что медиативное соглашение — соглашение, заключенное сторонами по результатам переговоров, проведенных в порядке, предусмотренном настоящим Законом, в целях урегулирования спора (споров)¹.

Как видно из данной нормы, медиативное соглашение – это результат переговоров между сторонами, следствием чего является достижение определенного согласия между ними.

Далее, статья 32 закона «О медиации» № 137 от 03.07.2015 года Республики Молдова вместо медиативного соглашения предусматривает понятие мирового соглашения.

«Мировое соглашение представляет собой заключенное между сторонами в результате осуществления процесса медиации и контрасигнованное медиатором соглашение, которым стороны договорились о дружественном разрешении спора. Мировое соглашение должно соответствовать условиям действительности, предусмотренным настоящим законом, Гражданским кодексом и другими законодательными актами»².

Соответственно, здесь законодатель предусматривает иную формулировку медиативного соглашения.

Однако, и то, и другое определение указывает на достижение определенного соглашения между сторонами по возникшему между ними спору.

Очень важно отличать медиативное соглашение от понятия соглашение о медиации. Разница состоит в том, что медиативное соглашение – это, как уже было сказано выше, результат достижения определенного соглашения между сторонами, а соглашение о медиации – это соглашение,

¹ Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 года № 58-3 «О медиации».

² Закон Республики Молдова от 03.07.2015 № 137 года «О медиации».

которым стороны выражают свое согласие на проведение процедуры медиации и вступают в данный процесс.

Форма медиативного соглашения

Поскольку институт медиации не везде закреплен на законодательном уровне, поэтому нельзя говорить однозначно об обязательности формы и содержания медиативного соглашения.

По мнению автора, форма соглашения должна быть письменной. Однако, как показывает практика некоторых стран, она может быть также и устной.

Рассмотрим данный вопрос более предметно на примере отдельных стран.

На практике применения процедуры медиации в странах, в которых отсутствует закон о медиации, форма медиативного соглашения может быть устной. Что же касается стран, в которых действует закон о медиации, форма медиативного соглашения – письменная. И законом каждой из стран это прямо установлено.

Так, например, в законе «О медиации» № 58-3 от 12.07.2013 года Республики Беларусь указано: «Медиативное соглашение заключается сторонами в письменной форме и должно содержать сведения о сторонах, медиаторе, предмете спора, а также о принятых сторонами обязательствах, направленных на урегулирование спора, и сроках их выполнения. Медиативное соглашение подписывается сторонами и медиатором»³.

Или, например, статья 2 федерального закона «Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации)» № 193-ФЗ от 27.07.2010 содержит указание о письменной форме заключения медиативного соглашения: «Медиативное соглашение - соглашение, достигнутое сторонами в результате применения процедуры медиации к спору или спорам, к отдельным разногласиям по спору и заключенное в письменной форме»⁴.

Рассмотрим пример Украины. В данной стране нет закона о медиации, поэтому нельзя говорить об обязательной письменной форме заключения медиативного соглашения. Практика применения медиации на Украине очень неоднородная, в виду чего каждый медиатор или центр медиации самостоятельно принимает решение о форме медиативного соглашения, самостоятельно предусматривает даже и саму структуру процесса медиации, что в некоторых случаях может нарушать нормы международных актов в области медиации, не говоря о том, что во многом это ведет к дискредитации института медиации, как такового.

В виду этого следует обратиться к международным актам, а именно, к Директиве № 2008/52/ЕС Европейского парламента и Совета о некоторых аспектах посредничества (медиации) в гражданских и коммерческих делах. Страсбург, 21 мая 2008 года. В данном акте четко прописано, что форма медиативного соглашения должны быть письменной. «Государства-члены ЕС должны гарантировать сторонам или одной из сторон при полном согласии других сторон возможность требовать исполнения содержания письменного соглашения, достигнутого в результате медиации»⁵.

Из этого следует, что очень важно понимать тот факт, что, если в стране нет действующего закона о медиации, медиаторы должны обращать внимание на международные нормы и действовать в соответствии с ними.

Предмет, содержание и субъекты медиативного соглашения

Предметом медиативного соглашения является то, по поводу чего возник спор; субъектами – участники спорного правоотношения; содержанием – обязательства, которые принимают на себя стороны в целях урегулирования разногласия⁶.

³ Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 года № 58-3 «О медиации».

⁴ Федеральный закон от 27.07.2010 № 193-ФЗ (ред. от 23.07.2013) «Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации)».

⁵ Директива № 2008/52/ЕС Европейского парламента и Совета о некоторых аспектах посредничества (медиации) в гражданских и коммерческих делах. Страсбург, 21 мая 2008 года.

⁶ Медиативное соглашение: сущность, особенности заключения и исполнения. [On-line]. http://fedim.ru/wp-content/uploads/2015/05/9785999800572_s.pdf (Дата посещения: 03.09.2017).

По мнению автора, неотъемлемой частью содержания медиативного соглашения является также права и обязанности сторон, которые его заключили и определили в данном соглашении. Профессиональный медиатор и кандидат юридических наук В.О. Аболонин говорит: «Один из существенных признаков медиативного соглашения – закрепление в нем взаимных обязательств сторон, направленных на урегулирование спора. Таким образом, по своему содержанию оно существенно отличается от двух других соглашений в медиации, предметом которых является сама процедура медиации»⁷.

Также содержание медиативного соглашения по своей структуре включает в себя следующие элементы:

- Дату и место заключения,
- Определение сторон,
- Предмет соглашения,
- Сроки проведения медиации,
- Права и обязанности сторон.
- Реквизиты и подписи сторон.

Исходя из основных принципов медиации, медиативное соглашение должно соответствовать следующим критериям:

1. Направленность на урегулирование спора⁸.

Данный критерий включает в себя волеизъявления сторон, а также принятие ими на себя определенных обязательств по заключаемому соглашению. В то же время медиатор должен убедиться в том, что стороны понимают и добровольно принимают принятые на себя обязательства.

2. Соблюдение принципов медиации.

Медиативное соглашение должно отвечать принципам медиации. Оно должно заключаться и исполняться на добровольной основе. Содержание медиативного соглашения подпадает под действие принципа конфиденциальности, который должен соблюдаться сторонами процедуры, медиатором и иными лицами в соответствии с требованиями закона, если стороны не договорились об ином⁹.

3. Соблюдение интересов сторон¹⁰.

Этот критерий указывает на то, что одной из основных обязанностей в процедуре медиации для медиатора – выявить интересы сторон, а также следить за их соблюдением сторонами, поскольку это лежит в основе заключения медиативного соглашения.

4. Требования закона к форме и содержанию¹¹.

Как было сказано ранее, законом предусматривается форма и содержание соглашения, поэтому их соблюдение является, как для сторон, так и для медиатора неотъемлемым.

Автор отмечает, что для медиатора – это основа его профессионального обеспечения процедуры медиации, а также основа для успешного развития медиации в целом.

Особенно стоит отметить, что содержание медиативного соглашения не должно противоречить действующему законодательству, а также не должно нарушать права и законные интересы сторон и других заинтересованных в споре лиц.

Заключение медиативного соглашения является основанием прекращения процедуры медиации.

Исполнение медиативного соглашения

Исполнение медиативного соглашения осуществляется сторонами на добровольной основе в порядке и в сроки, оговоренные сторонами в данном соглашении. И только в странах с обязательной медиацией исполнение носит обязательный характер и подлежит обязательному исполнению (например, Италия).

Говоря о практике применения медиации в странах СНГ, «априори в медиации заложена идея добровольности исполнения обязательств, принятых сторонами для мирного урегулирования спора. На практике большинство медиативных соглашений исполняется добровольно в установленные сроки и лишь порядка 10% требуют принудительного исполнения»¹².

По мнению автора, вряд ли можно с уверенностью говорить о таком процентном

⁷ Аболонин В.О. Судебная медиация: теория – практика – перспективы. Книга 6. М.: «Инфотропик Медиа», 2014. 408 с.

⁸ Там же.

⁹ Там же.

¹⁰ Там же.

¹¹ Аболонин В.О. Указ. Соч.

¹² Исполнение соглашений, заключенных в процедуре медиации, в государствах-участниках СНГ. Zakon.kz. [On-line]: <https://www.zakon.kz/4567196-ispolnenie-soglasheniji-zakljuchennykh.html> (Дата посещения: 03.09.2017).

соотношении, однако, являясь международным медиатором и практикующим медиацию в Беларуси и Украине, автор точно может сказать, что к такой цифре стремятся и сами медиаторы, и соответствующие государственные органы, способствующие развитию медиации в этих странах. Об этом также свидетельствует внедрение процедуры медиации в ряд законодательных актов, рекомендация обращения к процедуре медиации для сторонам со стороны судов, а также закрепление медиативной оговорки, в договорах, что позволяет сторонам впоследствии в случае возникновения споров между ними, обратиться за их разрешением к медиаторам.

Библиография:

1. Директива № 2008/52/ЕС Европейского парламента и Совета о некоторых аспектах посредничества (медиации) в гражданских и коммерческих делах. Страсбург, 21 мая 2008 года Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 года № 58-З «О медиации»/
2. Аболонин В.О. Судебная медиация: теория – практика – перспективы. Книга 6. М.: «Инфотропик Медиа», 2014. 408 с.
3. Медиативное соглашение: сущность, особенности заключения и исполнения. [On-line]. http://fedim.ru/wp-content/uploads/2015/05/9785999800572_s.pdf (Дата посещения: 03.09.2017).
4. Исполнение соглашений, заключенных в процедуре медиации, в государствах-участниках СНГ. Zakon.kz. [On-line]: <https://www.zakon.kz/4567196-ispolnenie-soglashenij-zakljuchennykh.html> (Дата посещения: 03.09.2017).
5. Федеральный закон от 27.07.2010 № 193-ФЗ (ред. от 23.07.2013) «Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации)».
6. Закон Республики Молдова от 03.07.2015 № 137 года «О медиации»/

Bibliography:

1. Direktiva № 2008/52/ES Evropejskogo parlamenta i Soveta o nekotoryh aspektah posrednichestva (mediacii) v grazhdanskih i kommercheskih delah. Strasburg, 21 maya 2008 goda Zakon Respubliki Belarus ot 12 iyulya 2013 goda № 58-Z «O mediacii»/

2. Abolonin V.O. Sudebnaya mediaciya: teoriya – praktika – perspektivy. Kniga 6. M.: «Infotropik Media», 2014. 408 s.

3. Mediativnoe soglasenie: sushnost, osobennosti zaklyucheniya i ispolneniya. [On-line]. http://fedim.ru/wp-content/uploads/2015/05/9785999800572_s.pdf (Visited on: 03.09.2017).

4. Ispolnenie soglashenij, zaklyuchennyh v procedure mediacii, v gosudarstvah-uchastnikah SNG. Zakon.kz. [On-line]: <https://www.zakon.kz/4567196-ispolnenie-soglashenij-zakljuchennykh.html> (Visited on: 03.09.2017).

5. Federalnyj zakon ot 27.07.2010 № 193-FZ (red. ot 23.07.2013) «Ob alternativnoj procedure uregulirovaniya sporov s uchastiem posrednika (procedure mediacii)».

6. Zakon Respubliki Moldova ot 03.07.2015 № 137 goda «O mediacii»/

Copyright©SURMA Liudmila, 2017.

Contacte / Contacts / Контакты:

Faculty of International Relations
University of Economics in Bratislava
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava, The Slovak Republic
E-mail: liudmila.surma@euba.sk, liudmila-sr@yandex.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2017, Issue 3, Volume 12, Pages 459-473.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 15.08.2017 | Accepted: 15.09.2017 | Published: 30.09.2017

**COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ**

**RECURGerea LA FORȚĂ ÎN CONTEXTUL RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE:
ASPECTE TEORETICO-PRACTICE ȘI NORMATIVE**

**THE USE OF FORCE IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL RELATIONS:
THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS AND REGULATORY**

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИЛЫ В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ
ОТНОШЕНИЙ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКИЕ И НОРМАТИВНЫЕ АСПЕКТЫ**

GHEREGA Carolina* / GHEREGA Carolina / ГЕРЕГА Каролина

ABSTRACT:

**THE USE OF FORCE IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL RELATIONS: THEORETICAL-
PRACTICAL AND REGULATORY ASPECTS**

The primary approach to studying this topic is, in our opinion, necessary for several reasons, one of which is that the use of force is one of the forms of manifestation of conflicts (the most serious and, unfortunately, quite frequent) and the way to solve them. The use of force in relations between states, due to the damage caused, determined the heightened interest shown by states, the international community regarding conflicts is an interest that materialized in the creation of international law itself.

Thus, the overall vision of the problem of the use of force in the context of international relations can serve as an indication of some important key points in the process of settling international conflicts as a concern of the modern international community.

Key words: *use of force, conflict resolution, international community, armed aggression.*

JEL Classification: K 33.

REZUMAT:

**RECURGerea LA FORȚĂ ÎN CONTEXTUL RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE:
ASPECTE TEORETICO-PRACTICE ȘI NORMATIVE**

Abordarea primară a acestui subiect, în viziunea noastră, se impune a fi necesar din mai multe considerente, dintre care cel mai relevant este că recurgerea la forță constituie atât o formă de manifestare a conflictelor (cea mai gravă și, din păcate, destul de frecventă), cât și o modalitate de soluționare a acestora. Privită în ansamblu, anume aplicarea forței în relațiile dintre state, în virtutea distrugerilor cauzate, a și determinat interesul major manifestat de state, de comunitatea internațională față de conflicte, interes materializat în crearea însăși a dreptului internațional.

Prin urmare, o viziune sumară asupra problematicii recurgerii la forță în contextul relațiilor internaționale ne-ar servi la conturarea unor importante momente-cheie ale procesului de soluționare a conflictelor internaționale ca preocupare a comunității internaționale contemporane.

* **GHEREGA Carolina** – Doctorand, Institutul de Cercetari Juridice și Politice al AȘM (Chișinău, Republica Moldova). / **GHEREGA Carolina** – Phd student, Institute of Legal Research and Policy of the ASM (Chișinău, The Republic of Moldova). / **ГЕРЕГА Каролина** – Аспирант, Институт юридических и политических наук АН молдовы (Кишинев, Республика Молдова). **E-mail:** gherega.carolina@mail.ru

Cuvinte cheie: recurgerea la forță, soluționarea conflictelor, comunitatea internațională, agresiune armată.

JEL Classification: K 33

CZU: 341.24, 341.3

РЕЗЮМЕ:

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИЛЫ В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКИЕ И НОРМАТИВНЫЕ АСПЕКТЫ

Первичный подход к изучению данной темы, на наш взгляд, необходим по нескольким причинам, одно из которых является то, что использование силы является одной из форм проявления конфликтов (самая серьезная и, к сожалению, довольно частая) и способом их решения. Применение силы в отношениях между государствами, в силу вызванных разрушений, и определило повышенный интерес, который проявляют государства, международное сообщество в отношении конфликтов - интерес, который материализовался в создании самого международного права.

Таким образом, суммарное видение проблематики применения силы в контексте международных отношений, может служить указанием на некоторые важные ключевые моменты в процессе урегулирования международных конфликтов, как озабоченность современного международного сообщества.

Ключевые слова: использование силы, урегулирование конфликтов, международное сообщество, вооруженная агрессия.

JEL Classification: K 33

УДК: 341.24, 341.3

Introducere:

Conflictele constituie o componentă inevitabilă a vieții sociale a fiecăruia dintre noi. În plan istoric, toată existența omenirii este impregnată cu conflicte, începând cu conflictul primordial între primii oameni și Creator, care a avut drept urmare izgonirea lui Adam și a Evei din grădina Edenului, eveniment ce a marcat începutul istoriei neamului omenesc și până în zilele noastre.

Într-un anume sens, evoluția istorică a civilizației umane reprezintă istoria conflictelor sociale; apariția societăților umane bazate pe clase sociale și apariția statului ca instrument al conducerii și reglementării vieții sociale, lupta pentru puterea politică, războaiele, războaiele, uzurpările de putere și detronările, toate acestea nu sunt altceva decât rezultatele soluționării unor conflicte sociale. Majoritatea momentelor cruciale din istoria omenirii coincid cu apogeul unor mari situații conflictuale.

În decursul istoriei omenirii conflictele armate au reprezentat elementele constitutive centrale, un fel de contrapuncte ale relațiilor internaționale. În timpul războaielor se soluționau contradicțiile acumulate între state, apărea o structură nouă a relațiilor internaționale, corespunzătoare

raportului constituit dintre forțele politice, economice și militare, se schimba structura coalițiilor și a alianțelor.

Rolul cheie al confruntărilor armate și respectiv, al forței militare în politica mondială în multe privințe își avea explicația în faptul că, așa cum scria cunoscutul general și teoretician militar Karl von Clausewitz, războiul era o continuare a politicii promovate prin violență. „Războiul – remarcă el – este doar o parte a politicii. El nici într-un caz nu este ceva de sine stătător... Dacă războiul este o parte a politicii, aceasta din urmă îi determină caracterul ... Și deoarece anume politica naște războiul, reprezentându-i rațiunea directoare, războiul este doar un instrument în mâna politicii, și nu invers.”¹

1. Evoluția politico-juridică a folosirii forței în relațiile internaționale.

Realitatea istorică arată că, multă vreme, războiul (recurgerea la forță) a fost un instrument legitim al statelor pentru valorificarea propriilor

¹ Современные международные отношения: Учебник. Под ред. А. В. Торкунова. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999, с. 68-69; Burian Al. Relațiile internaționale, politica externă și diplomația. Curs de lecții. Ediția a III-a (revăzută și adăugită). Chișinău: CEP USM, 2007, p. 113-114.

interese și o stare de legalitate în dreptul internațional public.² Războiul era considerat astfel și ca un mijloc legitim pentru rezolvarea diferendelor internaționale, existând în acest sens un drept de a recurge la război (*jus ad bellum*).

Pe parcursul istoriei, războiul a preocupat lumea cel puțin sub două aspecte, pe de o parte este de menționat atitudinea față de acest fenomen, aprecierea lui din punct de vedere politic și juridic ca fiind justificat și admisibil în calitate de mijloc de soluționare a diferendelor în relațiile internaționale, pe de altă parte, este evidentă și preocuparea pentru crearea și respectarea unor reguli privind modul de ducere a războiului, care să-i limiteze efectele la necesitățile stricte ale operațiunilor militare și să evite consecințele nefaste față de persoanele și bunurile afectate de conflict.³

O perioadă îndelungată poziția față de recurgerea la război în relațiile internaționale a cunoscut evoluții lente manifestate îndeosebi la nivelul concepțiilor, atitudinii morale și mai puțin pe planul reglementărilor juridice și internaționale. Deși unii gânditori condamnau războiul în sine pentru oro-rile pe care le presupune, concepțiile lor nu depășeau dorința de a găsi modalități de a se evita un război, fără a preconiza scoaterea acestuia în afara legii, eliminarea lui din viața societății.⁴

În viziunea cercetătorului V. Crețu⁵, evoluția concepțiilor și instituțiilor juridice privind recurgerea la forță în relațiile internaționale a parcurs mai multe etape istorice, și anume:

I etapă – caracterizată prin folosirea forței fără limitări semnificative, consacarea dreptului celui mai tare, idealizarea și absolutizarea războiului, considerat ca formă firească și principală, aproape exclusivă, de rezolvare a diferendelor (epoca sclavagistă și evul mediu);

II etapă – marcată de apariția și dezvoltarea unor obiceiuri și reglementări juridice scrise privind pornirea războiului și modul de ducere a acestuia, procedurile de arbitraj, conciliere și a altor proceduri pentru evitarea conflictelor

armate, precum și a unor norme referitoare la motivele acceptate ca legale pentru justificarea recurgerii la război (începuturile epocii moderne);

III etapă – în cadrul căreia se interzice războiul ca instrument al politicii naționale, însoțită de garanții de securitate în cadrul Societății Națiunilor, dar grevată de numeroase excepții și rezerve care diminuau considerabil sfera și forma interdicției;

IV etapă – marcată de consacarea principiului dreptului internațional – nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța împotriva suveranității, integrității teritoriale și independenței politice a statelor sau în orice alt mod incompatibil cu scopurile și principiile Cartei ONU.

În contextul demersului nostru științific, o semnificație deosebită prezintă pacea Westphalică din 1648, care a pus capăt războaielor religioase, considerată a fi un moment de referință în evoluția reglementărilor privind recurgerea la forță în relațiile internaționale.⁶

Astfel, cruzimile fără precedent din timpul acestor războaie, ca și consecințele distructive pe care le-au produs, au determinat transformări adânci în conștiința epocii și în atitudinea statelor, conturându-se clar ideea necesității unor instituții politice și juridice în stare să evite războaiele dezastruoase sau să le limiteze consecințele. Documentele semnate la încheierea păcii cuprindeau prevederi conform cărora se crea pentru prima oară în istoria omenirii un sistem coerent de relații internaționale bazat pe echilibrul de forțe care avea menirea să limiteze posibilitatea recurgerii la război pentru soluționarea diferendelor dintre state, acesta fiind permis numai în ultimă instanță, sub sancțiunea statelor semnatare pentru cei ce nu respectau prevederile tratatelor.⁷

În această perioadă se cristalizează și unele instituții ale dreptului internațional clasic privind folosirea forței (retorsiunea, represaliile, blocada pașnică etc.) și se încearcă o circumscriere a motivelor admise ca legale pentru declanșarea războiului. În același timp, cunosc o mai solidă fundamentare regulile juridice privind modul de desfășurare a operațiilor militare.

Pe parcursul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, drept urmare a progreselor tehnice și a dezvoltării căilor de comunicație internațională,

² Scăunaș S. Răspunderea internațională pentru violarea dreptului umanitar. București: All Beck, 2002, p. 2.

³ Burian Al., Gherega C. Evoluția politico-juridică a folosirii forței în relațiile internaționale. În: Revista Națională de Drept. 2010, nr. 7-8, p. 35.

⁴ Purdă N. Drept internațional umanitar. Curs universitar. București: Lumina Lex, 2004, p. 60.

⁵ Crețu V. Nerecurgerea la forță în relațiile internaționale. București: Editura Politică, 1978, p. 22.

⁶ Purdă N. *Op. cit.*, p. 60.

⁷ Coman F. Drept internațional public. Ediția a II-a. București: Silvy, 2002. 480 p.

are loc o intensificare a relațiilor dintre state începând să se contureze unele principii ale dreptului internațional modern (respectarea suveranității, egalității în drepturi a națiunilor, neintervenției etc.) cu impact important asupra evoluției dreptului internațional spre restrângerea posibilității de a se recurge la război în relațiile dintre națiuni.

Cu toate că marile puteri continuau să folosească metoda dictatului față de statele mai mici și mai slabe, iar principiile amintite nu erau concepute decât pentru relațiile dintre statele așa-zis civilizate, s-a creat totuși o bază, îngustă, ce-i drept, pentru promovarea mijloacelor pașnice în soluționarea diferendelor internaționale,⁸ iar ideile de atenuare a efectelor războiului și de reglementare pașnică încep să se afirme pe un plan superior, ele intrând în sfera de preocupare a statelor.

Potrivit cercetătorilor I. Cloșcă și I. Suceavă⁹, în această perioadă evoluția instituției reglementării pașnice a diferendelor se află la hotarul dintre două etape: o primă etapă în care mijloacele pașnice erau utilizate sporadic, numai dacă serveau mai bine interesele unei părți, de regulă, a celei mai puternice, și a doua – evident superioară, mai organizată – în care posibilitatea recurgerii la calea pașnică începe să fie prevăzută anticipat în acorduri și convenții internaționale.

Transformarea acestei posibilități, de folosire a mijloacelor pașnice, în obligativitatea generală și exclusivă de utilizare numai a căii pașnice va marca un progres nu numai al acestei instituții, ci și al dreptului internațional, în general. Această transformare se va produce treptat, sub forma unui proces desfășurat paralel cu schimbările care au loc în viața internațională. Primul document internațional care a prevăzut o modalitate de reglementare pașnică anticipată a diferendelor dintre state a fost *Tratatul general de pace și prietenie* între Austria, Franța, Marea Britanie, Prusia, Rusia, Sardinia, încheiat la Paris la 18-20 martie 1856 în urma războiului Crimeii. Tratatul consacră mediațiunea obligatorie a tuturor puterilor semnatare în cazul oricărei neînțelegeri ce s-ar ivi pe viitor între aceste puteri și Poartă. Mediațiunea avea scopul nu atât de a pune capăt diferendelor ce puteau să apară între Rusia și

Turcia, ci de a constitui un paravan la adăpostul căreia marile puteri apusene să-și asigure posibilitatea de a interveni în toate diferendele eventuale dintre cele două părți.¹⁰

Deși măsurile menționate nu au reușit să elimine războiul din practica internațională, ele au făcut totuși o oarecare ordine în anarhia politică a forței, în care regula de bază continuă să fie „dreptul de a recurge la război”.

Mișcările pacifiste de la începutul sec. al XIX-lea, care din a doua jumătate a secolului au început să aibă o organizare internațională și să țină congrese universale în favoarea păcii, au avut un rol important în conștientizarea necesității de a se limita cât mai mult posibil dreptul statelor de a declara și purta războaie și de a achiziționa teritorii pe această cale, accelerând adoptarea de reglementări specifice în acest domeniu și promovând principii noi în relațiile dintre state.¹¹

Astfel, concepția potrivit căreia războiul constituie un mijloc de ultim recurs, atunci când celelalte mijloace folosite se dovedesc insuficiente, a devenit dominantă în epocă, contribuind în mare măsură la dezvoltarea procedurilor de soluționare pașnică a diferendelor și la afirmarea ideii renunțării la război ca mijloc de rezolvare a problemelor litigioase dintre state.

În procesul de cristalizare și dezvoltare a dreptului internațional privind condițiile recurgerii la forță în relațiile dintre state un moment important îl reprezintă Conferințele de Pace din 1899 și 1907.

Cu toate că primele consacări în instrumentele de drept internațional a principiului reglementării pașnice a diferendelor internaționale au fost reflectate în *Tratatul de Pace de la Paris* (1856), mai cuprinzător acestea au fost incluse în *Convențiile de la Haga* din 1899 și 1907, prin care s-a reușit sistematizarea și perfecționarea procedurilor diplomatice, consacrarea în categoria mijloacelor pașnice a arbitrajului și instituționalizarea jurisdicției internaționale.¹²

La Conferința de la Haga din 1899 a fost adoptată *Convenția pentru aplanarea conflictelor internaționale* [170], fiind instituită Curtea Permanentă de Arbitraj cu sediul la Haga. În art.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Brownlie I. *International Law and The Use Of Force by States*. Oxford: Clarendon Press, 1963, p. 75.

¹² Miga-Beșteliu R. *Introducere în dreptul internațional public*. București: All Beck, 1998, p. 297.

⁸ Geamănu Gr. *Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1967, p. 259.

⁹ Coman F. *Op. cit.*, p. 420.

1 se arată: „În scopul de a preveni, pe cât e posibil, recurgerea la forță în raporturile dintre state, puterile semnatare convin să depună toate eforturile pentru a asigura reglementarea pașnică a diferendelor internaționale”. În termeni similari este redactat și art. 1 al *Convenției din 1907*¹³. Deoarece prevederile convențiilor nu obligau statele să-și pună politica în acord cu ele, se poate deduce caracterul lor pur declarativ.

În art. 2 al ambelor Convenții se afirmă: „Părțile semnatare au căzut de acord ca, în cazul unei confruntări sau neînțelegeri serioase, înainte de a recurge la arme, să apeleze, pe cât vor permite împrejurările, la bunele oficii sau la mediere din partea uneia sau câtorva părți semnatare”. În viziunea lui D. Levin expresia „pe cât vor permite împrejurările” făcea această declarație dependentă direct de voința fiecărei părți la diferend și, lăsând la discreția părților alegerea, nu era o fază obligatorie pentru soluționarea diferendului.¹⁴ Mai mult ca atât, în Convenție a fost introdus un articol special (art. 7), în care era indicat: „Recurgerea la mediere, în lipsa unei înțelegeri, nu poate avea prin consecințele sale prevenirea, încetinirea sau reținerea mobilizării sau altor măsuri pregătitoare pentru război... Dacă medierea se desfășoară în cazul acțiunilor militare deschise, atunci ea, în lipsa altor înțelegeri, nu întrerupe operațiile militare curente”.

Cea de-a doua Conferință de Pace de la Haga din 1907, realizând o codificare mai amplă a mijloacelor de soluționare pașnică a diferendelor dintre state, a adoptat o convenție care cuprinde prevederi mai detaliate privind bunele oficii și medierea (art. 2-8), comisiile internaționale de anchetă (art. 9-36), arbitrajul internațional, inclusiv procedura arbitrală (art. 37-90) și, totodată, a creat condiții pentru instituirea unui nou mijloc de soluționare pașnică – concilierea internațională.

Dar nici cea de-a doua Convenție nu a prevăzut obligația de rezolvare pe cale pașnică a diferendelor internaționale, ci numai recomandarea de a se folosi mijloace pașnice, așa încât recurgerea la calea pașnică și la oricare

dintre mijloace era facultativă.¹⁵ Altfel spus, Convențiile nu au pus problema interzicerii războiului ca mijloc de soluționare a diferendelor.¹⁶

Printre meritele celor două convenții se înscrie faptul că ele au codificat unele din regulile războiului, cum sunt cele referitoare la forța armată, teatrul de război, mijloacele de ducere a războiului, inclusiv interzicerea unor arme și metode de luptă, ocupația militară, precum și cele privind persoanele protejate în conflictul armat, care și astăzi (cu unele modificări) sunt aplicate.

Ulterior, Primul Război Mondial, cu consecințele lui catastrofale, a avut ca efect schimbarea radicală a cursului evoluției dreptului de a recurge la război.¹⁷ Încheierea acestuia a pus problema reorganizării relațiilor politice dintre state, prin instituirea unor garanții împotriva eventualelor tendințe agresive ale statelor învinse, precum și prin realizarea unui sistem general de asigurare a păcii. La baza organizării păcii și a preîntâmpinării războaielor s-a încercat a se pune principiul securității colective (constituit din limitarea posibilităților de declanșare a războiului și dezvoltarea mecanismelor și mijloacelor de reglementare pașnică a diferendelor), o politică de reducere a armamentelor la un minim compatibil cu securitatea fiecărui stat și crearea unei asociații a statelor, Societatea Națiunilor, care să aplaneze conflictele, să facă imposibile înțelegerile și alianțele rivale și să asigure statelor garanții pentru independența și integritatea lor. Asociația era menită să funcționeze ca o forță colectivă superioară oricărei alte forțe, individuale sau rezultate din gruparea unor state, creînduse astfel cadrul politic și juridic pentru o acțiune colectivă împotriva eventualului agresor.

Principiul securității colective, consacrat în *Pactul Societății Națiunilor*¹⁸ (*Pactul Ligii Națiunilor*), adoptat la Conferința de Pace de la

¹⁵ Dumescu L. Reglementări internaționale în materie de soluționare pașnică a diferendelor internaționale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2006, nr. 1-2 (2), p. 26-85.

¹⁶ Международное публичное право. Учебник. Отв. ред. К. А. Бекмиев. 3-е издание, перераб. и доп. М.: Издательство Проспект, 2004, с. 190.

¹⁷ Cloșcă I., Suceavă I. Drept internațional umanitar. București: „Șansa” SRL, 1992, p. 421.

¹⁸ The Versailles Treaty June 28, 1919. The Covenant of The League of Nations. (Including Amendments adopted to December, 1924). [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp. (Visited on: 20.08.2017).

¹³ Convention for the pacific settlement of international disputes (Hague I), October 18, 1907. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/pacific.asp. (Visited on: 18.08.2017).

¹⁴ Левин Д.Б. Принцип мирного разрешения международных споров. М.: Наука, 1977, с. 24-26.

Versailles din 1919, constituia, în comparație cu alte sisteme de securitate cunoscute anterior, cum sunt echilibrul de puteri, alianțele politico-militare etc., un important progres în ideea de organizare a păcii și de limitare a folosirii forței armate. În concepția *Pactului*, securitatea colectivă avea de îndeplinit două funcții: de a preveni sau de a reprimă prin acțiuni conjugate bazate pe angajamente anterior asumate, orice agresiune împotriva statelor asociate și de a încuraja rezolvarea pașnică a diferendelor. În baza acestui Pact, statele membre se angajau să accepte anumite obligații de a nu recurge la război, respectiv, în cazul în care apare un diferend între ele, îl vor supune fie procedurii arbitrale sau unei reglementări judiciare, fie Consiliului spre examinare. Pactul a creat și un nou mijloc de soluționare a diferendelor – justiția internațională (art. 14). Totodată, Pactul a făcut o separare juridică între războaiele licite și cele ilicite și a proclamat principiul conform căruia un război între două state interesează întreaga comunitate internațională, reprezentată de Societatea Națiunilor, încetând a fi o problemă particulară a statelor aflate în conflict.

Războiul de agresiune, având drept scop schimbări teritoriale sau obținerea de avantaje politice, era interzis de art. 10 și 12 ale *Pactului*, sub garanția statelor membre, prevăzându-se și măsurile ce se puteau lua împotriva statului care, încălcând aceste prevederi, recurgea la război contrar angajamentelor asumate: ruperea imediată a oricăror raporturi cu statul respectiv, încetarea tuturor forme-lor de comunicare, a relațiilor financiare etc., iar în ultimă instanță – intervenția armată a statelor membre pentru respingerea agresiunii. În detalierea acestor principii, *Pactul* cuprindea, însă, mecanisme destul de greoaie, ceea ce a făcut dificilă intervenția colectivă în cazuri concrete.¹⁹

Potrivit *Pactului*, războiul continuă a fi considerat ilicit în patru ipoteze: - când un stat declară război în temeiul unui arbitraj, al unui raport unanim al Consiliului ori a unei hotărâri a Adunării Societății, după un moratoriu de 3 luni; - când Consiliul sau Adunarea n-au putut adopta o hotărâre în unanimitate, cu majoritatea cerută, în ce privește situația ce le-a fost prezentată; - când un stat consideră că un diferend este o problemă a sa internă, iar Consiliul confirmă

aceasta; - în cazul în care într-un conflict era implicat un stat nemembru al Societății, care nu acceptase procedurile preliminare prevăzute de Pact, întrucât pentru statele membre se aplica dreptul „clasic”, de a recurge la război.

Se poate observa că deși în principiu războiul era interzis, prin reglementările de detaliu el era doar proceduralizat, limitat și supus unor condiții preliminare, în care procedurile de soluționare pașnică erau obligatorii, ceea ce constituia totuși un progres enorm față de situația anterioară.²⁰

Întărirea sistemului de securitate prin crearea unor mecanisme de limitare a recurgerii abuzive la forță a continuat și în contextul raporturilor bilaterale dintre state, concretizate în încheierea unor tratate de colaborare regională. Este cazul creării „Micii Înțelegeri”, care prin realizarea unor pacte bilaterale între România, Cehoslovacia și Iugoslavia, a pus bazele primei organizații regionale din Europa al cărui obiectiv primordial consta în apărarea comună împotriva eventualelor agresiuni. Obiective asemănătoare și-a propus și Înțelegerea Balcanică (România, Iugoslavia, Grecia și Turcia).

Efortul statelor europene a fost preluat și de către statele sud și nord americane, care, la fel, și-au creat un sistem de asemenea tratate, printre care: *Tratatul pentru înlăturarea sau prevenirea conflictelor între statele americane (Tratatul Gondra)*, semnat la Santiago de Chile la 3 mai 1923; *Tratatul general de arbitraj interamerican*, semnat la Washington la 5 ianuarie 1929; *Convenția generală de conciliere interamericană*, semnată la 5 ianuarie 1929; *Pactul de neagresiune și conciliere* de la Rio de Janeiro din 1933²¹ (*Pactul Saavedra-Lamas*) etc.

În acest context, *Tratatul general de renunțare la război* din 1928 (*Pactul de la Paris* sau *Pactul Briand-Kellogg*)²² apare ca un moment deosebit de important. Astfel, dacă până la această dată dreptul internațional recunoștea două situații legale în relațiile internaționale – *starea de pace*

²⁰ Burian Al., Gherega C. *Op. cit.*, p. 40.

²¹ Anti-war Treaty of Non-aggression and Conciliation (Saavedra Lamas Treaty); October 10, 1933. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam01.asp. (Visited on: 18.08.2017).

²² Kellogg-Briand Pact 1928. Treaty between the United States and other Powers providing for the renunciation of war as an instrument of national policy. Signed at Paris, August 27, 1928. [On-line]: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm>. (Visited on: 18.08.2017).

¹⁹ Purdă N. *Op. cit.*, p. 63.

și *starea de război*, atunci după adoptarea Pactului, care condamnă în mod solemn folosirea războiului ca mijloc de reglementare a diferendelor și cerea statelor părți (care în 1939 erau deja în număr de 63 de state) să-și asume obligația ca în asemenea situații să apeleze numai la mijloace pașnice, dreptul internațional recunoaște doar o singură situație legală: *starea de pace*.

Pactul a prevăzut o separare a mijloacelor bazate pe forță de cele pașnice, creând o normă nouă de drept internațional – interzicerea războiului de agresiune și un principiu cu vocație de universalitate – principiul reglementării pașnice a problemelor litigioase.²³

Forța juridică a Pactului însă a fost mult diminuată, pe de o parte, prin faptul că nu prevedea un sistem de garanții referitoare la aplicarea sa, iar, pe de altă parte, prin numeroasele rezerve făcute de statele semnatare, cele mai multe cu privire la dreptul de legitimă apărare. Așadar, în el nu se specifica nici o procedură de constrângere colectivă destinată să reprime violarea sa și, ca una din principalele sale limitări, se interzicea doar recurgerea la război, nu și alte forme de utilizare a forței sau amenințare cu forța.²⁴

Pactul din 1928, completa Pactul Societății Națiunilor, interzicând războiul de agresiune chiar și în situațiile (menționate anterior), în care potrivit procedurilor Societății Națiunilor ar mai fi fost permis. La acest subiect N. Titulescu afirma că în limitele stabilite de Pact „războiul se reducea fie la dreptul natural de legitimă apărare, la care nu s-a renunțat, fie la pedepsirea de către colectivitate a celor care înfrâng legile sale acceptate”²⁵. Prin urmare, și după intrarea în vigoare a Pactului, războiul mai rămânea posibil în următoarele trei situații: în caz de legitimă apărare, pentru a face față obligațiilor cuprinse în art. 16 din Pactul Societății Națiunilor și în caz de rupere a angajamentelor de către unul sau mai multe state semnatare.

Ca urmare a interzicerii războiului de agresiune s-a simțit nevoia definirii cu mai multă precizie a noțiunii de agresiune, deci a condițiilor în care un stat care încalcă interdicția de a recurge la război să fie declarat ca atare și sancționat

potrivit normelor internaționale. Respectiv, au fost încheiate trei convenții de definire a agresiunii, cu conținut identic, semnate la Londra în zilele de 3-5 iulie 1933 între un număr redus de state. Însă, în textul acestora poate fi regăsită doar o explicare a agresiunii armate, ignorându-se alte forme ale agresiunii, cum ar fi cea politică sau economică.²⁶

Potrivit *Convențiilor de la Londra* „este recunoscut agresor într-un conflict internațional, sub rezerva acordurilor în vigoare între părțile în conflict, statul care cel dintâi va fi comis una din acțiunile următoare: - declarațiune de război unui alt stat; - invaziune prin forțele sale armate, chiar fără declarație de război, a teritoriului unui alt stat; - atac prin forțele sale terestre, navale sau aeriene, chiar fără declarație de război, a teritoriului, navelor sau aeronavelor unui alt stat; - blocus naval al coastelor sau al porturilor unui alt stat; - sprijin dat bandelor armate care, formate pe teritoriul său, vor fi invadat teritoriul unui alt stat sau refuzul, cu toată cererea statului invadat, de a lua pe propriul său teritoriu toate măsurile în puterea lui pentru a lipsi zisele bande de orice ajutor sau protecțiune.”²⁷ Cel mai important este că Convențiile prevedeau că nici un considerent de ordin economico-mic, politic, militar sau de altă natură nu va putea servi drept cauză sau justificare pentru o agresiune.

2. Interzicerea folosirii forței sau amenințării cu folosirea forței – principiu fundamental al dreptului internațional contemporan.

Condamnarea și interzicerea războiului în cadrul dreptului internațional n-a avut efectele scontate pe planul politicii mondiale, agresiunile săvârșite de unele state culminând cu declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial.

Imensele distrugerii de vieți omenești și bunuri materiale, suferințele de nedescris impuse popoarelor de acel război au determinat eforturi susținute în sensul că, prin crearea unei noi organizații internaționale universale, prin formularea de noi principii de drept, să se împiedice declanșarea altor războaie, să se interzică folosirea forței și a amenințării cu forța în relațiile dintre state.

²³ Cloșcă I., Suceavă I. *Op. cit.*, p. 424.

²⁴ Miga-Besteliu R. *Op. cit.*, p. 299.

²⁵ Titulescu N. Discursuri. București: Editura Științifică, 1967. 622 p.

²⁶ Dumescu L. *Op. cit.*, p. 26-85.

²⁷ Convenția pentru definirea agresiunii (Londra, 4 iulie 1933), art. II. [On-line]: <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/istorie1918-1940/11-3-6.htm>. (Vizitat: 15.08.2017).

Odată cu crearea ONU, respectiv, adoptarea Cartei ONU, procesul de cristalizare a principiilor și normelor privind asigurarea securității internaționale și interzicerea recurgerii la forță cunoaște un nou salt calitativ. Întregul sistem de principii și de organizare al ONU are la bază abolirea războiului de agresiune și asigurarea realizării practice a securității tuturor statelor împotriva folosirii ilegale a forței, prohibirea recurgerii la forță rezultând atât din concepția și structura Cartei, din principiile pe care le consemnează, cât și, direct sau indirect, din majoritatea prevederilor acesteia.

Carta ONU²⁸ exprimă în Preambulul său, hotărârea statelor membre de a-și uni eforturile pentru menținerea păcii și securității internaționale în vederea izbăvirii generațiilor ce urmează „de flagelul războiului ...”, și în acest scop, de a accepta principii și institui metode „care să garanteze că forța armată nu va fi folosită astfel decât în interesul comun”; prin luarea de măsuri colective pentru prevenirea și înlăturarea amenințărilor împotriva păcii și pentru reprimarea actelor de agresiune sau a altor încălcări ale păcii (art. 1 (1) din Cartă). Potrivit art. 2 (4) al Cartei, membrii organizației „se vor abține în relațiile lor internaționale de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, atât împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, cât și în orice alt mod incompatibil cu scopurile ONU”.

Spre deosebire de reglementările din perioada Societății Națiunilor, care condamnau doar războiul de agresiune, Carta ONU realizează un progres important stabilind o interdicție ce vizează o sferă mai largă de acte bazate pe forță, incluzând nu numai recurgerea la forța armată, ci și altă formă de recurgere la forță contrar principiilor promovate de ONU. Interzicerea forței și a amenințării cu forța a dobândit astfel un caracter general, obligația statelor de a nu recurge la forță în relațiile internaționale fiind ridicată la rangul de **principiu** al dreptului internațional.²⁹

După consacarea lui în Carta ONU, principiul nerecurgerii la forță a cunoscut un larg proces de reafirmare și consolidare prin variate documente,

precum: *Declarația privind inadmisibilitatea intervenției în afacerile interne ale statelor și protejarea independenței și suveranității acestora* (1965)³⁰, care declară intervenția militară ca fiind sinonimă agresiunii; *Declarația referitoare la principiile dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea dintre state în conformitate cu Carta ONU* (1970)³¹; *Definiția agresiunii* adoptată de Adunarea Generală a ONU la 14 decembrie 1974 [283] (în care agresiunea este văzută ca fiind cea mai serioasă și periculoasă formă de folosire ilegală a forței); *Declarația privind inadmisibilitatea intervenției și interferenței în afacerile interne ale statelor* (1981)³²; *Declarația asupra reglementării pașnice a diferendelor internaționale* (Manila, 1982)³³; *Declarația asupra respectării stricte a principiului interzicerii folosirii forței și amenințării cu forța în relațiile internaționale* (1987)³⁴; *Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa*, semnat la Helsinki la 1 august 1975³⁵; *Carta de la Paris*

³⁰ Декларация о недопустимости вмешательства во внутренние дела государств, об ограждении их независимости и суверенитета (21 декабря 1965 года) A/RES/2131 (XX). [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/221/44/IMG/NR022144.pdf?OpenElement>. (Дата посещения: 20.08.2017).

³¹ Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций (24 октября 1970 года). A/RES/2625 (XXV). [On-line]: <http://daccess-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/351/54/IMG/NR035154.pdf?OpenElement>. (Дата посещения: 20.08.2017).

³² Декларация о недопустимости интервенции и вмешательства во внутренние дела государств, принята Резолюцией 36/103 Генеральной Ассамблеи от 9 декабря 1981 года. [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/412/19/IMG/NR041219.pdf?OpenElement>. (Дата посещения: 20.07.2017).

³³ Кузнецова Н.В. Влияние войны в Ираке на взаимоотношения США и ООН. В: Война в Ираке: американские институты власти и общество. Материалы научной конференции, состоявшейся 22 декабря 2005 в ИСКРАН. Москва, 2006, с. 56-66.

³⁴ Декларация об усилении эффективности принципа отказа от угрозы силой или ее применения в международных отношениях (18 ноября 1987 года) A/RES/42/22. [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/517/12/IMG/NR051712.pdf?OpenElement>. (Дата посещения: 11.07.2017).

³⁵ Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki la 1 august 1975. [On-line]. <http://www.avoconsult.ro/helsinki-act-final-de-la->

²⁸ Carta Națiunilor Unite, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, intrată în vigoare la 24 octombrie 1945. [On-line]:

http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite/. (Vizitat la: 12.07.2017).

²⁹ Burian AL., Gherega C. *Op. cit.*, p. 40.

pentru o nouă Europă (1990)³⁶ etc. Aceste documente reprezintă esența reglementării principiului interzicerii folosirii forței și amenințării cu forța în plan internațional.

Privite în ansamblu, ele se referă nu doar la principiul în cauză, ci, totodată, și la principiul soluționării pașnice a diferendelor internaționale. Astfel, potrivit normelor juridice pe care le conțin: - toate statele au obligația de a acționa cu bună credință și în conformitate cu scopurile și principiile consacrate de Carta ONU în vederea evitării conflictelor între ele; - toate statele trebuie să-și rezolve diferendele lor exclusiv prin mijloace pașnice, în așa fel încât pacea și securitatea internațională să nu fie puse în primejdie; - diferendele internaționale trebuie rezolvate pe baza egalității suverane a statelor și în acord cu principiul liberei alegeri a mijloacelor, recurgerea la o procedură de rezolvare sau acceptarea unei asemenea proceduri neputând fi considerată ca incompatibilă cu egalitatea suverană a statelor; - statele părți la un diferend trebuie să continue să respecte în relațiile lor reciproce obligațiile ce le revin în virtutea principiilor fundamentale ale dreptului internațional; - statele trebuie să caute cu bună-credință și într-un spirit de cooperare o soluție rapidă și echitabilă a diferendelor internaționale, convenind asupra mijloacelor pașnice care vor fi corespunzătoare împrejurărilor și naturii acestora; - dacă părțile la diferend nu ajung rapid la o soluție pașnică, să se consulte neîntârziat pentru a găsi mijloacele reciproc acceptabile, iar dacă diferendul ar pune în primejdie menținerea păcii și securității internaționale, vor atrage atenția Consiliului de Securitate a ONU asupra acestuia conform Cartei; - statele părți la conflict trebuie să se abțină de la orice act care ar fi de natură să agraveze situația; - nici existența unui diferend, nici eșuarea unei proceduri de rezolvare pașnică nu îndreptățește pe vreunul din statele părți să recurgă la forță sau la amenințarea cu forța.

În același timp, principiul nerecurgerii la forță în relațiile internaționale a fost reafirmat prin numeroase declarații politice ale unor conferințe internaționale, el figurează în acordurile bi- și multilaterale de asistență mutuală, iar actele constitutive ale unor organizații internaționale cu

vocație regională, cum sunt *Pactul Ligii Statelor Arabe* (1945)³⁷ [art. 5], *Carta Organizației Statelor Americane* (1948)³⁸ [art. 5], *Carta Organizației Unității Africane* (1963)³⁹ [art. III], consemnează condamnarea războiului și angajamentul statelor membre de a nu recurge la forță în relațiile lor internaționale. Se poate astfel afirma că practic nu există tratat politic încheiat după adoptarea Cartei ONU care să nu reafirme într-un fel sau altul angajamentul statelor semnatare de a nu recurge la forță în relațiile lor reciproce sau cu alte state.⁴⁰

Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki la 1 august 1975⁴¹, consemnează hotărârea statelor europene de a respecta și pune în practică, fiecare dintre ele în relațiile cu celelalte state participante, indiferent de orice considerent, un număr de principii fundamentale între care figurează și nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța. Ele și-au reafirmat totodată hotărârea lor de a respecta și de a face efectivă în relațiile lor nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța, de a se abține de la orice manifestare de forță vizând obligarea altui stat de a renunța la drepturile sale suverane, ca și de la orice act de constrângere economică și de a depune toate eforturile pentru a reglementa în mod exclusiv prin mijloace pașnice orice diferend dintre ele, a cărui continuare ar fi susceptibilă să amenințe menținerea păcii și securității europene.

Din cele expuse, se poate constata existența în cadrul dreptului internațional a unui consens asupra principiului de drept internațional al nerecurgerii la forță și amenințarea cu forța, ca parte componentă a fondului principal de norme și principii de drept cunoscut ca *jus cogens*, de

³⁷ Pact of the League of Arab States, March 22, 1945. [On-line]: http://Avalon.Law.Yale.Edu/20th_Century/Arableag.Asp (Visited on: 18.11.2011).

³⁸ Bogota Conference of American States, Charter of the Organization of American States; March 30-May 2, 1948. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad062.asp (Visited on: 18.12.2011).

³⁹ Charter of the Organization of African Unity, 479 U.N.T.S. 39, entered into force Sept. 13, 1963. [On-line]: http://www1.umn.edu/humanrts/africa/OAU_Charter_1993.html (Visited on: 18.11.2011).

⁴⁰ Purdă N. *Op. cit.*, p. 66-67.

⁴¹ Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki la 1 august 1975. [On-line]. <http://www.avoconsult.ro/helsinki-act-final-de-la-helsinki-din-1975-conferinta-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa.html> (Vizitat la: 10.09.2017).

helsinki-din-1975-conferinta-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa.html. (Vizitat la: 10.09.2017).

³⁶ Charter of Paris for a New Europe. Paris, 19-21 November 1990. [On-line]: <http://www.osce.org/mc/39516>. (Visited on: 15.08.2017).

la care nu se poate deroga decât cu riscul unor sancțiuni din partea comunității internaționale.

Totodată, documentele politice și juridice, adoptate ulterior Cartei ONU, au extins situațiile și domeniile de interdicție a folosirii forței, dând un conținut mai larg acestui principiu. Astfel, principalele elemente ce definesc astăzi conținutul interdicției recurgerii la forță în relațiile internaționale sunt⁴²: - recurgerea la amenințarea cu forța sau la folosirea forței, indiferent de forma de manifestare a acesteia, împotriva integrității teritoriale ori a independenței politice a oricărui stat, sau în orice alt mod contrar scopurilor ONU, constituie o violare a dreptului internațional; - războiul de agresiune, precum și orice alte acte bazate pe forța armată, constituie o crimă împotriva păcii, care angajează răspunderea; - statele au obligația de a se abține de la propaganda în favoarea războiului și, în general, în favoarea oricărei recurgeri la forță prin încălcarea dreptului internațional; - ocupațiile militare și achizițiile teritoriale, ca și orice alt avantaj obținut ca urmare a recurgerii la amenințarea cu forța sau la folosirea acesteia, sunt ilegale; - sunt interzise folosirea sau amenințarea cu folosirea forței atât pentru violarea frontierelor internaționale existente sau pentru rezolvarea diferendelor teritoriale, cât și pentru violarea liniilor de demarcație sau de armistițiu stabilite prin acord internațional; - statele au obligația de a se abține de la organizarea sau încurajarea actelor de război civil sau de terorism pe teritoriul altui stat, de la sprijinirea sau participarea la acestea și de la tolerarea pe teritoriul propriu a unor activități organizate în scopul comiterii unor asemenea acte, ca și de la organizarea sau încurajarea organizării de forțe neregulate sau de bande înarmate pentru săvârșirea de incursiuni pe teritoriul altui stat; - măsurile de constrângere care ar lipsi popoarele de dreptul de a dispune de ele însele, de drepturile lor la autodeterminare, la independență, sunt ilegale.

De rând cu aceste momente importante, care circumscriu conținutul principiului nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță în relațiile internaționale, totuși instrumentele juridice internaționale (în special, Carta ONU) nu au evitat să reglementeze situațiile în care se poate recurge în mod legal la folosirea forței. Respectiv,

la norma imperativă a interzicerii amenințării cu forța și a folosirii acesteia, Carta admite două situații de excepție când este posibilă folosirea forței în relațiile internaționale⁴³: 1) măsurile de constrângere în caz de amenințare a păcii, violări ale păcii și acte de agresiune, decise de Consiliul de Securitate al ONU; 2) autoapărarea individuală sau colectivă a statelor⁴⁴ împotriva unui atac armat până când Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Recurgerea la forță pentru soluționarea altor situații de conflict, decât cele expuse, este apreciată ca fiind ilegală.

3. Realitatea lumii contemporane

Sfârșitul războiului rece și destrămarea sistemului bipolar al lumii internaționale au generat multiple discuții referitoare la caracterul relațiilor dintre popoare și state în lumea multipolară instaurată. Printre ele locul central este ocupat de problemele conflictelor interstatale. Tratarea acestora este marcată de o diversitate de viziuni, o mare varietate de poziții, începând cu o așa-numită euforie referitoare la perspectiva dispariției războaielor din viața comunității internaționale, până la acceptarea necondiționată a formulei „războiul tuturor împotriva tuturor” în calitate de principiu fundamental al noii ordini mondiale.

Desigur, relațiile dintre state în lumea contemporană nu pot fi caracterizate ca fiind un război al tuturor împotriva tuturor, violența și pericolul declanșării acesteia nu planează permanent asupra statelor și popoarelor. Dar, totuși, trebuie recunoscută realitatea severă a conflictelor și imposibilitatea excluderii lor din viața comunității internaționale.

Astfel, speranțele că prin finisarea confruntării bipolare lumea va deveni mai puțin războinică nu au fost justificate. Drept argumente servesc războaiele din Balcani, Afganistan, din Golful Persic etc. Conflictelor continuă pe teritoriul Federației Ruse și a Israelului. Dat fiind faptul că există conflicte regionale și locale acute, persistă posibilitatea declanșării unor conflicte de proporții și mai mari. Statele lumii, practic, în continuu se pregătesc de ele. Evitarea unui război

⁴³ Gore G. Recurgerea la forță în relațiile internaționale. În: „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică”. Colocviu internațional din 30-31 octombrie 2009. Chișinău, 2009, p. 52-57.

⁴⁴ Dupuy P.-M. Droit international public. Paris: Dalloz, 2000, p. 540-541.

⁴² Crețu V. *Op. cit.*, p. 35.

global se datorează doar faptului că politicienii mai continuă să fie influențați de „prețul inadmisibil al conflictului” și există posibilitatea canalizării contradicțiilor globale în conflicte de proporții mai mici la nivel regional și local. Numai sub acest aspect se consideră că în condițiile post-bipolare persistă pacea, statele fiind în mare parte influențate și disciplinate de factorul nuclear.

Starea sistemului internațional la momentul actual, calificată ca „pace” în sensul „lipsei războiului”, permite teoretic de a stabili forme de relații cu mult mai pașnice. Însă, prin sine-însăși această stare nu poate fi o bază solidă pentru o nouă categorie de relații – nonviolente, din cauza nivelului înalt de militarizare a politicii, menținerea semnificației blocurilor, alianțelor și bazelor militare.

Odată cu căderea Zidului Berlinului (9 noiembrie 1989), mulți au sperat că în Europa, dar și în lumea întreagă, se va instaura în sfârșit ordinea și armonia. În multe lucrări științifice tot mai mult se susține teza că în epoca contemporană pe măsură ce se va consolida modelul democrației occidentale, războaiele vor rămâne o parte din istoria omenirii⁴⁵. Cu regret însă, transformările din ultimele decenii, inclusiv trecerea unui șir de state la un regim democratic de guvernare, nu au redus riscul conflictelor. În plus, și experiența istorică demonstrează destul de clar că adesea democrația nu a putut servi drept o barieră în calea declanșării războaielor. Uneori, principiile democrației erau ignorate în favoarea intereselor naționale. În acest sens, este bine cunoscut cum imperiile britanic și francez se extindeau în timp ce în sfera politicii interne se consolidau ideile și valorile democrației.

În prima jumătate a anilor '90 în partea cea mai bogată și dezvoltată a Europei războiul a încetat să mai fie un instrument al politicii interstatale, în timp ce în cealaltă parte el s-a dezlănțuit cu o și mai mare intensitate, fără a mai fi respectate regulile și normele necesare (în special în spațiul post-sovietic). Desigur, însă nu se poate susține cu certitudine că statele cu tradiții democratice consolidate sunt asigurate și protejate de declanșarea oricărui conflict.

Paradoxal, concomitent cu mărirea numărului de state marcate de procesul democratizării, a crescut și numărul statelor în care s-au declanșat

războaie civile. Evenimentele din fosta Iugoslavie, din fosta Uniune Sovietică și din unele regiuni ale continentului african demonstrează destul de evident cât de dureroasă se dovedește a fi tranziția de la un sistem la altul. Lichidarea regimurilor autoritare și totalitare și trecerea la unul democratic poate, deci, cauza declanșarea unor conflicte interetnice destul de sângeroase. Respectiv, se poate aprecia că noua ordine mondială, pe de o parte, contribuie la extinderea democrației, iar, pe de altă parte, a detonat într-un șir de state și regiuni instabilitatea politică internă. În același timp, evident că creșterea numărului de state democratice nu a determinat utilizarea principiilor democratice nici în relațiile dintre state⁴⁶.

Prin urmare, are dreptate cercetătorul V. Kremenjuk⁴⁷, când susține că războaiele au fost și vor fi. Ele sunt programate de politica existentă: pentru pregătirea acestora sunt alocate resurse enorme, pentru desfășurarea lor este pregătit personal special, în sursele de informare în masă periodic se desfășoară campanii de pregătire a publicului pentru declanșarea unui posibil război.

Această situație își are rădăcina, în primul rând, în tendința statelor de a elabora noi și noi arme mai performante. Relațiile internaționale din primii patru ani ai secolului în care ne aflăm, ne oferă destule exemple cât de ușor SUA, Marea Britanie, Blocul NATO, Federația Rusă recurg la forță pentru soluționarea unor sarcini politice și cât de puțin sunt preocupați de demilitarizarea relațiilor inter-naționale. Prin urmare, în noua conjunctură internațională nu poate fi vorba despre excluderea totală a războiului, ci doar excluderea transformării acestuia într-un simplu și obișnuit instrument politic.

În lumina acestor realități, survine necesitatea determinării contribuției dreptului internațional la soluționarea conflictelor internaționale și la excluderea forței din relațiile internaționale, aprecierea rolului și capacității acestuia de a face față noilor provocări ale lumii contemporane.

Concluzii

Generalizând, notăm că pe parcursul istoriei recurgerea la forță în relațiile internaționale a evoluat de la un drept al războiului la

⁴⁶ Ibid, p. 193.

⁴⁷ Кременюк В. Насилие и ненасилие а «империи мировой демократии». Международные процессы. Том 1, № 1 (4), Январь-Апрель 2004. [On-line]: <http://www.intertrends.ru/four/003.htm>. (Дата посещения: 16.09.2017).

⁴⁵ Гаджиев К.С. Введение в геополитику. М.: „Логос”, 2000, с. 192.

condamnarea acesteia ca crimă internațională pentru care sunt pasibile de pedeapsă atât statele, cât și persoanele direct responsabile.

În prezent, nerecurgerea la forță nu constituie o opțiune a statelor în relațiilor lor internaționale, ci o obligație juridică, asumată la nivel internațional, sub sancțiunea aplicării constrângerii internaționale, chiar armate; orice recurgere la forță se consideră ilegală și urmează a fi sancționată cu excepția cazurilor expres stipulate în Carta ONU.

Din studierea modului în care a fost reglementată folosirea forței în diferite etape ale istoriei, se poate observa o restrângere progresivă într-o măsură cât mai largă a cazurilor de recurgere la forță și la amenințarea cu forța. Acest fapt însă vine în contradicție cu unele tendințe contemporane ale practicii relațiilor internaționale. Astfel, numeroși autori se referă în prezent la existența unor noi excepții de la interzicerea folosirii forței – intervenția umanitară, autoapărarea anticipativă/preventivă sau la „imposibilitatea opunerii regulii interzicerii folosirii forței atunci când necesitățile umanitare o solicită”. De asemenea, se vorbește despre necesitatea unui răspuns adecvat la noile amenințări asimetrice de securitate, cum ar fi terorismul internațional.

Cauzele acestor tendințe sunt mutațiile intervenite pe plan internațional după prăbușirea blocului comunist, care au generat eliminarea echilibrului bipolar de la nivelul sistemului internațional. Sistemul multipolar a generat unele distorsiuni, în sensul că realitatea relațiilor internaționale nu mai corespunde perfect realității juridice de la nivelul Cartei ONU.

Așadar, mirajul numeroaselor parteneriate și alianțe înfăptuite la nivel local, regional ori universal, al strategiilor îndelung elaborate, se spulberă brusc ori de câte ori un conflict mocnit reizbucnește, ori o acțiune teroristă de mari proporții zdruncină idealul de securitate al umanității. Abordarea realistă a actualului mediu de securitate evidențiază faptul că potențialul de risc al declanșării unor noi confruntări armate subzistă și trebuie atent supravegheat.

În contextul acestei misiuni, deosebit de importantă este studierea complexă a „conflictului internațional”, pentru elucidarea esenței și particularităților acestuia, evoluției și trăsăturilor contemporane, a problemelor politice și juridice ce afectează soluționarea eficientă a

lor. În fine, în virtutea faptului că conflictul internațional presupune variate forme de manifestare, tot mai mult se impune a fi necesară găsirea unor modalități de sporire a eficacității normelor internaționale care garantează respectarea principiului nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța în relațiile internaționale.

Bibliografie:

1. Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki la 1 august 1975. [On-line]. <http://www.avoconsult.ro/helsinki-act-final-de-la-helsinki-din-1975-conferinta-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa.html>. (Vizitat la: 10.07.2017).
2. Anti-war Treaty of Non-aggression and Conciliation (Saavedra Lamas Treaty); October 10, 1933. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam01.asp. (Visited on: 10.07.2017).
3. Bogota Conference of American States, Charter of the Organization of American States; March 30-May 2, 1948. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad062.asp. (Visited on: 18.12.2011).
4. Brownlie I. International Law and The Use Of Force by States. Oxford: Clarendon Press, 1963. 560 p.
5. Burian Al. Relațiile internaționale, politica externă și diplomația. Curs de lecții. Ediția a III-a (revăzută și adăugită). Chișinău: CEP USM, 2007. 448 p.
6. Burian Al. Relațiile internaționale, politica externă și diplomația. Curs de lecții. Ediția a III-a (revăzută și adăugită). Chișinău: CEP USM, 2007. 448 p.
7. Burian Al., Gherega C. Evoluția politico-juridică a folosirii forței în relațiile internaționale. În: Revista Națională de Drept. 2010, nr. 7-8, p. 35-40.
8. Carta Națiunilor Unite, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, intrată în vigoare la 24 octombrie 1945. [On-line]: http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite/ (Vizitat la: 12.07.2017).
9. Charter of Paris for a New Europe. Paris, 19-21 November 1990. [On-line]: <http://www.osce.org/mc/39516>. (Visited on: 10.07.2017).
10. Charter of the Organization of African Unity, 479 U.N.T.S. 39, entered into force Sept. 13, 1963.

[On-line]:

http://www1.umn.edu/humanrts/africa/OAU_Charter_1993.html (Visited on: 18.11.2011).

11. Cloșcă I., Suceavă I. Drept internațional umanitar. București: „Șansa” SRL, 1992. 528 p.

12. Coman F. Drept internațional public. Ediția a II-a. București: Silvy, 2002. 480 p.

13. Convention for the pacific settlement of international disputes (Hague I), October 18, 1907.

[On-line]:

http://avalon.law.yale.edu/20th_century/pacific.asp

(Visited on: 10.07.2017).

14. Convenția pentru definirea agresiunii (Londra, 4 iulie 1933), art. II. [On-line]: <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/istorie1918-1940/11-3-6.htm> (Vizitat la: 10.07.2017).

15. Crețu V. Nerecurgerea la forță în relațiile internaționale. București: Editura Politică, 1978. 231 p.

16. Dupuy P.-M. Droit international public. Paris: Dalloz, 2000. 731 p.

17. Durnescu L. Reglementări internaționale în materie de soluționare pașnică a diferendelor internaționale. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2006, nr. 1-2 (2), p. 26-85.

18. Geamănu Gr. Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1967.

19. Gore G. Recurgerea la forță în relațiile internaționale. În: „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică”. Colocviu internațional din 30-31 octombrie 2009. Chișinău, 2009, p. 52-57.

20. Kellogg-Briand Pact 1928. Treaty between the United States and other Powers providing for the renunciation of war as an instrument of national policy. Signed at Paris, August 27, 1928. [On-line]: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm>. (Visited on: 10.07.2017).

21. Miga-Beșteliu R. Introducere în dreptul internațional public. București: All Beck, 1998. 433 p.

22. Pact of the League of Arab States, March 22, 1945. [On-line]: [Http://Avalon.Law.Yale.Edu/20th_Century/Arableag.Asp](http://Avalon.Law.Yale.Edu/20th_Century/Arableag.Asp). (Visited on: 18.11.2011).

23. Purdă N. Drept internațional umanitar. Curs universitar. București: Lumina Lex, 2004. 432 p.

24. Scăunaș S. Răspunderea internațională pentru violarea dreptului umanitar. București: All Beck, 2002. 276 p.

25. The Versailles Treaty June 28, 1919. The Covenant of The League of Nations. (Including Amendments adopted to December, 1924). [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp. (Visited on: 10.07.2017).

26. Titulescu N. Discursuri. București: Editura Științifică, 1967. 622 p.

27. Гаджиев К.С. Введение в геополитику. М.: „Логос”, 2000. 429 с.

28. Декларация о недопустимости вмешательства во внутренние дела государств, об ограждении их независимости и суверенитета (21 декабря 1965 года) A/RES/2131 (XX). [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/221/44/IMG/NR022144.pdf?OpenElement> (Дата посещения: 10.07.2017).

29. Декларация о недопустимости интервенции и вмешательства во внутренние дела государств, принята Резолюцией 36/103 Генеральной Ассамблеи от 9 декабря 1981 года. [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/412/19/IMG/NR041219.pdf?OpenElement>. (Дата посещения: 10.07.2017).

30. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций (24 октября 1970 года). A/RES/2625 (XXV). [On-line]: <http://daccess-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/351/54/IMG/NR035154.pdf?OpenElement>. (Дата посещения: 10.07.2017).

31. Декларация об усилении эффективности принципа отказа от угрозы силой или ее применения в международных отношениях (18 ноября 1987 года) A/RES/42/22. [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/517/12/IMG/NR051712.pdf?OpenElement>. (Дата посещения: 10.07.2017).

32. Кременюк В. Насилие и ненасилие а «империи мировой демократии». Международные процессы. Том 1, № 1 (4), Январь-Апрель 2004. [On-line]: <http://www.intertrends.ru/four/003.htm>. (Дата посещения: 10.07.2017).

33. Кузнецова Н.В. Влияние войны в Ираке на взаимоотношения США и ООН. В: Война в Ираке: американские институты власти и общество. Материалы научной конференции, состоявшейся 22 декабря 2005 в ИСКРАН. Москва, 2006, с. 56-66.

34. Левин Д.Б. Принцип мирного разрешения международных споров. М.: Наука, 1977. 112 с.

35. Международное публичное право. Учебник. Отв. ред. К. А. Бекмиев. 3-е издание, перераб. и доп. М.: Издательство Проспект, 2004. 928 с.

36. Современные международные отношения. Учебник. Под ред. А. В. Торкунова. Москва: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999. 584 с.

Bibliographia:

1. Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki la 1 august 1975. [On-line]. <http://www.avoconsult.ro/helsinki-act-final-de-la-helsinki-din-1975-conferinta-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa.html>. (Vizitat la: 10.07.2017).

2. Anti-war Treaty of Non-aggression and Conciliation (Saavedra Lamas Treaty); October 10, 1933. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam01.asp. (Visited on: 10.07.2017).

3. Bogota Conference of American States, Charter of the Organization of American States; March 30-May 2, 1948. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad062.asp. (Visited on: 18.12.2011).

4. Brownlie I. International Law and The Use Of Force by States. Oxford: Clarendon Press, 1963. 560 p.

5. Burian Al. Relațiile internaționale, politica externă și diplomația. Curs de lecții. Ediția a III-a (revăzută și adăugită). Chisinau: CEP USM, 2007. 448 p.

6. Burian Al. Relațiile internaționale, politica externă și diplomația. Curs de lecții. Ediția a III-a (revăzută și adăugită). Chisinau: CEP USM, 2007. 448 p.

7. Burian Al., Gherega C. Evoluția politico-juridică a folosirii forței în relațiile internaționale. In: Revista Națională de Drept. 2010, nr. 7-8, p. 35-40.

8. Carta Națiunilor Unite, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, intrată în vigoare la 24 octombrie 1945. [On-line]: http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite/ (Vizitat la: 12.07.2017).

9. Charter of Paris for a New Europe. Paris, 19-21 November 1990. [On-line]: <http://www.osce.org/mc/39516>. (Visited on: 10.07.2017).

10. Charter of the Organization of African Unity, 479 U.N.T.S. 39, entered into force Sept. 13, 1963. [On-line]: http://www1.umn.edu/humanrts/africa/OAU_Charter_1993.html (Visited on: 18.11.2011).

11. Clocă I., Suceavă I. Drept internațional umanitar. București: „Sansa” SRL, 1992. 528 p.

12. Coman F. Drept internațional public. Ediția a II-a. București: Silvy, 2002. 480 p.

13. Convention for the pacific settlement of international disputes (Hague I), October 18, 1907. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/pacific.asp (Visited on: 10.07.2017).

14. Convenția pentru definirea agresiunii (Londra, 4 iulie 1933), art. II. [On-line]: <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/istorie1918-1940/11-3-6.htm> (Vizitat la: 10.07.2017).

15. Crețu V. Nerecurgerea la forță în relațiile internaționale. București: Editura Politică, 1978. 231 p.

16. Dupuy P.-M. Droit international public. Paris: Dalloz, 2000. 731 p.

17. Durnescu L. Reglementări internaționale în materie de soluționare pasnică a diferendelor internaționale. In: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2006, nr. 1-2 (2), p. 26-85.

18. Geamănu Gr. Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1967.

19. Gore G. Recurgerea la forță în relațiile internaționale. In: „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică”. Colocviu internațional din 30-31 octombrie 2009. Chisinau, 2009, p. 52-57.

20. Kellogg-Briand Pact 1928. Treaty between the United States and other Powers providing for the renunciation of war as an instrument of national policy. Signed at Paris, August 27, 1928. [On-line]: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm>. (Visited on: 10.07.2017).

21. Miga-Besteliu R. Introducere în dreptul internațional public. București: All Beck, 1998. 433 p.

22. Pact of the League of Arab States, March 22, 1945. [On-line]: [Http://Avalon.Law.Yale.Edu/20th_Century/Arableag.Asp](http://Avalon.Law.Yale.Edu/20th_Century/Arableag.Asp). (Visited on: 18.11.2011).

23. Purdă N. Drept internațional umanitar. Curs universitar. București: Lumina Lex, 2004. 432 p.

24. Scăunas S. Răspunderea internațională pentru violarea dreptului umanitar. București: All Beck, 2002. 276 p.

25. The Versailles Treaty June 28, 1919. The Covenant of The League of Nations. (Including Amendments adopted to December, 1924). [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp. (Visited on: 10.07.2017).

26. Titulescu N. Discursuri. Bucuresti: Editura Stiințifică, 1967. 622 p.

27. Gadzhiev K.S. Vvedenie v geopolitiku. M.: „Logos”, 2000. 429 s.

28. Deklaraciya o nedopustivosti vmeshatelstva vo vnutrennie dela gosudarstv, ob ograzhdenii ih nezavisimosti i suvereniteta (21 dekabrya 1965 goda) A/RES/2131 (XX). [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/221/44/IMG/NR022144.pdf?OpenElement>. (Data posesheniya: 10.07.2017).

29. Deklaraciya o nedopustivosti intervencii i vmeshatelstva vo vnutrennie dela gosudarstv, prinjata Rezolyuciej 36/103 Generalnoj Assamblei ot 9 dekabrya 1981 goda. [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/412/19/IMG/NR041219.pdf?OpenElement>. (Data posesheniya: 10.07.2017).

30. Deklaraciya o principah mezhdunarodnogo prava, kasayushihysya druzhestvennyh otnoshenij i sotrudnichestva mezhdru gosudarstvami v sootvetstvii s Ustavom Organizacii Obedinennyh Nacij (24 oktyabrya 1970 goda). A/RES/2625 (XXV). [On-line]: <http://daccess-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/351/54/IMG/NR035154.pdf?OpenElement>. (Data posesheniya: 10.07.2017).

31. Deklaraciya ob usilenii effektivnosti principa otkaza ot ugrozy siloj ili ee primeneniya v

mezhdunarodnyh otnosheniyah (18 noyabrya 1987 goda) A/RES/42/22. [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/517/12/IMG/NR051712.pdf?OpenElement>. (Data posesheniya: 10.07.2017).

32. Kremenyuk V. Nasilie i nenasilie a «imperii mirovoj demokratii». Mezhdunarodnye processy. Tom 1, № 1 (4), Yanvar-April 2004. [On-line]: <http://www.intertrends.ru/four/003.htm>. (Data posesheniya: 10.07.2017).

33. Kuznecova N.V. Vliyaniye vojny v Irake na vzaimootnosheniya SShA i OON. V: Vojna v Irake: amerikanskiye instituty vlasti i obshestvo. Materialy nauchnoj konferencii, sostoyavshejsya 22 dekabrya 2005 v ISKRAN. Moskva, 2006, s. 56-66.

34. Levin D.B. Princip mirnogo razresheniya mezhdunarodnyh sporov. M.: Nauka, 1977. 112 s.

35. Mezhdunarodnoe publichnoe pravo. Uchebnik. Otv. red. K. A. Bekmiev. 3-e izdanie, pererab. i dop. M.: Izdatelstvo Prospekt, 2004. 928 s.

36. Sovremennyye mezhdunarodnye otnosheniya: Uchebnik. Pod red. A. V. Torkunova. Moskva: «Rossijskaya politicheskaya enciklopediya» (ROSSPEN), 1999. 584 s.

Copyright© Carolina GHEREGA, 2017.

Contacts / Contacte / Контакты:

Institutul de Cercetari Juridice si Politice al ASM
MD 2001, Republica Moldova,
Mun. Chisinau, Bd. Stefan cel Mare, 1.

E-mail: gherega.carolina@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2017, Issue 3, Volume 12, Pages 474-482.

ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963

Submitted: 10. 09. 2017 | Accepted: 15.09. 2017 | Published: 30.09. 2017

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

**ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ КАМПАНИЯ В ГЕРМАНИИ В 2017 Г.
СИСТЕМА, ОСОБЕННОСТИ, ТЕХНОЛОГИИ**

**THE ELECTION CAMPAIGN IN GERMANY IN 2017.
SYSTEM, FEATURES, TECHNOLOGY**

**CAMPANIA ELECTORALĂ DIN GERMANIA ÎN 2017.
SISTEMUL, CARACTERISTICI, TEHNOLOGII**

STRATIEVSCHI Dmitrii* / STRATIEVSKI Dmitri / СТРАТИЕВСКИЙ Дмитрий

ABSTRACT:

**THE ELECTION CAMPAIGN IN GERMANY IN 2017.
SYSTEM, FEATURES, TECHNOLOGY**

On September 24, 2017, German citizens will elect a new Bundestag. This is the 19th convocation of the legislative authority of the Federal Republic. These elections determine the political face of the economic leader of the European Union for the next four years in a state with a parliamentary form of government, in the absence of a direct vote of citizens for the head of the cabinet. The future deputies of the Bundestag will elect the Federal Chancellor; will adopt not only laws, but also foreign policy decisions, for example, regarding the participation of the Bundeswehr in operations abroad, having a significant impact on the geopolitical alignment of forces in Europe.

Relatively little attention is paid to the course of the German election campaign, the methods of its conduct, the topics that cover parties, as well as the tools for broadcasting certain messages in the Russian-language information space. The system of nominating candidates, including informal „rules of the game”, established traditions within the German political class is not sufficiently covered either.

Key words: elections in Germany, the Bundestag, the CSU, the SPD, Merkel, Schulz, the election campaign in Germany.

JEL Classification: F29, K33

РЕЗЮМЕ:

**ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ КАМПАНИЯ В ГЕРМАНИИ В 2017 Г.
СИСТЕМА, ОСОБЕННОСТИ, ТЕХНОЛОГИИ**

24 сентября 2017 г. граждане Германии будут избирать новый состав Бундестага. Это 19-й созыв законодательной власти Федеративной республики. В государстве с парламентской формой правления, в отсутствие прямого голосования граждан за главу кабинета, эти выборы определяют политическое

* **STRATIEVSCHI Dmitrii** - Doctor în istorie, Vicedirector al Centrului de studii a Europei de Est din Berlin OEZB e.v. (Berlin, Republica Federală Germania). / **STRATIEVSKI Dmitri** - Ph.D in History, Deputy Director of the Center for the Study of Eastern Europe in Berlin OEZB e.v. (Berlin, The Federal Republic of Germany). / **СТРАТИЕВСКИЙ Дмитрий** - Доктор исторических наук, заместитель директора Центра изучения Восточной Европы в Берлине OEZB e.v. (Берлин, Федеративная Республика Германия). **E-mail:** stratievski@gmx.de

лицо экономического лидера Евросоюза на ближайшие четыре года. Будущие депутаты Бундестага выберут Федерального канцлера, будут принимать не только законы, но и решения внешнеполитического характера, например, касательно участия Бундесвера в операциях за рубежом, оказывая значительное влияние на геополитическую расстановку сил в Европе.

В русскоязычном информационном пространстве относительно мало внимания уделяется ходу немецкой избирательной кампании, методам ее ведения, темам, которые освещают партии, а также инструментам трансляции определенных мессиджей. Недостаточно освещена и система выдвижения кандидатов, включая неформальные «правила игры», сложившиеся традиции внутри немецкого политического класса.

Ключевые слова: выборы в Германии, Бундестаг, ХДС, СДПГ, Меркель, Шульц, предвыборная кампания в ФРГ.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 32:061.75, 342.8:316.62

REZUMAT:

CAMPANIA ELECTORALĂ DIN GERMANIA ÎN 2017. SISTEMUL, CARACTERISTICI, TEHNOLOGII

La 24 septembrie 2017 cetățenii Germania, vor alege noua componență a Bundestag-ului. Este al 19-lea convocarea legislativ al republicii Federale. Într-un stat cu o forma de guvernare parlamentară, în lipsa vot direct de cetățeni de șeful de cabinet, aceste alegeri determină politic fata de lider economică a uniunii Europene pentru următorii patru ani. Viitoare deputații Bundestag-ului vor alege cancelarul Federal, vor primi nu doar legile, dar și de decizie a politicii externe a caracterului, de exemplu, cu privire la participarea bundeswehr-ului în operațiuni din străinătate, exercitând o influență considerabilă asupra geopolitic echilibrul de forțe în Europa.

În limba rusă spațiul informațional relativ puțină atenție a fost acordată mișcare germană a campaniei electorale, metodele sale de referință, teme care reflectă partidului, precum și instrumente de difuzare a anumitor mesaje. Nu este suficient luminat și sistemul de desemnare a candidaților, inclusiv informale „regulile de joc”, care s-au format tradiții în interiorul germană a clasei politice.

Cuvinte cheie: alegeri în Germania, Bundestag, UCS, SPD, Merkel, Schulz, campania electorală în Germania.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 32:061.75, 342.8:316.62

Допуск партий к выборам и количество депутатов Бундестага

В избирательный бюллетень 2017 г. включены названия 42 партий. Представленные в Бундестаге ХДС/ХСС, СДПГ, Зеленые и Левая партия получили такое право автоматически. Также не нуждались в сборе подписей СвДП и сравнительно новая политическая сила АдГ / «Альтернатива для Германии», лишь немногим недобравшие на выборах 2013 г. необходимого минимума голосов (5%): автоматически регистрируются и партии, имеющие в земельных парламентах собственные фракции в количестве не менее пяти депутатов. Новые либо малые партии должны были в установленные сроки заявить о своем желании принять участие в

избирательной гонке (2017: 63 партии), а также до середины июня предоставить списки поддержки с подписями граждан Германии. Необходимое количество подписей для регистрации земельного партийного списка вычисляется по сложной формуле в зависимости от количества жителей федеральной земли с правом голоса, в которой партия собирается проводить кампанию. Льготные условия предусмотрены для мажоритарных партийных кандидатов: необходимо собрать только 200 подписей.¹

Минимальное количество депутатов Бундестага составляет 598 человек. 299

¹ Сайт избирательной комиссии ФРГ [On-line]: <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2017/informationen-wahlbewerber.html> (Дата посещения: 07.08.2017).

человек избираются по мажоритарному принципу. Такое же количество политиков проходит в парламент благодаря партийным спискам. На практике в здании Рейхстага, от периода к периоду, заседает различное количество депутатов. Итоговый состав парламента зависит от количества партий, набравших более 5% голосов избирателей, числа переходных мандатов, а также голосов партий, не преодолевших проходной барьер, распределяемые между победителями гонки. В настоящий момент мандатом Бундестага обладают 631 человек.² Ожидается, что по итогам выборов 2017 г. в Бундестаг будут избраны до 676 политиков.³

Процесс выдвижения и утверждения кандидатов в депутаты Бундестага

Формирование списков партий страны в точности соответствует федералистской системе, главному внутривнутриполитическому постулату ФРГ. Партии утверждают своих избранных в три этапа, согласно собственной структуры: местные первичные ячейки, краевые или районные организации и, наконец, земельные партийные съезды. На федеральном уровне проходит лишь избрание «номера один» в списке, политика, который одновременно является кандидатом в Федеральные канцлеры страны.⁴ Некоторые

политические партии (Левые, Зеленые и АдГ) предпочли в этот раз поставить во главу списка двух политиков. Уставы всех крупных политических сил предусматривают возможность выдвижения в депутаты любого партийца. После утверждения в своей первичной парторганизации ему необходимо победить в праймериз на съезде делегатов района либо края. В некоторых случаях, например, при наличии кандидатов, номинированных примерно одинаковым количеством первичных организаций, предварительно проводится голосование по почте с целью определить фаворита гонки, чья кандидатура затем выносится на утверждение собрания делегатов. Так избирается единственный официальный кандидат от партии в каждом избирательном округе. Далее окончательный список формирует земельный съезд по предложению земельного правления партии. Районные и окружные парторганизации стараются заключить между собой временные союзы с целью взаимной поддержки своего кандидата, стремящегося получить более высокое место в списке. Также учитываются рекомендации групп влияния внутри партии (правые, левые и центристские фракции, рабочие тематические объединения и т.д.). В Германии существует смешанная избирательная система. Таким образом, кандидат в депутаты имеет две возможности добиться мандата: победить конкурентов в качестве мажоритарного кандидата и пройти в парламент по списку. Небольшой процент политиков не является мажоритарным кандидатом в своем округе, и претендует лишь на «списочные» места. Даже если им удастся завоевать доверие делегатов съезда, такие политики практически никогда не получают проходные места в списке. Скорее такое выдвижение служит заявкой на будущее, ведь статус кандидата в депутаты Бундестага гарантирует внимание прессы, которое в дальнейшем может быть инвестировано в качестве политического капитала. Некоторые политические силы, например, социал-демократы и «зеленые», практикуют равенство полов при формировании списка: в его окончательном

² Сайт Бундестага ФРГ. [On-line]: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2013/47363131_kw41_wahl_mandate/213810 (Дата посещения: 07.08.2017).

³ Газета «Тагесспигель». [On-line]: <http://www.tagesspiegel.de/politik/wie-gross-wird-der-naechste-bundestag-neue-prognose-liegt-bei-676-mandaten/19354126.html> (Дата посещения: 07.08.2017).

⁴ Основные политические силы Германии, ХДС и СДПГ, традиционно избрали своих лидеров списка относительно рано. Ангела Меркель была повторно выдвинута в канцлеры на съезде христианских демократов в декабре 2016 г. Ее главный конкурент, социал-демократ Мартин Шульц, получил безоговорочную поддержку однопартийцев (100% голосов) в марте 2017 г. В связи с конфликтами, возникшими в 2015-2016 гг. между действующим канцлером и руководителем баварской ХСС Хорстом Зеехофером по поводу приема беженцев, что выражалось даже в слухах о возможном отдельном кандидате в канцлеры от ХСС и проведении Союзом избирательной кампании вне Баварии, было принято решение продемонстрировать единство в лагере консерваторов. В феврале 2017 г. Меркель была номинирована и от ХСС. Одновременно «политики номер один», по неписаным законам, фигурируют и в земельных списках своей партии. Так, Меркель

возглавила список ее родной земли Мекленбург-Передняя Померания.

варианте мужчины и женщины должны чередоваться. Другие партии данным принципом не руководствуются. К примеру, в первой десятке кандидатов в Бундестаг от АдГ Баварии только одна женщина.

Механизм голосования

В отличие от стран постсоветского пространства, избирательная комиссия ФРГ не открывает участки на территории дипломатических представительств Германии за рубежом. Граждане страны имеют несколько возможностей принять участие в избирательном процессе: непосредственно в день выборов на своем избирательном участке либо заранее (по почте или в местной ратуше). Письмо с заполненным бюллетенем должно поступить в избирательную комиссию не позднее 18 часов дня голосования. Штабы партий стараются построить свою стратегию таким образом, чтобы охватить обе категории голосующих. На предыдущих выборах 2013 г. более 24% избирателей проголосовали по почте⁵, что делает эту группу граждан значительным фактором, влияющим на результат гонки. В бюллетене предусмотрены два голоса: за кандидата в округе и за партийный список.

Партийные программы

Согласно существующим правилам, политические партии стараются формировать свою предвыборную программу по возможности прозрачно. Центральные штаб-квартиры предлагают однопартийцам первичный набросок программы, который изменяется и дорабатываются организациями различного уровня. Фракции внутри партии и тематические рабочие группы, например, объединения женщин, предпринимателей, наемных работников, мигрантов и т.п., конкурируют за наличие либо отсутствие той или иной формулировки и подают на утверждение партсъездов свои версии отдельных предложений или даже целых разделов. Обе крупные политические партии, ХДС и СДПГ, претендующие на ключевую роль в формировании правительства, традиционно называют свои программы не «предвыборными», а «правительственными».

⁵ Обзор итогов выборов 2013 г. на сайте Федерального центра политического образования. [On-line]: <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/bundestagswahlen/> (Дата посещения: 07.08.2017).

Христианские демократы и социал-демократы предлагали подключиться к разработке программы не только членов партии, но и других граждан. Обе партии проводили открытые форумы, участие в которых мог принять любой желающий. На специальных карточках можно было оставить свое предложение по изменению текста программы.

В период с мая по начало июля 2017 г. программы были утверждены федеральными партсъездами. Итоговые документы довольно объемны. Самая короткая (по количеству страниц) программа у АдГ, 75 страниц, самая длинная – у Зеленых, 248 страниц. Часть политических сил непосредственно после обнародования полного текста программы опубликовали и короткую версию, перечень основных тезисов на нескольких страницах.⁶

Кампании отдельных кандидатов в депутаты и их финансирование

Кандидат в депутаты Бундестага обязан в ходе своей кампании, в общем и целом, руководствоваться программой партии. Вместе с тем он обладает правом самостоятельно расставлять акценты в предвыборной гонке, в зависимости от специализации в политике, и даже вступать в некоторый конфликт с однопартийцами по тем или иным вопросам, в зависимости от принадлежности к определенному внутрипартийному крылу. Это касается как актуальных дискуссионных тем (реформа ЕС, введение верхнего порога для приема беженцев, отношения с США и Россией, нововведения в области пенсионного, налогового и социального законодательства, введение двойного гражданства и т.п.), так и рисунка возможных коалиций. Так, часть социал-демократов уже заявила о приоритете продолжения коалиции с ХДС/ХСС, в то время как другие политики СДПГ категорически отрицают такой путь развития страны и настаивают на формировании лево-ориентированного союза с Зелеными и Левыми.⁷

⁶ Все предвыборные программы основных политических партий ФРГ: [On-line]: <https://bundestagswahl-2017.com/wahlprogramm/> (Дата посещения: 07.08.2017).

⁷ Официально руководство партий предпочитает не связывать себя коалиционными обещаниями до выборов. Исключения составляют заявления

Каждый кандидат в депутаты, утвержденный съездом, может рассчитывать на консультации пиар-менеджеров земельного и федерального уровня. Политики все охотнее делают ставки на пиар-агентства вне структур партий, *campaign professionals*. Эта стратегия имеет свои достоинства и недостатки. С одной стороны, агентство может более эффективно смоделировать слоганы, учесть все предпочтения групп избирателей, вплоть до цветовых комбинаций в наглядной агитации. С другой стороны, идеи профессионалов не всегда понятны рядовым членам партии, возможны ошибочные оценки предпочтений электората в отдельных регионах. Главными помощниками кандидата остаются партийцы из его первичной ячейки или районной организации. Они осуществляют, на общественных началах, распространение рекламных материалов, договариваются о проведении встреч с избирателями, монтируют стенды и проводят другую практическую деятельность. В рабочее время не допускается участие в избирательной кампании помощников действующих депутатов Бундестага.

Для финансирования кампании разрешен сбор пожертвований, которые получают как партии в целом, так и отдельные кандидаты. Правовая основа получения в год выборов не отличается от пожертвований вне кампаний.⁸ Важным источником компенсации расходов партии в ходе предвыборной кампании является государственное финансирование. На такие выплаты имеют право партии, набравшие на выборах в Бундестаг не менее 0,5% голосов.⁹ Кандидату выделяется

демократических партий страны о невозможности политического союза с правопопулистской АдГ.

⁸ Запрещено получение средств от государственных структур, предприятий и фондов, от профсоюзов, компаний, зарегистрированных вне пределов ЕС, анонимные пожертвования выше 500 евро, а также пожертвования, переданные «в ожидании получения встречных услуг политического или экономического характера». Юридические лица, в отличие от частных, не имеют возможность списать с налогов пожертвование политической партии либо отдельному политику.

⁹ [On-line]: <https://www.wahlumfrage.de/wahlkampf/inazierung-fur-parteien-wahlkampf-erstattung-und-spenden/> (Дата посещения: 07.08.2017).

партией фиксированная сумма на проведение кампании (аренда помещений для встреч с избирателями, изготовление рекламной продукции). Законодательство ФРГ не запрещает ведение хозяйственной деятельности даже для первичных парторганизаций, например, размещение средств на банковских депозитах либо приобретение акций. Партийные ячейки имеют право удерживать на своих счетах часть собранных членских взносов. Эти средства, по решению правления первичной партийной структуры, также могут быть потрачены на поддержку кандидата.

Избирательные кампании немецких партий считаются в общемировом сравнении относительно недорогими. Даже крупные политические игроки Германии тратят значительно меньше средств, чем инвестируется партиями и политиками США, Франции и другими индустриально развитыми государствами на аналогичных выборах. В 2013 г. из первой десятки политических партий больше всех потратили СДПГ (23 миллиона евро) и ХДС (20 миллионов), меньше всех - Пираты (400 тысяч евро)¹⁰. В 2017 г. ожидается инвестиция сумм примерно такого же порядка.

Сроки избирательной кампании

В ФРГ не установлены официальные даты начала и конца предвыборной гонки. Принято обозначать предварительную фазу кампании (до 1-2 сентября) и «горячую» фазу (последние три недели сентября перед выборами). Фактически первые заявления политиков предвыборного характера появляются за год до дня голосования. К примеру, в конце августа 2016 г. тогдашний руководитель СДПГ Зигмар Габриэль впервые выступил с разгромной критикой действий канцлера Меркель¹¹, хотя социал-демократы являются частью правящей коалиции. В Германии отсутствует так называемый «день тишины», запрет агитации

¹⁰ Газета «Ди Вельт». [On-line]: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article160307889/Das-geben-die-Parteien-im-Wahlkampf-aus.html> (Дата посещения: 07.08.2017).

¹¹ Газета «Франкфуртер Алльгемайне Цайтунг». [On-line]: <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/sigmar-gabriel-kritisiert-merkel-in-fluechtlingspolitik-14411584.html> (Дата посещения: 07.08.2017).

в день голосования. Однако существуют некоторые правила и ограничения. Избирательная комиссия назначает дату, с момента которой разрешено размещение рекламных плакатов. Нарушителям грозят штрафы. Представители партий обязаны в день выборов удалить свои рекламные материалы в непосредственной близости от избирательных участков. После проведения выборов партии обязаны в установленные сроки убрать все агитационные плакаты с улиц и других общественных площадей.

Основные мессиджи кампании

Политтехнология различает три вида мессиджей, адресованных электорату: ориентированные на личность, на тематику либо на партию. В последнее время наблюдается слияние партийных и тематических мессиджей и рост популярности персонификации кампаний. Если в кампаниях 2009 и 2013 гг. такая тенденция проявлялась, главным образом, у ХДС, предлагавшему избирателю воспринимать Меркель в качестве олицетворения стабильности и достатка немцев, то в 2017 г. и СДПГ делает ставку, главным образом, на личность своего кандидата Шульца. Однако данный тип мессиджей двух основных конкурирующих партий имеет коренное отличие: христианские демократы предлагают связывать с действующим канцлером сохранение прежних высоких жизненных стандартов, т.е. консервация ситуации,¹² то социал-демократы конструируют в лице Шульца образ профессионала-европейца, который до недавнего времени был вне «политической кухни» Германии. Часть политологов подвергает критике персонально ориентированные кампании в условиях парламентской республики.

Партийно-тематические мессиджи крупных партий ФРГ можно охарактеризовать следующим образом:

ХДС/ХСС: «стабильность политического курса», «отсутствие резких перемен», «безопасность внутри государства».

СДПГ: «справедливость», «равноправие», «более эффективное распределение ресурсов».

Зеленые: четкие мессиджи не выражены. Традиционная для партии экологическая проблематика и защита прав человека фигурируют и в программах других политических сил.

СвДП: «свободный рынок». Отдельная тема, присутствующая и на федеральном уровне – сохранение и развитие берлинского аэропорта Тегель.

АдГ: «борьба с нелегальной миграцией», «преступность в среде мигрантов», «традиционные ценности».

Левые: «солидарность», «высокие налоги для миллионеров», «настоящие левые».

Методики и технологии проведения кампании

Многие наблюдатели считают течение предвыборной гонки в Германии довольно «скучным», а применяемые технологии устаревшими. Действительно, политические партии проводят сравнительно скромный праймериз, лишенный красочности американского политического «шоу». (Исключением можно назвать съезд СДПГ в марте 2017 г., на котором Шульц был избран кандидатом в канцлеры и главой партии). Относительно мало используются ноу-хау в интернете, в частности, в социальных сетях, видео-ролики, ограничено применение телевидения и других электронных методов агитации, например, СМС-сообщений, трансляция рекламы перед киносеансами, на мониторах в общественных местах и в транспорте. Презентации партий в интернете выглядят весьма консервативно. В ходе предыдущих кампаний в различных партиях нередко высказывались пожелания модернизации агитационного процесса в стране с целью сделать его более современным. Предложения были опровергнуты в виду сомнений в целесообразности новых методов, либо в связи с жесткими требованиями законов о защите личных данных немецких граждан. В настоящий момент основными материальными носителями политической рекламы остаются плакаты и баннеры. Как правило, на них размещается изображение кандидата в канцлеры, кандидата в депутаты

¹² Классическим примером такой технологии служит баннер известного берлинского политика от ХДС Томаса Хайльмана, претендующего на депутатский мандат в одном из районов города: «Хайльман здесь, Меркель для всех».

и слоган кампании. Также применяются следующие технологии:

- Метод «от двери к двери». Кандидаты в депутаты и/или другие партийные активисты посещают избирателей на дому. В случае отсутствия жильцов либо их нежелания беседовать с политиком, на ручке двери оставляется табличка, по дизайну напоминающая отелльные. Немцы много путешествуют. Воспоминание об отпуске связаны, как правило, с позитивными эмоциями.

- Предвыборные стенды на улицах. Члены партии стараются завязать разговор с прохожими и распространяют рекламную продукцию.

- Распространение агитационных листовок (общих, с представлением кандидата, и тематических), включая продукцию на языках крупных диаспор Германии (турецкий, русский, арабский, сербский, польский, греческий, французский).

- Рекламные баннеры в интернете, в том числе, посвященные памятным датам, в зависимости от профиля кандидата.

- Встречи с избирателями. Кандидаты учитывают вкусы и привычки жителей страны. Наиболее распространенным критерием является возрастной (молодежь, люди среднего возраста, старшее поколение). Прямая агитация на территории учебных заведений признается нежелательной, поэтому используются контакты политика с дружественными организациями с целью доступа к фокус-группам электората. К примеру, студенческий союз позволяет обратиться к молодежи, культурный центр – к родителям с детьми и людям старшего возраста. Традиционно задействуются связи партий в крупных организациях страны. Известно, что у социал-демократов налажена кооперация с профсоюзами и Протестантской церковью, у христианских демократов – с католиками и представителями крупного бизнеса, у либералов – со средним бизнесом.

Основные кандидаты, А. Меркель и М. Шульц, договорились о проведении только одного раунда телевизионных дебатов, который состоится 3 сентября. Дебаты будут транслироваться четырьмя германскими телеканалами, два из которых представляют общественное телевидение. Команда Меркель

отказалась менять формат дискуссии в сравнении с 2013 г. Кандидаты других партий имеют возможность заключить отдельные соглашения с телеканалами. В мае 2017 г. руководство двух ведущих общественных каналов, ARD и ZDF, отказало представителям Зеленых, либералов и Левых в участии их представителей в индивидуальных дебатах с Меркель и Шульцем. 21 сентября состоится лишь итоговая дискуссия с политиками шести основных партий¹³. Такой подход подвергается критике в экспертной среде. По мнению некоторых наблюдателей, можно говорить о кандидатах «первого и второго сорта».

Рейтинги политических партий Германии и возможные коалиции

В Германии семь ведущих социологических институтов, которые регулярно проводят опросы общественного мнения с целью определения политических симпатий избирателей. Как правило, они носят характер так называемого «воскресного опроса»: «За кого бы вы проголосовали, если выборы состоялись бы в следующее воскресенье?» Также опросы проводятся рядом новостных телеканалов, но они не являются репрезентативными.

После выдвижения Шульца кандидатом в канцлеры ФРГ рейтинг социал-демократов значительно повысился, вплотную приблизившись к показателям христианских демократов. На короткий период СДПГ даже обогнала ХДС/ХСС. Эксперты говорили об «эффekte Шульца». Затем расстановка сил стала напоминать общую картину, соответствующую ситуации последних лет.

Согласно опросам, средние показатели предпочтений граждан Германии выглядели в августе 2017 г. следующим образом: ХДС/ХСС – 37-38%, СДПГ – 23-24%, Зеленые – 7-8%, Левая партия – 9-10%, СвДП – 8-9%, АдГ – 8-9%¹⁴. Заметно значительное

¹³ Газета «Франкфуртер Алльгемайне Цайтунг». [On-line]: <http://www.faz.net/aktuell/politik/bundestagswahl/parteien-und-kandidaten/tv-duell-zur-bundestagswahl-merkel-und-schulz-einigen-sich-mit-sendern-15090810.html> (Дата посещения: 07.08.2017).

¹⁴ Данные опросов различных социологических институтов Германии. Сайт постоянно актуализируется. [On-line]:

падение популярности Зеленых, а также уход части левоориентированного электората от СДПГ клевой партии, что связано с недовольством, возможным продолжением коалиции социал-демократов с христианскими демократами. Более детальный прогноз показывает, что у СДПГ серьезные проблемы с отдельными округами, считавшимися до недавнего времени «социал-демократическими». В них могут победить представители ХДС, что приведет к заметному уменьшению общего количества мандатов, завоеванных политиками СДПГ.

В новом парламенте Германии, с большой долей вероятности, будут представлены не четыре, а шесть политических партий. Продолжение коалиции ХДС/ХСС и СДПГ статистически возможно в любой момент. Ряд социал-демократов сопротивляется такому формату правительства. В случае начала коалиционных переговоров неизбежен внутрипартийный референдум в СДПГ, как это происходило в 2013 г. Иные форматы коалиции (либерал-консервативная в составе ХДС/ХСС и СвДП, левоцентристская в составе ХДС/ХСС и Зеленых, а также левая в составе СДПГ, Зеленых и Левых) пока не имеют необходимого большинства в виде 50% голосов. Ситуация может измениться непосредственно перед выборами либо даже после дня голосования, к примеру, в случае перехода избранных депутатов от АдГ в лагерь иной политической силы. В Германии идут дискуссии о модели «правительства меньшинства», с успехом применявшегося как на земельном уровне в ФРГ, так и на общенациональном в ряде стран ЕС, но большинство правящей элиты опасаются подобного сценария.

Итоговый вывод

С учетом роли ФРГ в качестве «локомотива Европы» и принимая во внимание вызовы, стоящие перед государством (миграция, кризисные явления в ряде стран ЕС, авторитарные тенденции в некоторых государствах-членах Евросоюза), следовало бы ожидать более активной и агрессивной кампании. Однако, в данном случае, преобладают германские политические традиции, примат спокойного

хода предвыборных баталий. Тем не менее, несмотря на доминирующее положение ХДС/ХСС, в настоящий момент нельзя с уверенностью говорить о формате будущей коалиции и формировании правительства. В этом сохраняется предвыборная интрига.

Библиография:

1. Все предвыборные программы основных политических партий ФРГ: [On-line]: <https://bundestagswahl-2017.com/wahlprogramm/> (Дата посещения: 07.08.2017).
2. Газета «Ди Вельт». [On-line]: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article160307889/Das-geben-die-Parteien-im-Wahlkampf-aus.html> (Последнее посещение: 07.08.2017).
3. Газета «Тагессpiegel». [On-line]: <http://www.tagesspiegel.de/politik/wie-gross-wird-der-naechste-bundestag-neue-prognose-liegt-bei-676-mandaten/19354126.html> (Дата посещения: 07.08.2017).
4. Газета «Франкфуртер Алльгемайне Цайтунг». [On-line]: <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/sigmar-gabriel-kritisiert-merkel-in-fluechtlingpolitik-14411584.html> (Дата посещения: 07.08.2017).
5. Газета «Франкфуртер Алльгемайне Цайтунг». [On-line]: <http://www.faz.net/aktuell/politik/bundestagswahl/parteien-und-kandidaten/tv-duell-zur-bundestagswahl-merkel-und-schulz-einigen-sich-mit-sendern-15090810.html> (Дата посещения: 07.08.2017).
6. Данные опросов различных социологических институтов Германии. Сайт постоянно обновляется. [On-line]: <http://www.wahlrecht.de/umfragen/> (Дата посещения: 07.08.2017).
7. Обзор итогов выборов 2013 г. на сайте Федерального центра политического образования. [On-line]: <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/bundestagswahlen/> (Дата посещения: 07.08.2017).
8. Сайт Бундестага ФРГ. [On-line]: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2013/47363131_kw41_wahl_mandate/213810 (Дата посещения: 07.08.2017).
9. Сайт избирательной комиссии ФРГ. [On-line]: <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2017/informationen-wahlbewerber.html> (Дата посещения: 07.08.2017).
10. [On-line]: <https://www.wahlumfrage.de/wahlkampffinanzierung-fur-parteien-wahlkampfveranstaltung-und-spenden/> (Дата посещения: 07.08.2017).

<http://www.wahlrecht.de/umfragen/> (Дата посещения: 07.08.2017).

Bibliography:

1. Gazeta «Tagesspiegel»
<http://www.tagesspiegel.de/politik/wie-gross-wird-der-naechste-bundestag-neue-prognose-liegt-bei-676-mandaten/19354126.html> (Visited on: 07.08.2017)
2. Vse predvybornye programmy osnovnyh politicheskikh partij FRG: <https://bundestagswahl-2017.com/wahlprogramm/> (Visited on: 07.08.2017)
3. Gazeta «Di Welt»
<https://www.welt.de/politik/deutschland/article160307889/Das-geben-die-Parteien-im-Wahlkampf-aus.html> (Visited on: 07.08.2017)
4. Gazeta «Frankfurter Allgemeine Zeitung»
<http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/sigmar-gabriel-kritisiert-merkel-in-fluechtlingspolitik-14411584.html> (Visited on: 07.08.2017)
5. Gazeta «Frankfurter Allgemeine Zeitung»
<http://www.faz.net/aktuell/politik/bundestagswahl/parteien-und-kandidaten/tv-duell-zur-bundestagswahl-merkel-und-schulz-einigen-sich-mit-sendern-15090810.html> (Visited on: 07.08.2017).
6. Dannye oprosov razlichnyh sociologicheskikh institutov Germanii. Sajt postojanno aktualiziruetsja <http://www.wahlrecht.de/umfragen/> (Visited on: 07.08.2017).
7. Obzor itogov vyborov 2013 g. na sajte Federal'nogo centra politicheskogo obrazovanija <http://www.bpb.de/nachschlagen/zahlen-und-fakten/bundestagswahlen/> (Visited on: 07.08.2017).
8. Sajt izbiratel'noj komissii FRG <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2017/informationen-wahlbewerber.html> (Visited on: 07.08.2017).
9. Sajt Bundestaga FRG http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2013/47363131_kw41_wahl_mandate/213810 (Visited on: 07.08.2017).

Copyright©STRATIEVSKI Dmitri, 2017.

Contacts / Contacte / Контакты:

Center for the Study of Eastern Europe
in Berlin OEZB e.v.
Berlin, The Federal Republic of Germany.
E-mail: stratievski@gmx.de

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2017, Issue 4, Volume 12, Pages 483-492. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 17.08.2017 Accepted: 15.09.2017 Published: 30.09.2017</p>
---	---

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

**UZBEK FOREIGN POLICY: UZBEKISTAN - USA RELATIONS
IN THE POST-SOVIET ERA UNDER KARIMOV'S RULING**

**ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА: ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ
УЗБЕКИСТАНОМ И США В ПОСТСОВЕТСКОЕ ВРЕМЯ
ПОД РУКОВОДСТВОМ КАРИМОВА**

**POLITICĂ EXTERNĂ A UZBEKISTANULUI: RELAȚIILE
UZBEKISTAN - STATELE UNITE ALE AMERICII ÎN ERA POST-SOVIETICĂ
SUB GUVERNĂMÂNTUL LUI KARIMOV**

İSMAYIL Toğrul* / İSMAYIL Toğrul / ИСМАИЛ Тоғрул
АТМАСА Hilal** / АТМАСА Hilal / АТМАДЖА Хилал

ABSTRACT:

**UZBEK FOREIGN POLICY: UZBEKISTAN - USA RELATIONS
IN THE POST-SOVIET ERA UNDER KARIMOV'S RULING**

After the collapse of USSR, Uzbekistan has remained relatively stronger among Central Asian states. By its geopolitically important territory sharing borders with all Central Asian states and Afghanistan, and its natural resources; it has been one of the major players in the region. Especially, after 11 September 2001 terrorist attack, with the American intervention in the region, Uzbekistan has started to play more vital role in the region and international politics. Islam Karimov was the main actor in foreign policy making of Uzbekistan from his coming to power until his death. This article explores the foreign policy of Uzbekistan under Karimov's ruling towards United States in the post-Soviet era with reference to important events. Given the Uzbekistan's special history carrying Soviet legacy and Russia's current influence over region, relations with Russia are inseparable in analysing Uzbek-American relations.

Key words: Karimov ruling, Uzbek-USA relations, foreign policy.

JEL Classification: F29, K33

* **İSMAYIL Toğrul** - Doctor în istorie, Doctor în economie, conferențiar universitar, Universitatea TOBB, Economie și Tehnologie (Ankara, Turcia). / **İSMAYIL Toğrul** - Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor, TOBB University of Economics and Technology (Ankara, Turkey). / **ИСМАИЛ Тоғрул** - Доктор истории, доктор экономики, доцент, TOBB университет экономики и технологии (Анкара, Турция). **E-mail:** togrul65@hotmail.com, tismayil@etu.edu.tr

** **АТМАСА Hilal** - MA, Departamentul de Științe Politice și Relații Internaționale, Universitatea de Economie și Tehnologie TOBB (Ankara, Turcia). / **АТМАСА Hilal** - MA, Political Science and International Relations Department of TOBB University of Economics and Technology (Ankara, Turkey). / **АТМАДЖА Хилал** - Магистр, Департамент политологии и международных отношений Университета экономики и технологий TOBB (Анкара, Турция). **E-mail:** hilal.atmaca@gmail.com

РЕЗЮМЕ:

ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА: ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И США В ПОСТСОВЕТСКОЕ ВРЕМЯ ПОД РУКОВОДСТВОМ КАРИМОВА

После распада СССР Узбекистан оставался относительно сильным среди государств Центральной Азии. Своей геополитически важной территорией, разделяющей границы со всеми Центральноазиатскими государствами и Афганистаном, и природными ресурсами; он был одним из основных игроков в регионе. В частности, после теракта 11 сентября 2001 года, вмешательства США в регион, Узбекистан стал играть более важную роль в регионе и международной политике.

Ислам Каримов был главным действующим лицом внешнеполитической деятельности Узбекистана с момента его прихода к власти до самой смерти. В статье исследуется внешняя политика Узбекистана при правлении Каримова в отношении США в постсоветское время применительно к важным событиям. Учитывая особую историю Узбекистана с Советским наследием и нынешнее влияние России на регион, отношения с Россией неразрывно связаны в анализе узбекско-американских отношений.

Ключевые слова: каримовское правление, узбекско-американские отношения, внешняя политика.

JEL Classification: F29, K33

УДК: 327.39

REZUMAT:

POLITICĂ EXTERNĂ A UZBEKISTANULUI: RELAȚIILE UZBEKISTAN - STATELE UNITE ALE AMERICII ÎN ERA POST-SOVIETICĂ SUB GUVERNĂMÂNTUL LUI KARIMOV

După prăbușirea URSS, Uzbekistanul a rămas relativ mai puternic între statele din Asia Centrală. Prin situația geopolitică importantă a teritoriului și schimbul de frontierele cu statele din Asia Centrală și Afganistan, cât și resursele sale naturale; acesta a fost unul dintre cei mai importanți jucători din regiune. Mai ales, după atacul terorist din 11 septembrie 2001, cu intervenția Americană în regiune, Uzbekistanul a început să joace rol mai important atât în regiune, cât și în politica internațională.

Islam Karimov a fost principalul actor în politica externă a Uzbekistanului, de la venirea lui la putere până la moartea sa. Acest articol analizează politicile externe ale Uzbekistanului sub guvernământul lui Karimov, față de Statele Unite ale Americii în era post-sovietică cu referire la evenimente importante. Având în vedere că Uzbekistanul are o istorie aparte, inclusiv moștenirea Sovietică și influență actuală a Rusiei în regiune, relațiile cu Rusia sunt inseparabile în analiza relațiilor uzbeco-americane.

Cuvinte cheie: guvernarea lui Karimov, relațiile uzbeco-americane, relații externe.

JEL Classification: F29, K33

CZU: 327.39

Introduction

Uzbekistan is one of the five Central Asian states that declared independence in 1991. The general secretary of the Communist Party of the Soviet Union of Uzbek Soviet Socialist Republic, Islam Karimov, was elected as the president of Republic of Uzbekistan by independence.

Given the problems from Soviet era, Karimov needed to handle with social and economic problems; language and Russian minority issues, nation building process by eliminating Soviet identity-Russian influence and Islamic fundamentalism. Having the territory in the

hearth of Central Asia, Uzbekistan shares borders with all Central Asian countries and Afghanistan, where Taliban, a pro-Political Islam government, had the power and militant Islam is appreciated. In addition to its territory encompassing historically important Islamic cities, Samarkand and Bukhara; thanks to historically sedentary civilizations, people of Uzbekistan have stronger sense of Islam. Given all these problems and threat of Islamic Fundamentalism, Karimov focused on internal issues to develop stability in the country and developed foreign relations carefully. Main aim was to build new relations,

by releasing Russian influence and giving attention not to undergo to influence zone of another big power, by counterbalancing policies. In this frame, Karimov developed up-and-down relations with United States, which are inseparable from relations with Russia. Inevitably improved relations with the United States have meant a cooling-off vis-a-vis Russia and vice-versa.¹ In this article, Uzbekistan's foreign policy towards United States will be analysed; however, in order to understand Karimov's attitude in relations, giving short background information on several features of Uzbekistan's political and social life might be valuable which have been very influential in country's domestic and international policies.

Islamic identity has an important place in the Uzbek culture as in other Central Asian cultures. After the disintegration from USSR, this quality was used to build nationality sense by Islam Karimov as all other Central Asian leaders, since during Soviet rule Islam was under heavy repression as an unwanted counter-identity under Soviet identity. In the first years of independence, Karimov appreciated and underlined Islamic identity as an essential element of Uzbek identity and culture. „He acted like the good Muslim when he assumed the presidency in 1991: he went on a pilgrimage to Mecca and symbolically put his right hand on a copy of the Koran for his swearing-in ceremony as president”.² However, by the time Karimov started to fear from Political Islam since it was rival to his position and changed his attitude towards Islam by taking serious measurements. „Karimov has passed the most stringent laws of all the CARs [Central Asian Republics] against Islamic fundamentalism, from restricting *madrassa* education to the growth of beards and has blamed all unrest on the Wahhabis, a blanket term which Uzbek authorities increasingly use to describe all Islamic activism”.³ Even normal religious activities were considered illegal by passing

extreme laws, open Islamism and Islamic political parties were suppressed, religious institutions and education were strictly controlled, people's freedom was restricted even though they were not extremists and all of those made some people more prone to radicalism and pushed them underground. Hence, the more repression on religion and freedom Karimov put, the more appeal of parallel Islam/fundamentalism, counter of the traditionally practiced Sufi Islam in the region, threatened the state. In addition to social and economic problems, rise of fundamentalism led Karimov to become very sensitive to security issues. In this regard, Karimov's religious sensitivity is very important to understand his foreign policies as his main concern has been always to maintain stability domestically and externally. He started to seek new allies, such as India, Pakistan, United States and NATO to protect his leadership and balance the influence of regional powers.

In Uzbekistan, general characteristics of leadership type follows three regional historical influences: the early Islamic Emperors, the Mongolian Khans, and the Russian Tsars (and later Soviet leaders).⁴ All of these rules were strong one-man rules. In addition to strong leader tradition, clan identity, very strong in Uzbekistan, puts very significant emphasis on the leader. In this context, finding repressive, authoritarian leaders, whose personality decide internal and external relations, is not surprising. A good example of this tradition is Karimov, who is highly impressed by brutal Tamerlane rule, had run the Uzbek politics since 1989.

Karimov was elected as president of the republic in 1991 and his term of office was extended by referendums in 1995 and 2002. He won every election by taking more than 80% of votes which seemed not very realistic and became the target of electoral fraud criticisms. During the Karimov's ruling, most of the criticism came to authoritarian characteristics of the president and violation of human rights and freedom. He used civil wars in Afghanistan and

¹ Abdullaev Timur. Uzbekistan Maneuvers. In: Perspective. June-July 2004, Volume 14, No 4, p. 1. [On-line]: https://open.bu.edu/bitstream/handle/2144/3618/perspective_14_4_abdullaev.pdf?sequence=1 (Visited on: 10.11.2017).

² Crosston Matthew. Fostering Fundamentalism: Terrorism, Democracy and American Engagement in Central Asia. Burlington: Ashgate Publishing Company. 2006, p. 117.

³ Rashid Ahmed. Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia. London: Yale University Press. 2000, p. 150.

⁴ Lee Ji-Eun. Foreign policy formation of authoritarian states in Central Asia since 1991: non-institutional domestic factors in Kazakhstan and Uzbekistan. In: The Korean Journal of International Studies. June 2010, No. 8-10, p. 44. [On-line]: <http://www.kjis.org/journal/view.html?uid=38&page=&sort=&scale=10&all k=&s t=&s a=lee&s k=&s v=&s n=&spage=&pn=search&year=&vmd=Full> (Visited on: 10.11.2017).

Tajikistan as justification of his repressive police state. During his rule, „the subordination of the judicial branch to the executive administration has been a widely-known fact across Uzbekistan for over a decade [...] the Uzbek parliament [is], arguably even more of a rubber-stamp for the executive than the judiciary. [...] The post was symbolically bestowed upon the president”.⁵ In this context, Freedom House labelled Uzbekistan as „Not Free” and one of the world’s most repressive countries by emphasizing on Karimov’s autocratic government having near-total control over the media⁶

Having these features as major steering forces shaping state’s domestic and foreign policies; under Karimov’s ruling, Uzbekistan had developed fluctuating relations with United States which can be analysed under four different categories by emphasizing important points although they cannot be separated with clear boundaries. In the first part of this article, Uzbekistan’s relations with United States during the period from declaration of independence to 9/11 terrorist attack will be analysed. In the second part, enhanced cooperation between United States and Uzbekistan in the aftermath of 9/11 terrorist attack; expectations of states from each other and reflection of these ties on other actors will be discussed. In the third part, Andijan massacre and worsening of the relations with United States and western world that hoped Uzbekistan to become more democratic country will be the main topic. Finally, recovery of the relations, changing environment, death of Karimov; and the possibility of new cooperation will be evaluated.

1. 1991-2001 Period: From Independence to 9/11 Terrorist Attack

This period started for Uzbekistan, as other four Central Asian states, with a new and never experienced event. For the first time Uzbekistan declared independence and an Uzbek nation state was established with the name of the Republic of Uzbekistan. Central Asian people, who lived for centuries together under the name of „Turkistani”, were now experiencing being separate nations. Not surprisingly, this was a very

hard condition to build a nation. Given Islam and being Turkic (except Tajikistan) as umbrella terms, having been lived for decades under Soviet rule brought many identity and minority problems together.

Together with Russians and other Slavic minorities from different parts of the Soviet Union, Uzbekistan had Central Asian populations which are not ethnic Uzbek. In addition to social problems, economic problems made process of nation building very difficult. Being aware of these problems, Karimov was very careful about keeping stability in internal and external relations. He was wary of Russian influence in the region, however, in early 1990s by keeping distance from Russia, he was also cautious not to undergo influence zone of another big power. To diminish Russian influence and Russian-led Commonwealth of Independent States (CIS) Organization’s effects, he tried to find carefully new allies, such as United States who had not much interest in this region during this era. In 1990s, United States’ interests in the region were not decisive as it became after 9/11. However, in the post-Soviet region it was developing sizable relations. In 1999, Uzbekistan withdrew Russian led Collective Security Treaty Organization (CSTO) and joined American led Organization for Democracy and Economic Development (GUAM). New alliances with other powers were beneficial for Karimov to strengthen his leadership.

In terms of reactions of regional powers that are expected to come mainly from Russia, Putin was also reluctant to clash with United States. „Russian scholar Alexander Solzhenitsyn wrote in 1991 that the CARs were a liability for Russia, and Russia should let the CARs to do their own business to escape from their burden”.⁷ This logic made sense to some extent. During Soviet era, Central Asian republics were the poorest parts of the state. Their budgets were coming mostly from Moscow. This situation had not changed after the independence. Escaping from their burden was logical, however, leaving them on their own would lead Russia to lose its influence over region which cannot be acceptable regarding energy and security issues. Although they were poor, Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan have had huge amounts of oil and gas reserves.

⁵ Crosston Matthew. *Op. cit.*, p. 7.

⁶ Freedom House. Freedom of press. 2013. [On-line]: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/uzbekistan#.VVJ1vo7tmko> (Visited on: 10.11.2017).

⁷ Bhaty Roy Sultan Khan. Russia: the traditional hegemon in Central Asia. In: Perceptions. Autumn 2008, 12(2), p. 47/

Alliances with these states were very important for Russia that wants to become energy leader of world by replacing OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries) countries. Thus, especially after Putin became the president of Russia, he sought to develop relations with Central Asian states.

Relations with United States, however, started to cool with rise of voices criticizing Uzbekistan's poor human rights records. Karimov reacted by ignoring these voices. He concentrated on relations with Russia to balance worsening relations with United States. „Strategic partnership implies a special type of relations between states going far beyond the features of ordinary cooperation. It requires a high level of mutual trust along with long-term, sustainable and comprehensive cooperation especially in the sphere of security interests, as well as similar positions on major international issues”⁸ „In December 2000, [...] Putin flattered Karimov by calling Uzbekistan a „strategic partner”. The new friendship resulted in an important Uzbek-Russian treaty on cooperation in the military and military-technical spheres, renewable every five years. President Karimov even supported Russia's position on Chechnya [...] as the guarantor of stability and security in the region, while making sure to emphasize that Russia, in return, must honour Uzbekistan's sovereignty and territorial integrity”⁹.

2. 2001-2005 Period: From 9/11 to Andijan Massacre

9/11 terrorist attack changed status quo in the region, by leading to US military operation to Afghanistan, that is, American intervention to the region. This intervention restored Uzbek-American relations in a rapid way.

Following the subsequent deployment of a United States' contingent at the K-2 air base in Uzbekistan's southern city of Karshi for supporting the operation in Afghanistan, on 12 March 2002, the United States and Uzbekistan signed a Declaration on Strategic Partnership and Cooperation Framework. In the context of 9/11, for the Operation Enduring Freedom in

Afghanistan, the USUSP (United States-Uzbekistan Strategic Partnership) was established. In the preamble, both sides agreed on implementation of democratic and market reforms in Uzbekistan to ensure political, social, and economic stability, sustainable development, prosperity, and national security as a precondition. Moreover, to maintain stability and security in Central Asia; Uzbekistan's independence, territorial integrity and sustainable development were regarded as key factors.¹⁰ In 2002, Uzbekistan became a member of NATO. From all of these developments what Karimov expected was more financial support.

One might question Russian reaction to balance American involvement. In fact, United States and Russia have had common interests in the region as much as counter ones. First of all, energy issues concerned both countries. United States wanted to reduce its dependence to Middle Eastern oil, while Russia wanted to become first oil and gas producer of the world by eliminating Middle Eastern countries, basically the OPEC countries. United States could be a good market to sell oil and gas for Russia. This partnership would benefit both states. Secondly, terrorism in the region was also Russia's and China's concern. They had a close watch on Afghanistan and threat of Islamic Fundamentalism, since Russia was suffering from its Muslim Chechen population and in China's Xinjiang region, Uigur Turkic Muslims were fighting with government's forces¹¹. Russia seemed eager to cooperate with United States. Furthermore, United States' intervention would provide additional benefits to Russia as by military intervention, United States could lose its popularity in the region and gain hatred of Muslims leading to enhancement of sympathy for Russia.

However, after some point, interests of these states were clashing. In short-term, both states would benefit; in long run Russia could be affected negatively. For instance, United States was supporting alternative pipelines bypassing Russian territory such as Baku-Tbilisi-Ceyhan. This was a threat for Russia aiming to be the energy leader. Moreover, if Turkmenistan and Uzbekistan develop their industry, especially textile industry and oil refineries, with foreign

⁸ Tolipov Farkold. Will the U.S. and Uzbekistan revisit their strategic partnership? The Central Asia-Caucasus Analyst. Retrieved March 20, 2013. [On-line]: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12683-will-the-us-and-uzbekistan-revisit-their-strategic-partnership.html> (Visited on: 10.11.2017).

⁹ Abdullaev Timur. Uzbekistan Maneuvers... *Op. cit.*, p. 2.

¹⁰ Tolipov Farkold. *Op. cit.*, para 1-2.

¹¹ Bhatti Roy Sultan Khan. Russia: the traditional hegemon in Central Asia. In: Perceptions. Autumn 2008, 12(2), p. 57.

supports, cheap cotton from Central Asia would not be available and Russian textile industry would be affected. These developments would support development of capitalist class in the post-Soviet states that would tend to develop more links with the west.¹² In addition, by supporting the United States' war on terror, Russia could seem as junior partner of United States and lose its influence in the region. These partial interests affected their relations with Uzbekistan.

By sudden and drastic nature of Uzbek foreign policy, quickly developed ties with United States after 9/11 did not last long. Mutual expectations were too high, but, they were not satisfied by either side. Neither Karimov satisfied financially, nor United States found what it hoped militarily; and in terms of democracy and human rights. After that, ties with Russia were strengthened again. In June 2002, Uzbekistan participated Shanghai Cooperation Organization as a full member, when a senior from United States criticizing Uzbekistan's human rights record was visiting the country. Moreover in mid- June, Uzbekistan decline to participate in NATO's Partnership for Peace exercises in Georgia, due to „technical reasons”, then, Uzbek Foreign Minister Abdulaziz Komilov announced that Uzbekistan was suspending its membership in GUUAM (Georgia, Ukraine, Uzbekistan, Azerbaijan, Moldova) which is a counter organization against CIS, an organization gathering post-Soviet republics together under Russian influence.¹³ Between 2002 and 2004, Russia invested hugely on Uzbek gas and oil; and nuclear industry. Finally, in 2004, Russia and Uzbekistan became strategic partners.¹⁴

3. Andijan Massacre

After post-Soviet states experienced Color Revolutions (in Georgia Rose Revolution, in Ukraine Orange Revolution and in Kyrgyzstan Tulip Revolution), they changed their leaders by public protests. In 2005, oppositional voices wishing same consequence started to raise in Uzbekistan. Arrest of 22 beloved businessman led a fire for the demonstrations. However, having seen Kyrgyzstan example, Karimov was well prepared.

On 13 May 2005, without warning, hundreds of unarmed peaceful protesters were killed by Uzbek government forces indiscriminately. They were protesting imprisonment of twenty three local businessmen who were on trial for religious extremism. That was a protest against country-wide poverty and government repression. Although UN and inter-governmental organizations found that the Uzbek government used excessively lethal force, Uzbek government refused to allow an independent inquiry to the massacre and denied the responsibility. The government declared number of deaths as 187, however, real number is not known, probably more than hundreds. Moreover, after the event, authorities suppressed and manipulated information about the massacre and arrested hundreds of the demonstrators. These people were also tortured and ill-treated. In addition, the government showed negative attitude against independent journalists, political activists, and civil society groups, by imprisoning many of activists.¹⁵

Throughout his ruling, Karimov had unlimited access to information. He also could not go well with the international organizations which criticized his rule. After the massacre, EU imposed sanctions on Uzbekistan on 3 October 2005 including a partial suspension of the EU-Uzbekistan Partnership and Cooperation Agreement; a visa ban on 12 government officials who were regarded as responsible for the massacre, and an embargo on arms exports to Uzbekistan.¹⁶ While United States and western organizations criticizing heavily the massacre, Russia supported Karimov by saying that Andijan was a rebellion of Islamist groups¹⁷ and during this time SCO (Shanghai Cooperation Organization) emphasized combating „extremism, separatism, and terrorism” in Central

¹⁵ HRW. Uzbekistan: No Justice 7 Years after Andijan Massacre. 2012, May 11, para. 3, 25-29. [On-line]: <https://www.hrw.org/news/2012/05/11/uzbekistan-no-justice-7-years-after-andijan-massacre> (Visited on: 10.11.2017).

¹⁶ Idem.

¹⁷ Lee Ji-Eun. Foreign policy formation of authoritarian states in Central Asia since 1991: non-institutional domestic factors in Kazakhstan and Uzbekistan. In: The Korean Journal of International Studies. June 2010, No. 8-10, p. 51. [On-line]: http://www.kjis.org/journal/view.html?uid=38&page=&sort=&scale=10&all_k=&s_t=&s_a=lee&s_k=&s_v=&s_n=&spage=&pn=search&year=&vmd=Full (Visited on: 10.11.2017).

¹² Idem., p. 63.

¹³ Abdullaev Timur. Uzbekistan Maneuvers... *Op. cit.*

¹⁴ Bhatta Roy Sultan Khan. *Op. cit.*, p. 50-53.

Asia.¹⁸ Hence, „the Uzbek government evicted the US military from its base at Karshi-Khanabad. Then, United States cut off military exercises with the Uzbek army. Uzbek authorities, influenced by Russian elite, accused Washington to sponsor and fund uprising”¹⁹. This was a chance for Russia to strengthen ties with Uzbekistan, and it used this chance. In fact, traditionally one man rule and authoritarian leaders are acceptable for Russia and authoritarian regimes are compatible with Russia that wants to maintain status quo. Karimov appreciated friendly attitude of Russia. Whereas criticisms and pressure coming from United States to improve human rights and to start an open international investigation to the massacre were perceived as a threat to his leadership by Karimov.

4. Relations until Karimov's Death

After couple of years suspending the relations, both United States and EU relatively lifted the restrictions on Uzbekistan although the Uzbek government failed to take any concrete steps to meet the criteria.

The Partnership and Cooperation Agreement was reinstated in 2006 and visa-ban was suspended in 2007; and arms embargo was lifted in 2009. Moreover, call for an international investigation into the Andijan massacre was dropped from the sanctions criteria.²⁰ Similarly, in Washington-Tashkent relations, there has been a recovery since 2008 following tension between Uzbekistan and Russia, especially after Obama's coming to power. Revision of United States' global posture; the functioning of the Northern Distribution Network (NDN); New Silk Road Strategy; and reactivation of NATO-Central Asia relations have been effective on recovery of relations. In addition, reset „*perezagruзка*” in the United States-Russia relations had implied a need for Uzbekistan to reset its relations with both powers.²¹

In 2009, a high-level annual bilateral consultations mechanism covering many issues such as trade and development, investments, energy, agriculture, health, parliamentary exchanges, education, science and technology, counter-narcotics, border security, counter-terrorism, religious freedom, trafficking in persons, development of civil society and human rights as well as the operation in Afghanistan was set up by Uzbekistan and United States.²²

These developments were reducing the meaning of strategic partnership which Uzbekistan signed with both United States and Russia and this situation was irritating Russia. However, it could not be said that Uzbekistan was closing the door completely to Russia. By the time, China was entering to the picture as a major purchaser of Uzbek gas, by being a good alternative ally counterbalancing Russian influence.²³

In 2011, by several high-level visits including Hilary Clinton's visit, strengthened the relations. By 2012, relations between Uzbekistan and United States have been more intensified. Both states agreed on new projects in the areas of oil, gas, mining, pharmaceuticals, and defence. In 2012, Uzbekistan suspended its participation in the CSTO, considered as „the narrow CIS”, which Uzbekistan joined in August 2006, after relations with the West were worsened due to Andijan massacre. Same year, United States Assistant Secretary of State Robert Blake stated that „Uzbekistan has been a critical part of regional support for Afghanistan, building a rail line connecting Afghanistan to Central Asia and providing electricity that benefits the Afghan people. In addition, Uzbekistan has a central role in the NDN, with the majority of supplies transiting through the Uzbek-Afghan border”²⁴

Although United States' officials criticised Uzbekistan's poor human rights records; this positive atmosphere in relations continued until Karimov's death on 2 September 2016. Now, the

¹⁸ Beehner Lionel. Documenting Andijan. In: Council on Foreign Relations. 2006, June 26, para. 1. [On-line]: <http://www.cfr.org/uzbekistan/documenting-andijan/p10984> (Visited on: 10.11.2017).

¹⁹ Idem., para. 8.

²⁰ HRW. Uzbekistan: No Justice 7 Years after Andijan Massacre. 2012, May 11, para. 33. [On-line]: <https://www.hrw.org/news/2012/05/11/uzbekistan-no-justice-7-years-after-andijan-massacre> (Visited on: 10.11.2017).

²¹ Tolipov Farkold. *Op. cit.*, para 6.

²² Idem., para.10.

²³ Lilis Joanna. Uzbekistan: Rattled by Russian Expansionism, Tashkent Looks East. Eurasianet. 2014, September 8, para. 5-22. [On-line]: <http://www.eurasianet.org/node/69881> (Visited on: 10.11.2017).

²⁴ Nichols J. Uzbekistan: recent developments and U.S. interests. In: Congressional Research Service. 2013, August 21, p. 17. [On-line]: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS21238.pdf> (Visited on: 10.11.2017).

new president of Uzbekistan Mirziyoyev gives positive messages to improve relations further both with United States and Europe; and other regional states.

Conclusion

In this article, foreign policy of Uzbekistan towards United States during the Karimov's ruling is analysed with respect to important events. It is obvious that Uzbek relations with United States cannot be taken into account without considering relations with Russia. In this regard, it is found suitable to analyse Uzbek-American relations during Karimov's ruling under four categories, although there are no clear cut boundaries between these categories, due to sudden and drastic nature of Uzbek foreign policy.

In the essence of up-and-down relations, there are Uzbekistan's and Karimov's characteristic features. Uzbekistan has most populous nation in Central Asia which is generally Turkic and Sunni Muslim. In addition to having experienced Islamic, Mongolian and Russian rules for centuries; strong clan identities, putting major emphasis on leaders who are generally male figures, make Uzbekistan traditionally prone to strong even authoritarian one-man rule. Following the traditional way, Uzbek politics depended strictly on the president Karimov's authoritarian rule. Personal characteristics of Karimov, mainly his sensitivity to security issues shaped the Uzbekistan's domestic and foreign policies. Threat of Islamic fundamentalism, difficulties faced in nation building process, and protecting his leadership from regional powers made up basis of his sensitivity to security. Hence, Uzbek foreign policy actually meant Karimov's foreign policy. To eliminate the things that he saw as a threat, he applied repressive policies restricting human rights and freedom in domestic area; and used counter-balancing of powers strategy in the international area by suddenly changing his side. However, consequences of domestic policies reflected on foreign relations, as it has happened in the relations with United States.

After the independence, Uzbekistan did not develop very close ties with United States. This was mainly because of that Uzbekistan was focused on keeping stability domestically and externally; and United States had fewer interest in the region. In this era, Uzbekistan sought to

create link with United States to balance Russian influence. Although USSR was dissolved, Karimov was still wary of Russian influence. However, this does not mean that there were no ties established with Russia. Karimov tried to apply a balanced policy without missing any advantage.

In terms of relations with United States, 11 September 2001 became a turning point. With the American intervention to the region, new bonds were developed. Although time to time expectations have not come to real and sides have been dissatisfied; fluctuating relations had continued until Karimov's death. Andijan Massacre and poor developments in human rights and freedoms led heavy criticisms and sanctions against Uzbekistan which were perceived by Karimov as a threat to his regime. After time, new military and financial agreements were signed between United States and Uzbekistan. This time cooperation was about United States' military leaving Afghanistan. Differently from past, that time China was entering to the picture much more which is the main purchaser of Uzbek oil and gas and new pipeline projects were in the agenda of Uzbekistan. In short, during Karimov's ruling, Uzbek foreign policy regarding United States can be summarized as that „Uzbekistan has tended to 'turn West' when it finds that Russia is becoming too assertive, and then back again to Russia when pressed too strongly by the West on its poor human rights record”²⁵

During Karimov's ruling, Uzbekistan acted strictly depending on its national interests in foreign policy making. Signatures were not reliable enough to develop sustainable close ties. Now, with the death of Karimov there is a change in leadership after more than twenty five years. Contrary to the constitution calling for the chairman of the senate to become the interim leader of three months, authorities put the prime minister Shavkat Mirziyoyev in control, who was a college of Karimov and regarded him as father figure and gave the signals that he will follow the same path.²⁶ After that, Mirziyoyev was elected

²⁵ Lili Joanna. *Op. cit.*, para. 10.

²⁶ Foley Rebeka. A flurry of succession planning follows an autocrat's death in Eurasia. Freedom House. Retrieved September 23, 2016, para. 3-6. [On-line]: <https://freedomhouse.org/blog/flurry-succession-planning-follows-autocrat-s-death-eurasia> (Visited on: 10.11.2017).

as president on 4 December 2016. Despite the general expectations, there is still hope for a less oppressive system since Mirziyoyev promises for more liberal and open system and relaxing visa controls for many nations. However, time will show his sincerity for the change.

In future, new and stronger alliances and projects can be possible with states such as Turkey, Iran, Pakistan, Europe or China in addition to United States and Russia. However, vague relations should be cleared first. If the Karimov's logic is followed, developing relations with Uzbekistan forecasts nothing but uncertainty. To give reliable images and to sustain developments, beginning with Uzbekistan; Russia and United States should be more transparent and more accountable. Expectations should go beyond the financial aims. Reason of worsening relations between United States and Uzbekistan was the Andijan massacre, however, without seeing any improvement in human rights records in Uzbekistan, United States started to intensify relations. Even after Arab Spring, there was a tendency to increase pressure in the country by Karimov. In this picture, no one could guarantee that this kind of sad events will not happen again.

Moreover, with the new advancements, power balances in the region are changing. China is rising and developing more relations with Uzbekistan and other Central Asian states as well. These advancements can be chance for Uzbekistan to develop multisided and sustainable relations.

Under the Karimov's authoritarian ruling, liberal market economy, civil society and pressure groups were heavily repressed; and the country had isolated economically and politically from the world. By the new government, there may be a chance to develop these qualities; as they are essential in development of country both economically and socially, as a consequence, Uzbekistan can be more powerful and stable actor in the international relations. A more democratic and developed Uzbekistan can be more appealing for United States as an ally.

In addition, if opposition groups can have a say in politics, this will consequently reduce their radicalization. We know by many examples that oppression is not a reliable mean for sustainable stability. Resentments in societies where social cleavages are high, always carry risk of chaos. Besides, anti-democratic attitude damages the

image of Uzbekistan in the international arena. If oppositional groups are given the chance of representing their wishes and ideas in the political arena, this may reduce many domestic and foreign problems of Uzbekistan.

Minorities' problems are common problems of the all Central Asian states and led many problems in foreign relations of Uzbekistan during Kerimov's ruling. Since Central Asian people have a common history and believes and values just like European people; integration model might be a better option for the region; and that might reduce the problems governments face; and tension between the states and can boost stability in the region.

To conclude, Uzbekistan has been a very important state and an important ally for United States by its geopolitically important territory, plenty of natural resources, history and culture. Attributing on these qualities, Karimov followed a sharp foreign policy in relations with United States. Strong one man ruling tradition and Karimov's characteristic features had been mainly effective in foreign policy making. After his death, leadership change might be chance to establish more reliable and sustainable relations by taking lessons from Karimov's ruling; however, if the status quo in the Uzbekistan is kept, relations with United States seem to experience same faith again.

Bibliography:

1. Abdullaev Timur. Uzbekistan Maneuvers. In: Perspective. June-July 2004, Volume 14, No 4. [Online]: https://open.bu.edu/bitstream/handle/2144/3618/perspective_14_4_abdullaev.pdf?sequence=1 (Visited on: 10.11.2017).
2. Beehner Lionel. Documenting Andijan. In: Council on Foreign Relations. 2006, June 26. [Online]: <http://www.cfr.org/uzbekistan/documenting-andijan/p10984> (Visited on: 10.11.2017).
3. Bhatti Roy Sultan Khan. Russia: the traditional hegemon in Central Asia. In: Perceptions. Autumn 2008, 12(2), p. 45 - 63.
4. Crosston Matthew. Fostering Fundamentalism: Terrorism, Democracy and American Engagement in Central Asia. Burlington: Ashgate Publishing Company. 2006. 195 p.
5. Foley Rebeka. A flurry of succession planning follows an autocrat's death in Eurasia. Freedom House. Retrieved September 23, 2016. [Online]: <https://freedomhouse.org/blog/flurry-succession->

[planning-follows-autocrat-s-death-eurasia](#) (Visited on: 10.11.2017).

6. Freedom House. Freedom of press. 2013. [On-line]: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/uzbekistan#.VVJ1vo7tmko> (Visited on: 10.11.2017).

7. HRW. Uzbekistan: No Justice 7 Years after Andijan Massacre. 2012, May 11. [On-line]: <https://www.hrw.org/news/2012/05/11/uzbekistan-no-justice-7-years-after-andijan-massacre> (Visited on: 10.11.2017).

8. Lee Ji-Eun. Foreign policy formation of authoritarian states in Central Asia since 1991: non-institutional domestic factors in Kazakhstan and Uzbekistan. In: The Korean Journal of International Studies. June 2010, No. 8-10, p. 33-71. [On-line]: <http://www.kjis.org/journal/view.html?uid=38&page=&sort=&scale=10&all k=&s t=&s a=lee&s k=&s v=&s n=&spage=&pn=search&year=&vmd=Full> (Visited on: 10.11.2017).

9. Lilis Joanna. Uzbekistan: Rattled by Russian Expansionism, Tashkent Looks East. Eurasianet. 2014, September 8. [On-line]: <http://www.eurasianet.org/node/69881> (Visited on: 10.11.2017).

10. Nichols J. Uzbekistan: recent developments and U.S. interests. In: Congressional Research Service. 2013, August 21. [On-line]:

<https://fas.org/sgp/crs/row/RS21238.pdf> (Visited on: 10.11.2017).

11. Rashid Ahmed. Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia. London: Yale University Press. 2000. 344 p.

12. Tolipov Farkold. Will the U.S. and Uzbekistan revisit their strategic partnership? The Central Asia-Caucasus Analyst. Retrieved March 20, 2013. [On-line]: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12683-will-the-us-and-uzbekistan-revisit-their-strategic-partnership.html> (Visited on: 10.11.2017).

**Copyright© Toğrul İSMAYIL,
Hilal ATMACA, 2017.**

Contacts / Contacte / Контакты:

TOBB University of Economics and Technology
Sogutozu Street No: 43, Sogutozu,
Ankara, 06560 Turkey

İSMAYIL Toğrul

E-mail: togrul65@hotmail.com,
tismayil@etu.edu.tr

ATMACA Hilal

Email: hilal.atmaca@gmail.com

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2017, Issue 3, Volume 12, Pages 493-493. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 10. 09. 2017 Accepted: 15.09. 2017 Published: 30.09. 2017</p>
---	---

NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE
SCIENTIFIC NEWS
НОВОСТИ НАУЧНОГО МИРА

INFORMAȚIE PRIVIND ETICA PUBLICAȚIILOR ȘTIINȚIFICE

În iunie 2017, am primit prin e-mail, de la asociația română neguvernamentală PRO-DROM, informații cu privire la faptul că, în nr. 4 anul 2008, al revistei "Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale" a fost identificat un caz de plagiat a autorului Maricela Cobzariu.

În scrisoare au fost indicate trei articole, din care a fost împrumutat o parte a textului, și au fost specificate cerințele privind atragerea autorului la răspundere, inclusiv la răspunderea penală.

Am efectuat o verificare a acestui articol, și am stabilit că, într-adevăr, a avut loc preluarea a unei părți a textului din aceste lucrări, fără citarea autorilor, ceea ce ar putea fi calificat ca plagiat sau compilare.

Am decis să publicăm informația despre acest caz, cerându-ne scuze față de cititori. Am decis, de asemenea, să aprofundăm și să îmbunătățim munca noastră de prevenire a astfel de cazuri.

Desigur, Maricelai Cobzariu în viitor i se interzice de a mai publica articole în revista noastră.

Cu toate acestea, nu avem nici un motiv, pentru a atrage la răspundere autorul, inclusiv la răspundere penală, așa cum ne cere asociația română neguvernamentală PRO-DROM.

Atragerea la răspundere poate fi realizată doar de autorii, ale căror drepturi au fost încălcate, prin plagierea (compilarea) textului din articole, fără permisiunea lor.

Pentru Informație:

Maricela Cobzariu, cetățeană a României, în perioada 2006-2008 doctorand, studii prin corespondență, la Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

A lucrat judecător (magistrat) la Curtea de Apel Bacău, România, În anul 2012, a fost promovată la Curtea Supremă a României.

Tema tezei de doctorat: "Legislația și practica Republicii Moldova și României în combaterea spălării banilor".

La sfârșitul anului 2008 a prezentat pentru susținere teza de doctor în drept, care după o discuție în departamentul institutului (catedră) și la seminarul de profil, a fost returnată autorului pentru revizuire, cu recomandarea de a lucra mai serios cu sursele.

C rezultat, Maricela Cobzariu a încetat să mai intre în contact cu Institutul, și în 2009, a fost exmatriculată din doctorat. Până în prezent Maricela Cobzariu așa și nu a susținut teza de doctor.

Cu respect,

Consiliul redacțional al revistei
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”
Colegiul de redacție al revistei
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”

JEL Classification: K11

CZU: 349.2:351.9, 347.78.028

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2017, Issue 3, Volume 12, Pages 494-494. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 10.09.2017 Accepted: 15.09.2017 Published: 30.09.2017</p>
---	---

**NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE
SCIENTIFIC NEWS
НОВОСТИ НАУЧНОГО МИРА**

**ИНФОРМАЦИЯ ОБ ЭТИЧЕСКИХ И ПРАВОВЫХ ОСНОВАХ
РЕДАКЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ**

В июне 2017 года мы получили по электронной почте от румынской неправительственной ассоциации PRO-DROM информацию о том, что в № 4 за 2008 год «Молдавского журнала международного права и международных отношений» был идентифицирован случай плагиата автором Маричела Кобзариу.

В письме были указаны три статьи, из которых была заимствована часть текста, и были указаны требования, чтобы привлечь автора к ответственности, в том числе уголовной.

Мы осуществили проверку данной статьи, и определили, что действительно, имело место заимствование части текста из указанных работ, без цитирования авторов, что вполне может квалифицироваться как плагиат или компиляция.

Мы решили опубликовать информацию об этом случае, извиняясь перед читателями. Мы также усилим нашу работу по предотвращению впредь таких случаев.

Разумеется, Маричеле Кобзариу впредь запрещено публиковать свои работы в нашем журнале.

Вместе с тем, привлечь к ответственности автора, в том числе к уголовной ответственности, как требует от нас румынская неправительственная ассоциация PRO-DROM, мы не имеем никаких оснований.

Это могут осуществить лишь авторы, чьи права были нарушены, путем заимствования части текста из их статей без их разрешения.

Справка:

Маричела Кобзариу, гражданка Румынии, в 2006-2008 училась заочно в аспирантуре Института истории, государства и права АН Молдовы.

Работала судьей в Уездном суде Бакэу, в Румынии, в 2012 году была включена в состав Верховного Суда Румынии.

Тема диссертации: «Законодательство и практика Молдовы и Румынии в борьбе с отмыванием денег».

В конце 2008 года представила к защите диссертацию, которая пройдя дискуссию в отделе института (кафедре) и профильном семинаре, была возвращена автору на доработку, с рекомендацией серьезно поработать с источниками.

После этого, Маричела Кобзариу перестала контактировать с Институтом, и в 2009 году была отчислена из Аспирантуры. Диссертацию, она так и не защитила.

С уважением,

**Редакционный совет
«Молдавского журнала международного права и международных отношений»
Редакционная коллегия
«Молдавского журнала международного права и международных отношений»**

JEL Classification: K11

УДК: 349.2:351.9, 347.78.028

 <p>REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova</p>	<p>Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений</p> <p>2017, Issue 3, Volume 12, Pages 495-495. ISSN 1857-1999 EISSN 2345-1963 Submitted: 10. 09. 2017 Accepted: 15.09. 2017 Published: 30.09. 2017</p>
---	---

**NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE
SCIENTIFIC NEWS
НОВОСТИ НАУЧНОГО МИРА**

**INFORMATION ON THE ETHICAL AND LEGAL BASIS
OF THE EDITORIAL POLICY**

This June 2017, we received information by e-mail from the Romanian non-governmental association PRO-DROM, according to which the case of plagiarism was identified in an article written by Maricela Cobzariu. It is a question of No. 4, 2008 of „Moldovan Journal of International Law and International Relations”. Three articles were mentioned in this letter. Part of the text was taken from them. Meanwhile, the demands to bring the author to justice, including criminal ones, were also mentioned in this letter.

We carried out a review of this article, and determined that, in fact, there was a taken part of the text from these works, without quoting the authors. This can be qualified as plagiarism or compilation.

We decided to publish information about this case, apologizing to the readers. We will also strengthen our work to prevent further such incidents.

Of course, Maricela, Cobzariu henceforth forbidden to publish their works in our journal.

At the same time, we are not entitled to prosecute the author, including criminal liability, as the Romanian non-governmental association PRO-DROM demands from us.

This can only be done by authors whose rights have been violated by borrowed part of the text from their articles without their permission.

Reference:

Maricela Cobzariu, a Romanian citizen, in 2006-2008 studied at the graduate school of the Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova at the correspondence department.

Worked as a judge in the District Court of Bacau, in Romania, in 2012 she became a member of the Supreme Court of Romania.

Thesis: „Legislation and practice of Moldova and Romania in the fight against money laundering”.

At the end of 2008, she presented her dissertation for defense. The thesis was analyzed within the department of the institute and the profile seminar, and was returned to the author for revision, with a recommendation to work seriously with the sources.

After that, Maricela Cobzariu stopped contacting the Institute, and in 2009 was expelled from the Graduate School. She didn't defend her thesis.

Yours faithfully,

**Editorial board of the
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”
Editorship of the
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”**

JEL Classification: K11

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**CONSILIUL REDACȚIONAL AL REVISTEI
„REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE”**

**EDITORIAL BOARD (CONSILIUM)
OF THE „MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS”**

**РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ
„МОЛДАВСКОГО ЖУРНАЛА МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ”**

BURIAN Alexandru.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Director al Institutului de Cercetări Strategice al Universității de Studii Europene din Moldova, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Republica Moldova) – *Redactor-șef.*

BURIAN Alexander.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), Director of The Institute for Strategic Studies of The European University of Moldova, President of the Moldavian Association of International Law (The Republic of Moldova) – *Editor-in-chief.*

БУРИАН Александр Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Директор Института стратегических исследований Европейского университета Молдовы, Президент Молдавской Ассоциации международного права (Республика Молдова) – *Главный редактор.*

E-mail: alexandrururian@yahoo.com; alexandrururian@mail.ru

CHINDÎBALIUC Oleana.

Doctor în științe politice, conferențiar universitar, cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Șef Catedră Politică Mondială și Relații Internaționale a Universității de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

— *Redactor-șef adjunct, Președinte al colegiului de redacție.*

KINDIBALYK Olyana.

Ph.D in political science, Associate Professor, Scientific fellow, Institute of Legal and Political Research of ASM; Head of the Department of World Politics and International Relations at the University of European Studies of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova). — *Deputy Editor-in-chief, Head of Editorship.*

КИНДЫБАЛЮК Оляна Игоревна.

Кандидат политических наук, доцент, научный сотрудник Института юридических и политических исследований Академии наук Молдовы; Заведующая кафедрой мировой политики и международных отношений Европейского университета Молдовы (Кишинев, Республика Молдова). — *Заместитель главного редактора, Председатель редакционной коллегии.*

E-mail: olyana.kindibalyk@gmail.com

CHIRTOACĂ Natalia.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Șef Secție Drept Internațional și Relații Internaționale, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (Republica Moldova) — *Secretar științific.*

CHIRTOACA Natalia.

Ph.D in Law, Associate Professor, Head of the Department of International Law and International Relations, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova (The Republic of Moldova) — *Scientific secretary.*

КИРТОАКЭ Наталия Михайловна.

Кандидат юридических наук, доцент, зав. Отделом международного права и международных отношений Института юридических и политических исследований АН Молдовы (Республика Молдова) — *Ученый секретарь.*

E-mail: n_chirtoaca@mail.ru

ANGEL Jose Luis IRIARTE.

Doctor în drept, profesor universitar, Vicerector al Universității Publice din Navarra (Spania) - *Membbru al consiliului redacțional.*

ANGEL Jose Luis IRIARTE.

Doctor of Law, Professor, Vicerector of The Navarra Public University (Spain) – *Member of editorial board.*

АНХЕЛ Хосе Луис ИРИАРТЕ.

Доктор права, профессор, проректор Наваррского публичного университета (Испания) — *Член редакционного совета.*

E-mail: jluis.iriarte@unavarra.es

http://www.uta.edu.ec/formacioncompetencias2005/files/pictures/cv_luisiriarte.pdf

ARHILIUC Victoria.

Doctor habilitat în drept, profesor cercetător, Universitatea de Stat din Moldova (Republica Moldova) – *Membbru al consiliului redacțional.*

ARHILIUC Victoria.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, The State University of Moldova (The Republic of Moldova) — *Member of editorial board.*

АРХИЛЮК Виктория Нестеровна.

Доктор юридических наук, профессор, Молдавский государственный университет (Республика Молдова) — *Член редакционного совета.*

E-mail: arhiliucv57@yahoo.com

ABASHIDZE Aslan.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Șef catedră Drept Internațional, Universitatea Prieteniei Popoarelor din Rusia, Vice-Președinte al Comisiei ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale (Federația Rusă) — *Membbru al consiliului redacțional.*

ABASHIDZE Aslan.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Head of the Department of International Law, The Peoples' Friendship University of Russia, Deputy Chairman of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) — (The Russian Federation) — *Member of editorial board.*

АБАШИДЗЕ Аслан Хусейнович.

Доктор юридических наук, профессор, зав. кафедрой международного права РУДН, Заместитель председателя Комитета ООН по экономическим, социальным и культурным правам (Российская Федерация) — *Член редакционного совета.*

E-mail: aslan.abashidze@gmail.com

http://www.intlaw-rudn.com/about-en/faculty/abashidze?set_language=en-us

BALAN Oleg.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Rector al Academiei de Administrare Publică a Republicii Moldova (Republica Moldova) – *Membbru al consiliului redacțional.*

BALAN Oleg.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Rector of The Academy of Public Administration of The Republic of Moldova (The Republic of Moldova) – *Member of editorial board.*

БАЛАН Олег Иванович.

Доктор юридических наук, профессор, ректор Академии публичного управления Республики Молдова (Республика Молдова) – *Член редакционного совета.*

E-mail: rector1@aap.gov.md; balanoleg9@gmail.com

http://aap.gov.md/index.php?option=com_content&view=article&id=167&Itemid=294&lang=en

BENIUC Valentin.

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Rector al Institutului de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Republica Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

BENIUC Valentin.

Doctor of Political Sciences, Professor, Rector of The Moldavian State Institute of Foreign Relations (The Republic of Moldova) — *Member of editorial board.*

БЕНИУК Валентин Анастасьевич.

Доктор политических наук, профессор, Ректор Молдавского государственного института международных отношений (Республика Молдова) — *Член редакционного совета.*

E-mail: v.beniuc@mail.ru; irim@irim.md

<http://irim.md/index.php/ru/ob-irim/rektorat/13-memberscv/33-valentin-beniuc>

BOSHITSKY Iury.

Doctor în drept, profesor universitar, Rector al Universității de Drept din Kiev a Academiei Naționale de Științe a Ucrainei (Ucraina) – *Membru al consiliului redacțional.*

BOSHITSKY Iury.

Ph.D in Law, Professor, Rector of The Kyiv University of Law of The National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine) — *Member of editorial board.*

БОШИЦКИЙ Юрий Ладиславович.

Кандидат юридических наук, профессор, Ректор Киевского университета права НАН Украины (Украина) — *Член редакционного совета.*

E-mail: rector@kul.kiev.ua; inter-dep@kl.kiev.ua

<http://en.kul.kiev.ua/kerivnictvo/boshickiy-juriy-ladislavovich.html>

DERGACIOV Vladimir.

Doctor habilitat în științe geografice, profesor universitar, expert în geopolitică, profesor la Universitatea Națională din Odesa (Ucraina) — *Membru al consiliului redacțional.*

DERGACHEV Vladimir A.

Dr. Sc. (Geography), Professor, Expert in geopolitics, Professor of the Odessa National University (Ukraine) — *Member of editorial board.*

ДЕРГАЧЕВ Владимир Александрович.

Доктор географических наук, профессор, эксперт в геополитике, профессор Одесского национального университета (Украина) — *Член редакционного совета.*

E-mail: admin@dergachev.ru; dergachev@farlep.net

<http://www.dergachev.farlep.net/>

<http://www.dergachev.ru/>

<http://dergachev-va.livejournal.com/>

DYULGEROVA Nina Angelova.

Doctor habilitat în economie, doctor în istorie, profesor universitar, Catedra Relații Internaționale și Științe Politice, Universitatea Liberă din Varna „Chernorizec Hrabar” (Varna, Bulgaria) – *Membru al consiliului redacțional.*

DYULGEROVA Nina Angelova.

Doctor of Economic Sciences (management and security), Ph.D. in History, Professor of International relations, Department of International Relations and Political Sciences, Faculty „Social Sciences”, Varna Free University „Chernorizec Hrabar” (Varna, Bulgaria) — *Member of editorial board.*

ДЮЛГЕРОВА Нина Ангелова.

Доктор экономических наук, кандидат исторических наук, профессор Варненского свободного университета «Черноризец Храбър» (Варна, Болгария)

— *Член редакционного совета.*

E-mail: nina_d6@hotmail.com; nina_d56@yahoo.com

<http://nina-dulgerova.org/Papers.htm>

<http://nina-dulgerova.org/CV.htm>

FUEREA Augustin.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din București (România) – *Membru al consiliului redacțional.*

FUEREA Augustin.

Doctor of Law, Professor, The University of Bucharest (Romania) – *Member of editorial board.*

ФУЕРЕА Августин.

Доктор права, профессор, Бухарестский государственный университет (Румыния) – *Член редакционного совета.*

E-mail: augustinfuerea@yahoo.com

http://www.univnt.ro/cv/uploads/cv/CV_Fuerea_Augustin.pdf

http://www.drept.unibuc.ro/dyn_doc/cv/a-fuerea.pdf

HAVÁNIK Jozef.

Doctor în economie, Rector al Universității „Alexandr Dubcek” din Trenčín, Slovacia (Trenčín, Republica Slovacă) — *Membru al consiliului redacțional.*

HAVÁNIK Jozef.

Doc. Ing., PhD., Rektor of the Trenčianska Univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne (The Slovak Republic) — *Member of editorial board.*

ХАБАНИК Джозеф.

Доктор экономических наук, Ректор Тренчанского университета им. Александра Дубчека в Тренчине (Тренчин, Словацкая Республика) — *Член редакционного совета.*

E-mail: rector@tuni.sk

<http://tuni.sk/univerzita/organy-univerzity/rector/>

HEINRICH Hans-Georg.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din Viena (Austria) — *Membru al consiliului redacțional.*

HEINRICH Hans-Georg.

Doctor of Law, Professor, The University of Vienna (Austria) — *Member of editorial board.*

ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг.

Доктор права, профессор, Венский университет (Австрия) — *Член редакционного совета.*

E-mail: hans-georg.heinrich@univie.ac.at

<http://www.enri-east.net/consortium/institute-for-advanced-studies/en/>

KAPUSTIN Anatolii.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Federația Rusă (Federația Rusă) — *Membru al consiliului redacțional.*

KAPUSTIN Anatoly.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, President of The Russian Association of International Law (The Russian Federation) — *Member of editorial board.*

КАПУСТИН Анатолий Яковлевич.

Доктор юридических наук, профессор, Президент Российской ассоциации международного права (Российская Федерация) — *Член редакционного совета.*

E-mail: kapustin@izak.ru, akap@mail.ru

http://jppublishing.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=96&Itemid=102

<http://izak.ru/381>

LIPKOVA Ludmila.

Doctor în Economie, Ing., profesor universitar, Decan, Facultatea de Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Republica Slovacia) — *Membru al consiliului redacțional.*

Dr.h.c. prof. Ing. LIPKOVA Ludmila, CSc.

Doctor of Economics, Professor, Dean, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava, Slovakia (The Slovak Republic) — *Member of editorial board.*

ЛИПКОВА Людмила.

Доктор экономических наук, профессор, Декан факультета международных отношений Экономического университета в Братиславе (Словацкая Республика) — *Член редакционного совета.*

E-mail: lipkova@euba.sk

<http://www.osobnosti.sk/index.php?os=zivotopis&ID=1347>

MAZILU Dumitru.

Doctor în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Universitatea „Spiru Haret” din București (România) — *Membru al consiliului redacțional.*

MAZILU Dumitru.

Doctor of Law, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), The „Spiru Haret” University of Bucharest (Romania) — *Member of editorial board.*

МАЗИЛУ Думитру.

Доктор права, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Университет им. Спиру Харета, Бухарест (Румыния) — *Член редакционного совета.*

E-mail: dumitru.mazilu@spiruharet.ro; secretariat@universitatea-cantemir.ro

http://ro.wikipedia.org/wiki/Dumitru_Mazilu

http://www.ucdc.info/cd/cd_profil.php?cid=1146

NAZARIA Sergiu.

Doctor habilitat în științe politice, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Republica Moldova) — *Membru al consiliului redacțional.*

NAZARIA Sergei.

Doctor of Political Sciences, Ph.D in History, Associate professor, The Moldavian State Institute of Foreign Relations (The Republic of Moldova) — *Member of editorial board.*

НАЗАРИЯ Сергей Михайлович.

Доктор политических наук, кандидат исторических наук, доцент, Молдавский государственный институт международных отношений (Республика Молдова) — *Член редакционного совета.*

E-mail: sergnazar@mail.ru

PAPAVA Vladimer.

Doctor habilitat în economie, profesor universitar, academician al Academiei Naționale de Științe a Georgiei, Profesor universitar la Facultatea de Economie a Universității de Stat din Tbilisi „Ivane Javakhishvili” (Tbilisi, Georgia) — *Membru al consiliului redacțional.*

PAPAVA Vladimer.

Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of the Georgian National Academy of Sciences, Professor of Economics, Faculty of Economics and Business, The Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (Tbilisi, Georgia) — *Member of editorial board.*

ПАПАВА Владимир.

Доктор экономических наук, профессор, действительный член Национальной Академии наук Грузии, профессор Экономического факультета Тбилисского государственного университета имени Иванэ Джавахишвили (Тбилиси, Грузия) — *Член редакционного совета.*

E-mail: papavavladimer@gfsis.org; papavavladimer@yahoo.com

<http://www.tsu.edu.ge/en/government/raac/rector/>

<http://www.papava.info/>; http://en.wikipedia.org/wiki/Vladimer_Papava

POPESCU Dumitra.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea „Titu Maiorescu” din București, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române (România) — *Membru al consiliului redacțional.*

POPESCU Dumitra.

Doctor of Law, Professor, The „Titu Maiorescu” University of Bucharest, Legal Research Institute „Academician Andrei Rădulescu” of the Romanian Academy (Romania) — *Member of editorial board.*

ПОПЕСКУ Думитра.

Доктор права, профессор, Бухарестский университет имени Титу Майореску, Научно-исследовательский юридический институт имени академика Андрея Рэдулеску Румынской Академии (Румыния) — *Член редакционного совета.*

E-mail: juridic_institut@yahoo.com

STRATIEVSCHI Dmitrii.

Doctor în istorie, Vicedirector al Centrului de studii a Europei de Est din Berlin OEZB e.v. (Berlin, Republica Federală Germania) — *Membru al consiliului redacțional.*

STRATIEVSKI Dmitri.

Ph.D in History, Deputy Director of the Center for the Study of Eastern Europe in Berlin OEZB e.v. (Berlin, The Federal Republic of Germany) — *Member of editorial board.*

СТРАТИЕВСКИЙ Дмитрий.

Доктор исторических наук, заместитель директора Центра изучения Восточной Европы в Берлине OEZB e.v. (Берлин, Федеративная Республика Германия) — *Член редакционного совета.*

E-mail: stratievski@gmx.de

SEDLETCHI Iurie.

Doctor în drept, profesor universitar, Rector al Universității de Studii Europene din Moldova (Republica Moldova) — *Membru al consiliului redacțional.*

SEDLETSCI Yuri.

Ph.D in Law, Professor, Rector of The European University of Moldova (The Republic of Moldova) — *Member of editorial board.*

СЕДЛЕЦКИЙ Юрий Николаевич.

Кандидат юридических наук, профессор, Ректор Европейского университета Молдовы (Республика Молдова) — *Член редакционного совета.*

E-mail: iuriesedletchii@yahoo.fr

<http://www.usem.md/ro.html>

TIMCENCO Leonid.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională a Serviciului Fiscal de Stat al Ucrainei (Ucraina) — *Membru al consiliului redacțional.*

TIMCHENKO Leonid.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, The National University of The State Tax Service of Ukraine (Ukraine) — *Member of editorial board.*

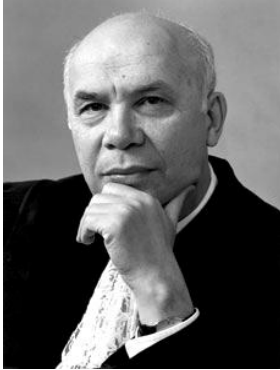
ТИМЧЕНКО Леонид Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Национальный университет Государственной налоговой службы Украины (Украина) — *Член редакционного совета.*

E-mail: ltymch@ukr.net; timchenko@asta.edu.ua

VERESHCHETIN Vladlen.

Doctor habilitat în științe juridice, profesor universitar. În 1984-1995 – membru al Curții Permanente de Arbitraj a ONU (Haga), în 1992-1994 – membru și președinte al Comisiei de Drept Internațional a ONU, în 1995-2006 – Judecător al Curții Internaționale de Justiție a ONU (Haga), din 2012 – Arbitru în Dreptul Cosmic (Spațial) la Curtea Permanentă de Arbitraj a ONU (Haga). În 1978-1995 — Vice-președinte, din 1995 – Președinte de onoare al Institutului Internațional de Drept Cosmic (Spațial) din Paris. Din 1977 — academician al Academiei Internaționale de Astronautică (SUA), din 2006 — academician al Academiei de Științe din Bulgaria. (Federația Rusă) — *Membru al consiliului redacțional.*

Vladlen S. VERESHCHETIN.

Doctor of Juridical Sciences, Professor. In 1984-1995 - Member of the Permanent Court of Arbitration (the Hague). In 1992-1994 — Member and Chairman of the United Nations International Law Commission. In 1995-2006 — Judge of the International Court of Justice (the Hague). From 2012, the Referee for Space Law of the Permanent Court of Arbitration (the Hague). In 1978-1995-Vice President, from 1995 — Director Emeritus of the International Institute of Space Law (Paris). Since 1977 — Member of the International Astronautical Academy (USA), since 2006 — Foreign Member of Bulgarian Academy of Sciences. (The Russian Federation) — *Member of editorial board.*

ВЕРЕЩЕТИН Владлен Степанович.

Доктор юридических наук, профессор. С 1984 по 1995 год — член Постоянной палаты третейского суда (г. Гаага). В 1992-1994 годах — член Комиссии международного права ООН. В 1994 году возглавлял Комиссию. В 1995-2006 годах — Судья Международного Суда ООН (г. Гаага). С 2012 г. — арбитр по космическому праву Постоянной Палаты третейского суда (г. Гаага). В 1978-1995 годах — вице-президент, с 1995 г. — почетный директор Международного института космического права (Франция). С 1977 г. — действительный член Международной астронавтической академии (США). С 2006 г. — иностранный член Болгарской Академии наук. (Российская Федерация) — *Член редакционного совета.*

E-mail: vsvereshchetin@ziggo.nl;

<http://legal.un.org/avl/faculty/Vereshchetin.html>; http://legal.un.org/avl/pdf/ls/Vereshchetin_bio.pdf;
<http://intlaw-rudn.com/about/history-faces/vereshchetin>

WILLIAMS Silvia Maureen.

Doctor în drept și științe sociale, profesor de Drept Internațional Public, Universitatea din Buenos Aires. Președintele Comitetului de Drept Internațional Spațial al Asociației de Drept Internațional (ILA — Londra). Membru al Consiliului executiv al Asociației de Drept Internațional (sediul, Londra). Membru al Institutului Internațional de Drept Spațial, membru al Academiei Internaționale de Astronautică, membru al Institutului Regal de Relații Internaționale (Chatham House), membru al Institutului Ibero-American de Drept Aerian și Spațial (Argentina) – *Membru al consiliului redacțional.*

WILLIAMS Silvia Maureen.

Doctor of Law and Social Sciences, Professor of Public International Law, University of Buenos Aires. President of the International Space Law Committee of the International Law Association (ILA — London). Member of the Executive Council of the International Law Association (Headquarters, London). Member of the Institut International de Droit Spatial, full member of the International Academy of Astronautics, the Royal Institute of International Affairs (Chatham House), the Ibero American Institute of Air and Space Law (Argentina) – *Member of editorial board.*

УИЛЬЯМС Сильвия Морин.

Доктор права и социальных наук, профессор международного публичного права, Университет Буэнос-Айреса. Президент Комитета по международному космическому праву Ассоциации международного права (АМП — Лондон). Член, Сопредседатель Исполнительного Совета Ассоциации международного права (штаб-квартира, Лондон). Член Международного Института международного космического права, действительный член Международной академии астронавтики Королевского института международных отношений (Чэтхэм Хаус) и Иберо-американского института воздушного и космического права (Аргентина) – *Член редакционного совета.*

E-mail: maureenw777@yahoo.co.uk;

[swilliams@derecho.uba.ar](http://www.derecho.uba.ar/investigacion/investigadores/williams.php)<http://www.derecho.uba.ar/investigacion/investigadores/williams.php>

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**COLEGIUL DE REDACȚIE (RECENZENȚII)
EDITORSHIP (REVIEWERS)
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ (РЕЦЕНЗЕНТЫ)**

CHINDÎBALIUC Oleana.

Doctor în științe politice, conferențiar universitar, cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM; Șef Catedră Politică Mondială și Relații Internaționale a Universității de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

— *Redactor-șef adjunct, Președinte al colegiului de redacție.*

KINDIBALYK Olyana.

PhD in political science, Associate Professor, Scientific fellow, Institute of Legal and Political Research of ASM; Head of the Department of World Politics and International Relations at the University of European Studies of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova). — *Deputy Editor-in-chief, Head of Editorship.*

КИНДЫБАЛЮК Оляна Игоревна.

Кандидат политических наук, доцент, научный сотрудник Института юридических и политических исследований Академии наук Молдовы; Заведующая кафедрой мировой политики и международных отношений Европейского университета Молдовы (Кишинев, Республика Молдова). — *Заместитель главного редактора, Председатель редакционной коллегии.*

E-mail: olyana.kindibalyk@gmail.com

ANIȚEI Nadia Cerasela.

Doctor în drept, Profesor universitar, Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (Galați, România).

ANITEI Nadia Cerasela.

Ph.D in Law, professor, Faculty of Legal, Political and Social Sciences, University „Dunarea de Jos of Galati” (Galati, Romania).

АНИЦЕЙ Надия Черасела.

Доктор права, профессор, факультет правовых, политических и социальных наук, Галацкий Университет «Дунэря де Жос» (Галац, Румыния).

E-mail: ncerasela@yahoo.com

<http://ugal.academia.edu/NADIACERASELANITEI/CurriculumVitae>

CIUCĂ Aurora.

Doctor în drept, Profesor universitar, Profesor la Universitatea „Stefan Cel Mare” din Suceava, Avocat la Baroul de Avocați Iași, Președinte al Asociației „Vespasian V. Pella” Iași (Iași, România).

CIUCA Aurora.

Ph.D in Law, Professor at „Stefan cel Mare” University of Suceava, Lawyer Yassy Bar Association, President of „Vespasian V. Pella” Association (Yassy, Romania).

ЧИУКЭ Аурора.

Доктор права, профессор, Профессор Сучавского университета «Штефан чел Маре»; Адвокат в Ясской ассоциации адвокатов; Президент ассоциации „Vespasian V. Pella” (Яссы, Румыния).

E-mail: aurora_ciuca_2000@yahoo.com

DORUL Olga.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova; cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM (Chișinău, Republica Moldova).

DORUL Olga.

Ph.D in Law, Associate Professor, The Moldova State University; scientific fellow, Institute of Legal and Political Research of ASM (Kishinev, The Republic of Moldova).

ДОРУЛ Ольга Павловна.

Кандидат юридических наук, доцент, Молдавский государственный университет; научный сотрудник Института юридических и политических исследований Академии наук Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: dorulolga@yahoo.com

BURIAN Cristina.

Doctor în drept, conferențiar universitar la Catedra Drept Public, Universitatea de Studii Europene din Moldova; Secretar I, Direcția Generală Drept Internațional, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

BURIAN Cristina.

Ph.D in Law, Associate Professor, Departament of Public Law, European University of Moldova; First Secretary, The International Law Department, Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

БУРИАН Кристина Александровна.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры публичного права, Европейский университет Молдовы; Первый секретарь, Генеральный Департамент международного права, Министерство иностранных дел и европейской интеграции Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: krisburian@yahoo.com

EVSEEV Vladimir.

Doctor în științe tehnice, Expert militar, Vicedirector al Institutului Statelor CSI (Moscova, Federația Rusă).

EVSEEV Vladimir.

Ph.D in Technical Science, Military expert, Deputy Director of the Institute of CIS Countries (Moscow, The Russian Federation).

ЕВСЕЕВ Владимир Валерьевич.

Кандидат технических наук, Военный эксперт, Заместитель директора Института стран СНГ (Москва, Российская Федерация).

E-mail: vlad.evseev@gmail.com

http://ru.ino-ppic.ru/yevseyev_v/

<http://ir.russiancouncil.ru/person/evseev-vladimir-valerevich/>

GLADARENCO-STOIAN Maia.

Doctor în istorie, Plymouth City College, Institutul Regal de Personal și Dezvoltare (Plymouth, Marea Britanie).

GLADARENCO-STOIAN Maia.

Ph.D in History, Plymouth City College, Chartered Institute of Personnel and Development Course (Plymouth, United Kingdom).

ГЛАДАРЕНКО-СТОЯН Майя.

Доктор исторических наук, Плимутский колледж, Королевский Институт персонала и развития (Плимут, Великобритания).

E-mail: maia_gl@yahoo.fr

GENTIMIR Alina Mirabela.

Doctor în drept, Lector, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Iași, România).

GENTIMIR Alina Mirabela.

Lecturer Ph.D, Faculty of Law, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iassy (Iassy, Romania).

ДЖЕНТИМИР Алина.

Кандидат юридических наук, преподаватель, Юридический факультет Ясского университета им. А.И.Кузы (Яссы, Румыния).

E-mail: agentimir@yahoo.fr

GLUHAIA Diana.

Doctor în drept, Universitatea Publică din Navarra (Pamplona, Spania).

GLUHAIA Diana.

Ph.D in Law, The Navarra Public University (Pamplona, Spain).

ГЛУХАЯ Диана.

Доктор права, Наваррский публичный университет (Памплона, Испания).

E-mail: diana.gluhaya@unavara.es; diana_gluhaia@yahoo.com

GUO Ping.

Profesor universitar de drept maritim, director al Institutului de Drept Internațional Maritim (IIML) a Universității Maritime din Dalian, director a Asociației Chineze de Drept Maritim, arbitru în Comisia Chineză de Arbitraj Maritim (Dalian, Republica Populară Chineză).

GUO Ping.

Professor of Maritime Law, Director of The Institute of International Maritime Law (IIML) of the Dalian Maritime University, director of China Maritime Law Association, the arbitrator of China Maritime Arbitration Commission (Dalian, The People's Republic Of China).

ГУО Пинг.

Профессор морского права, директор Института международного морского права (ИИМЛ) Даляньского морского университета, директор китайской Ассоциации морского права, арбитр Арбитражной морской комиссии Китая (Далянь, КНР).

E-mail: guoping@dl.cn , guoping@dmlmu.edu.cn

IOVIȚĂ Alexandrina.

Doctor în drept, UNAIDS, Cartierul general, Coordonator programe, drepturile omului și legislație (Chișinău, Republica Moldova – Geneva, Elveția).

IOVITA Alexandrina.

Ph.D in Law, UNAIDS Secretariat, Headquarters, Programme Officer, Human Rights and Law (Kishinev, The Republic of Moldova – Geneva, Switzerland).

ИОВИЦЭ Александрина Александровна.

Кандидат юридических наук, UNAIDS, генеральный офис, сотрудник по программам, права человека и правовые вопросы (Кишинев, Республика Молдова, Женева, Швейцария).

E-mail: alexandrina_iovita@yahoo.com

JANAS Karol.

Doctor în politicologie, conferențiar universitar, Șef Catedră Politologie, Universitatea „Alexandr Dubcek” din Trenčin, Slovacia (Trenčin, Republica Slovacă).

JANAS Karol.

Doc. PhD in Political Sciences, Associate Professor, Head of the Department Politologie of the Trenčianska Univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne (The Slovak Republic).

ЯНАС Карол.

Доктор политологии, доцент, Заведующий кафедрой политологии Тренчанского университета им. Александра Дубчека в Тренчине (Тренчин, Словацкая Республика).

E-mail: karol.janas@tuni.sk
<http://politologia.tuni.sk/index.php?id=5>

KOVALEVA Natalia.

Doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Director al Fundației de Caritate „Fii Om!” (Orenburg, Federația Rusă).

KOVALYOVA Natalia.

Ph.D., Associate Professor, Director of the Charity Foundation „Be a man!” (Orenburg, The Russian Federation).

КОВАЛЁВА Наталья Александровна.

Кандидат педагогических наук, доцент, директор Благотворительного Фонда «Будь Человеком!» (Оренбург, Российская Федерация).

E-mail: kovaleva_osu@mail.ru
<http://www.osu.ru/doc/3117>

LISENCO Vladlena.

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Vicerector pentru relații internaționale, Universitatea de Stat din Transnistria „T.G.Șevcenco” (Tiraspol, Republica Moldova).

LISENCO Vladlena.

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor, Vicerector for International relations, Taras Shevchenko State University of Transnistria (Tiraspol, The Republic of Moldova).

ЛЫСЕНКО Владлена.

Доктор юридических наук, доцент, Заместитель ректора по международным связям, Приднестровский государственный университет имени Т. Г. Шевченко (Тирасполь, Республика Молдова).

E-mail: vlada.lisenco@mail.ru

MATTOŠ Boris.

Doctor în științe politice, Vicerektor pentru relații internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă).

MATTOS Boris.

PhD in political science, Vicerektor for International relations, University of Economics in Bratislava, Slovakia (Bratislava, The Slovak Republic).

МАТОШ Борис.

Доктор политических наук, Заместитель ректора по международным связям, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Словацкая Республика).

E-mail: mattos@euba.sk

METREVELI Levan.

Doctor în științe politice, șef al Centrului pentru dezvoltarea integrată a Georgiei, Universitatea de Stat Tbilisi (Tbilisi, Georgia).

METREVELI Levan.

Doctor of Political Sciences, Head of the Center for integrated development of Georgia, Tiflis State University (Tbilisi, Georgia).

МЕТРЕВЕЛИ Леван.

Доктор политических наук, руководитель Центра комплексного развития Грузии Тбилисского государственного университета (Тбилиси, Грузия).

E-mail: levanmetreveli@yahoo.com

MOUSMOUTI Maria.

Doctor în drept, Director executiv al Centrului European de Drept Constituțional din Atena (Atena, Grecia).

MOUSMOUTI Maria.

Ph.D in Law, Executive director of The European Center of Constitutional Law (Athenas, Grece).

МОУСМУТИ Мария.

Доктор права, Исполнительный директор Европейского центра конституционного права (Афины, Греция).

E-mail: mousmou@yahoo.com

<http://www.cecl2.gr/index.php/en/thecentre/theboard/11-thecentre/cv/16-08-maria-mousmouti>

http://ials.sas.ac.uk/postgrad/LDclinic/LDclinic_who.htm

SÂRCU Diana.

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Director al Institutului Național de Justiție al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

SARCU Diana.

Doctor of Juridical Sciences, Associate professor, Director of the National Institute of Justice of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

СЫРКУ Диана.

Доктор юридических наук, доцент, Директор Национального института юстиции Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: sircu@yahoo.com

SYCI Alexandru.

Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar, Universitatea Națională „Jurie Fedikovici” din Cernăuți (Cernăuți, Ucraina).

SYCH Alexander.

Doctor of Historical Sciences, Professor, Chernivtsi National University „Yuri Fedkovych” (Chernivtsi, Ukraine).

СЫЧ Александр Иванович.

Доктор исторических наук, профессор, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (Черновцы, Украина).

E-mail: asych_chnu@yahoo.com, amenitinna@gmail.com

SOLNȚEV Alexandr.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Șef-adjunct al Catedrei de Drept Internațional al Universității Prieteniei Popoarelor din Rusia (Moscova, Federația Rusă).

SOLNTSEV Alexander.

Ph.D in Law, Associate Professor, Deputy Head of the Department of International Law PFUR, the Peoples' Friendship University of Russia (Moscow, The Russian Federation).

СОЛНЦЕВ Александр Михайлович.

Кандидат юридических наук, доцент, зам. заведующего кафедрой международного права Российского университета дружбы народов (Москва, Российская Федерация).

E-mail: a.solntsev@gmail.com; intlaw.rudn@gmail.com
www.intlaw-rudn.com

SMOCHINA Carolina.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Europeană din Lefke (Lefke, Nicosia, Cipru).

SMOCHINA Carolina.

Ph.D in Law, Associate Professor, European University of Lefke (Lefke, Nicosia, Cyprus).

СМОКИНЭ Каролина.

Доктор права, доцент, Европейский Университет в Лefке (Лefке, Никосия, Кипр)

E-mail: smochina@gmail.com

ISMAYL Togrul.

Doctor în istorie, Doctor în economie, conferențiar universitar, Universitatea TOBB, Economie și Tehnologie (Ankara, Turcia).

ISMAYL Togrul.

Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor, TOBB University of Economics and Technology (Ankara, Turkey).

ИСМАИЛ Тогрул.

Доктор истории, Доктор экономики, доцент, TOBB университет экономики и технологии (Анкара, Турция).

E-mail: togrul65@hotmail.com, tismayil@etu.edu.tr

ȚIGĂNAȘ Ion.

Doctor în drept, Director General Adjunct, Agenția de Stat Pentru Proprietatea Intelectuală a Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

TIGANAS Ion.

Ph.D in Law, Deputy General Director of The State Agency on Intellectual Property of The Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ЦИГЭНАШ Ион.

Кандидат юридических наук, Генеральный вице-директор Государственного агентства по интеллектуальной собственности Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: iondrept@yahoo.com

http://www.agepi.gov.md/pdf/about/cv_tiganas.pdf

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**DATE DESPRE AUTORI
DATES OF AUTHORS
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ**

ANITEI Nadia Cerasela.

Doctor în drept, Profesor universitar, Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (Galați, România).

ANITEI Nadia Cerasela.

Ph.D in Law, professor, Faculty of Legal, Political and Social Sciences, University „Dunarea de Jos of Galati” (Galati, Romania).

АНИЦЕЙ Надия Черасела.

Доктор права, профессор, факультет правовых, политических и социальных наук, Галацкий Университет «Дунэря де Жос» (Галац, Румыния).

E-mail: ncerasela@yahoo.com

<http://ugal.academia.edu/NADIACERASELANITEI/CurriculumVitae>

ATMACA Hilal.

MA, Departamentul de Științe Politice și Relații Internaționale, Universitatea de Economie și Tehnologie TOBB (Ankara, Turcia).

ATMACA Hilal.

MA, Political Science and International Relations Department of TOBB University of Economics and Technology (Ankara, Turkey).

АТМАДЖА Хилал.

Магистр, Департамент политологии и международных отношений Университета экономики и технологий ТООБ (Анкара, Турция).

E-mail: hilal.atmaca@gmail.com

BURIAN Alexandru.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), profesor titular la Catedra Politologie a Universității „Alexandr Dubcek” din Trencin (Trenčín, Republica Slovacia); Președinte al Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

BURIAN Alexander.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), Titular Professor, Department of political Science, Trencianska University „Alexander Dubcek” (Trencin, Slovak Republic); The Chairman of the National Council for Accreditation and Attestation of Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

БУРИАН Александр Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), титулярный профессор кафедры Политология Тренчанского университета им. Александра Дубчека (г. Тренчин, Словацкая Республика); Председатель Национального Совета по Аккредитации и Аттестации Республики Молдова (г. Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: alexandruburian@yahoo.com; alexandruburian@mail.ru

CHELARU Valeria.

Doctorand, Școala doctorală de Relații internaționale și Studii de Securitate a Universității „Babeș-Bolyai” (Cluj-Napoca, România).

CHELARU Valeria.

Ph.D Student, Doctoral School of International Relations and Security Studies at „Babeș-Bolyai” University (Cluj-Napoca, Romania).

КЕЛАРУ Валерия.

Аспирант, Докторская школа по международным отношениям и исследованиям в области безопасности Клужского университета «Бабеш-Бойяи» (Клуж-Напока, Румыния).

E-mail: valeria.a.chelaru@gmail.com

CHIRTOACĂ Natalia.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei; Secretar Științific, Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare (Republica Moldova).

CHIRTOACA Natalia.

Ph.D in Law, Associate Professor, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova; Scientific Secretary, National Council for Accreditation and Attestation (The Republic of Moldova).

КИРТОАКЭ Наталия Михайловна.

Кандидат юридических наук, доцент, Институт юридических и политических исследований АН Молдовы; Ученый Секретарь, Национальный Совет по Аккредитации и Аттестации (Республика Молдова).

E-mail: n_chirtoaca@mail.ru

ČIEFOVÁ Michaela.

Doctorand, Facultatea de Relații Internaționale, Universitatea de Economie din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă).

ČIEFOVÁ Michaela.

PhD student, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, The Slovak Republic).

ČIEFOVÁ Michaela.

Doktorand, Fakultät für Internationale Beziehungen, University of Economics in Bratislava (Bratislava, Slowakische Republik).

ЧИЕФОВА Михаела.

Аспирант факультета международных отношений экономического университета Братиславы (Братислава, Словацкая Республика).

E-Mail: michaela.ciefova@euba.sk

GHEREGA Carolina.

Doctorand, Institutul de Cercetari Juridice și Politice al AȘM (Chișinău, Republica Moldova).

GHEREGA Carolina.

PhD student, Institute of Legal Research and Policy of the ASM (Chișinău, The Republic of Moldova).

ГЕРЕГА Каролина.

Аспирант, Институт юридических и политических наук АН молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: gherega.carolina@mail.ru

İSMAYL Togrul.

Doctor în istorie, Doctor în economie, conferențiar universitar, Universitatea TOBB, Economie și Tehnologie (Ankara, Turcia).

İSMAYL Togrul.

Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor, TOBB University of Economics and Technology (Ankara, Turkey).

ИСМАИЛ Тогрул.

Доктор истории, Доктор экономики, доцент, TOBB университет экономики и технологии (Анкара, Турция).

E-mail: togrul65@hotmail.com, tismayil@etu.edu.tr

LARION Alina-Paula.

Doctor în drept, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (Suceava, România).

LARION Alina-Paula.

Ph.D in Law, „Ștefan cel Mare” University of Suceava (Suceava, Romania).

ЛАРИОН Алина-Паула .

Доктор права Университета „Штефан чел маре» в Сучаве (Сучава, Румыния).

E-mail: alina.larion@gmail.com

ROBU Alexandrina.

Doctorand, Universitatea de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

ROBU Alexandrina.

PhD student, University of European Studies of Moldova (Chisinau, The Republic of Moldova).

РОБУ Александрина.

Аспирант, Европейский Университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: robu_alexandrina@yahoo.com

STRATIEVSCI Dmitrii.

Doctor în istorie, Vicedirector al Centrului de studii a Europei de Est din Berlin OEZB e.v. (Berlin, Republica Federală Germania) — *Membru al consiliului redacțional.*

STRATIEVSKI Dmitri.

Ph.D in History, Deputy Director of the Center for the Study of Eastern Europe in Berlin OEZB e.v. (Berlin, The Federal Republic of Germany) — *Member of editorial board.*

СТРАТИЕВСКИЙ Дмитрий.

Доктор исторических наук, заместитель директора Центра изучения Восточной Европы в Берлине OEZB e.v. (Берлин, Федеративная Республика Германия) — *Член редакционного совета.*

E-mail: stratievski@gmx.de

SURMA Liudmila.

Doctor în drept, Mediator Internațional în Ucraina, Belarus, Germania; Partener de Avocați în Asociația Officium; Economice, universitatea din Bratislava, Facultatea de relații internaționale, catedra de drept internațional (Bratislava, Republica Slovacă).

JUDr. SURMA Lyudmila.

PhD in law, International mediator in the Ukraine, Belarus, Germany; Partner of the Bar Association Officium; Economic University of Bratislava, Faculty of international relations, Department of international law (Bratislava, The Slovak Republic).

СУРМА Людмила.

Доктор права, Международный медиатор в Украине, Беларуси, Германии, Партнер Адвокатского объединения Officium, Экономический университет в Братиславе, Факультет международных отношений, кафедра международного права (Братислава, Словацкая Республика).

E-mail: L@officium.law; Liudmila.Surma@euba.sk

RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

CERINȚELE

**privind condițiile de prezentare a manuscriselor pentru publicare în
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”**

Revista teoretico-științifică „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” acceptă pentru publicare articole în limbile moldovenească (română), rusă, engleză, spaniolă, franceză, germană (la discreția autorului), care conțin rezultate inedite ale cercetărilor efectuate și care sunt ajustate la „Cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor articolelor”.

Consiliul Redacțional acceptă manuscrisul articolului pentru publicare în corespundere cu profilurile ediției („drept” și „științe politice”), cu un volum nu mai mult de 20 de pagini, inclusiv figuri și tabele. Manuscrisul ar trebui să conțină doar materiale originale, efectuat la un înalt nivel științific, reflectând rezultatele cercetării efectuate de către autor, obținute cu cel mult un an înainte de publicare, și care conține un element clar privitor la inovația științifică a cercetării și propria contribuție a autorului. Sunt acceptate pentru publicare materialele care anterior nu au fost publicate în alte ediții și nu au fost destinate pentru publicarea simultană în diverse ediții. Articolele sunt expuse recenzării obligatorii, în conformitate cu *Anexa 3*. Pentru doctoranzi (competitori) este obligatorie recenzarea articolelor de către conducătorul științific. Pot fi publicate doar articolele care au primit recenzii pozitive. Pentru publicarea articolelor nu se plătește și nu se încasează taxe.

Cerințele menționate mai sus se aplică tuturor materialelor trimise pentru publicare în adresa revistei. Consiliul Redacțional are dreptul de a nu accepta publicarea materialelor în caz de: a) nerespectarea cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor articolelor; b) plagiat; c) conținutul articolului este neadecvat cu profilurile revistei.

În cazurile când nu sunt respectate cerințele redacția are dreptul să nu examineze manuscrisul. Consiliul Redacțional își rezervă dreptul de a reduce volumul articolului prezentat (dacă este necesar), expunându-l în versiunea redacției (introducând modificări redacționale, care nu schimbă sensul general al articolului prezentat de autor). Formulările și prezentarea materialelor în articolele publicate nu reprezintă întotdeauna poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția. Aceste materiale se publică în ordine de discuție, în scopul asigurării posibilității de a expune diverse opinii. Responsabilitatea asupra conținutului articolelor, selecției și preciziei faptelor și informației citate revine în exclusivitate autorilor. În același număr al revistei poate fi publicat doar un singur articol al unui autor.

Numărul de autori al unui articol nu poate fi mai mare de două persoane. Autorul (ii) trimite redacției 2 exemplare originale a articolului (semnate de autor) în imprimare pe hârtie și trimite articolul în format electronic prin e-mail la adresa: alexandruburian@yahoo.com, alexandruburian@mail.ru

Volumul articolului nu trebuie să depășească 1,5 c.a. dactilografiate pe hârtie, format A4 (60 de mii de caractere, sau 16-20 de pagini de text), inclusiv figuri, tăblițe, referințe și scheme. Atunci când se plasează referințe bibliografice în limba engleză este necesar de indicat denumirea oficială a surselor (revistelor) în limba engleză.

Pentru a plasa un articol în Revistă este necesar de prezentat următoarele documente: cerere, informațiile despre autor (ia), articolul, fotografia autorului (autorilor) în format JPG, adnotare (abstract, rezumat) în trei limbi (română, rusă și engleză) într-un volum de 100 de cuvinte, cuvinte-cheie (5-7 cuvinte). Adnotarea nu trebuie să conțină referiri la literatura citată, tabele și figuri.

Informația despre autor (i) conține următoarele date: numele, prenumele, patronimicul autorului (autorilor), locul de muncă, funcția, titlul științific, gradul științific, adresa poștală, adresa electronică și numărul de telefon. Numele autorului (autorilor) ar trebui să fie listate sub titlul articolului, în dreapta.

Cerințele tehnice pentru perfectarea manuscrisul pentru publicare:

Titlul articolului nu trebuie să depășească trei linii. Titlul ar trebui să fi dat numai cu majuscule (Times New Roman 16) și centrat. Sursele literare utilizate în articol trebuie prezentate într-o singură listă la sfârșitul textului (bibliografie), în conformitate cu **Anexa 2**. Referirile la literatura de specialitate menționate în text sunt obligatorii, trebuie să fie plasate în partea de jos a fiecărei pagini a textului și necesită să fie perfectate în conformitate cu **Anexa 1**. Referirile la sursele externe sunt prezentate într-o limbă străină și sunt urmate, în cazul traducerii în română și rusă, cu indicație privitor la traducere. Numerotarea referirilor la sursele literare este dată în ordinea menționată în text. Trimiteri la lucrări nepublicate nu sunt permise. Lista bibliografică (de la sfârșitul textului) este dată în ordine alfabetică în funcție de prima literă a prenumelui autorului (autorilor).

Acronimele și abrevierile trebuie să fie descifrate la prima mențiune în textul articolului. În textele în limba română, engleză, franceză, spaniolă și germană se utilizează ghilimele germane („ ”), în textele în limba rusă se utilizează ghilimelele franceze (« »).

Parametrii paginii:

Documentul trebuie salvat în MS Word, formatul de pagină A 4, marginile paginii: sus și jos - 2 cm, dreapta - 1,5 cm, stânga - 3 cm, Font - Times New Roman; Dimensiune font - 12, spațiere - 1,5. Aliniere pe lățime, un spațiu la stânga - 1,5. Numerotarea paginilor este consecutivă, secvențială, în partea de jos a paginii, pe centru.

Redactarea textului:

Despărțirea manuală în silabe a cuvintelor (transferul din rând în rând) este inacceptabilă. Figurile și tabelele trebuie să fie numerotate, să aibă denumire, legendă și subiect. Titlurile lor și trebuie să fie prezentate în text după alineatul care conține un link de referință la ele.

Exemplarele autorului:

Fiecare autor al articolului obține doar un număr al revistei, indiferent de numărul de autori.

*Consiliul Redacțional**Anexa 1***Exemple de referințe bibliografice:**

Referințele (citatele) de la sfârșitul fiecărei pagini trebuie să conțină semnele de punctuație și să urmeze aceleași reguli ca și plasarea lor în descrierea bibliografică.

Dacă textul nu este citat de o sursă originală, dar de un alt document, atunci se utilizează următoarele cuvinte la început de referință: citat de: (citând sursele împrumutate):

Exemplu:	Citat de: Dumitru Mazilu. Drept diplomatic. București: Editura Lumina Lex, 2003, p. 115. Citat de: Alexandru Burian. Drept diplomatic și consular. Chișinău: Editura ARC, 2003, p. 154.
----------	--

La amenajarea secvențială a referințelor (citatelor) primare și repetate se utilizează termenul "Ibid." sau ("Ibidem"):

Referință primară	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea unei Mari Puteri în politică. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
Referință repetată	Ibid., p. 47 sau Ibidem., p. 47.

La amenajarea nesecvențială a referințelor (citatelor) primare și repetate, când referințele urmează nu concomitent una după alta, se utilizează termenul *Op. cit.* (opus citato) și este prezentat folosind caractere cursive:

Referință primară	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea unei Mari Puteri în politică. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
Referință repetată	Jeffrey Mankoff. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Anexa 2

Exemple de „Listă bibliografică” (bibliografie):

Lista bibliografică este plasată după textul articolului cu titulatura „Bibliografie”. Toate link-urile din listă sunt numerotate secvențial și sunt aranjate în ordine alfabetică.

Descrierea unei cărți cu un singur autor:

Exemplu	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea de mare putere politica. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009. XII + 359 p.
---------	---

Descrierea unei cărți cu trei sau mai mulți autori:

Exemplu	David G. Victor... [et al.]. Gaze naturale și geopolitică: din 1970 pînă în 2040. New York: Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.
---------	--

Descrierea unui articol publicat într-o revistă:

Este necesar de a indica numele autorului articolului, denumirea articolului, denumirea revistei, anul, numărul ediției sau volumul, numărul paginii de la începutul și sfârșitul articolului.

Exemplu	Serghei Lavrov. Rusia și lumea în secolul XXI. În: Rusia în afacerile globale. Iulie-septembrie 2008, Vol. 6, nr. 3, p. 8 - 18.
---------	---

Descrierea unei teze de doctorat:

Exemplu	Vladislav Boiko. Securitatea energetică în contextul globalizării. Teză de doctor în științe politice. Moscova, 2012. 250 p.
---------	--

Descrierea unui autoreferat a tezei de doctorat:

Exemplu	Yuri Jukov. Centrismul politic în Rusia. Autoreferatul tezei... candidat în științe politice. Sankt-Petersburg, 2012. 24 p.
---------	---

Descrierea publicațiilor științifice electronice:

Pentru surse de electronice, trebuie să specificați practic aceleași informații ca pentru reviste: autorul, titlul, numele site-ului (sau secțiune a site-ului) și URL-ul. Articolul ar trebui să conțină noțiunea [On-line]; informații la data de partajare pe rețeaua electronică (după fraza „Vizitat la:” indica data, luna și anul): (Vizitat la: 03.02.2012).

Exemplu	Burian Alexandru, Gurin Corina. Procesul decizional în politica externă și influența lui asupra negocierilor. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2011, nr. 4, p. 39 - 55. [On-line]: http://www.rmdir.md/pdf/RMDIRI20114.p.df/ . (Vizitat la: 07.09.2012).
---------	---

REGULAMENTUL
cu privire la recenzarea articolelor științifice în
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”

1. Articole științifice primite de redacția *Revistei Moldovenești de Drept Internațional și Relații Internaționale* trec prin Instituția de recenzare.

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” a adoptat un sistem de patru niveluri de recenzare a articolelor și materialelor prezentate spre publicare:

Primul nivel – recenzarea de către Redactorul-șef (*main editor peer review*);

Al doilea nivel - recenzie de „nivel deschis” (*open peer review* - autorul și recenzentul se cunosc reciproc) – recenzia este transmisă la redacție de către autor;

Al treilea nivel - recenzie de nivel „orb-unilateral” (*single-blind* – recenzentul știe despre autor, autorul - nu);

Al patrulea nivel - recenzie de nivel „orb-dublu” (*double-blind* - atât recenzentul, cât și autorul, nu știu unul despre altul).

2. Fiecare articol științific necesită să aibă recenzii:

- deschise: *primul nivel* – recenzia (decizia) redactorului-șef; *al doilea nivel* - recenzia unui recenzent oficial, specialist în domeniu (doctor sau doctor habilitat);

- confidențiale (oarbe): *al treilea nivel* – recenzia redactorului științific sau a unui membru al consiliului redacțional sau al colegiului de redacție; *al patrulea nivel* – la decizia consiliului redacțional și recenzentul poate fi doar din exterior.

3. Toate articolele științifice, primite de Consiliul redacțional al revistei, sunt supuse obligatoriu recenzării „orb-dublu” (*double-blind* - atât recenzentul, cât și autorul, nu știu unul despre altul). Această recenzare este efectuată de către experți externi din baza de date de experți (recenzori) ai revistei, la solicitarea Consiliului redacțional.

4. Analizând recenziile, redacția evaluează prezența în articole a elementelor de actualitate a problemei științifice pe care autorul pretinde să o soluționeze. Recenzia necesită să descrie în mod clar valoarea teoretică sau aplicativă a investigației, și să coreleze constatările autorului cu conceptele științifice existente. Un element de bază al recenziei ar trebui să fie aprecierea de către recenzent a contribuției personale a autorului articolului la soluționarea problemei. Este necesar de a menționa în recenzie corespunderea stilului, logicii și nivelului de accesibilitate a expunerii științifice a materialului de către autor, precum și un aviz privind fiabilitatea și valabilitatea concluziilor.

5. După primirea recenziilor, redacția analizează articolele prezentate și adoptă decizia finală, în baza unei evaluări complete, privitor la publicarea sau ne-publicarea articolelor. În baza deciziei adoptate autorului i se comunică, prin e-mail sau poștă, informația cu privire la evaluarea articolului și decizia adoptată. În cazul că se refuză de a publica articolul, recenziții rămân anonimi.

6. Colegiul de redacție își rezervă dreptul de a trimite articolul la o recenzie suplimentară externă anonimă (*double-blind*). Redactor-șef, în asemenea caz, trimite recenzentului o scrisoare în care solicită recenzarea, atașând la scrisoare articolul și modelul conform căruia se recomandă de a efectua recenzia.

7. Prezența recenziilor pozitive nu este un motiv suficient pentru publicarea articolului. Decizia finală privitor la publicarea articolului este adoptată de consiliul redacțional.

8. În cazul în care există o critică substanțială din partea recenzentului, însă articolul, la general, este evaluat pozitiv, consiliul redacțional poate aprecia articolul ca polemic și poate decide de a-l publica în rubrica „Tribuna discuțională”.

9. Originalele recenziilor sunt păstrate la „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”.

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**REQUIREMENTS
to papers for publication in the
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”**

„Moldavian Journal of International Law and International Relations” being a scientific-theoretical journal admits for publication articles in Moldovan (Romanian), Russian, English, Spanish, French, German (optional author) languages, containing the results of original research, designed in accordance with the „Requirements for the articles”.

An Editorial Board of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”, accept manuscript for publication corresponding to the edition profiles, no more than 20 pages, including figures and tables. The manuscript should contain only original material, performed at a high academic level, reflecting the author's research results, completed no more than one year before publication, and containing a clear element of creation of a new knowledge. The materials which earlier were not published and have been not intended to the simultaneous publication in other editions for printing are accepted. Articles are exposed to obligatory reviewing, in accordance with the *Appendix 3*. For post-graduate students (competitors) the review of the supervisor of studies is obligatory. We print only articles which have received only positive reviews. The fee for the publication is not paid.

The rules mentioned above apply to all the material sent to the journal for publication. The Editorial Board has the right not to accept materials to the publication in a case of: a) non-compliance of the paper with the requirements for its publication; b) plagiarism; c) inappropriate content of the presented paper to the journal profiles.

In cases when the requirements are not respected the editorial board has the right not to examine the manuscript. The editors reserve the right to reduce the volume of the article (if it is necessary), exposing it to editorial revision, make editorial (which do not change the general sense) changes in the author's original. Editors can publish materials without sharing author's opinion (in order of discussion). Authors are responsible for the selection and accuracy of the facts, quotes, and other information. Journal will only publish one article per author in each volume of the issue.

The number of authors should not be more than two people. Author (s) sent to the editor two copies of the article (signed by the author both in print and electronic form and send the article in electronic form by e-mail at: alexandruburian@yahoo.com , alexandruburian@mail.ru

The paper shouldn't exceed 1,5 printer's sheet of the typewritten text of format A4 (60 thousand characters, or 16-20 pages of text), including tables, list of references and drawings (schemes). At drafting of bibliographic references in English it is necessary to specify official English-speaking names of journals.

In order to place an article in the journal you should present following documents: an application, information about the author (s), an article, one author (s) photograph in JPG form, annotation provided (abstract) in three languages (Romanian, Russian and English) in a volume of 100 words, key words (5 - 7 words). Abstract should not contain references to the quoted literature, tables and figures.

Information about the author (s) contains: author's name, affiliation, post a scientific degree, an academic status, mailing address, e-mail address and telephone number Author's name should be listed under the article's title on the right.

Technical requirements to registration of the manuscript for the publication:

Title of the article should not exceed three lines. The title should be given only in capital letters (Times New Roman 16) and centred. Literary sources used in the paper should be submitted in one list at the end (bibliography). Bibliographical list is presented after the text item in accordance with the **Appendix 2**. Footnotes to the literature mentioned in the text are mandatory and must be prepared in the bottom of the page in accordance with the **Appendix 1**. References to the foreign sources are given in a foreign language and are followed in the case of translation into Romanian and Russian indication of the translation. The numbering of the sources is given in the order mentioned in the text. References to unpublished works are not permitted. The bibliography is given in alphabetic order according to the first letter of authors surnames. Acronyms and abbreviations should be deciphered in a place of the first mention in the text. In text presented in Romanian, English, French, German or Spanish language, German inverted commas („pads”) should be used; in text presented in Russian language the French inverted commas («fur-trees») are used.

Page Setup:

The document must be saved in MS Word, A 4 page format, page margins: top and bottom - 2 cm, right - 1.5 cm, left - 3 cm Font - Times New Roman; font size - 12, line spacing - 1,5. Alignment on width, a space at the left - 1,5. Numbering of pages is through, in the bottom of the page, on the centre.

Text drafting:

Using of manual transfer (manual hyphenation) is unacceptable. Figures and tables should have a caption and subject headings and should be presented in the text after the paragraph containing a link to them.

Author's copies:

Each author obtains only one issue of the journal, regardless of the number of authors.

The Editorial Board

Appendix 1

Example of bibliographic footnotes:

Punctuation and prescribed punctuation in citations should follow the same rules as their placement in the bibliographic description.

If the text is not cited by the original source, but by another document, then following words are used: in the beginning of the reference: *Quoted by*, with a reference to the citing sources of borrowed text:

Example:	Quoted by: Ernst Gabriel Frankel. Oil and Security A World Beyond Petroleum. The Netherlands: Springer, 2007, p. 115.
----------	---

«Ibid.» or (Ibidem) are used in the sequential arrangement of primary and repeated references.

<i>Primary</i>	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 21.
<i>Repeated</i>	Ibid., p. 47.

Op. cit. (opus citato) is used in repeated footnotes containing item to the same document without following the primary reference and is presented using italics.

<i>Primary</i>	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
<i>Repeated</i>	Jeffrey Mankoff. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

*Appendix 2***Examples of a bibliography:**

Bibliographical list is placed after the text article and is supplied after the notion „Bibliography”. All links in the list are numbered sequentially and are arranged in alphabetical order.

Book with one author:

Example	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009. xii + 359 p.
---------	--

Book with three and more authors:

Example	David G. Victor ... [et al.]. Natural gas and geopolitics: from 1970 to 2040. Cambridge; New York: Cambridge University Press Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.
---------	--

The paper from the journal:

Article from a journal should contain following description - author (s), article title, journal name, year, and page number of the beginning and of the end of the article.

Example	Sergei Lavrov. Russia and the World in the 21 st Century. In: Russia in global affairs. July-September 2008, Vol. 6, nr. 3, p. 8 – 18.
---------	--

Dissertation

Example	Vladislav Boiko. Energy security in the context of globalization. Political Science Dissertation. Moscow, 2012. 250 p.
---------	--

A dissertation synopsis:

Example	Yuri Jukov E.H. Political centrism in Russia. Dissertation synopsis ... candidate in political science. Saint Petersburg, 2012. 24 p.
---------	---

Description of the electronic scientific publications:

For electronic sources, you need to specify practically the same information as for journals: author, title, name of the site (or section of the website) and the URL. The item should contain the notion [On-line]; information on the date of the electronic network share (after „Visited on:” indicate the date, month and year): (Visited on: 03.02.2012) is used in referring to the e-resource e-mail address.

Example	Chietigi Bajpae. China’s Quest for Energy Security. In: Power and Interest News Report. February 25, 2005. [On-line]: http://www.pinr.com/ . (Visited on: 07.09.2011).
---------	---

PROVISION
about the reviewing of scientific articles in
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”

1. Scientific papers received to the Editorial office of „Moldavian Journal of International Law and International Relations”, pass through peer review process.

„Moldavian Journal of International Law and International Relations” comprises a four-level system of peer review articles:

1st level – reviewing by the editor (main editor peer review);

2nd level – an open peer review (the author and the reviewer know each other) – a review is submitted to the editor by the author;

3rd level - one-sided i.e. „blind” peer review (single-blind - the reviewer knows the author, but the author - doesn't know the reviewer);

4th level – double-blind peer review (neither reviewer nor author know about each other).

2. Each scientific article must be accompanied by a review:

– Open: 1st level – a review (conclusion) of the editor; 2nd level – a review of official reviewer, specialist of appropriate scientific profile (doctorate or PhD);

– Closed (blind): 3rd level – a review done by a scientific editor or a member of the editorial board; 4th level - a review done by the decision of the editorial board and only external.

3. All scientific articles, received by the Editorial Board of our journal are subject to mandatory review by bilateral double-blind („double-blind” - the reviewer does not know who the author of the article is, the author does not know who the reviewer is). This review is carried out by external experts from the expert database of experts (reviewers), at the request of the Editorial Board.

4. An editorial board, making the evaluation of reviews, draws attention to the relevance of the scientific problem to be solved by the author. The Review should clearly describe the theoretical or applied significance of the study; correlate the author's conclusions to existing scientific concepts. An essential element of the review should be the assessment a personal contribution to the solution of the issue by the reviewer. Correspondence to the style, logics and the availability of the narration to the scientific nature of the material and obtaining of the conclusions about the reliability and validity of the findings – are key aspects that must be noted in the review.

5. The issue about the received articles is considered after the obtaining of reviews, and then the final decision, based on the evaluation of reviews about the publication or refusal to publish articles, is made. On the basis of the decision the author (s) is sent a letter by e-mail or mail, which provides a general assessment of the article and the decision. In the case of failure in the publication, the reviewers remain anonymous.

6. The Editorial Board has the right to direct the article for additional external anonymous peer review. Editor in Chief directs the reviewer a letter asking for peer review. The letter includes an article and a recommended form of review.

7. The presence of positive reviews is not sufficient grounds for the publication of the article. The final decision on advisability of publication is taken by the editorial board.

8. In cases when the article is composed by a significant proportion of criticisms that have been made by the reviewer, as well as the overall positive recommendation, the Editorial Board can attribute the material to the category of polemical material and print it in the manner of scientific debate.

9. The Review originals are stored in „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**ТРЕБОВАНИЯ
к оформлению статей для публикации в
«Молдавском журнале международного права и международных отношений»**

Научно-теоретический журнал «Молдавский журнал Международного права и международных отношений» принимает к публикации статьи на молдавском (румынском), русском, английском, испанском, французском, немецком (по выбору автора) языках, содержащие результаты оригинальных исследований, оформленные в соответствии с «Требованиями к оформлению статей».

Редакция «Молдавского журнала международного права и международных отношений» принимает к публикации рукописи, соответствующие профилям издания, не более 20 страниц, включая рисунки и таблицы. Рукопись должна содержать только оригинальный материал, выполненный на высоком научном уровне, отражая результаты исследований автора, завершаемых не более чем за год до публикации и содержать очевидный элемент создания нового знания. К печати принимаются материалы, ранее не издававшиеся и не предназначенные к одновременной публикации в других изданиях. Статьи подвергаются обязательному рецензированию, в соответствии с *Приложением 3*. Для аспирантов (соискателей) обязательна рецензия научного руководителя. Печатаются только статьи, получившие положительные рецензии. Гонорар за публикации не выплачивается.

Настоящие правила распространяются на все материалы, направляемые в редакцию журнала для публикации. Редакция вправе не принять материал к публикации в случае: а) несоблюдения автором правил оформления рукописи; б) выявления элементов плагиата; в) несоответствия материала тематике журнала.

В случае несоблюдения настоящих требований редакционная коллегия вправе не рассматривать рукопись. Редакция оставляет за собой право при необходимости сокращать статьи, подвергая их редакционной правке, вносить редакционные (не меняющие общего смысла) изменения в авторский оригинал. Редакция может опубликовать материалы, не разделяя точку зрения автора (в порядке обсуждения). Авторы несут ответственность за подбор и достоверность приведенных фактов, цитат и прочих сведений. В одном номере журнала может быть опубликована только одна статья одного автора.

Число авторов статьи не должно быть более двух человек. Автор (ы) присылают в редакцию 2 экземпляра статьи (подписанные автором) в печатном виде и направляют статью в электронном виде по электронной почте по адресу: alexandrururian@yahoo.com , alexandrururian@mail.ru

Объем статьи не должен превышать 1,5 п. л. машинописного текста формата А4 (60 тыс. знаков, или 16-20 страниц текста), включая таблицы, список литературы и рисунки (схемы). При оформлении библиографических ссылок на английском языке необходимо указывать официальные англоязычные названия журналов.

Для размещения статьи в журнале необходимо предоставить в редакцию заявку, информацию об авторе (ах), статью, фотографию автора (ов) в формате JPG, аннотацию (резюме), представленную на трех языках (румынском, русском, английском) объемом – до 100 слов, ключевые слова (5-7 слов). Аннотация не должна содержать ссылок на цитируемую литературу, рисунки, таблицы.

Информация об авторе (ах) содержит: ФИО авторов, место работы, должность, ученую степень, ученое звание, почтовый адрес, электронный адрес и контактный телефон. ФИО автора должно быть указано под названием статьи справа.

Технические требования к оформлению рукописи для публикации:

Название статьи не должно превышать трех строк. Название должно даваться только заглавными буквами (Times New Roman 16) и располагаться по центру. Литературные источники, использованные в статье, должны быть представлены общим списком в ее конце (Библиография). Библиографический список приводится после текста статьи в соответствии с *Приложением 2*. Сноски на упомянутую литературу в тексте обязательны и должны быть оформлены внизу страницы в соответствии с *Приложением 1*. Ссылки на иностранные источники даются на иностранном языке и сопровождаются в случае перевода на румынский и русский язык указанием на перевод. Нумерация источников идет в последовательности упоминания в тексте. Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Список литературы (библиография) дается в алфавитном порядке по фамилиям первых авторов. Сокращения и аббревиатуры должны расшифровываться по месту первого упоминания в тексте статьи. В тексте на румынском, английском, французском, испанском языке используется немецкие кавычки („лапки”), в тексте на русском языке используются французские кавычки («ёлочки»).

Параметры страницы:

Документ должен быть сохранён в формате MS Word. Формат страницы А 4; поля страницы: верхнее и нижнее – 2 см, правое — 1,5 см, левое — 3 см. Шрифт - Times New Roman; кегль — 12; межстрочный интервал — 1,5. Выравнивание по ширине, отступ слева — 1,5. Нумерация страниц — сквозная, внизу страницы, по центру.

Оформление текста:

Использование ручных переносов (manual hyphenation) неприемлемо. Рисунки и таблицы должны иметь нумерационный и тематический заголовки и должны быть представлены в тексте после абзацев, содержащих ссылку на них.

Авторские экземпляры:

Каждому автору полагается один авторский экземпляр номера журнала вне зависимости от количества авторов статьи.

Редакционный совет

Приложение 1

Пример оформления библиографических сносок:

В библиографических сносках расстановка знаков препинания и предписанной пунктуации должна подчиняться тем же правилам, что и расстановка их в библиографическом описании.

Если текст цитируется не по первоисточнику, а по другому документу, то в начале ссылки приводят слова: Цит. по: (цитируется по), Приводится по: , с указанием источника заимствования:

Пример оформления:	Цит. по: Крупянко М.И., Арешидзе Л.Г. США и Восточная Азия. Борьба за «новый порядок». М.: Международные отношения, 2010, с. 325.
--------------------	---

При последовательном расположении первичной и повторной ссылок используют слова «Там же» или «Ibid.» (ibidem) для документов на языках, применяющих латинскую графику:

<i>Первичная</i>	Гаджиев К.С. Геополитика. Учебник для бакалавров. М.: Издательство Юрайт, 2012, с. 27.
<i>Повторная</i>	Там же, с. 47. или Ibid., p. 47.

В повторных сносках, содержащих запись на один и тот же документ, не следующих за первичной ссылкой, приводят заголовков, а основное заглавие и следующие за ним

повторяющиеся элементы заменяют словами «Указ. соч.» (указанное сочинение), «Цит. соч.» (цитируемое сочинение), «Op. cit.» (opus citato):

<i>Первичная</i>	Жинкина Ю.В. Стратегия безопасности России: проблемы формирования понятийного аппарата. М.: Российский научный фонд, 1995, с. 87.
<i>Повторная</i>	Жинкина Ю.В. Указ. соч., с. 67. или Жинкина Ю.В. <i>Op. cit.</i> , р. 65.

Приложение 2

Примеры оформления списка библиографии:

Библиографический список приводится после текста статьи и следует после слова «Библиография». Все ссылки в списке последовательно нумеруются и располагаются в алфавитном порядке.

Описание книги одного автора:

Пример оформления	Гаджиев К.С. Геополитика. Учебник для бакалавров. М.: Издательство Юрайт, 2012. 479 с.
-------------------	--

Описание книги четырех и более авторов:

Пример оформления	David G. Victor ... [et al.]. Natural gas and geopolitics: from 1970 to 2040. Cambridge; New York: Cambridge University Press Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.
-------------------	--

Описание статьи из журнала:

Для статьи из журнала нужно указать автора (ов) статьи, название статьи, название журнала, год, номер выпуска и страницы начала и окончания статьи.

Пример оформления	Конобеев В.Н. Геостратегия США в Евразии. В: Проблемы управления. 2008, №1 (26), с. 87 – 97.
-------------------	--

Описание диссертаций

Пример оформления	Ганюхина Т.Г. Модификация свойств ПВХ в процессе синтеза: дис. ... канд. хим. наук: 02.00.06. Н. Новгород, 1999. 109 с.
-------------------	---

Описание авторефератов диссертаций:

Пример оформления	Жуков Е.Н. Политический центризм в России: автореф. дис. ... канд. филос. наук. М., 2000. 24 с.
-------------------	---

Описание электронных научных изданий:

Для электронных источников нужно указать практически те же данные, что и для журналов: автор, название статьи, название сайта (или раздела сайта) и адрес URL. В записи обязательно должен присутствовать текст [On-line];, при ссылке на электронный ресурс после электронного адреса в круглых скобках приводят сведения о дате обращения к электронному сетевому ресурсу (после слов «дата обращения» указывают число, месяц и год): (Дата посещения: 02.03.2012)

Пример оформления	Китай встает на «правильную сторону истории» в Персидском заливе. В: Мировая политика и ресурсы. [On-line]: http://www.wpr.ru/?p=2591 . (Дата посещения: 07.01.2012).
-------------------	---

ПОЛОЖЕНИЕ

о рецензировании научных статей в журнале
«Молдавский журнал международного права и международных отношений»

1. Научные статьи, поступившие в редакцию журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений», проходят через институт рецензирования.

В журнале «Молдавский журнал международного права и международных отношений» принята четырехуровневая система рецензирования статей:

1^й уровень — рецензирование главным редактором (main editor peer review);

2^й уровень — открытое рецензирование (open peer review — автор и рецензент знают друг о друге) - рецензия, представленная в редакцию автором;

3^й уровень — одностороннее «слепое» рецензирование (single-blind — рецензент знает об авторе, автор — нет);

4^й уровень — двухстороннее «слепое» рецензирование (double-blind — оба не знают друг о друге).

2. Каждая научная статья должна иметь рецензии:

– открытые: 1^й уровень — рецензия (заключение) главного редактора; 2^й уровень официального рецензента – специалиста соответствующего научного профиля (доктора или кандидата наук);

– закрытые (слепые): 3^й уровень — научным редактором или одним из членов редколлегии; 4^й уровень — по решению редколлегии и только внешнее.

3. Все научные статьи, поступившие в редакцию нашего журнала, подлежат обязательному двустороннему слепому рецензированию (double-blind — рецензент не знает, кто автор статьи, автор статьи не знает, кто рецензент). Это рецензирование производится сторонними специалистами из базы экспертов-специалистов (рецензентов), по поручению редакции.

4. Редколлегия при оценке рецензий обращает внимание на наличие в материале актуальности решаемой автором научной проблемы. Рецензия должна однозначно характеризовать теоретическую или прикладную значимость исследования, соотносить выводы автора с существующими научными концепциями. Необходимым элементом рецензии должна служить оценка рецензентом личного вклада автора статьи в решение рассматриваемой проблемы. Целесообразно отметить в рецензии соответствие стиля, логики и доступности изложения научному характеру материала, а также получить заключение о достоверности и обоснованности выводов.

5. После получения рецензий рассматривается вопрос о поступивших статьях и принимается окончательное решение на основе оценки рецензий об опубликовании или отказе в опубликовании статей. На основе принятого решения автору (авторам) по e-mail или почте направляется письмо, в котором дается общая оценка статьи и принятое решение. При отказе в публикации рецензенты остаются анонимными.

6. Редколлегия вправе направлять статьи на дополнительное внешнее анонимное рецензирование. Главный редактор направляет рецензенту письмо с просьбой о рецензировании. К письму прилагаются статья и рекомендуемая форма рецензии.

7. Наличие положительных рецензий не является достаточным основанием для публикации статьи. Окончательное решение о целесообразности публикации принимает редакционная коллегия.

8. При наличии в статье существенной доли критических замечаний рецензента и при общей положительной рекомендации редколлегия может отнести материал к разряду полемичных и печатать его в порядке научной дискуссии.

9. Оригиналы рецензий хранятся в редакции журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений».

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**Declarație
privind etica publicațiilor științifice și baza juridică a politicii editoriale a revistei
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”**

Colegiul de redacție al publicației periodice științifico-teoretice și informațional-practice „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” aderă la principiile de etică a publicațiilor științifice acceptate la nivel internațional, reflectate, printre altele, în recomandările Comisiei pentru etică a publicațiilor științifice (Comisia pentru publicație etică (COPE) (<http://publicationethics.org/about/guide>), Ghid pentru etica publicațiilor științifice (editura etică Resource Kit) Elsevier editor (<https://www.elsevier.com/editors/publishing-ethics>), Codul de etică și deontologie profesională a cercetătorilor și a personalului universitar din Republica Moldova, aprobat de către Consiliul Național de Atestare și Acreditare la 23.05. 2012 (http://edu.asm.md/tc_userfiles/cod-etica.pdf).

Termeni-cheie:

Etica publicațiilor științifice — un sistem de reguli de conduită profesională în relațiile dintre autori, recenzenti, redactori, editori și cititori în crearea, diseminarea și utilizarea publicațiilor științifice.

Redactor — un reprezentant al revistei sau editurii științifice, responsabil pentru pregătirea materialelor pentru publicare, precum și menținerea contactului cu autorii și cititorii publicațiilor științifice.

Autor — o persoană sau un grup de persoane (grup de autori), care participă la crearea și publicarea rezultatelor cercetării științifice.

Recenzent — expert care acționează în numele unei reviste științifice sau editurii și realizează expertiza materialelor științifice prezentate de către autor pentru a determina posibilitatea publicării lor.

Editor — persoană juridică sau fizică care exercită editarea publică a unei publicații științifice.

Cititor — orice persoană care a făcut cunoștință cu materialul publicat.

Plagiat — atribuție intenționată a dreptului de autor a unei alte opere de artă sau știință, idei sau invenții ale altor oameni. Plagiatul poate fi o încălcare a legii drepturilor de autor și legii brevetelor și poate atrage după sine răspunderea juridică ca atare.

1. Principiile de etică profesională în activitatea redactorului și editorului

Membrii consiliului editorial au următoarele responsabilități:

1.1. Să ia în considerare toate materialele manuscrise furnizate de autor, și să ia o decizie obiectivă cu privire la posibilitatea publicării lor, pe baza relevanței și a fiabilității studiului, precum și profilul de specialitate al revistei.

1.2. Să aibă atitudine respectuoasă față de autor, indiferent de rasă, sex, orientare sexuală, religie, origine, naționalitate, statutul social, preferințele politice sau a altor calități subiective;

1.3. Să respecte dreptul autorului de proprietate intelectuală, să împiedice divulgarea rezultatelor cercetării utilizarea acestora în scopuri personale fără consimțământul autorului;

1.4. Să excludă din articol materialele care conțin falsificarea rezultatelor și a plagiatului, precum și copierea multiplă a informațiilor și atribuirea falsă a dreptului de autor;

1.5. Să asigure confidențialitatea și anonimatul recenzării materialelor manuscrise;

1.6. Să angajeze în calitate de recenzenti a articolelor doar specialiștii de înaltă clasificare.

2. Principiile etice în activitățile recenzentului

Recenzentul este responsabil pentru respectarea următoarelor principii:

2.1. Să efectueze expertiza științifică confidențială a materialelor științifice manuscrise prezentate spre publicare de către autor, care are ca scop îmbunătățirea calității acestora și ajutorarea consiliului editorial să ia o decizie cu privire la posibilitatea publicării rezultatelor studiului;

- 2.2. Autorul/coautorul manuscrisului nu poate acționa în calitate de referent al articolului său;
- 2.3. Să refuze să recenzeze articolul în cazul când dispune de o insuficientă competență pentru această abilitate sau incapacitatea de a furniza recenzia manuscrisului într-un timp specificat;
- 2.4. Să asigure o maximă obiectivitate a recenziei pe baza relevanței, meritelor științifice, originalitatea și autenticitatea rezultatelor cercetărilor efectuate de autor. Orice critică a naturii subiective, care decurg din relațiile personale ale recenzentului cu autorul sau orice alte motive, sunt inacceptabile și nu sunt permise;
- 2.5. Să raporteze toate cazurile de posibile conflicte de interese;
- 2.6. Să nu păstreze copii ale manuscrisului și nu-l transmită la alte persoane terțe. În plus, informațiile furnizate în manuscrisele peer-revizuite, nu pot fi folosite în propriile cercetări înainte de publicarea lor fără consimțământul autorului;
- 2.7. Să verifice claritatea prezentării materialului în curs de revizuire pentru ca acesta să conțină link-uri către toate datele utilizate din lucrările publicate anterior;
- 2.8. Să argumenteze concluziile sale cu privire la manuscrisele peer-revizuite, astfel încât autorului și membrilor consiliului editorial să le fie clar obiectivitatea și legitimitatea acestora;
- 2.9. Să informeze membrii consiliului editorial, în cazul în care manuscrisul în curs de revizuire are o asemănare semnificativă cu articole publicate anterior, adică, cazuri de *plagiat*.

3. Principiile pe care trebuie să le ghideze autorul publicațiilor

Autorul — este persoana care a avut o contribuție personală la formarea și interpretarea rezultatelor cercetării. Prin furnizarea manuscrisului în vederea editării și difuzării comunității științifice a conținutului acestuia, autorul trebuie:

- 3.1. Să se bazeze exclusiv pe date precise și reale, precum și interpretarea lor obiectivă, evitând declarații inițial false și frauduloase cu privire la rezultatele obținute;
- 3.2. Să nu prezinte materialele manuscrite pentru examinare spre publicare în mai mult de o revistă, și să nu participe multiple și duplicate publicații, care sunt considerate ca fiind *autoplăgiat*;
- 3.3. Să dezvăluie toate sursele de sprijin financiar sau de altă natură pentru studiu, în rezultatul cărora a fost pregătit manuscrisul, cu menționarea separată a rolului și contribuției fiecărei părți;
- 3.4. Informații de conversații personale sau corespondență pot fi folosite în cercetare numai cu acordul scris al persoanei căreia îi este furnizat;
- 3.5. Textele și informațiile grafice derivate din rezultatele publicate ale studiilor altor persoane, trebuie să fie prevăzute cu referire la activitatea relevantă. În plus, activitatea de același subiect, rezultatele care au influențat cursul studiului, ar trebui să fie anunțate în lista de referințe;
- 3.6. Atunci când a fost depistată o denaturare semnificativă sau constatări eronate în manuscrisul acceptat spre publicare sau articolul deja publicat este obligat să notifice consiliului editorial de a face corecții, negări sau revocarea lucrărilor;
- 3.7. În cazul luării deciziilor de către consiliul editorial privitor la publicarea manuscrisului, autorul este de acord cu transferul drepturilor la publicarea și difuzarea acestuia (în versiunile electronice și pe hârtie), inclusiv plasarea informațiilor bibliografice în bazele de date Science Citation, SCOPUS, Web of Science și versiunea full-text al Bibliotecii Electronice Științifice (elibrary.ru) în acces liber.

Consiliul Redacțional

RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

Declaration
on the ethical and legal basis of the editorial policy
of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”

The Editorial Board of the scientific-theoretical and information-practical periodical publication „*Moldavian Journal of International Law and International Relations*“ commits to the internationally accepted principles of publication ethics expressed in the recommendations of the Committee on Publication Ethics (COPE) (<http://publicationethics.org/about/guide>), Elsevier Publishing Ethics Resource Kit (<https://www.elsevier.com/editors/publishing-ethics>) and the Code of ethics and professional deontology of the researchers and academic staff in the Republic of Moldova, approved by the National Certification Board and Accreditare at 23.05. 2012. (http://edu.asm.md/tc_userfiles/cod-etica.pdf).

Key terms

Publication ethics is a system of professional conduct standards in relations between authors, reviewers, editors, publishers and readers when creating, disseminating and using scientific publications.

The **Editor** is a representative of the research journal or the publisher responsible for selecting and preparing materials for publication and encouraging communication between authors and readers of scientific papers.

The **Author** is a person or a group of persons (group of authors) who produce a manuscript that contains the results of their scientific research.

The **Reviewer** is an expert acting on behalf of the research journal or the publisher and providing scientific evaluation of authors' works in order to consider their publishing.

The **Publisher** is a legal entity or a natural person responsible for publication.

The **Reader** is any person who has familiarized themselves with the published materials.

Plagiarism is a wrongful appropriation of another author's scientific or artistic work, ideas, discoveries or inventions. Plagiarism may be a violation of copyright law and patent law and, as such, can entail legal liability.

The Code of Conduct for Editors-in-Chief and Publishers

Editors have the following general responsibilities:

1.1. Editor is bound to consider all materials of the manuscript submitted by Author. The final responsibility for accepting or rejecting the manuscript (based on its relevance, integrity, and fitting into the journal profile) without any personal and ideological favoritism or malice rests with Editor;

1.2. Editor should treat Author respectfully, regardless of their race, ethnicity, gender, sexual orientation, religious beliefs, origin, citizenship, social status or political preferences of the author and other subjective qualities;

1.3. Editor is obligated to observe the intellectual property rights of Authors by keeping in confidentiality all data provided in the manuscript without using them for personal purposes or transferring to the third parties;

1.4. Editor should exclude from publishing all plagiarized or falsified materials, as well as take serious steps in case of redundancy and false attribution of authorship;

1.5. Editor ensures confidentiality and anonymity of the review process;

1.6. Editor should invite only highly professional specialists as Reviewers.

The Code of Conduct for Reviewers

Reviewing of the submitted manuscript should be based on the following major principles:

2.1. Reviewer maintains confidentiality concerning the scientific inquiry of the manuscript, which is intended to improve its quality and helps the editorial board to finalize their decision on publishing the results of research;

2.2. Author/Co-author of the manuscript cannot act as Reviewer;

2.3. If Reviewer recognizes that either the manuscript is not related to their scholarly background or the time allocated for review is not enough, it immediately sets the ground for refusal;

2.4. When reviewing the material submitted for publication, Reviewers are obligated to be objective in their evaluation of the manuscript. All suggestions and judgements should be based on the relevance, integrity, and originality of the results of research performed by Author. Any critical statements of a subjective nature arising from personal attitudes to Author or other reasons are not acceptable;

2.5. Reviewers should disclose all conflicts of interest that may arise;

2.6. Reviewer is not allowed to keep any copies of the manuscript or transfer the materials under review to any other side. The manuscript cannot be used for personal research purposes prior to its publication unless special permission is obtained from Author;

2.7. Reviewer ensures that the manuscript is coherently written and contains all references to the cited or used works;

2.8. Reviewer should support their conclusions about the manuscript, thus ensuring that Author and Editor understand the basis of all comments and judgements;

2.9. Reviewer should point out if the manuscript bears considerable similarities to the works published earlier, i.e., report on plagiarism.

The Code of Conduct for Authors

Author is a person who has made a worthy contribution to the process of research or interpretation of its results. Author submitting their manuscript for the purpose of publishing and distribution in the scientific community should strive to comply with the following rules:

3.1. Authors should rely upon exceptionally accurate and actual data, as well as their unbiased interpretation without permitting any false or fraudulent claims about the obtained results;

3.2. Authors are not allowed to submit the same manuscript to any other journal for publication, in whole or in part, when it is being considered by Journal. In addition, they should not participate in multiple and redundant publications, which is regarded as self-plagiarism;

3.3. All research funders, as well as other sources of support, should be clearly identified and listed in the manuscript, including indication of the role of each contributing party;

3.4. Data obtained in the private talk or correspondence can be used only subject to prior written approval from the person, who provided them;

3.5. Graphic or textual data from the works published by other authors should be indicated with reference to the source, from which they were taken. Besides, all works published elsewhere and covering similar issues, which influenced the research, should be given in the list of references;

3.6. If Authors discover significant errors and incorrect conclusions in their manuscripts, either accepted for publishing or already published by Journal they should immediately inform Editor about it in order to take appropriate steps, such as correction, disclamation, or retraction;

3.7. As Editor makes the final decision to publish the manuscript, Authors agree with the transfer of the right to publish and distribute their published work (in print and electronic versions), as well as with that the bibliographic data will be included in the science citation databases SCOPUS, Web of Science and the full text will be freely available in the Scientific Electronic Library (elibrary.ru).

The Editorial Board

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

Декларация

**об этических и правовых основах редакционной политики журнала
«Молдавский журнал международного права и международных отношений»**

Редакционная коллегия научно-теоретического и информационно-практического периодического журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений» придерживается принятых международным сообществом принципов публикационной этики, отраженных, в частности, в рекомендациях Комитета по этике научных публикаций (Committee on Publication Ethics (COPE) (<http://publicationethics.org/about/guide>), Руководстве по этике научных публикаций (Publishing Ethics Resource Kit) издательства Elsevier (<https://www.elsevier.com/editors/publishing-ethics>), Кодексе этики и профессиональной деонтологии исследователей и университетских кадров Республики Молдова от 23.05. 2012 г. (http://edu.asm.md/tc_userfiles/cod-etica.pdf).

Основные термины:

Этика научных публикаций — это система норм профессионального поведения во взаимоотношениях авторов, рецензентов, редакторов, издателей и читателей в процессе создания, распространения и использования научных публикаций.

Редактор — представитель научного журнала или издательства, осуществляющий подготовку материалов для публикации, а также поддерживающий общение с авторами и читателями научных публикаций.

Автор — это лицо или группа лиц (коллектив авторов), участвующих в создании публикации результатов научного исследования.

Рецензент — эксперт, действующий от имени научного журнала или издательства и проводящий научную экспертизу авторских материалов с целью определения возможности их публикации.

Издатель — юридическое или физическое лицо, осуществляющие выпуск в свет научной публикации.

Читатель — любое лицо, ознакомившееся с опубликованными материалами.

Плагиат — умышленное присвоение авторства чужого произведения науки или искусства, чужих идей или изобретений. Плагиат может быть нарушением авторско-правового законодательства и патентного законодательства и в качестве такового может повлечь за собой юридическую ответственность.

1. Принципы профессиональной этики в деятельности редактора и издателя

На членов редакционной коллегии возлагаются следующие обязанности:

1.1. Рассматривать все материалы рукописи, предоставляемые автором, и принимать объективное решение о возможности их публикации, исходя из актуальности и достоверности проведенного исследования, а также соответствия профилю Журнала.

1.2. Уважительно относиться к автору вне зависимости от его расы, пола, сексуальной ориентации, религиозных взглядов, происхождения, гражданства, социального положения, политических предпочтений авторов или иных субъективных качеств;

1.3. Соблюдать право автора на интеллектуальную собственность, не допуская раскрытия данных исследования или использования их в личных целях без согласования с автором;

1.4. Исключать из публикации материалы, содержащие фальсификацию результатов и плагиат, а также многократное копирование информации и ложное приписывание авторства;

1.5. Обеспечивать конфиденциальность и анонимность рецензирования материалов рукописи;

1.6. Привлекать к рецензированию статей исключительно профильных специалистов высокого класса.

2. Этические принципы в деятельности рецензента

Рецензент несет ответственность за соблюдение следующих основных принципов:

- 2.1. Осуществлять конфиденциальную научную экспертизу авторских материалов рукописи, которая призвана улучшить ее качество и помочь редакционной коллегии принять решение о возможности публикации результатов проведенного исследования;
- 2.2. Автор/соавтор рукописи не может выступать в роли ее рецензента;
- 2.3. Отказываться от рецензирования в случае недостаточной для этого квалификации или невозможности предоставить рецензию рукописи в указанные сроки;
- 2.4. Гарантировать максимальную объективность рецензии на основе актуальности, научной значимости, достоверности и новизны результатов исследования, проведенного автором. Любые критические замечания субъективного характера, проистекающие из личного отношения к автору или каких-либо иных причин, неприемлемы и не допускаются;
- 2.5. Сообщать о всех случаях возможного конфликта интересов;
- 2.6. Не хранить у себя копии рукописи и не передавать ее материалы иным лицам. Кроме того, сведения, приводимые в рецензируемой рукописи, не могут быть использованы в собственных исследованиях до опубликования без согласия автора;
- 2.7. Проверять ясность изложения рецензируемого материала и наличие в нем ссылок на все используемые сведения из ранее опубликованных работ;
- 2.8. Аргументировать свои выводы о рецензируемой рукописи так, чтобы автору и членам редакционной коллегии была понятна их объективность и правомерность;
- 2.9. Информировать членов редакционной коллегии, если рецензируемая рукопись имеет значительное сходство с ранее опубликованными статьями, то есть о случаях плагиата.

3. Принципы, которыми должен руководствоваться автор научных публикаций

Автор — лицо, которое внесло свой индивидуальный вклад в формирование и интерпретацию результатов исследования. Автор, предоставляющий рукопись с целью опубликования и распространения в научном сообществе содержащихся в ней сведений, должен:

- 3.1. Опирается исключительно на точные и реальные данные, а также их объективную интерпретацию, не допуская изначально ложных и мошеннических заявлений о достигнутых результатах;
- 3.2. Не подавать материалы рукописи на рассмотрение к публикации в более чем один журнал, а также не принимать участие в многократных и дублирующих публикациях, что расценивается как самоплагиат;
- 3.3. Раскрывать все источники финансовой или иной поддержки исследования, по результатам которого подготовлена рукопись, с отдельным указанием роли и вклада каждой стороны;
- 3.4. Информация из личной беседы или переписки может быть использована в исследовании только с письменного согласия лица, которое ее предоставило;
- 3.5. Текстовая и графическая информация, заимствованная из опубликованных результатов исследований иных лиц, должна быть приведена с указанием ссылки на соответствующую работу. Кроме того, работы в рамках схожей тематики, результаты которых повлияли на ход исследования, должны быть оглашены в списке литературы;
- 3.6. При обнаружении существенных неточностей или ошибочных выводов в принятой к публикации или уже опубликованной рукописи требуется уведомить об этом редакционную коллегию Журнала для внесения корректировки, опровержения или отзыва работы;
- 3.7. При принятии редакционной коллегией решения о публикации рукописи автор соглашается с передачей права на ее издание и распространение (в электронной и бумажной версиях), в том числе на размещение библиографической информации в базах научного цитирования SCOPUS, Web of Science и полнотекстовой версии в Научной электронной библиотеке (elibrary.ru) в свободном доступе.

Редакционный совет

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Nr. 3 (Volumul 12), 2017

**ISSN 1857-1999
E-ISSN 2345-1963**

www.rmdiri.md/

Bun de tipar 19.09.2017.

Format A4

Coli de tipar 13,27. Coli editoriale 13,30.

Tipar *Digital*. Hârtie ofset. Garnitura *Times New Roman*

Comanda 03/12B/2017 Tirajul 300 ex.

©„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2017.

TIPOGRAFIA CENTRALA I.S.

Firma editorial-poligrafica.

Str. Florilor 1

MD-2068, mun. Chișinău, Republica Moldova

Tel: (373-22) 440091; 442315, 4921

Fax: (+373-22) 440091

©„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2017.